SOCIOLBUC

Extrase din *Anton Golopenția. Rapsodia epistolară: scrisori primite și timise de Anton Golopenția (1932-1950)*. Vol II. Ediție îngrijită de Sanda Golopenția și Ruxandra Guțu Pelazza. Editura Enciclopedică. București 2010

58. A.G. către Şt. Cristescu (26.12.1932)

Marți, 26 decembrie 1932

Ştefania mea,

Îți scriu târziu şi de aci din Bucureşti. Profesorul va pleca zilele acestea la Roma şi până atunci nu poate fi vorba de vacanță. Aşa am ajuns să petrec Crăciunul departe de casă şi lipsit de veştile tale, pe cari le ştiu că mă aşteaptă, acolo, la Bozovici.

Am vrut să-ți scriu în seara de Ajun. Până atunci nu se găsise răgaz pentru scrisori lungi, așternute liniștite pe hârtie. Eram însă prea ostenit.

Socotisem atunci că o să-ți scriu în ziua de Crăciun. Mi-a lipsit atunci putința statului la masa de lucru, oricât de frumușel ar și fi fost ea dereticată de sărbători. N-am putut face altceva decât să umblu pe uliți, ghemuit în mine și pătruns de frig, prinzând mila unor turci veniți pe jos tocmai de la Caliacra, cale de cinci zile, în niște hăinuțe de pânză, și acelea zdrențuite. Cântatul lor: un fel de plânset prelung însoțit de gemetele ca de cimpoi ori de exploziile metalice ale unui flaut și de pocănitul surd al unei dobe. Am intrat apoi în vreo două biserici și am cunoscut în luminarea lor sărbătorească frumusețea candelelor răsăritene, care-mi rămăsese străină până atunci[1]. Aprinse toate, cu bucurie de aur în inima lor, făceau văzută gingășia aleasă a împletiturii de argint din care sunt închipuite: rețeaua simplă și hotărâtă, ca zalele de oștean, [a] unora, întortochierile neobișnuite, de flori din vis, ale altora. Am mai văzut toți schilozii, ologii, milogii și țiganii de la ușile bisericilor. Și ceata, ca de greieri înfometați și înfrigurați din fabulă, a câte unui taraf de țigani, pornit să cânte din țambal, vioară și contrabas *Ramona* și alte noutăți asemănătoare celor treziți întru boieria Crăciunului. Mi-a trecut astfel în nimicuri dimineața. Iar Bucureștiul, așa răsăritean cum e, mi-a devenit drag pentru un temei mai mult.

Masa am luat-o la o mătușă[2], pe care o uitam dacă nu mi-aș fi întâlnit în oraș verișoara[3], cu o zi înainte. Înfruptat cu toate bucatele ce se gătesc la noi în atari zile, am văzut după-amiază un film german vesel și ușor. Iar pe când îmi conduceam la ei acasă neamurile, am trecut prin Cișmigiul în care nu e aproape loc de care să nu se lege amintirea unei treceri, cel puțin, printr-însul. De întors, m-am întors tot prin grădină. Ca să mă las cu totul în voia strângerii de inimă ce mă apucase. Am trecut prin rondul cu portice pe ale cărui bănci joase ședeam și ne sărutam, sfioși uneori, nepăsători cu totul de cei ce treceau pe acolo în altele din acele nopți de toamnă, și alături de banca dindărătul zăbreliturii de pe aleea trandafirilor, unde am mai smuls odată serilor tale de ieșire sferturi de ceas răscumpărate cu ciocănituri în ferestre de pivniță și așteptări pline de teamă[4]. Am zărit drumeacul dosit din fața așa-zisei grote, unde ne-am întâlnit de mai multe ori, am cercetat toate locurile noastre din jurul lacului din fund și banca de la marginea nisipușului copiilor, pe care, poleiți de soarele unui miez de zi tomnatecă, boleam de apropierea răznirii noastre. N-am scăpat nici una din căile pe cari am umblat, mi s-au arătat din nou toate umbrele în dreptul cărora ne-am pierdut, pentru o clipă, pe de-a-ntregul unul într-altul.

Ostenit, n-am putut să fac nimic altceva, ajuns acasă, decât să privesc în gol, răzimat de sobă.

Am fost sigur apoi că o să-ți scriu a doua zi de Crăciun. M-am trezit însă plin de neastâmpăr. Odihna deplină a sărbătorii trecute fierbea în mine ca mustul primăvăratec în copacii uscați de iarnă. Îmi lipsea liniștita împăcare a așternutului de pagini, cu grijă migălite. Am citit din nou scrisorile și biletele

tale. Zece planuri mi s-au perindat apoi în gând şi am schiţat cărţulia prin care vreau să mă descarc în întregime de amintirea îndeletnicirii mele de acum. – *Mic tratat despre Şeful de Cabinet* îi voi zice. De înfăţişarea plină de satiră reţinută a scrierilor veacului al 18-lea francez, ea va vădi zâmbind suta şi mia de lucruri văzute în decursul ei. Îi va fi dedicată „profesorului şi ministrului" autorului[5].

Am mâncat apoi la Pick, ajutorul meu într-ale meseriei de câteva săptămâni. Şi singur în toată casa lui mare. Apoi l-am avut la mine pe prietenul anilor mei dinainte de Seminar, pe moldoveanul din ai cărui ochi se revarsă nestăvilită simţirea. Namilă cât o cetate, cu cap de uriaş şi o frunte cât un mal acoperită de câlţi aurii, judecătorul supleant Mihăeş Bârcă din Tulcea, membru în Comitetul de redacţie al Pandectelor române[6] (cinste într-adevăr neatinsă de jurişti aşa de juni), s-a repezit asupra mea, „Cuviosule dragă". Şi s-au ţinut lanţ „hornurile şi barabulele" şi sărutările bărbosului degrabă înduioşat. Subţirel şi liniştit, am ascultat câte de toate despre munca lui de cetitor al tuturor jurisprudenţelor, de sentinţele lui frumos redactate şi despre faima de băiat bun dar rebel pe care i-au adus-o, despre logodna lui cu feticuţa, cu câţiva ani mai tânără decât el, de dorul căreia tânjea pe vremuri, despre bănuiala lui că în cinci ani, tot afundându-se în tratate şi hotărâri va fi străin de-a binelea de viaţă, despre neputinţa lui de a mai lega prietenii noi. A ajuns zvon la el, la Tulcea, că eu ţin de moarte la o fată; am zâmbit mai bucuros pe o clipă şi până la urmă, deşi mi-e drag ca puţini alţii, nu i-am spus totuşi nici un cuvânt despre tine. Şi a mai venit pictorul care-şi deschide expoziţia diseară[7] pentru că, deşi ţine la mine, o oarecare d-şoară Ştefania n-a venit să-şi încerce foarfeca în pânzele lui.

Şi am ieşit apoi, şi bucuros şi trist în singurătatea mea, la cinematograful care, deşi e pe Lipscani, nu e totuşi acolo: la „Roxy"[8]. Şi am văzut aşa un alt loc care te-a cuprins şi pe tine, în care eram din nou, dar fără tine.

Întors, n-am avut încă liniştea cerută de ritul care este întocmirea unei scrisori către tine. M-am culcat din nou.

Iar acum , dimineaţa, voia bună e multă în mine din nou şi puterea. Îţi scriu.

*

La Profesor, unde am fost după ce am însemnat cele de până aci, am aflat, din întâmplare, că azi e ziua Arhidiaconului Ştefan. Şi am fost întristat de faptul că, în loc să-ţi fi sosit astă-dimineaţă scrisoarea mea, ea va pleca abia diseară. Şi înduioşat la gândul că, simţitoare cum eşti, îţi vei căina din nou soarta[9], socotindu-te uitată de mine.

Ştefanio, târziu, îţi urez tot binele ce-ţi pot dori. Anul până la noua pomenire a acestui cinstit martir să-ţi fie mai bun decât cel de până acum, oricât te-ar şi fi mulţumit el. Şi să te vrei, în decursul lui, sănătoasă şi sortită fericirii. Iar munca să-ţi fie cu spor şi începuturile de cărturărie (studiile despre descântec) temeinice şi luate în seamă de toată lumea.

Şi acum să-ţi spun ceea ce voiam să-ţi spun îndată după ce ţi-am primit scrisoarea.

Când am citit-o, şi eu în fugă şi sărind rândurile, bucuria dintru început, de primirea ei, mi-a fost umbrită. Am găsit totuşi, citind încet, lucruri o mie ce să-mi facă din nou ştiută iubirea ta. După nu ştiu câte citiri la răstimpuri, când geana de tristeţe dăinuieşte încă, cred că e de vină poate rândul în care e vorba de fericiri născute din minunea zorilor albastre şi de inimi strânse la gândul că ar putea ajunge şi ele aşa[10].

Mi-a fost sorocit astfel, cum li se întâmplă ades copiilor cuminţi, să nu primesc deodată şi dintru început răsplata unei purtări socotite bună. După ce-ţi scrisesem paginile mele înghesuite, m-am bucurat zile întregi cu gândul la bucuria ta când o vei primi, apoi altele în aşteptarea răspunsului. După lungimea veştilor tale de până atunci, mă voi fi aşteptat, bănuiesc eu acum, cu un mic zâmbet în colţul gurii, să primesc un caiet întreg de vorbe bune. Nu mi-au venit decât patru pagini şi nici acelea pline de tot.

Şi mi se părea atunci, şi nişel şi acum, că n-ai înţeles rostul numai pilduitor al istorisirilor mele despre dimineţile şi zilele de aci. Că adică, prea oprită la cuprinsul lor de singurătate semeaţă, ţi-a scăpat prietenia mare încrustată în miezul lor.

Că, prietena mea, să ştii că a fi băiat e poate a fi munte şi a fi fată: nor. Şi s-a auzit vreodată ca munţii pământului s-o fi pornit după norii văzduhului, chiar şi când le-au dăruit lor toată liniştea culmilor lor, când aceştia şi-au întins spre alte larguri ale cerului pânzele? Ori stejarii sau chiar şi mestecenii pădurilor şi-au lăsat ei oare rădăcinile spre a se lua chiar şi după vântul ce s-a petrecut mai mult decât frăţeşte prin rămurişul lor, când s-a depărtat de ei ? Ar fi sfârşitul lor.

Dacă îmi câştig, Ştefanio, felurite linişti şi semeţii e că mă vreau de dragul tău. Dacă n-aş face-o, ar fi sfârşitul meu.

Oraşul acesta e prea plin de semnele amintitoare ale îmbrăţişării neîntrerupte ce au fost lunile dinaintea plecării tale de aci. Şi eu prea zguduit de ea, ca să fi ajuns vara viitoare, aşa cum mă ştiu, fără aceste bărbăteşte deznădăjduite cufundări în felurite munci şi fără mângâierea unor bucurii de singuratec.

„Că sunt poate cântece de slavă pentru tine toate" e ceva ce am scris demult în însemnările mele şi ţi-am şi mărturisit-o.

Viaţa din mine a biruit amorţeala în care m-a lăsat plecarea ta, numai trezită de icoana bogată a fiinţării colţului neînsemnat de fire din jurul meu, de cerurile, lumina, copacii, dimineţile şi zilele frumoase ale acestui Bucureşti. Iar muncile în slujba cărora s-a pus, jumătate din ele adause de bunăvoie, au fost numai prilejuri de a-mi spune, o dată mai mult, mie însumi, că nu vreau să mă destram deplângând întâmplări trecute.

Zbuciumare pentru a face din tine, cea la care ţin cum n-am ţinut încă la nimeni, nu pricina pierzării, ci rădăcina unor puteri noi, asta a fost pentru mine vremea scursă de la plecarea ta.

Şi dacă ţi-am descris orânduielile vieţii mele din primele săptămâni, am făcut-o pentru că socoteam că pilda lor poate să te ajute să treci peste greutăţile începutului.

Ştii de acum toată dogoarea simţirii mele pentru tine, care zace sub liniştea îngheţată a fericirii pe care ai întrezărit-o tu la mine.

Şi ţi-am mărturisit cu acest prilej şi dorul de vorbe calde şi bune din partea ta, ce mă apucă ades în ceasurile de restrişte ale acestei goane pornite ca să nu mă înec în adâncurile propriei mele simţiri.

*

De când am încheiat mijlocul acestei scrisori, pe care-l isprăveşti de citit acum, a trecut o noapte şi mai bine de o jumătate de zi. Bunele şi credincioasele mele ajutoare, Vasiliul sfios şi Pogoneanul pedant, au pornit-o la Predeal unul, la Sinaia celălalt[11], iar eu am fost toată dimineaţa la Minister, de unde am plecat de abia după două ca să iau masa în micul restaurant de pe Academiei, pe care-l ştii (am fost acolo în 28 august, dacă mi-aduc bine aminte). Am luat apoi o dulceaţă şi o cafea la Mitu Georgescu[12], pentru că n-am mai stăruit în hotărârea mea de a pleca de-a dreptul spre casă, cu prilejul invitaţiei lui, când mi-a trecut prin minte că e un om care te ştie şi la care ţii.

Acum am ajuns acasă după un drum prin oraşul cu copacii înveliţi în chiciură albă. Ceaţa şi-a dat şi ea ajutorul pentru ca să nu se vadă nimic din culorile trist întunecate ale crengilor şi trunchiurilor lor desfrunzite. Peste tot nişte fete parcă, cari, cuminţi şi pline de grijă, au ştiut să se pudruiască aşa încât întristările şi întunecările sufletelor lor să treacă nebăgate în seamă.

M-am aşezat la masă şi isprăvesc scrisoarea către tine. Lampa cea mare şi puternică s-a stricat. Cea mică dă o lumină prietenoasă, jucând luciri gălbui şi umbre domoale pe pereţii cari mai poartă un desen plin de noblete şi de gingăşie al lui Tache Soroceanu.

Trebuie să isprăvesc acum. Altminteri nu te ajung nici de Anul Nou urările mele.

Jucăuş, ca la începutul scrisorii, îţi voi spune acum felurite noutăţi mai mari şi mai mici de-a valma, aşa cum îmi vin în minte.

Cea mai însemnată e, fără îndoială, gândul tipăririi unei reviste a monografiştilor. „Anteu – Revistă lunară pentru înfăţişarea şi apărarea realităţii româneşti“ aş fi vrut eu să-i zicem. La fel Neamţu[13], celălalt părinte şi secretarul ei viitor. – Profesorul şi băieţii, cari, la o masă monografică ce a avut loc în lunea săptămânii Ajunului, sunt bucuroşi de această vrere, dar au poposit la numele mai românesc şi mai şters împăciuitor, propus de Mircea Vulcănescu: „Gând şi faptă – Revistă lunară pentru înfăţişarea şi îndrumarea realităţii româneşti“. Prea puţin tăios, cred că nu merge. Revista trebuie să apară însă până la sfârşitul lunii ianuarie. Anteu[14] al mitologiei greceşti cu puterea lui înzecită de orice apropiere de pământ, exprimă limpede – o recunosc şi cei ce se înspăimântă de înfăţişarea

străină a acestei împerecheri de sunete – atitudinea revistei. Nu vor scrie într-însa decât cei ce au trecut prin monografie şi sunt tineri. Profesorul va fi zeul din zare; dar nu printre cei ce vor scrie într-însa. Nu va putea să se dea îndărăt nici un monografist. Şi nici să rămână departe de ea. Chiar şi cei depărtaţi.

De la tine aşteptăm, şi doresc mai ales eu, lucruri frumoase. (Chiar şi când ai vorbi despre vechea celtică şi satul românesc, voi socoti încă articolul tău o scrisoare travestită.)

Fiecare număr va avea cam 60 de pagini; câteva eseuri scurte, adică[15] exprimări ale atitudinii pe care o prilejuiesc cercetările noastre faţă de toate temele gândirii, apoi câteva înfăţişări de fapte româneşti (descântece, limbă...) vii şi sugestive şi o cronică decât toate mai îngrijită. Ar trebui să se ia atitudine într-însa faţă de toate întâmplările şi gândurile de la noi şi de aiurea. Atât pe plan economic, politic, internaţional, cât şi spiritual. Înstrăinaţii noştri, tu şi ceilalţi de la Paris, Amzăr[16] şi dş. Costa-Foru[17] ar urma să dea zărilor franceze, germane, americane, deschise de revistă, cuprins de preţ. Vom lucra şi noi pentru aceste ferestre ale prietenilor împrejurărilor româneşti spre toate străinătăţile, întocmind cronici scurte şi cu miez, recenzii concise de cărţi literare şi ştiinţifice de seamă. Înfăţişări nemijlocite trebuie să daţi însă voi.

Tu Ştefanio, trebuie să ne dai ceva frumos scris despre ce ai găsit acolo pe tărâmul cunoaşterii vieţii sociale. Oamenii, caracterizaţi cu îndrăzneală, ce fac şi cum e lumea din jurul lor, ce înfăptuiesc şi [dacă] reuşesc ei să dea conţinut vieţii şcolarilor lor. Şi apoi să ne scrii cât de mult despre cărţi franceze ori româneşti mai noi pe care le-ai trăit.

Materialul ne-ar trebui pe la 10–15 ianuarie. Tu pune-te pe lucru încă de pe acum.

Lui Paşcanu voi încerca să-i scriu acelaşi lucru despre revistă. Dar nu ştiu dacă voi reuşi s-o fac cu căldura cu care-ţi înfăţişez ţie acest plan. Mai dumireşte-l şi tu la nevoie.

Aici s-a încins, de când ai plecat, un fel de mare fierbere a celor tineri. Revistele şi ziarele noi ies cu duiumul şi războirile curg lanţ, ca-n epopei. – „Dreapta"[18] lui Neamţu, care a înmănunchiat pentru câteva numere aproape tot ce are monografia viu şi bun: Vulcănescu, Stahl, Coste, un viitor monografist Noica[19], Buznea[20], Bernea, s-a pomenit cu o „Stângă"[21] în faţa ei. Acolo: P. Marcu Balş[22], Herseni[23], Comarnescu[24]. O „Axă"[25] mijloceşte, lovind şi încoace şi încolo; între ai ei şi Vulcănescu şi acelaşi Noica. La „Dreapta" am dat şi eu două articole[26], pe alocuri curăţele.

Războiul acesta se continuă în „Azi"[27], „România literară"[28], „Vremea"[29] şi o mulţime de altele.

Dovada că monografiştii pot produce cantitatea de material cerută de o revistă s-a dat astfel. Şi tot astfel s-a născut şi necesitatea ei, căci altminteri vine risipirea oilor.

Noutăți mai mici.

Ostenit de atâta înflorire, ciclamenul pe care mi l-ai dăruit nu mai e acum decât o ceapă cafenie, ca o moviliță, în pământul unui ghiveci învelit roz. Povestea lui o să ți-o transcriu altădată.

În vasul meu cu trupul inelat zâmbesc acum câteva fire de mimoză cu zeci de gămălioare zglobii.

Iar mai adineaori am mâncat ultimul biscuit dintr-o cutie de cele cari au și câte un S mare printre paragrafele, inimioarele și țărculețele lor de turtă dulce. Mi-am îndulcit și eu sărbătorile cum am putut. Am avut un cozonac mare, plin de stafide, cu care aș fi putut hrăni o casă întreagă. Și câteva bomboane bune s-au găsit, din care aș fi vrut să-ți pun în gură una cel puțin.

Fularul am trebuit să-l spăl de două ori de când îl am, cu toate că tu, cea care mi l-ai dăruit, mă socotești curat printre băieții „de obicei murdari".

Scoatem 25 de extrase frumușele, cu scoarță albăstruie, din articolul tău[30]. Le vei avea în câteva săptămâni.

Profesorul a fost foarte mulțumit de scrisoarea ta[31]. Răspunsul cald i-a plecat de câteva zile profesorului Bouglé[32]. La masa monografică ai fost pomenită înaintea tuturor monografistelor.

Ștefanio, scrie-mi o scrisoare lungă, pe jumătate cât a mea, ca să-mi îndulcească întoarcerea de acasă. Știi că în curând e un fel de Sf. Anton (Pustnicul din câmpia Tebei) care, deși nu e patronul meu, a fost totuși socotit de tine ca atare anul trecut. (Mai am și acum calendărașul cu însemnarea „să-ți amintești ziua de 17 ianuarie M.N.") Ziua ar fi cinstită îndeajuns printr-o scrisoare sosită pe la 10 ianuarie, zic eu.

Și acum rămâi cu bine, prietenă, tu cea de care nu se pot lipsi nici tristețile, nici bucuriile și nici îndrăznelile mele.

Anton

În câteva zile nădăjduiesc că vei avea o scrisoare mai lungă de la mine.

Până atunci, trimite-ne ce-ai scris pentru „Gând şi faptă". Fără codire.

Din cauza unor încurcături de ordonanţare, banii tăi şi ai Lenei nu pleacă decât mâine. Telegrafic însă.

*

Mângâindu-te încet şi sărutând în gând urma lacrimilor tale de vinerea trecută, trăiesc aci cu gândul din adânc întruna lângă tine.

Anton

74. A.G. către Şt. Cristescu (11.2.1933)

11 februarie 1933

Ştefania mea,

Îţi porneşte veste de la mine de-abia acum, când tu socoteşti de bună seamă, că răspunsul la scrisoarea drăguţă, cu mutatul şi supărarea repede uitată a braţului drept, s-ar cădea să-ţi fi şi sosit sau să fie, cel puţin, demult în drum spre Paris.

S-a întâmplat din nou să-mi fie, multe zile, aşa încât să nu pot scrie o scrisoare limpede. Şi tu ceruseşi pagini multe, ca să ai un prilej mai mult de a te bucura în casa ta cea nouă. Nădăjduiesc că azi voi putea să închei, cât de cât citeţ, lucrurile de mult sortite să-ţi fie spuse.

Săptămânile din urmă au fost grele şi întunecate pentru mine, ca puţine altele. Miezul iernii m-a încărcat totdeauna cu multă cazną; nu mai departe decât anul trecut, de pildă, cu tot zbuciumul din jurul celor nouă pagini încâlcite de la începutul „Orăşenizării"[1]. Întreaga osteneală a anului mă apasă parcă atunci; iar vrerea se încrânceneazą, cu deznădejde dar fără izbândă, ca o elice de vas ce zbârnâie deasupra apei. Şi dacă, din când în când, ceva izbuteşte în silă, bucuria despotmolirii se stinge degrabă în toropeala dimineţii următoare.

Am trăit şi acum astfel de zile tulburi şi ameţitoare, cu somnuri lungite peste seamă. Mai mult decât până acum, ele m-au făcut să arăt bine în unele dimineţi; rotund şi îmbujorat, păream a fi, atunci, în ceasurile mele cele mai bune. Fierbea totuşi în mine nemulţumirea şi ciuda neputinţei.

Reîmprospătată din adânc, puterea mi-a revenit de câteva ori, pentru ca, în ziua următoare, să se răsfire din nou, ca nisipul în bătaia vântului.

Mărturisirea acestor necazuri nu e poate la locul său; n-am trăit însă altceva în vremea din urmă. Firesc, nu pot scrie decât despre ele şi despre socotelile mele în decursul lor.

M-am văzut acum adeseori, de mai aproape şi mai ascuţit, de cum mi s-a întâmplat s-o fac până acum. De câteva ori, am resimţit, astfel, puternic mărginirea mea. Odată am perceput, cu o intensitate neobişnuită, murdăria (lartă vâna de cerneală[2]) mâinilor mele după nişte ceasuri de birou; alteori m-am văzut, ca prin ochii unui străin, aşa destul de neîngrijit cum sunt (cu pălăria turtită şi pusă „ca pe oală", cum m-ar fi certat, o dată mai mult, pictorul duşmănit cândva de tine[3], dacă ştia de o astfel de întorsătură a gândurilor mele); m-am surprins vorbind de rău pe unii sau pe alţii, ori flecărind; m-am simţit inform şi destins în drumul spre casă din multe seri. Şi am voit şi voiesc totuşi să mă ţin departe de ceilalţi şi să-i ţin departe de mine, fiindu-mi eu însumi tovarăş, primit şi pentru distincţiune trupească şi pentru rectitudinea înţelegătoare a purtării şi a gândului. De câteva ori am avut chiar multă simpatie pentru viaţa în turmă, pentru cei ce aleargă încoace şi încolo, spălaţi sau nespălaţi, străini de boţul de carne a[l] trupului lor, fără legături cu ei înşişi, nesupăraţi sau chiar bucuroşi de strâmbătăţi gândite sau făptuite, văzându-se numai prin ochii celor din jurul lor.

Mi s-a mai întâmplat, în acest răstimp, să întrezăresc, pentru întâia dată cu adevărat, îmbătrânirea şi suferinţa. Îngrăşarea mea destul de neînsemnată, m-a făcut să-i privesc cu ochii ascuţiţi pe toţi oamenii în floarea vârstei şi pe toţi bătrânii şi moşnegii ce se perindă la minister. Am văzut cu cruzime toate destinderile trupurilor şi am bănuit destrămarea crescândă a ţesuturilor lor, tot mai depărtate de frăgezimea avută într-o copilărie depărtată. Şi am bănuit începuturile acestor prefaceri şi la mine, acum, când îmbătrânesc în adolescenţă. După câţiva ani voi fi, fireşte, de abia la începuturile culmilor proslăvite ale maturităţii.

Şi am simţit odată şi altădată nişte neînsemnate încleştări ale inimii, pe cari le-am socotit, nu ştiu de ce, vestitoarele unor dureri viitoare. Voi fi băut poate numai o ceaşcă de cafea prea mult. Nu-mi pasă. Dacă e aşa, întâiul semn se va arăta altădată.

Gândul acesta nu mă întristează prea mult. Am îndrăgit chiar viaţa, cu acest prilej, cu iubirea largă pe care o ai când ştii că nu poţi decât să ţii la ceva sau la cineva, care-ţi prilejuieşte şi multe ceasuri rele. Mai mult mă doare cel[ăl]alt. Îmi vine greu, chiar să-mi închipui, că tinereţea începe să mă părăsească pe nevăzute. Nu m-am trăit îndeajuns pe mine însumi în anii trecuţi. Cum nu pot crede nici că un trup diform poate purta un cap pe de-a-ntregul distins, o să reiau în primăvară alergările în Parcul Ioanid.

Mai e, pe lângă toată zbuciumarea mea de miez de iarnă, şi frământarea neaşteptată a oamenilor de aci, o pricină care m-a făcut să-ţi dau semne de iubire şi nu scrisori. S-au perindat aci mişcarea profesorului Forţu[4], protestele învăţătorilor împotriva reducerilor de salarii, greve muncitoreşti, declararea stării de asediu (peste tot, pe străzi, umblă pâlcuri de câte trei jandarmi); dar nu mă gândesc la ele. Căci politica ne interesează destul de puţin. E vorba de oamenii pe care îi ştiu. Sunt la răspântie toţi. N-am putut să nu-i urmăresc. Au trecut şi aşa multe din puţinele ceasuri pe de-a-ntregul ale mele.

S-a ivit un fel de încordare între cei tineri, care îi face pe toţi să izbucnească pătimaş şi fără cruţare, nici chiar pentru prieteni vechi, la orice prilej. Asociaţiile lor („Criterionul" lui Comarnescu, de pildă) par a se răzni. Monografiştii suferă şi ei de această tulburare. Nu că ar avea îndoieli asupra rostului muncii lor: boala ascunsă, de care, cred că suferă ceilalţi. Ci pentru că suntem în criză de autoritate. Profesorul, amestecat în multe, şi-a pierdut oarecum prestigiul. „Monografia" se simte oarecum trădată: unii deplâng că nu i s-a robit în mod exclusiv, aşa cum au făcut ei, alţii se vaită de prea puţină solicitudine pentru soarta lor personală. Toate aceste nemulţumiri au mai fost întărite printr-o acţiune intensă, de „parvenire" se zice, a lui Herseni. Datorită lui şi lui Vlădescu-Răcoasa[5], opoziţia teoretic-politică „Dreapta" – „Stânga" s-a schimbat aproape într-un război fratricid. S-au produs felurite amestecuri în conducerea revistei, încât s-a împiedicat şi ea, pentru câteva săptămâni, de dragul unor fleacuri de felul acesta: garantarea absolutei neutralităţi politice sau cenzură monografică.

S-ar putea întâmpla ca profesorul să fie silit să-şi dea demisia pe tema reducerilor bugetare. Ar fi încă singura posibilitate ca lucrurile să nu se mai complice. Că obişnuite comitete instituite de profesor să elaboreze chestionare, să pregătească spre publicare materialul Drăguş, stau şi nu reuşesc să facă nimic.

În împrejurările acestea e bine de cei plecaţi în străinătate. Lucrează liniştiţi, fără toată această politică de cărturari, inutilă. Dacă n-aş fi prea legat de cele de aci, m-aş duce la ţară să citesc. Bucureştiul nu mai mijloceşte nimic nou celui ce stă într-însul.

Stau aci, cu gândul să rezist până la urmă, numai pentru a încerca totul, de dragul ieşitului la muncă serioasă. Dacă nu izbutesc, o să plec în toamnă, renunţ la boemiada aceasta filosofică şi devin un om modest, cu planuri mari. Şi aşa am tot mai mult impresia că am făcut prea multe concesii sorţii, primind ocoluri prea mari, de dragul ţintei bine ştiute dintru început.

Interesant e aci singur Neamţu. Băieţandru, dar cu stofă de mare înnoitor politic, el e neostenit în a cere şi a stoarce material pentru „Dreapta" lui. Credinţa nestrămutată, pe care o are, că în lupta destul de aprigă dintre băieţii de la „Dreapta" şi cei de la „Stânga" se decid directivele viitoare ale politicii noastre, e chiar impunătoare. Împins de un fel de simţ al datoriei, de înfăţişare puţin românească, i-am scris câteva articole, acum în urmă chiar cu un nume de împrumut[6], pentru că nu mai pot s-o fac altfel. Deşi îmi place singurătatea şi liniştea, proclam totuşi într-însele că în vremurile tulburi de acum e o datorie uitarea de bucuriile proprii şi contribuţia pentru ieşirea din greutăţile vremii. Coste scrie şi el de zor; cronicile lui economice şi de politică internaţională sunt remarcabil de îndrăzneţe şi de neobişnuite.

Nimic, afară de toate acestea, decât viaţa pe care o ştii niţel şi tu. Ies după două de la minister, cu Pik de cele mai multe ori, care e foarte autoritar în exerciţiul funcţiunii; drum, pe ninsoare, ger ori moină, până la Cantină, unde nu mai e liniştea de anul trecut, ci 400 şi mai bine de consumatori numai la prânz – sau la restaurantul de [pe] Academiei. Pe la patru, iarăşi la profesor şi rareori

acasă. Hârtii, sau nimic; somnolență obligatorie adeseori. Pe la opt, la nouă sau chiar la zece uneori, sunt scăpat și o pornesc înfrigurat pe Polonă în sus, acasă, unde căldura mă moleșește și felurite osteneli trecute se răzbună și gata.

În toată viețuirea aceasta, tu ești gândul cel bun din ceasurile limpezi. Dimineața îndeosebi, când tot mai citesc câte ceva, timp de [o][7] jumătate [de] ceas, mă apucă înduioșarea de care tot vorbesc și care este starea mea oricând îmi răsai în gând. Scot atunci din săltar *porte-feuille*-ul mare, pe care mi l-a dat profesorul de Anul Nou, în care țin scrisorile tale și cele trei fotografii ale tale, nu mai mari ca aripile unui fluture mai măricel, când sunt puse alături. Citesc ceva; sunt câteva pasaje[8] pe cari le reiau adeseori. Apoi o privesc nițel pe Ștefania, ce răsare deasupra unor bujori albi ca un șoricel vesel, care lasă soarele să se oglindească în dințișorii lui, de pe una din ele; mă opresc la alta cu o Ștefanie culcată în iarbă, în ai cărei ochi liniștiți și adânci încerc să mă cufund și, la urmă, mă bucur văzând pe un tăețel de fotografie o Ștefanie copilărește bucuroasă de viață, între prietenele, din cari n-a mai rămas decât câte o margine de rochie înflorită și o jumătate de poșetă. Câteodată scot niște mărgele roșii și mă joc cu ele și mă întristez de tăcerea lor, când le întreb, cu buzele, de catifeaua fildeșie a gâtului tău sau, cu nările, de acel amestec de mirosuri al parfumului tău: șampon[9], colonie, nu știu ce antiseptic. Aș întreba și un fular albastru-alb, despre o cameră de fată harnică, dintr-un cămin bucureștean, dacă nu mi s-ar fi întâmplat să-mi spuie de câteva ori, acum, de curând, că „Lux" e un săpun foarte bun, care face mulți clăbuci și le îngăduie și băieților să-și spele podoabele. Îl port în schimb; a ajuns de acum un semn al meu: domnul șef cel crunt cu fularul de fetiță, îmi zice uneori Pik, care a aflat, știu și eu de unde, proveniența lui.

Și mă înseninez pe câte o clipă când, nu știu cum, mă pomenesc deodată, umblând pe stradă, că spun "Stéphanie la douce". Deși știu că s-ar cădea[10] să zic „Etiennette", nu m-am supărat niciodată de această formulă prin care vreo temelie adâncă a iubirii mele pentru tine amintește ființarea ei.

Acum în urmă, cum vremea s-a îndulcit – moina de până acum s-a schimbat într-un fel de pânză subțire de ploaie – am fost de câteva ori la șosea, trecând prin Parcul Bonaparte. Am nimerit, de fiecare dată, în Aleea Alexandru, unde stă o aripă de casă, în fundul unei curți cu gardul scund. M-am întristat totdeauna, cu gândul la tine, fată micuță, care, într-o seară de august, n-a vrut să rămână nesărutată de băiatul pe care-l știa plin de iubire pentru ea. Robit ție de mult, fără s-o știu, bucuros când puteam fi cu tine, dar plin de teamă ca nu cumva tu să ajungi să ții la mine, primejduindu-ți liniștea; am devenit al tău, cum sunt azi, de abia atunci, prin acea mică sau mare îndrăzneală a ta.

Mai iubesc și acum grădinile și cerurile, bucata de lume ce încape în fereastra mea, câinii străzilor și poate cărțile. Uneori urmăresc viața păsărilor: plutirea neagră a corbilor, legănarea lor pe câte un vârf de copac; pâlpâitul vrăbiilor și flecărelile lor ciripite. M-am împrietenit de câteva zile cu o frunză spălată și stoarsă de zăpadă, de ger și de vânt, care tremură, la capătul unei mlădițe a caisului de sub fereastră, parcă

ar fi un spânzurat, îmbrăcat într-un surtuc trist şi lung, de sub care ies de-abia nişte capete de şalvari moi şi nişte picioare parcă ar fi cângi mititele.

Povestea ciclamenului, prieten de acelaşi fel, ţi-o voi transcrie într-una din zilele următoare, ca să n-o mai ceri vreodată.

Ca să ierţi uitarea din ziua de Sf. Ştefan (n-am avut până acum nici un Ştefan şi nu-i ştiam nici sfântului ziua) îţi doresc mai mult decât tot binele de ziua naşterii tale (o ţin minte încă de când ţi-am purtat în buzunar paşaportul). Cred că ai primit biletul meu, drăgăstos posac, ca şi al tău, pe care ţi l-am pus într-un volum ilustrat.

Scrie pentru „Gând şi faptă", Ştefanio, şi bucură-te de liniştea de acolo. Şi vezi ca lumea cea de acolo să te roage să mai vii un an.

Eu răzbesc aci, datorită socotelii că, odată trecut februarie, zilele încep să se depene mai repede, fugărite, ba de vacanţa de Paşti, ba de soare, ba de frunză, ba de flori.

Voi da licenţa[11] în februarie; supărat pe mine că nu pot da totdeauna cât vreau.

Te-aş săruta şi eu mult, dar nu se cade să fiu mai drăguţ decât tine. Aşa, îţi spun numai că iubirea mea e la tine şi că tu eşti soarele şi luna zilelor mele.

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Paris V^{e}, 93, Boul. St. Michel, Foyer Int[ernational] des Et[udiantes], prin avion

75. Şt. Cristescu către A.G. (15.2.1933)

15.2.1933, Paris

Anton drag,

Am răsfoit pe nerăsuflate paginile ţării mele[1], te-am căutat pe tine în fiecare colţ, te-am sărutat în amintirile calde ale Parcului Carol şi am regretat în fiecare clipă că de ce să nu fie şi o fotografie a ta într-o carte aşa de minunată.

Nu eşti tu acel băiat frumos de care s-a îndrăgostit aşa deodată o fată căreia altădată îi era drag albastrul?

Nu eşti tu, Anton, care promite o scrisoare „ceva mai lungă", pe care o fată cu visuri calde de copil (căruia aici i se vorbeşte prea mult de răul din lume) o aşteaptă de atunci întruna, pierzând odată mai mult speranţa în amurg şi cu credinţă nouă seara, în puterea zorilor următoare?

Duminică seara am stat în casa mea cu lumina stinsă, până ce aerul s-a făcut din ce în ce mai albastru, până ce la fereastra din faţă o mână de femeie a tras storul, până ce gândurile mele toate s-au topit într-unul singur, subţire şi tremurat

Termin scrisoarea cu gândul trist că sunt singură, lipsită de veştile tale. Acum câteva minute am primit o carte poştală de la Freiburg cu salutările lui Amzăr, cuminte şi muncitor. M-am bucurat, cum se bucură orice om care nu e uitat. În vălmăşagul imens în care te simţi singur, zăpăcit şi străin, gândurile oamenilor te impresionează odată mai mult.

Scrie-mi, Anton, şi spune-mi că n-ai fost necăjit nici trist, dar că ai avut bucurii mari care te-au răpit mie, fată zbuciumată de gânduri o mie pentru ca tu să fii fericit.

Mi-e dor şi mi-e drag de tine, care nu semeni cu nimeni, care eşti tu.

Ştefania ta

Domnului Anton Golopenţia, Bucureşti III, Str. Polonă 38, Roumanie

95. A.G. către Şt. Cristescu (21–28.4.1933)

MINISTERUL INSTRUCŢIEI,
CULTELOR ŞI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

21–28.IV.1933

Ştefanio, să ştii că, dacă scrisoarea mea îţi vine abia acum, e de vină numai faptul că te am aşa de bine sădită în mine – arbust înflorit care leagă nisipul, şi dur şi mătăsos, al vieţii mele – încât eşti totdeauna de faţă, când în tăcere, când cu vorba, în zilele şi săptămânile mele. Aproape întruna cu tine, n-am încercat să înfrâng istovirea zbuciumată a răstimpului din urmă, ca să-ţi trimit veste. Nici n-aveam putinţa de a descurca ghemul încâlcit [al] gândurilor, simţirilor şi vrerilor mele, ca să-ţi dau nu numai un semn de viaţă oarecare, ci chiar scrisoarea plănuită.

Azi, când sunt stăpân pe dimineaţă, voi izbuti poate, limpezit prin vederea florilor de pe câteva crengi însorite pe cari vecinul meu, caisul, le mână spre albastrul-alburiu de sus, pe care rătăcesc leneşe mari vietăţi argintiu-fumurii.

Am început să-ţi scriu, Ştefanio, încă Joia-Mare, îndată după primirea scrisorii tale de la Reims. Dar n-am răzbătut dincolo de îmbrăcarea în vorbe a unei fărâme din bucuria mea de atunci.

„Ştefanio, scrisoarea ta *champenoise*[1] a venit să desăvârşească bucuria zilei de azi, care, acum seara, mă sugrumă aproape şi m-a făcut să umblu cu ochii mari şi plini de voie bună în singurătatea străzilor. Urcând scările, m-am simţit, în întunerec, plop crescut departe în sus, plin de puterea de a însori o lume întreagă numai cu privirea".

Se închisese atunci, la trei după-masă, Senatul, în care petrecusem ca un rob zile destule, pirotind, noaptea târziu sau în după-mese apăsătoare, prin jeţuri de

moşnegi, când profesorul dormita pe banca miniştrilor; ori ţinându-mă după el, ca o umbră, prin fumoare şi săli de aşteptare; ori pornind grăbit să aduc, de undeva sau altundeva, nu se ştie ce hârtie rătăcită sau uitată. Şi se părea că voi putea să intru în Cişmigiul pe care-l privisem, din când în când, ca de după gratii, de pe un balconaş al maturului Corp, îmbrobodit în umbrele tot mai plin verzi ale mugurilor desfăcuţi.

M-am primenit cu totul şi de toate, îmbrăcând din nou hainele mele verzui. Mă vedeam plecat spre casă, umblând dealurile, să văd cum dă frunza în pădure. Noaptea m-am dus la denie şi m-am bucurat de muzica măreţ-suavă a bisericii Precupeţii-Noi, una ca toate celelalte, în acea noapte de forfotă, lumină multă şi evanghelii citite adânc şi tărăgănat. Iconostasul ei părea zid de aur, plin de scăpărări de biruinţă, comoară neprețuită, aşezată tocmai în fundul cel mai înfundat al găoacei schimniceşte cenuşii a zidurilor. Iar policandrele: ţâşniri de aur topit, mângâiate, în fugă, de lumini fericite, parcă în clinchet argintiu şi fraged de clopoţei.

Cântec pe dinăuntru şi voie bună afară, eram prea plin atunci ca să pot să-ţi scriu cu adevărat. Ostenit, am adormit, înecat în bucurie. Se părea că lăsasem în urmă, o dată mai mult, apele rele ale lunilor dintre Crăciun şi Paşti. Şi că alunecam mai repede spre vară, pe povârnişul unor zile cu flori şi soare.

Mă socoteam mântuit de cazna întristărilor şi a deznădejdilor, înviate iarna aceasta după fiecare biruinţă de încredere câştigată asupra lor; totdeauna cu mai multă putere. Şi mă bucuram, depănându-le în amintire şirul. Zilele de toropeală numai, întâi; cu gândurile lor cernit-aprige[2], cu trupul greu, oasele muiate. Dimineţile cu voie bună cât muntele, în cari răbufnea vrerea de a scăpa de ele. Arţagurile cari le curmau repede, după întâia neplăcere administrativă a zilei. Apoi: răstimpurile lungi de înghețare a voinţei şi gripele cu valuri de fierbinţeală, toropeală şi deznădejde, trecute la Cameră sau la Minister, cu ziua de concediu primită totdeauna după ce biruisem, printr-o noapte de leacuri bătrâneşti: vin cald, ştergare muiate în apă rece. Şi plimbările de om ridicat din boală grea din cursul ei: încetinel, cu slăbiciune în încheieturi şi blândeţe în gând. Şi, în sfârşit, grelimea [sic] căzută din senin, a unui junghi rău din joia dinaintea Floriilor. Crezusem atunci, lângă biroul profesorului, cu zâmbetul înghețat pe buze, că dacă pieptul mi-e strivit parcă de roţile unui car greu, e semn că acum s-a făcut numărătoarea ascunsă a tuturor slăbiciunilor trupului meu şi că vremea sfârşitului a venit. Aceleaşi leacuri şi aceleaşi plimbări de o zi şi am putut-o porni mai departe. Au venit apoi Senatul şi bucuriile începutului de vacanţă.

În vinerea Patimilor am fost la Minister şi în sâmbăta Învierii, la fel. Duminica Paştilor m-a prins aci. Şi am ajuns să văd că nu pot scăpa acasă decât pe miercuri sau pe joi. Azi e vinerea Tămăduirii şi eu ştiu că nu mai pot pleca.

Tovarăşi de singurătate în zilele de sărbătoare mi-au fost un cozonac moldovenesc uriaş şi câteva sticle de vin, dintre cari n-am golit decât una din Murfatlar, plină cu soare dulce, daruri de la profesor. N-am izbutit să fac nimic

deosebit. Ziua întâi am mâncat cu Pik Pogoneanu şi am înserat într-un cinematograf de periferie, amuzându-mă, în bun observator, distant şi cuviincios, de lumea şi de filmul de acolo. Am fost apoi, mâinezi, la mătuşa mea, să mănânc bucate gătite ca la noi acasă. Somnuri de urs, de ceasuri multe, au plinit aceste zile. Marţi dimineaţa, un prieten din copilărie s-a mirat de plinătatea feţei mele. Am pornit-o atunci, singur, pe şoseaua fără sfârşit a Iancului, cu mâinile în buzunar, cu ochii după zmeii de nenumărat, care fâlfâiau şi se fugăreau în aer; trăind pitorescul mahalagiu al maidanelor, al băltoacelor stătute şi verzui, al caldarâmurilor desfundate, nobleţea de hidalgo a câinilor înfometaţi. Şi am ieşit în şoseaua Pantelimonului şi am ajuns în pădurea de pini de lângă Pantelimon. Întins pe iarba ei rară, cu fire ascuţite, mi-am umplut ochii de albastru şi gândul de câteva scrisori minunate ale lui Rilke[3].

Ieri dimineaţa, Ştefanio, când depănam mai departe firul acestei scrisori, începute alaltăieri, a sosit de acasă frate-meu cel mic. Aşa am primit şi scrisoarea cu sărutările furişate cu fereală pe dosul paginii.

Clipele libere ale zilei (n-au fost prea multe) au trecut în poveşti. La fel, dimineaţa de azi. Cum se bucură bunicul de câteva sticle cu vin vechi. Cu ce alai şi câte socoteli a mâncat mătuşa noastră un pachet de ciocolată Suchard. Cum n-a albit încă pe de-a-ntregul mama. Cum a cumpărat un unchi toate ziarele venite, cu frica de a ne găsi totuşi printre uşor răniţii accidentului de la Crăciun. Că grădina e săpată şi pomii înfloriţi; că petecul nostru de pământ e arat şi că anul acesta partea mai mică e cu grâu, cealaltă cu porumb. Şi toate celelalte de acelaşi fel. Azi, frate-meu mi-a spus părerile lui, după ce am dormit: el 13 ceasuri şi eu 11, de bucuria revederii. Că ar fi mai bine ca oamenii să trăiască singuri pentru ei şi nu ca să fie folositori societăţii. Că nu trebuiesc cinematografe, cofetării, nimic. Vorbind aşa, am umblat Cişmigiul întreg, în foşnet mare, frig, miros amărui de plop în care a dat mustul, lac limpede, dar vălurit fără contenire şi am intrat aproape la cinematograf. Acum frate-meu e iar în internatul lui[4]; eu am ajuns acasă bătut de vânturi şi pătruns de răcoare. Cu o crenguţă de vişin înflorit într-unul din paharele mele, bluză de iarnă, un ceai băut, mă apuc să duc la capăt, poate, scrisoarea aceasta lungă.

M-am întâlnit cu mine, marţi, în pădurea Pantelimonului. Cu toată forfota de acolo. Se plimbau, ca nişte zâne ale veacului, „domnişoare" din partea locului, zglobii şi înveselite de „cavalerii" lor cari, aproape toţi, le purtau cu graţie deosebită, în vârful a două degete, pantofiorii, pare-se obişnuit, prea scurţi. Băieţei umblau să mai câştige „franci" de la străini, pentru servicii imaginare. Câini patrulau pânditori, cu coada răsucită într-o parte, căutând grupurile în capul cărora ar fi putut fi vorba de gustări câmpeneşti. Lăutari improvizaţi împrumutau ritm zăngănit celor dornici de o mică sârbă. Nimic nu putea strica totuşi liniştea de seară a pădurii, cu umbrele ei adânci întrerupte de tot mai puţine ostroave de lumină galbenă şi caldă[5].

Am găsit în Rilke gânduri demult ale mele şi m-am bucurat atât de intens când m-am dat lor, încât am înţeles chipul în care se va lămuri dezdoirea mea din lunile acestea. Am însemnat şi în exemplarul trimis ţie din această cărţulie, acea laudă a putinţei de a aştepta[6] care m-a mişcat mai mult. Mulţimea încurcată a întâmplărilor mele din lunile din urmă mi s-a lămurit parcă atunci, în pădure.

Anul şefiei mele de cabinet şi, în parte, şi răstimpul bibliotecăriei[7] mele au tulburat treptat atitudinea mea de până la ele: încrederea liniştită în chemarea pe care n-o ştiam, dar pentru care mă pregăteam, niciodată ostenit de a fi cu mine însumi şi foarte rareori dornic de a mă cufunda în plăcerile oraşului. Nu-mi doream nimic atunci şi aşteptam totul, trăind parcă în zorii răcoroşi ai unei dimineţi de vară fără sfârşit. Străin aproape de orice, cele mai cotidiene întâmplări puteau să mă impresioneze neobişnuit de puternic – o piesă de teatru: eveniment; un ceas–două petrecut cu băieţii: eveniment, un cuvânt sau o privire de fată: eveniment; un film, prost chiar, eveniment; aproape că şi un drum cu tramvaiul era ceva intens resimţit. Faptul că am început să-mi câştig mult-puţinul de care aveam nevoie, viaţa frământată de la Seminar şi toate cele o sută şi o mie de întâlniri şi de obişnuiri ale mele cu lumea au clătinat cu încetul şi pe nesimţite temeliile acestui fel de a fi. Din drumeţ, împovărat numai de gândurile lui, am ajuns părtaş al forfotei, nu numai într-o singură împrejurare. Iubirea ta a însemnat şi ea o zguduire mare: m-am împărtăşit deplin din ceva aşteptat din toată vremea, cu puţină tristeţe, ca o răsplată, într-un viitor depărtat. Am trăit de câteva ori, timp de zile sau numai timp de clipe, credinţa că sunt un om sfârşit, că viaţa mea a intrat în vreme de seceriş. Am încercat odată, un răstimp oarecare, chiar beţia măririi. Dacă am izbutit să scap destul de repede de ea, e, în mare măsură, pentru că te înrădăcinam tot mai adânc în fiinţarea mea, cu gingăşia şi firescul tău. Am înţeles în pădurea Pantelimonului că rămăsesem totuşi în război cu mine. Prea trăiesc într-o lume de fapte, silit să făptuiesc, ca să nu mă molipsesc întruna. Cred că activitatea mea în ziarul lui Neamţu[8], acele articole manifest: *Datoria jertfei de linişte*, nu erau decât înfăţişări ale aceleiaşi tentaţii de amestec în viaţă. M-am purtat şi mă port încă parcă aş fi unul din cei sortiţi să fie în vâltoarea vieţii, nu la marginile ei contemplative. Şi de aci posomorârile mele în aceşti ani din urmă. Şi poticnirile, tot mai dese, dar destul de neînsemnate ale sănătăţii mele, în cursul lor. Am văzut limpede acum. Ştiu că nu mă vindecă decât părelnic somnurile prelungite, ospătările bogate cu cozonac sau alte bunătăţi. Şi caut să mă apropiu de vechile căi. Le voi bate, fireşte îmbogăţit, ca fiul risipitor, după ce a umblat lumea. Le voi bate cu tine; şi de dragul tău, şi cu ajutorul tău.

Aşa m-am lămurit, acolo în pădure. Mâinezi m-am pomenit, ce e drept, iarăşi cu junghiul. Am deznădăjduit întâi, cu simţirea încordată asupra întâmplărilor duşmănoase din pieptul meu; m-am împăcat apoi cu ele; am înţeles, în urmă, că ar putea să nu fie decât tot o răceală. Mi-a trecut de atunci. La faţă am rămas plin toată vremea. Şi-mi merge bine şi acum, în vuietul nebun al vânturilor, ca de iarnă, şi în ropotul aspru al ploilor, cu cari ne îndulceşte Sf. Gheorghe al nostru.

Tu, Ştefanio, ai îndurat alături de mine toată această zbuciumare a mea între o cale şi alta, aşa de mult te am aci. În toate frământările mele (nu te vei supăra de asta, nu-i aşa?), mă încercam să văd nu numai drumul meu, ci şi pe al tău; căutam drumul nostru. Mi se părea adeseori, în zilele vrerii ascunse de a fi una cu toţi cei mulţi, că aş trebui să te iau de acolo, să ne cununăm cât de în grabă şi să trăim alături, cum trăieşte toată lumea, purtată de vreme şi de întâmplări. Şi socoteam că e datoria mea şi faţă de tine să fac astfel. Cu toate că fratele meu ştie cum, adeseori, cei ce încearcă să cânte îndrăzneţi un imn tinereţii ajung uneori să se ascundă undeva, ghemuiţi unul într-altul, răniţi şi totuşi siliţi să iasă întruna în zbucium. Acum ştiu că, poate, fratele meu şi-a trădat totuşi chemarea, nevrând să aştepte ziua adevăratului seceriş[9]. Şi ştiu că tu, – deşi iubeşti de acum şi omul care sunt eu; deşi m-ai iubi şi dacă nu aş ajunge să plinesc ceea ce mi-e dat sau ceea ce pe nedrept cred că mi-e dat, – iubeşti în mine, dintru început şi întâi de toate, ceea ce pare că e însărcinarea mea şi poate numai a mea, în ceata tuturor întrupătorilor de azi ai[10] gândurilor, trainice sau fugare şi neisprăvite, ale sorţii, pe cari îi cunoşti tu. Nu vreau ca, legată de mine, iubirea ta să fie dată odată unuia care a fugit de o chemare, dacă a avut-o. Sunt încă pe drum, la începutul lui; smerit şi supus, trebuie să chem de-abia acum la viaţă, ceea ce clocoteşte poate în adâncul bucuriilor mele fără rost, din anume zile. Aşa, vremea fericirii şederii noastre împreună pentru totdeauna nu poate veni decât când, prin ani noi de aplecare asupra celor ce sunt ascunse în noi, comoara ce zace poate acolo va putea fi zărită şi folosirea ei îndrumată în făgaşe tainice. Noi nu trebuie să ajungem pomi în floare loviţi de îngheţ.

Ştiu iar poteca înainte, astfel. Potecă pe care, fără tine, aş fi părăsit-o poate; apucând-o încet-încet pe calea largă a şoselelor obştiei. O bat de dragul tău, care, o adiere numai, ţărmureşti totuşi, cu puterea rădăcinilor de stejar, răznirea gândurilor şi faptelor mele. Ajuns să văd îndărătul tuturor împrejurărilor, cari au măreţie şi însemnătate pentru străin, dedesubtul, cel puţin vulgar, şi ştiind câte ceva despre singurătatea fără seamăn a vieţilor omeneşti, nu mai cred decât într-o singură răscumpărare a zbuciumului lor: bucuria să ştii că e cineva alături, care te urmăreşte cu drag şi ar vrea să fie din când în când una cu tine. – Pentru mine ai ajuns tu să fii omul acesta înţelegător. Pe ceilalţi, îndeosebi pe mama – pe care am pierdut-o în anii închiderii în mine – o recâştig acum, dezlegat de tine din vraja singurătăţii sălbatice.

Trebuie să lucrăm, Ştefanio. Şi eu şi tu. Eu mă zbat acum să obţin o bursă Rockefeller pentru la toamnă. De vreo trei săptămâni zac undeva, într-un birou din arondismentul al 8-lea, mi se pare, cinci pagini pline de planuri, o fotografie posomorâtă, ca cea pe care ţi-o trimit (e din ziua junghiului venit din senin) şi câteva cuvinte ale profesorului. Acum pornesc de aci trei scrisori, nădăjduiesc bune, despre mine: le scriu cei trei oameni [de] la care am indicat eu că se pot lua referinţe asupra mea: Vianu[11], Bucuţa[12] şi un semi-american, Aurel Ion Popescu, acum Secretar General la Ministerul Industriei. Să vedem ce se întâmplă şi cu

cinstitul guvern al României. Tu, Ştefanio, lucrezi desigur, aşa minunat cum ştii tu. Ar trebui totuşi, şi eu te rog s-o faci (după cele de sus, văd stânjenit că s-ar putea spune că te sfătuiesc aşa de dragul meu; e totuşi întîi de toate pentru desăvârşirea şi pentru mulţumirea ta), să-i scrii profesorului un fel de dare de seamă a activităţii tale. Nu te feri de inevitabilii „eu" ai scrisorilor de acest fel. Gândeşte-te la Amzăr, care o face cu o într-adevăr rară măiestrie. Şi pregăteşte de acum ceva pentru „Arhiva". Cel puţin două–trei cronici sau recenzii frumuşele de noutăţi franţuzeşti (Titlurile lor nu strică să fie anunţate în scrisoare). Şi, mai departe, manifestă cunoştinţelor tale savante de acolo dorinţa de a mai lucra la Paris şi la anul. E obiceiul ca bursierii cei mai buni să fie propuşi – dacă o vor – chiar de comitetul de distribuţie a burselor. Că Bouglé şi ceilalţi vor spune da, poţi fi sigură; împrejurările sunt cele mai favorabile cu putinţă. Profesorul va fi invitat la anul la Universitatea din Paris şi i se vor acorda câteva distincţii deosebite; pregătirile, pe cari le fac împreună cu neschimbat rotofeiul domn Dupront, comportă decoraţii şi alte amabilităţi pentru toată lumea de acolo şi cei ce au amestec aci. – Profesorul va fi extrem de mişcat de scrisoarea aceasta. Profesor înainte de toate, cele mai curate bucurii ale lui sunt cele avute cu atari prilejuri – Şi scrie–i, poate, şi lui Dupront ceva în acelaşi gen. I-ar face şi lui mare plăcere.

Ajung, Ştefanio, să mă despart de scrisoarea aceasta, cu care am trăit o săptămână. Mâine e vineri şi am început-o în dimineaţa vinerii trecute. Aşa cum nu ştie deosebi ţesătoarea unui covor munca zilelor trecute, aşa nu mai ştiu nici eu ce am scris ieri, ce răsalaltăieri. Dacă scrisoarea are totuşi unitate, e semn că tu eşti într-adevăr totdeauna la fel de în mine şi cu mine. Am scris-o dimineaţa, în zile cu soare afară, în zile cu furtună şi ploi, am purtat pagini de ale ei de nu ştiu câte ori la Minister şi profesor acasă, alături cu hârtiile oficiale. Am scris la ea şi în după-amieze şi de câteva ori seara, în liniştea bine orânduitei mele chilii. Am fost din nou chinuit de un junghi între timp; ieri m-am simţit însă aşa de bine încât n-am putut să nu fug, fără nici un rost, o bucată bună din drumul pe care trebuia să-l fac. Şi am primit din nou o scrisoare a ta, bună şi mângâietoare. Odată am fost la cinematograf, singur şi purtat de întâmplare, şi m-am întors acasă întristat şi cu capul greu, apăsat nu atât de drama plină de fatalitate în care juca Heinrich George[13], ci de simţământul[14] vinii de a te fi lăsat să aştepţi o zi mai mult.

Mă gândesc îndurerat la neliniştea ta. Nu ştiu dacă din scrisoarea mea reiese că nu puteam altfel. Paginile către tine trebuiau să fie şi o lămurire a mea cu mine. Au ajuns aşa, poate chiar prea mult, părtaşe şi ale ritmului lăuntric şi exterior al zilelor mele. – Iartă tu tăcerea lungă. Credeam întâi că-ţi voi face dar plinătatea scrisorii acesteia. Acum, mai modest, aş fi bucuros s-o socoteşti vrednică să răscumpere tristeţile aşteptării tale.

Te sărut Ştefanio şi ştiu că au trecut 158 de zile de când ai plecat şi mai sunt vreo 80 până să vii.

Anton

Ieri, Directoarea Foyer-ului, care are slăbiciune pentru români şi pentru mine în special, m-a invitat la Chanut[1] pentru o lună de zile, 1 iulie–1 august. Trebuie să dau răspunsul până cel mai târziu 26 iunie. Nu ştiu cum îmi vei putea tu răspunde aşa repede, dar aş voi răspunsul tău. Monografia are nevoie de mine? Eu mă gândesc la ea mult şi aş fi gata să renunţ la Chanut. Vreau sfatul tău, repede, Anton.

Cred că trebuie să înţelegi că, dată fiind viaţa mea de acum, împrejurări complicate pe care tu le cunoşti şi nu, e aproape necesar să ne uităm pe noi doi.

Deşi cel care cântăreşte cu mult mai mult pentru întoarcere eşti tu.

Mi-e dor de tine şi aş vrea să mor. Scrie-mi numai: vino sau rămâi şi explicaţiile mi le vei scrie altădată.

Sunt încurcată. Te sărut nebuneşte.

Ştefania

Gândeşti numai la situaţia mea monografică.

Trimite-mi o telegramă, Anton, în care scrii, fără să te iscăleşti: Vino, sau Rămâi. Faci aşa cum te rog, dacă mă iubeşti.

Adresa: Cristescu – 93 Saint Michel Paris e deajuns.

Domnului Anton Golopenţia, Bucureşti III, Str. Polonă 38, Roumanie[2]

107. A.G. către Şt. Cristescu (25.6.1933)

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII, AL
CULTELOR ŞI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

25.6.1933

Ştefania mea mică,

Iartă-mă că ţi-am prilejuit emoţia convorbirii noastre de dimineaţă. Scrisoarea ţi-am primit-o ieri înainte de masă. Răspunsul hotărât pe care ţi l-am dat nu mi s-a impus decât aseară târziu. Dimineaţă mi-a intrat în gând dorinţa de a tenta imposibilul, de a auzi iarăşi vocea slăbuţă, de păsărică speriată, pe care ţi-o ştiu de când te căutam la Recensământ[1].

Am fost tulburat şi eu. E întâia dată când telefonul mi-a impus. Îmi stăruie în minte şi acum gândul că au trecut de abia câteva ceasuri de când, legaţi pentru câteva clipe, am pornit de la un punct de plecare comun în îndeletnicirile noastre, cari se desfăşoară[2] atât de depărtate unele de altele.

Ştefanio, e bine să foloseşti prilejul ivit acum.

Monografia urmează, ce e drept, să înceapă acum în iulie. Campanie de redactare a Drăguşului, la Făgăraş sau la o mănăstire[3]. Dar profesorul întârzie să întrunească monografiştii, pentru a hotărî data plecării şi locul. Iar ei, roşi de

felurite nemulțumiri, sunt oarecum în rebeliune și așteaptă. Trebuie să tipărim neapărat. Pentru aceasta, redactarea ta e necesară. Voi vorbi eu însă și voi explica faptul că tu o vei putea întreprinde foarte bine în august și septemvrie.

Oferta ce ți s-a făcut îți dă putința unei luni de odihnă, în afara împrejurărilor, uneori neplăcute, de aci. Și după munca ta, mai mult decât sârguincioasă, ți-e de trebuință o lună calmă și agreabilă. Mai înseamnă această ofertă și o cale de consolidare a situației tale acolo. Atari prilejuri nu trebuiesc scăpate. Nu mai putem să ne așteptăm la prea mult de la monografie și profesor pentru netezirea drumului fiecăruia dintre noi. Așa că nici unul nu trebuie să scape să consolideze ceea ce a putut atinge. Tu vei mai ieși și la anul și vei mai sta la Foyer[4]. Nu trebuie s-o refuzi pe directoare. Și nici nu e vreun temei prea puternic ca s-o faci. Decât poate un sentimentalism monografic. A cărui vreme a trecut însă aci.

Să nu te mire cele ce-ți spun despre monografie. Și nici să nu crezi că sunt răstălmăciri ieșite dintr-o supărare a mea. Ceea ce s-a întâmplat e greu de scris, îți voi lămuri, de bine de rău, situația când te vei întoarce. Eu sunt, de câteva luni, de când a devenit mai resimțită această încordare, cel care astupă spărturile și îndulcește contrastele.

Du-te Ștefanio la Chanut[5] (nu știu dacă am citit bine localitatea vacanței tale franceze; nu știu în tot cazul unde să mi-o închipui).

Eu mă voi obișnui cu gândul că vii de-abia la 5 august. Voi fi bucuros să te știu răsplătită și în acest chip. Vor trece și cele 30 de zile care se adaugă celor 231, câte socotisem eu că va ține acest întâi an parizian al tău. Cinci august e destul de aproape totuși.

Probabil că pe la 15 iulie mă voi duce la Drăguș, să-mi culeg material. Deosebit de ceilalți, cari se cheamă că pot redacta oriunde. La 15 august cred că nu mă voi mai întoarce la Minister. Mi-a venit în ziua de 19 iunie încunoștințarea că Fundația Rockefeller mi-a acordat o bursă de 12 luni: oct[ombrie] 1933–oct[ombrie] 1934 la Berlin. Vestea mi-a sosit câteva ceasuri după scrisoarea în care povestești tu cum te „invidiază fetele" și cum te „iubesc", zic eu pe bună dreptate, băieții, pentru că ți se prelungește bursa. Cred că profesorul îmi va da drumul. Până acum, e adevărat, încă n-am lămurit lucrurile. Examenele Motru[6] le-am dat cu mult noroc, după puțină citanie, dar mult răsfoit al cursului (să nu uiți o făgăduială). Miercuri scap de P.P.[7], iar joi și sâmbătă voi da și sociologia. Așa că mă vei găsi în sfârșit, la întoarcere, mai demn să stau de vorbă cu tine, cu licențe două.

Dupront a plecat la Milano și la Paris. Unde trebuie să fie în iulie. Mi-a spus că i-ai trimis o scrisoare „bien gentille". Deși împrejurările m-au ținut în ultimul timp destul de departe de el, ne-am despărțit buni prieteni în urma unei după-amieze de vorbă.

Mai trebuie să-ți spun, Ştefanio, că te iubesc mult de tot şi că te aştept. O ştii tu bine. Scăpând nițel de cleştele treburilor de aci, voi avea iar norocul să-ți trimit, acolo unde vei fi, scrisori mai nemijlocit pline de simțire, decât aceasta, trimisă numai, ca să ai veste grabnică.

Te sărut şi cu Ştefanio cu mult dor,

Anton

108. Şt. Cristescu către A.G. (27–29.6.1933)

Paris, 27 iunie 1933

Dragul meu Anton,

Spune tu drept dacă n-ai râs tu de mine mult duminică? Eu am fost zăpăcită toată ziua şi-mi venea să te sărut de necaz. Să nu ştiu eu să-ți spun nici o vorbă!

Dar, Anton, vocea ta a răsărit aşa de clară şi bărbătească, lângă mine, aproape, pe neaşteptate, că nu înțelegeam nimic.

Voiam să-ți spun că-ți sărut glasul, că mi-e dor de tine, că să mă chemi, că să mă laşi, că sunt fericită... Şi din toate astea nu reuşcam să articulez nici un cuvânt. Am plecat clătinându-mă de lângă telefon. Eram însă fericită, auzeam aşa de bine vorbele tale toate, toate.

Şi acum când mă gândesc sunt la fel de zăpăcită.

Am primit acum scrisoarea ta, care-mi dovedeşte că m-ai înțeles de aşa de departe. Şi nu pot decât să-ți spun că de acum zilele mele toate de aici sunt pline de tine, că seara adorm cu tine în gând, că dimineața te țin iar cu mine, că şi ziua te țin de mână şi că tu eşti nesupus.

Cu toată iubirea mea, la tine,

Ştefania

29-6-1933

Nu ți-am dus încă la poştă scrisoarea. Îți voi scrie mai calm de la Chanut. Am primit 1 200 franci pentru cari îți mulțumesc ție. Scrie-mi, Anton, ce crezi tu că i-ar face plăcere profesorului să-i aduc? Un dar mic? Tu poate îl cunoşti mai bine.

Plec la Chanut sâmbătă dimineața la 7 ½. Sunt puțin tristă azi. Scrie-mi mult. Adresa mea: Mlle Talbot (pour Mlle Cristescu), Chanut-sur-Peyrieu (Ain), France

Domnului Anton Golopenția, Bucureşti III, Str. Polonă 38, Roumanie/ Par avion

Deseară mă voi gândi mult la tine, Anton.

Voiam eu să te uit, dar încă n-am început. E greu începutul şi mai amân. (?)

Vino repede, Anton, să te bucuri de plecarea ta, să umbli prin soare tânăr şi frumos cum eşti tu, numai cu cămaşa ta albă care mă lasă să fiu mai aproape de tine.

Şi vino să lucrezi frumos cum ştii tu, ca să scrii înainte de plecarea ta în străinătate. Facem convenţie. Ne vedem la masă, stăm puţin după-masă împreună, iar plecăm la lucru; câteodată, rar, merg şi eu cu tine să-ţi ajut: eu scriu şi tu întrebi. Aş fi aşa fericită să văd dacă pot lucra cu tine. Şi pe urmă seara ne plimbăm o jumătate de oră împreună şi pe urmă dormim. Eu trebuie să stau într-o casă în care gospodina să aibă o fată de seama mea şi care să stea cu mine când mi-o fi urât. Dar dacă te ştiu şi pe tine în sat, n-o să am nici o grijă.

Vino mai repede, Anton, până nu încep să te uit. Acum te iubesc ca o nebună mică şi dacă ai fi lângă mine te-aş săruta şi ţi-aş rupe genele.

Ştefania ta

124. A.G. către Şt. Cristescu [august 1933]

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII
AL CULTELOR ŞI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

5 august 1933[1],
miercuri după-masă

Ştefania mea,

Îţi scriu câteva cuvinte numai.

Ca să-ţi spun că mi-e dor de tine, întruna. Că, poate n-am isprăvit încă nici până acum cu raportul[2] acesta al meu, pentru că niciodată n-am ajuns să mă împac cu gândul că mai trebuie să stau cinci zile aci. Cu gândul departe toată vremea, am fugit de fiecare zi de aci şi nu m-am aruncat pe de-a-ntregul în datoriile pe care mi le scotea ea în cale. Dar că trebuie să isprăvesc de acum, că voi izbuti să mă constrâng să o fac. Şi pentru tine.

Şi apoi ca să te rog să nu priveşti lucrurile din monografie aşa cum le priveşti. E mult rău şi multă înnebunire acolo, fără îndoială; dar ele nu se datoresc faptului că Ricu Stahl a petrecut cu băieţii, ori celui că nu toată lumea a lucrat aşa cum lucrează Bernea şi Focşa.

Vezi tu, eu sunt de partea lui Ricu. Nu ca apărător în acest conflict, ci prin felul meu de a fi. Şi cu totul împotriva celuilalt. Şi cred cu hotărâre că, dincolo de poftirile şi prefăcătoriile zilei de azi şi de mâine, dreptatea de totdeauna e cu cei dintâi.

Vezi tu, Herseni, Bernea şi Focşa sunt toţi oameni cari vor să devie ceva. Herseni e pe cale; ceilalţi se simt nedreptăţiţi şi vor să se dovedească mai presus

de cei luați în seamă până acum, prin număr de pagini, importanță, originalitate, zel, omenie și toate celelalte însușiri bune. Vor să deschidă ochii celor de sus, să știe și ei că fruntașii de acum sunt băutori; că le place să petreacă și să vorbească, că se bucură de zile frumoase, de poeți și de câte alte lucruri, neserioase în lumea savanților cu morgă, imaginați de ei. Și stau, desigur, deseori și se miră de neghiobia lumii, care nu vede așa ceva, căreia îi scapă că ei muncesc și nu sunt niciodată neserioși.

Vezi, Ștefanio, în toate acestea ei nu știu totuși ceva. Că ceasurile puține ale neserioșilor de pretutindeni aduc mult mai mult decât nu știu câte stăruinți încăpățânate, de om care a murit, fără s-o știe măcar, scoțând fișe pentru o lucrare care nu va servi decât să documenteze o altă lucrare, care...

Răsfoiește, Ștefanio, dosarul lui Ricu și vezi redactările lui și încearcă apoi să cunoști rodul stăruinței[3] unor Bernea și Focșa. Vei găsi 3 000 de fișe bătute la mașină, sau 4 000, sau 5 000. Să așteptăm și ziua redactărilor: ale lor vor fi doldora de fapte și lungi, dar le va lipsi puterea de a îmbogăți oamenii. Ricu Stahl se pierde în lucru, el e glasul răzășiei de demult, a răzășiei lui, vor spune unii; citindu-l vei avea însă desigur parte de bucuriile științei, vei fi călăuzită să trăiești o fărâmă a vieții obștești de aci, călcând vremea. Pentru ceilalți obiectul e un mijloc de aș-i arăta știința, de a vădi însemnătatea persoanei lor; îi vei citi din obligații bibliografice.

Ștefanio, să știi, apoi, că adevărata bogăție a băieților, puterea de a înțelege prietenos nu vine din încrâncenări acre și aspre, râvnitoare de vază. Chiar și prospețimea și curățenia, însușiri prețuite acum atât de mult de tine, nu se găsesc la cei ce stau departe de întâmplări, ci la cei amestecați în ele, la cei care, cel puțin, nu le privesc de la înălțimea desăvârșirii lor vrute și mincinoase.

La Făgăraș și eu aș fi ieșit în unele seri. Aș fi băut și aș fi fost nebun, odată de amărât, altădată de bucuros. Și aș fi lucrat totuși, așa cum au lucrat și ceilalți.

Să nu-i crezi pe prefăcuți, Ștefanio, de dragul meu pe care mă vezi copilărește fraged în multe împrejurări. Gândește-te la parabola cu surorile Marta și Maria; una simțea că trebuie să șadă și să-l asculte pe Mântuitor, cealaltă a muncit mai departe, mai din greu, de dragul Lui, fără a se răbda, totuși, să nu ceară ca și sora ei să facă la fel, socotindu-se harnică și oropsită. Dacă sunt, cum sunt, e pentru că am primit și am înțeles multe de toate. Ar fi bine firește să poți împerechea gândul cald și îndrăzneț al lui Stahl cu felul de a fi sobru muncitoresc, pe care nu-l are nimeni dintre noi.

Nu prețui ogolioasa vrere de a fi cum-se-cade, împerecheată cu rumegatul științific zămislitor de pagini multe, erudite și moarte, unde nu vorbește, în locul lor, cutare Poparad sau Fogoroș[4].

Dacă Ricu Stahl vorbește greu despre profesor e numai și numai că a ținut prea mult la el, că ține încă prea mult la el, ca să-l poată ierta pentru faptul că nu se arată la înălțimea credinței lui într-însul. Dărâmă mai cu zor cei ce-l apără fățarnici și nepăsători.

Ştefanio, bucuros că vom sta la Drăguş, nu ca să înveţi tu de la mine – eu aş putea s-o fac dintre noi doi (vezi-ţi dosarele, dacă nu crezi, şi gândeşte-te la acele puţine fişe vălmăşite ale mele, sucite şi răsucite în redactare) – ci ca să şedem alături iarăşi o bucată din fiecare zi, ca să umblăm locurile pomenite în scrisorile tale din vara trecută; mă gândesc cu dor la tine şi te îmbrăţişez,

Anton

Vezi tu, Ştefanio, ca să mi se trimită cheile bibliotecii. Şi începe să mănânci nimicurile de la Meinl[5].

125. A.G. către Şt. Cristescu [18 august 1933]

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII,
AL CULTELOR ŞI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

[18 august 1933]
duminecă, 11 dimineaţa

Ştefanie, mică şi dragă,

Uite am isprăvit ieri munca la Minister. Iar azi m-am apucat să redactez acasă. Şi, ajuns la un loc: „Chiar şi măsurile de natură propriu-zis economică, prin cari unele state uşurează greutăţile vremii de acum, nu au eficacitate decât în măsura în care...", unde mi-a ieşit în cale un cuvânt pentru a doua oară în aceeaşi frază, nu pot să o iau înainte fără să-ţi scriu.

Ştiam alaltăieri, în colţul din biroul în care azvârleam întruna, ca în toate zilele săptămânii, coloane lungi de cifre mari în sacul fără fund şi primitor al indicatorului de totaluri de pe maşina de calculat, că mă aşteaptă scrisoarea ta acasă. M-am bucurat şi atunci cum mă bucur întruna şi acum, gândind la tine, cu tine totdeauna, cel puţin într-unul din ungherele mai apropiate ale conştiinţei, notă continuă de bucurie, alături de orice, adunări greşite sau elemente pentru o lucrare încurcată, ca un cântec de orgă, viu în vuietul unei pieţi mari de catedrală şi în ziua bâlciului.

Dar, de ce să reuşeşti să mă uiţi acolo, dacă „a uita aşa cum ştii tu să uiţi" nu însemnează a iubi mai departe.

Ştefanio, nu pune în ochii mei mai mult decât era într-înşii, sau mai puţin. Cum să te fi rugat ei să mă uiţi? În cele trei zile minunate ale şederii tale în Bucureşti, inima mi-a fost toată vremea grea de bucurie. Şi fericirea prea multă îmi luase şi glas şi vreri, chiar şi pe cea de a te săruta; cum să mă uiţi tu, când ceea ce-mi dăruieşti tu, Ştefanio, ar putea să mă ucidă de fericire?

Planurile de viitor, „lucrurile mele", nevoia „de a fi lăsat singur", ce străine toate!

Cum să mă îndepărtez de tine de dragul lor?

Am venit cu drag de muncă aici, voiam lipsă de complicații și liniște la muncă.

E liniștea după care alerg și care nu vrea să mi se ofere.

Sunt dintre cei predestinați neliniștii?

Scrie-mi, Anton, tu singurul meu prieten bun și drag.

Ștefania

Pentru Cornova, dosarul Ioanovici îmi trebuiește numai pentru ca redactarea mea să nu scape material. S-ar putea ca ea să dorească a redacta materialul ei.

Domnului Anton Golopenția, București III, Str. Polonă 38, Roumanie
Exp.: Ștefania Cristescu, Școala Normală, Făgăraș

127. A.G. către Șt. Cristescu (20.8.[1933])

MINISTERUL INSTRUCȚIUNII, AL CULTELOR
ȘI ARTELOR
CABINETUL MINISTRULUI

Duminecă, 20.8.

Ștefania mea dragă,

Încă nu mi-am cumpărat penițe, lucrez cu creionul la niște redactări și nu le-am simțit încă nevoia.

Iartă-mă pentru faptul că mi-am umplut toată scrisoarea de alaltăieri numai cu mărturia dorului meu de tine, năprasnic și fără astâmpăr.

Acum să vorbim și de monografie.

Întâi în ceea ce privește atitudinea noastră principială, a ta și a mea. Îi datorăm mult; și, cu toate că eu știu cât de șubrezită e ea în gândul conducătorului ei sau poate tocmai pentru aceasta, trebuie să nu prilejuim întâmplarea care ar putea-o sparge. O nimică toată, care ar determina pe unul sau pe altul să plece ar face manifestă descompunerea latentă de acum.

Rămânând acolo, ce trebuie să faci tu? Întâi de toate să te dezobișnuiești să crezi că lucrez[i] ceva din însărcinarea administrației monografiei, cu mandatul vreunui șef oarecare. Muncești de dragul operei pe care o poți înfăptui. Acest rod să fie bun. Dacă va fi vorba odată de tipărit, tot ce are eminența cuceritoare a desăvârșitului va intra, fii tu sigură. Lacomii, bucuroși acum că și-au cucerit pagini nu știu nici ei câte sute, nu vor izbuti să le dea cât de cât acceptabile, nici pe jumătate. Și dacă nu intră, punem și cazul acesta, lucrul bun își găsește loc. Numai fleacurile, cărora li se dă însemnătate în vreo bisericuță oarecare, nu pot răzbate dincolo de zidurile acesteia.

Deci lucrezi de dragul lucrului; aşa ca să scoţi ce poţi tu scoate mai bine. Poate oricine să zică orice vrea.

Ca reguli practice de purtare. Cât timp subzistă întrecerea pe fişe şi material şi ceilalţi se ascund unii de alţii, ia tot ce [e] al tău, pune-l liniştită după zăvor şi taci. Dacă zice altul că el face şi ceea ce faci tu, că are material mai bun şi mai mult, nu-l crede, pentru că se laudă prosteşte de cele mai multe ori, şi lucrează iarăşi pentru tine. Absurditatea împărţirii dintru început a problemelor pe viaţă nu o lua în seamă. Ca să iasă monografia pe jumătate aşa cum vrea profesorul, ar trebui ca fiecare dintre noi să-şi spuie părerea cu de-amănuntul în fiecare domeniu. Şi, ca sfat personal, fereşte-te de Brăiloiu, care are mare amestec, pe cât ştiu şi simt eu, în iscarea atmosferei din vara aceasta.

Vezi şi de Cornova. Eu aş redacta în locul tău Drăguşul, pe materialul pe care-l ai. Cornova aş destina-o revistei lui Densusianu[1]. Nu pentru a te întoarce acolo, ci simplu, pentru a publica şi altundeva decât la noi. M-aş gândi, în locul tău, să pregătesc ceva şi pentru buletinul lui Rosetti (cel franţuzesc)[2].

N-aş vrea să piară monografia, Ştefanio, dar lucrul e posibil. Cu Herseni, Bernea şi Focşa nu se face mare lucru, dacă ceilalţi suntem afară şi facem război. – Asta se va simţi în curând, după trecerea primei beţii de orgoliu.

Dar cum e starea lucrurilor, trebuie să fim cu ancorele gata de ridicare. Ştiinţificeşte. Adică să facem aşa ca să [nu] mucezim fără monografie.

Să vedem cum va ieşi şi intervenţia profesorului.

Tu stai neamestecată în războiri cât poţi de acum în colo; nu va trece mult până să vin şi eu.

Eu vreau să evit prilejurile de ceartă. Încordat cum sunt acum, aş putea trece pe nevrute nu numai la duritări de vorbă, ci şi de faptă. Cum n-o să aibe nimeni nici o fişă care să mă poată interesa, nu voi insista şi mă voi duce la Drăguş. Vei veni şi tu atunci. Acolo, în trei săptămâni, poate fi întrevăzut atât cât trebuie pentru câteva pagini, decât cari mai mult şi aşa nu pot face.

Ştefania mea dragă nu fi nici supărată, nici întristată. Lucrul e firesc şi se întâmplă în toate grupurile ca cel al nostru. E întristător lucrul, pentru că încheie, de obicei, adolescenţele comunicative şi entuziast cufundate în atari grupări.

Caută mai ales să nu-ţi strici bunăstarea fizică şi psihică acolo. Dormi mai bine mai mult decât prea puţin. Nu pierzi decât, poate, o ceartă. Şi mănâncă. Dimineaţa pui picăturile de coniac în ceştile de lapte, nădăjduiesc.

Te îmbrăţişez, Ştefanio, întristat că încă nu sunt la tine.

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, din Echipa Institutului Social Român, Făgăraş, Şcoala Normală

frumos precum te ştiu eu din dimineaţa acelei despărţiri gri, în care ai sărutat pe toţi prietenii tăi buni, şi în care numai pe mine m-ai părăsit distant, lăsându-mă cu gândurile mele o mie.

Te sărut, Anton, şi-ţi doresc noapte bună. Scrisoarea va porni de abia mâine dimineaţă şi o vei avea poate de-abia duminică.

Ştefania

145. A.G. către Şt. Cristescu (2–4.12.1933)

2 decembrie 1933

Ştefania mea dragă,

Sunt plin de grijă. Brutus n-a putut nici să-ţi stea la îndemână, nici să-mi dea veste despre plecarea ta, cum l-am rugat: nu te-a găsit la gară luni seară, la Cămin a aflat că te-ai mutat în oraş (la Ica, desigur). Nădăjduiesc, totuşi, că ai sosit de mult şi cu bine la Paris. Mauss şi Marx şi toţi cei ce te cunosc trebuie să fie bucuroşi, avându-te din nou acolo. Vei fi reluat cu uşurinţă viaţa ta de fată mică şi filolog mare. Nădăjduiesc, la fel, că ai primit vestea pe care ţi-am trimis-o, pe o ilustrată, de mai bine de o săptămână. Nu vei întârzia prea mult să-mi trimiţi un cuvânt, să ştiu că te afli bine, nu-i aşa?

Ori de câte ori vin acasă, sunt plin de aşteptare. Mă pregătesc să deschid uşa camerei[1] mele şi alerg cu ochii înspre masă, să văd dacă pe suprafaţa ei n-a răsărit insula care m-ar ferici a unei scrisori sau măcar numai a unei cărţi poştale de la tine.

Totuşi, când mi-am dat seamă, în toate serile de până acum, că a trecut din nou o zi fără ca eu să-ţi fi putut scrie ceea ce vreau să-ţi scriu, îmi doresc ca vestea de la tine să nu vie mâinezi dimineaţă, ci de abia mâinezi după-amiază, o clipă după ce voi fi închis plicul către tine. Să vezi că nu ţi-am răspuns numai.

Ceasul 9, când vine poşta de dimineaţă, a trecut; eu m-am apucat de scrisoarea către tine cu presentimentul că o voi duce până la capăt; fie ca la 4 să-mi sosească poştă de la Paris.

Ştefanio, nu te-am uitat o clipă. Am trăit cu tine alături toată vremea. Scrisul cere însă gând lămurit; iar eu, istovit şi străin, am fost plin de dor şi de tristeţi, un desiş înceţoşat. Am încercat să-ţi vorbesc aşa, de departe, chiar mâinezi[2] după sosire. Simţirea mă durea ca o rană şi, din când în când, întrebarea dacă nu te voi vedea cu adevărat în nici una din serile următoare îmi trecea prin gând, lăsând mirare în urma ei. Îmi lipseai întruna. N-am izbutit, totuşi, să scriu decât o pagină încurcată şi căznită.

Am reluat încercarea de câteva ori. Deşi dureros de îndrăgostit de tine întruna, găseam cu chin vorbele; iar frazele nu mi se încheiau. Am înţeles că sunt obosit şi dimineaţa şi am aşteptat să-mi revin.

În tot timpul de când sunt aci, te-am întrezărit de foarte multe ori, aşa cum te-am văzut în ajunul plecării. Chipul tău trist de atunci, ghemuit pe pervazul ferestrei în vecinătatea întunerecului de afară, mi-a sfâşiat de fiecare dată inima. Te doare şi pe tine iubirea noastră? Ai şi tu zile grele, Ştefanio? Cât de mult aş vrea să mă încarc eu de tot ce e rău şi greu în viaţa ta! Să nu tulbure nimic voioşia ta jucăuşă şi firească, atât de scumpă mie.

Citirea cărţii cu Judith Earle[3] mi-a sugerat temeiuri noi de înduioşare plină de iubire. Nu mi-am ascuns niciodată frământările tale; uneori le-am înţeles poate chiar mai bine decât tine. Totuşi, n-am fost încă niciodată aşa de întristat de faptul că şi tu trebuie să suferi şi aşa de dornic să iau asupra mea orice necaz al tău, cum sunt acum.

După ce m-am dus la Universitate şi în faţă cu răspunderea covârşitoare a unui răgaz de întrebuinţat după voie şi pricepere, am deznădăjduit cu totul. Cursurile sunt lipsite de strălucire, nici chiar profesorii buni nu-şi dau măsura puterilor, cu excepţia lui Nikolai Hartmann[4], poate. Umbra de încredere în mine, cu care m-am ales în ajunul plecării, văzând recomandaţiile neobişnuit de călduroase ale Profesorului către cei de aci, s-a risipit toată. Îmi îmbucătăţeam zilele venind la două–trei cursuri de oameni cu nume; am ieşit totdeauna întristat sau crâncen de furios şi mai sărac cu o zi, fără să fi agonisit ceva nou. Întrevedeam un an umplut de drumuri la Universitate, în care nu voi înfăptui nimic deosebit, ci mă voi[5] încurca numai, auzind fel de fel de lucruri şi citind fără rânduială. Plictiseala vădită a profesorilor, îndeosebi a lui Sombart[6], mă împingea să mă întreb chiar dacă trebuie să-mi doresc înfăptuiri pe tărâmul cărturăriei. Sila vădită a celor care au realizat lucruri fără îndoială mari, e, poate, indiciul că gândul şi cartea siluiesc viaţa, care, echilibrată în sine, se răzbună odată, târziu, răpindu-le atunci orice semnificaţie în fiinţarea celui care le-a cultivat. Dar ce să fac altceva?

Întâlnirea lui Cioran[7], hotărât să nu urmeze la Universitate şi să nu citească decât câţiva scriitori anume, sigur că va scrie până la Paşti o altă carte, afară de cea pe care vrea s-o tipărească acum, m-a tulburat mai mult. Nu sunt eu mai vârstnic[8] decât el şi totuşi aşa de puţin realizat, un om sortit ratării?

Zilele au ajuns amare astfel. Am amuţit cu totul înăuntru, pădure amorţită, în plin gerul iernii.

Mai alaltăieri am început să mă reculeg. Am prins glas din nou. Singur cu mine, am putut să-ţi vorbesc iarăşi şi să te mângâi şi să mă bucur că tu eşti şi să-i spun vorbe liniştitoare fratelui meu cel mic.

Am înţeles că am fost nerăbdător şi neliniştit până acum pentru că eram istovit. Că de vreme ce am simţit în anii din urmă ca o nevoie a mea să citesc

un rând de cărți, cele mai multe cumpărate demult, trebuie să le citesc. Munca liniștită va lăsa să înflorească în mine știința a ceea ce trebuie să fac. De ce să vreau să știu dinainte ce voi ajunge? Trebuie să rămân pe mai departe supus și răbdător și să nu pierd credința că, odată și odată, chemarea pe care o simt din toată vremea, fără s-o știu încă, va răzbate la lumină. Chiar și cu riscul de a regreta mai târziu viața de lăturaș dusă de dragul ei. Bătrânul Sombart poate nici nu e zbuciumat de conflictul pe care-l văd eu dezlănțuit în el. Și chiar dacă se întâmplă așa în cazul lui, poate că nu se întâmplă așa cu alții. Sunt corăbieri care ies din făgașele obișnuite ale oceanelor, lăsându-se în voia unor curenți nevăzuți încă de alții, dar aievea pentru ei, plini de nădejdea că vor ajunge la ostroave mari și neștiute sau că vor descoperi drumuri mai lesnicioase. Eu le semăn în viață. Să mă întorc, ducându-mă unde n-am fost niciodată, e prea târziu. Nu pot decât să pier în drum sau să ajung. Voi avea din nou răbdare și iar răbdare. Că poate odată se va ivi pe zare ostrovul așteptat. Să ne bucurăm de el și apoi să murim. (Cel pe care-l vei descoperi tu va fi pe aproape, nu-i așa? încât să putem ridica punte între ele?)

Mi-a făcut mult bine și o vizită la profesorul Spranger[9]. Un bătrân, cu ochii osteniți, fața feminin grăsulie, cu zbârcituri fine, ca tăieturile în mătasă și obrajii atârnând grei și puțin triști. Mă aștepta în salon, în jachetă, o jachetă puțin prea largă, puțin uzată, de profesor. Eu, păcatele mele, venisem îmbrăcat ca de după-amiază, cu o cămașă cenușie și cravata castanie pe care o ții minte poate. În timp ce ne pofteam reciproc, cu stângăcie, mișcătoare la el și mișcată la mine, să luăm din pâinișoarele cu șuncă și din prăjiturile aduse odată cu ceaiul, o clipă după intrarea mea (întârziasem, negăsind strada), mi-a spus bătrânește că nu e mulțumit de ce se face acum la Universitate și a înșirat tot ce ar avea Germania de preț, fără să se pomenească. I-am spus și eu o mulțime de lucruri despre lecturile și năzuințele mele. Vrea să mă pună în legătură cu o mulțime de lume. Ceea ce mă bucură deosebit a fost promisiunea că mă va face să cunosc un fanatic[10], care, umblat prin Asia Mică, sărac, căsătorit și cu copii, se zbuciumă de câțiva ani să-și înfățișeze oarecum, în sistem de filozofie a culturii, observațiile și concluziile privitoare la prefacerile culturilor mici, când ajung în contact cu culturile mari. Mă bucură gândul acestei întâlniri, nu atât pentru că e vorba tot de „orășenizare"[11], ci pentru că îmi va fi dat, poate, să cunosc la lucru un creator.

3 dec[embrie]

Aseară am trebuit să mă opresc aci. Somnoros, am adormit, aproape îndată după cină. Gândurile mi se aburiseră parcă. Rămânea să isprăvesc azi, întregind povestirea de până aci a vieții cu mine însumi, prin înfățișarea întâmplărilor mele în acest Berlin în care mă mir și acum că mă aflu.

La 9 mi-a sosit scrisoarea ta.

Sunt bucuros fără margini şi liniştit. Nu ai nici o vină Ştefanio; ai săvârşit dimpotrivă o binefacere scriindu-mi cu o zi mai degrabă. Nu mai răstălmăci nimic, tu care eşti ghiocelul meu şi sora mea şi stăpâna mea. Ca să vezi că nu trebuia să-ţi faci gânduri nici o sută necum o mie[12], îmi calc o dată mai mult sfiala şi smulg din caietul cu însemnări începutul scrisorii către tine, de care ţi-am vorbit. Găseşti acolo, alături de mărturia ostenelii mele (pagina e transcrisă a doua sau a treia zi după sosire, cu toată mulţimea ştersăturilor[13]), câteva din gândurile mele din dimineaţa în care m-ai văzut şi crezut „distant".

Am sosit destul de vioi. Nu-mi scăpaseră lucrurile de văzut: familiile de coşuri de fabrică, unele înalte, altele mai groase, altele scunde, de pretutindeni, din Silezia; vilele ţuguiate din jurul oraşelor, oarecum nişte cărţi deschise, aşezate pe pardoseală în jurul jeţului unui cititor uriaş; frăgezimea peisajului, cu iarba încă verde plină, cu tufişuri înfrunzite încă, aşa încât să nu crezi iarna iremediabil aproape. I-am urmărit atent pe călătorii din compartiment, care-şi uitau drumul cufundaţi în cărţi sau mâncând cu o poftă primară felii mari tăiate din cârnaţi impunător de mari şi flecărind grotesc în gura mare, despre detalii ale gospodăriei lor.

De îndată ce am rămas singur în camera mare şi rece din pensiunea în care m-am aşezat, am fost copleşit de oboseală. Incapabil să fac ceva şi nici să stau locului liniştit, am rătăcit sub zidul înalt al caselor înghesuite unele într-altele din multe străzi, îngrijit îmbrăcat, dar şchiopătând nişel şi cu faţa foarte amărâtă. Prilejul îl dădeau drumurile ce trebuiau făcute, la Secretarul de studii al Fundaţiei, la Universitate, dusul la masă. Odată pornit, mă opream cu greu. Am umblat cu autobuzuri, cu „metro"-urile de aci, cu aşa-zisa „*Stadtbahn*". Fără astâmpăr, învelit într-un nor de străinătate, mut în faţa tuturor lucrurilor dimprejur, aflând de abia despre prietenia vorbăreaţă, care mă legase de străzi, case, copacii de la marginea caldarâmului şi din grădini şi de trecători, la Bucureşti. Numai solitudinea familiară a anumitor cheiuri ale Spree-ei[14] a izbutit să găsească răsunet în mine. Umblam pe sub platanii de pe maluri, gata să laud casele pentru delicateţea[15] lor de a se fi retras tăcute şi respectuoase, departe la stânga şi la dreapta. Cursul grav verzui-negru al apelor avea rezonanţe prieteneşti în mine. Călcând mai puţin apăsat, mă înveseleam discret, pentru o clipă, zărind zburdălnicia unei adieri de vânt, care se juca să puie horbote pe oglinda lucie a apelor, undeva, trei paşi în lat şi şapte în lung (de ce numai acolo?). Sau mă opream să privesc plutirea, plină de distincţie, a unora din raţele cu capul mătăsos şi verde, care trăiesc în voie pe Spree (nu le-am auzit măcăind aproape niciodată, când o fac se feresc de suitele gâlcevitor hilare ce se aud în curţile cu orătănii[16] de la noi), trecându-şi trena, aproape nesfârşită, peste ape. Am umblat şi prin grădina-oraş care e „*Tiergarten*"-ul. Drumurile lui fără număr şi aleile multe, care îţi îngăduiesc să rătăceşti ceasuri întregi, fără să revii în aceleaşi locuri, mi-au mărit totdeauna neastâmpărul. Stau totuşi uneori şi mă mir cât de pădure sunt anume colţuri ale lui. Într-un rozariu am mai văzut trandafiri

cu nume şi culori delicate, chiar şi într-o zi în care lacurile erau suflate cu o pojghiţă subţire de gheaţă.

Locuinţă mi-am găsit la câţiva paşi de unul din capetele mai ferite ale „*Tiergarten*"-ului. În Klopstockstrasse am dus mai departe viaţa de somnuri lungi, începută încă în pensiunea, unde am început şederea mea la Berlin. Camera e mare, cu un balcon care dă înspre grădinile acum pleşuve ale câtorva case, şi are o masă mare de lucru, un jeţ bătrânesc şi felurite alte mobile şi mărunţişuri, care nu sunt lipsite de gust. Gazda, o domnişoară destul de bătrână, profesoară la un liceu de fete, a fost cam îngrijorată la început, ştiindu-mă „meridional". Acum mă crede un solitar, tolstoian, înstrăinat de orice bucurie. Şi-mi poartă de grijă, cum poate mai bine. Ieri mi-a pus pe masa de lucru, cum e obiceiul aci, o cracă de brad cu o luminiţă şi câteva dulciuri, ca de întâia din cele patru săptămâni de Advent. Cald, ca la Bucureşi, nu-mi poate face, cu toată bunăvoinţa, lucrul pare a fi de neconceput[17] aci. Cum iau acasă cina, îmi adună însă fel de fel de bucate: pâine uscată suedeză, ouă din România şi câte de toate (o cană cu desen chinez, plină de lapte cald, nu lipseşte niciodată), pentru că i se pare că sunt „*sehr Zart*"[18]. Eu nu ştiu ce să zic: grija aceasta e plină de omenie şi îmi prinde bine; ursuz şi singuratec, aş fi bucuros totuşi, uneori, să rămân neluat în seamă, cum am fost la Bucureşti.

Până la Universitate e cale lungă, aproape în întregime prin parcuri ce e drept. Dar acum obosit şi speriat de gerul, bun românesc (raţele se plimbă de acum grave pe gheaţa groasă a canalurilor şi a lacurilor), iau „*Stadtbahnul*" cu care ajung în şase minute. Un tren electric larg şi turtit, omidă uriaşă care lunecă peste viaducte, repede încât şinele aproape că nu mai zvâcnesc. Mă pot crede călător întruna. Mă duc la gară, vin de la gară, cumpăr bilet, văd şefi de gară, itinerarii. Nici nu m-am mai dus la Universitate câteva zile, să odihnesc cu adevărat.

Înainte cu o săptămână am hotărât să nu urmez deloc cursurile, cel puţin în semestrul acesta, ci să citesc de zor, acasă întâi, ce mai am de citit, şi apoi la bibliotecă. Poate voi da totuşi, din când în când, la câte un curs.

M-am întremat de-acum destul de bine şi cred că voi putea să mă apuc să lucrez cumsecade.

Şi acum, ca în întâia zi după sosire, mă simt atras de vitrinele giuvaergiilor: privesc totdeauna inelele, cu adevărat frumoase, brăţările şi tot ce văd acolo, cu gândul că aş trebui să ţi le dăruiesc pe toate. Nu mă opresc la vitrinele neobişnuit de numeroaselor prăvălii cu ciocolată şi dulciuri, îmi pare rău însă, de multe ori, că nu-ţi pot trimite unele, din când în când.

După scrisoarea aceasta, cu greul, oarecum, în urmă, îţi voi putea scrie mai scurt şi mai des.

Tu nu uita să bei lapte şi să iei poate chiar untură de peşte (eu mă voi supune acestei proceduri poate de la sfârşitul săptămânii încolo). Şi dă-mi veste despre toate proiectele tale, mă vor bucura aşa cum mă bucură vestea că lucrezi bine şi

cu încredere. Am putea vorbi despre ele. Eu n-am încă ceea ce se poate numi un „proiect"; vei fi întâia care să afle tot ce încerc.

Te mai îmbrățișez o dată, Ștefanio, după ce te-am îmbrățișat și sărutat în fiecare rând și în fiecare cuvânt din scrisoarea aceasta.

Anton

4 dec[embrie], dimineața

Mademoiselle Ștefania Cristescu, Paris Ve, 93, Boul. St. Michel, Foyer Int[ernational] des Etudiantes, Luftpost*°

Golopenția, Berlin N.W., Klopstockstrasse 11, bei Hübner

146. Șt. Cristescu către A.G. (6.12.1933)

Paris
6 decembrie 1933

Lăcrimioara mea de băiat,

Am primit aseară scrisoarea ta cu scris mărunt de cerneală care, la lumina lămpii mele, mi se părea decolorată. Destul că nu vedeam aproape deloc să citesc, după ce mă bucurasem nespus de mult și făcusem multe protocoluri mai înainte s-o deschid.

M-am furișat într-un colț întunecat al patului meu și, cu o lampă mică alături, am descifrat-o totuși, cu patima savantului pentru un document prețios.

Îți scriu acum pentru ca să te rog să nu mai fii ursuz și nici singuratec, să fii vesel și să nu mai șchiopătezi[1]. Pentru ca să-mi trmiți apoi *t*-ul pe care ai uitat să-l scrii în *Stadtbahn* (ai scris *Stadbahn*; ai scris tu în schimb, e drept, de două ori cuvântul *măsură*, dar eu nu-ți înapoiez nici unul. Sunt tristă de frământările și nemulțumirile tale în ce privește Universitatea, cu atât mai mult cu cât [le] retrăiesc pe ale mele de anul trecut.

Îmi pare totuși rău că nu există și acolo ceva ca Éc[ole] Pr[atique] des Hautes Études de aici, sau un Collège de France. Tu nu uiți însă desigur, băiatul meu drag, că probabil la sfârșitul anului va trebui să dai seamă de activitatea ta oamenilor de acolo. Și că, oricât ai lucra tu acasă, ai nevoie să te cunoască oamenii. În orice caz eu sunt așa de mică pe lângă tine și cunosc așa de puțin gândurile tale mari că nu știu să-ți dau nici un sfat. M-aș bucura numai să nu lucrezi prea mult, ci puțin, dar bine și cu spor. Și mai cu seamă să fii liniștit și să nu te grăbești. Poate că în al doilea semestru să faci și unele lucruri care ți-ar fi utile pentru spec[ialitatea] ta: filosofie, statistică etc. (deși de ultima trebuie să ți se fi urât[2]).

N-ai uitat desigur să-i scrii lui Vianu și să te mai sfătuiești cu el, care e mai bătrân ca tine, cam ce să faci tu acolo, ca să fii mulțumit de cum trece timpul tău. Și caută să te împrietenești cu Spranger.

152. A.G. către Şt. Cristescu (ciornă, [decembrie 1933])

Iată, Ştefanio, că acum când te-ai trezit din somnul în care ai intrat cu scrisoarea mea alături, sunt stăpânit de gândul că, neorânduită, ca un râu ieşit din maluri, ea nu ţi-a fost de nici un folos.

Mai rău ar fi dacă ar fi luat ceva din liniştea nouă pe care o aveai câştigată când mi-ai scris.

Eu n-am vrut să spun decât un lucru. Să ai încredere în tine, amintindu-ţi lucruri din trecut şi înţelegând întâmplări recente (ca s-o poţi avea deplină, vezi dacă nu dormi prea puţin, dacă mănânci cât trebuie). Şi ocupându-te, să laşi întrebările tale mari să se lămurească în tine netulburate.

Lasă *Zauberberg*-ul: un capitol undeva la mijlocul cărţii a doua (poate p. 720) ţi-ar face plăcere citit: „Schneegestöber"[1]. E secerişul lui Hans Castorp. Descoperă în două vise scurte, de istovit, atitudinea pe care ar trebui s-o aibă el faţă de viaţă. În imagini nietzscheene, ce e drept.

Tu umblă şi trăieşte în Parisul de iarnă; în tine să fie totdeauna ca după cuptor, viaţă ocrotită, în care înţelegerile şi atitudinile să se distileze aşa de încet şi de bine cum vor.

Tovarăşul tău de drum,

Anton

153. A.G. către Şt. Cristescu (31.12.1933–1.1.1934)

31.12.[1]933

Ştefania mea dragă,

Nu ţi-am trimis altă urare de Anul nou, neştiind dacă nu te nemulţumesc cumva prin scrisorile mele, prea stăruitor dese, prea pline de grijă şi poate chiar prin gândurile, cuvintele şi slovele mele.

Acum, în amurgul anului acesta, deşi ceasul e abia trei, după ce am primit la nouă dimineaţa scrisoarea ta, caut să desfăşur şi să orânduiesc gândurile cuprinse, crede-mă, şi în semnul pus pe biletul pe care ţi l-am trimis.

Ştefanio, când te-am mustrat, aflând despre zbuciumul tău, pentru faptul că nu mi l-ai pomenit, am îndrăznit să scriu că ţi-aş fi putut da sfat. Acum, când tu îmi îngădui să fac aşa, trebuie să recunosc umil că am fost sfruntat de plin de închipuire atunci. Ţie nu-ţi pot fi date sfaturi de acelea de care e vorba. Şi sunt sigur că nu-ţi vor putea fi date nici mai târziu. Cum nu-mi pot fi date nici mie până acum. Ni se poate întâmpla, fireşte, zilnic, ca unul să ne spuie că un anume drum e mai scurt pe strada cutare, că o carte oarecare trebuie citită, un tablou văzut. Pot primi sfat cum să facă să trăiască numai cei înfrânţi sau cei neieşiţi vreodată din toropeală. Lor li se poate spune să înveţe o anume meserie, în care găsesc de lucru, sau să se ducă altundeva, unde traiul poate fi agonisit mai uşor.

Ţie şi oamenilor deosebiţi le pot fi spuse vorbe bune, să-şi recapete încrederea în ei, umbrită trecător, şi să nu lupte nebuneşte cu ei înşişi.

Ce-ţi pot spune eu ţie, care ai ajuns poate mai departe decât mine pe drumul vieţii cu sine însuşi, e să nu gândeşti prea mult asupra ta. E sfatul pe care mi-l dau şi mie. Eşti acum într-o vreme în care te macini pe tine însăţi, preocupată de ce va fi în cinci şi în zece ani, neobosită să descoperi dinainte drumurile depărtate. Morile trebuie să macine grăunţe, nu să-şi facă făină pietrele; – noi trebuie să trăim şi nu să gândim. Chiar şi când suntem sortiţi unei vieţi în gând. Adu-ţi aminte dacă în anii tăi de până acum viaţa ţi s-a arătat ca o desfăşurare automată de întâmplări dinainte stabilite. Fiecare zi şi-a avut noutăţile ei, mici de obicei, şi uneori cu urmări însemnate în cursul vremii; viaţa cu trei zile de plănuit şi treizeci de ani de împlinit, pe care o implică vrerea de a şti dinainte toate trebuie să fie una din caznele cele mai absurde care pot fi visate (Treci cu vederea exagerarea, pe care o cere exprimarea unor lucruri atât de adiate şi de puţin distincte, cum sunt cele privitoare la drumul nostru de oameni). Vrând să-ţi câştigi viitorul, pierzi soarele sau ceaţa şi toate întâmplările zilelor pentru totdeauna trecute. Drumul cel mai drept la noi înşine e ocolul prin lume, prin tot ce nu suntem noi. Grija de viitor e un abces al fricii de a fi, prin care răspunde fiinţa mărginită a fiecăruia din noi la grandoarea necruţătoare şi de neînţeles a universului. Iar vrerea de a-şi găsi numai prin socoteli locul de pe harta intelectuală a omenirii este teamă de faptă şi ascundere în noi şi, în dosul unui pretext grav – o înfăţişare a aceleiaşi frici de viaţă.

Să trăieşti mai mult întâmplările de toată ziua: sculatul şi spălatul; umblatul pe stradă printre case mari, vechi şi cu un trecut al lor; intratul în clădiri impunătoare, mâncatul, răstimpurile de odihnă la bibliotecă; adormitul seara. Înseamnă rodul clipelor de bucurie a ochilor şi a trupului în jurnalul tău[1]. Să citeşti apoi şi literatură, mai multă decât până acum (nu e pierdere de vreme şi păcat uşuratic împotriva muncii, cum cred şi eu adeseori; întâlneşti alte destine[2] în cărţile bune şi ajungi la o ştiinţă mai bună a celui al tău), ca să nu te mai întâlneşti cu tine decât din întâmplare, când eşti chemată înăuntru. (Am citit zilele acestea o poveste eschimosă[3], culeasă de exploratorul, mort de curând, Knud Rasmussen[4], care trebuie spusă aci, cum ţi-am mai spus de câteva ori, cale de o stradă sau două, o poveste. Zburând deasupra mării, departe în larg, un corb bătrân s-a simţit ostenit de moarte. Când nu se mai putea ţine în văzduh, a zărit o balenă. S-a lăsat într-acolo, speriat. A pătruns pe o deschizătură mare. Acolo, ceea ce nu aşteptase: o casă frumoasă cu ferestrele luminate. A intrat. Înăuntru şedea o femeie frumoasă, cu o lampă alături. Corbul i-a spus ce a păţit. Femeia i-a răspuns prietenos că n-are decât să rămâie, să se ferească însă să atingă lampa. Corbul a primit şi s-a aşezat într-un colţ, mirându-se de toate, mai ales de faptul că femeia cea frumoasă nu se răbda multă vreme să nu iasă din casă. De la o vreme corbul s-a înviorat şi a gândit că trebuie să vadă el ce e cu lampa. S-a dus lângă ea, când femeia cea frumoasă a ieşit din nou şi s-a apropiat cu aripa de flacără. Lumina s-a stins. Năpustindu-se din casa care se dărâma, se

găsi în şuvoaie de sânge, mormane de carne şi duhoare grea. Lampa era sufletul balenei, care răsufla când ieşea femeia frumoasă; corbul o ucisese stingând lampa. După ce izbuti cu greu să iasă pe gura balenei, corbul se aşeză pe spatele ei şi trăi multă vreme hrănindu-se din carnea ei. Odată, balena a fost aruncată la ţărm. Oameni veniră, bucuroşi că găsesc ce mânca. Atunci corbul deveni un om mărunt şi urât şi se lăudă că el a răpus balena. Rămânând cu oamenii a fost totdeauna foarte deştept.) Povestea dă nu numai o imagine[5] oarecum duioasă a vieţii din noi – ea are şi un tâlc. Gândul nostru trebuie să fie faptă: răsărit din faptă, însoţind fapta, mânând la faptă, niciodată gând care să fie numai gând. Gânditul e ca leşia care, multă, arde totul. Grosul celor care se prăbuşesc în viaţă, deşi pornesc ca noi, este compus din cei prea lucizi, din oamenii care au despicat în patru toate şi au pierdut elanurile lor, stăpâniţi de frica de viaţă, reconfirmând-şi neîncetat absurditatea logică a vieţii şi a universului. Cei ce gândesc aşa devin într-adevăr urâţi ca omul-corb din poveste. Şi sunt nenorociţi, pentru că atitudinea lor atrage după sine nefiinţa, iar ei nu mai pot făptui nimic. Ţin totuşi la viaţă, plini şi ei în o sută de chipuri de bucuria fiecărei fiinţe de a fi deosebit în univers. Tăria cea mai mare, din perspectiva vieţii noastre cum este, e să nu gândeşti prea de multe ori anume gânduri, chiar cu riscul de a nu fi atât de inutil-eroic ca alţii şi să nu gândeşti prea mult, cu riscul de a fi mai puţin înstrăinat de tine şi de viaţa ta, ca ei.

Răul e că două procese cu totul deosebite sunt confundate fără grijă: „eu gândesc" = formele deosebite de coordonare a gesturilor în vederea anumitor realizări în întâmplările luptei pentru viaţă şi „se gândeşte în mine" = revelaţiile care răsar din când în când în oameni asupra destinului lor. Întâiul l-am desăvârşit în fel şi chip, aşa încât îl transpunem obsedaţi şi pe tărâmul celui de al doilea, în cazul căruia ar trebui să aşteptăm şi acum ceasul cel bun.

Încercarea mea de sfat, Ştefanio: ocoleşte-te pentru câtva timp, cufundându-te mai bucuros şi mai deschis [în] viaţa de toată ziua, citind în ceasurile când erai altădată cu tine (Giono, *La colline*[6], nu uita, odată), umblând şi la teatru, din nou la muzee. Adu-ţi apoi aminte de drumul tău de până acum, de împrejurările numeroase în care te-ai distins, apoi de chipul în care toţi cei cu care ai avut de-a face, nu oameni oarecare, recunosc însuşiri deosebite la tine. Nu uita nici faptul că eu am o credinţă de nestrămutat în tine. Am resimţit deosebit la tine, când te-am zărit pentru întâia dată, un impuls puternic şi îndrăzneţ care te aducea la afirmări strălucite. Ai trecut de atunci prin ani de sensibilizare, de umanizare aş îndrăzni să zic, călăuzită de întâmplările tale triste şi bucuroase. Te vezi trăind într-o altă dimensiune şi crezi că vlaga de a da ceva a pierit. În tine undeva ea se strânge iar, cum se ridica peste noapte, neştiută, apa în fântânile secate peste zi ale Cornovei. Abia de acum încolo vei putea da lucruri omeneşte bogate. Nu uita niciodată că, oricât de greu ar fi uneori drumul tău, eu sunt bucuros de mult să-l merg alături de tine. Mai la urmă însă îţi spun să nu iei ceea ce am scris (ştiu că primejdia nu există) drept adevăr bun pentru totdeauna şi pe de-a-ntregul. E vorba să treci mai departe, şi să ajungi la viaţă

firească. Atunci vine de la sine ceea ce nu pot da nici sfaturile venite de la oamenii cei mai înțelegători, nici vorbele bune ale celor mai plini de iubire. Și de tot la urmă: toate trebuiesc; și deznădejdile și îndoielile, numai să nu devie obișnuință, lanț la gleznă cu ghiulele grele de plumb.

Drumul tău ți s-a descoperit: urmează cursurile de celtică, pregătește examenul de la Institutul de Etnologie[7]. Când va fi nevoie de o nouă lumină, ea va veni, fii sigură. Nu-l lăsa la o parte pe Marx[8]. Acum când ți-e să nu pierzi drumul adevărat, ai face-o ușor, crezând că ești consecventă și atât. Dar nu uita că drumurile mari nu duc numai la o țintă însemnată, ci trec prin ținuturi însemnate. Un lingvist cu pricepere sociologică și folclorică poate da interpretări incomparabil mai bogate și cuceritoare decât un simplu comentator de herbariu filologic (tu n-ai fost niciodată așa ceva și nici nu vei fi).

Nu te preocupa de ceea ce va fi în țară. Un chip de trăit se găsește totdeauna. Iar pe cel pe care ni-l dorim nu ni-l câștigăm, cu adevărat, chiar dacă se împlinesc socotelile cele mai lucid prevăzătoare. Cei ce iubesc o disciplină până a se pierde într-însa obțin totdeauna, până la urmă, aceste locuri. Dar nu se supără nici dacă lucrul nu s-ar întâmpla. Viața lor a fost plină totuși de sens.

Toata acestea ți le scriu, Ștefania mea dragă, cu câteva batiste alături și cu un nas roșu hotărât să nu secе încă vreo două–trei zile. Ieri capul mi-a fost de plumb și oasele grele; mi-am trecut ziua într-un jeț, lângă sobă, cu picioarele bătrânește aproape de foc.

Mă bucur, prinzând totuși, poate mai mult ajutat de amintire, parfumul scrisorii primite dimineața, care e întinsă pe masă. Te am așa mai aproape pe tine, fata cu lucrurile care răspândesc încet miros de paciuli[9] și de levănțică.

Vacanța cu bibliotecile închise m-a silit să reiau viața de acasă de după sosire. Am mai făcut o mulțime de socoteli. Inutile, cele mai multe. Dar sunt liniștit. Joi noaptea, după concertul Iaroff (am fost bucuros ziua întreagă de la 9 încolo; 8 la tine), de vorbă cu Cioran și cu un german cu un nume franțuzesc, Lavie, m-am simțit din nou tare și în vorbă și în gând. Răceala mă ține locului. Altminteri, planurile mele provizorii sunt bine făcute și știu în ce ape mă voi cufunda. Ți-am scris ceva data trecută, în curând când voi ști și eu mai mult despre aceste îndrumări, după ce le voi trăi, îți voi scrie mai pe larg despre ele. Voi începe să lucrez prezentarea pentru una din revistele de sociologie germane, a ceea ce face profesorul. Pentru asta va trebui să trec printr-o bună parte din sociologie. Împlinesc așa și dorința profesorului. Și intru la lucru.

Pe la cinci după-masă gazda mea m-a chemat la ceai, de aci mersul șerpuit și deloc simetric, cum îmi place, al gândurilor spuse aci. Unele mi-au scăpat din minte pentru o vreme, mai târziu mi-au reapărut: n-am putut să nu le scriu, departe de locul lor. Poate e mai bine așa: apăreau prea apodictice altminteri. Îți transcriu și ceea ce găsesc în însemnările mele din scrisoarea trimisă fratelui meu cel mic acum câteva săptămâni; și ele sfat dat de cineva care caută și el sfat,

iubirea mea pentru el a găsit poate un accent cald sau altul care ar putea să te bucure şi pe tine, deşi perspectiva e alta.

Acum, la unsprezece, recitesc şi serios şi înveselit însemnările-deviză de azi anul, când am şezut ca şi acum singur să strâng avuţii pentru viitor.

Ştefanio, anul care începe să fie bun. Te rog să laşi toate cele din tine să se coacă în linişte. Munca ta să fie împăcată şi plină de linişte. Eu îmi doresc ca tu să nu încetezi să-l iubeşti pe

Anton

1.1.1934

M-am trezit târziu şi am pierdut trenul poştă.

Apoi mi-au venit florile de la tine. Şapte fire de hiacinte: patru roz şi trei albe, într-un coşuleţ aurit. Nu mi-a venit să cred ochilor, văzând scrisoarea ta prinsă cu un ac de gămălie. Nu-mi putea veni, totuşi, decât de la tine atare dar. Cum ai izbutit, Ştefanio, să duci la capăt, ceea ce eu aş fi dorit să fac atât de mult la Crăciun, fără să izbutesc? Şi te plângi! Om plin de resurse, de descoperiri, care o iau înaintea civilizaţiei actuale, cu zece ani cel puţin.

Nu te supăra că mă mir întâi şi mulţumesc apoi. Le-ai trimis chiar de la Paris? Le-aş iubi de două ori mai mult, ştiind că ochii tăi au odihnit pe spicele lor de flori. Ai rugat pe cineva să le cumpere aci? Ce aparat! Devin mic-mic de tot în faţa ta, dacă e aşa.

Lasă-mă să te îmbrăţişez şi să-ţi spun că voi vorbi cu florile acestea cum aş vorbi cu tine, spunându-le supărările mele şi făcându-le martorele muncii mele. Şi noaptea târziu voi primi răspunsul lor şi îmbărbătare.

Ştefania mea-ghiocel, nu e aşa că tu eşti liniştită de acum, că odată spuse necazurile tale, ai văzut că au ajuns la sfârşit, că ştii ce trebuie să faci? Eu am citit semnele încrederii din unele pasagii. Sigur că de atunci nu mai plângi.

Bucură-te de haina ta nouă de sport şi poartă-o[10] plimbându-te în grădini, în zilele mai însorite.

Mişcat de amintirea ta bună, sunt sigur că ai intrat în zodie bucuroasă, pentru că eu te trăiesc aşa. Şi poate e adevărat că eu mă rog trăind. Atunci cum să nu sfârşească tot necazul, dacă pentru tine se ridică rugăciuni din zori până-n noapte?

Îmbrăţişări, pline de toată iubirea câtă poate fi,

Anton

*

Anexăm acestei scrisori însemnările din scrisoarea trimisă de A.G. fratelui său:

Ce trebuie să faci, Bubi? Să înveţi să fii simplu şi să ai răbdare.

Să fii simplu: adică să nu trăieşti ca şi când ai fi mai mult decât orice alt băiat de vârsta ta. Din toată vremea, unii din oameni s-au născut mai bine înzestraţi

decât cei mulţi: mai dibaci, mai îndrăzneţi, mai cu sânge rece, mai simţitori, mai plini de înţelegere. Tu eşti sortit poate să simţi mai puternic viaţa decât alţii. Aceasta nu te scuteşte totuşi să fii om. Nu te poate scuti acum să fii băiat ca orice băiat de 13 ani. Deosebitul nu e în de el, ci e ceva altoit pe obişnuit. Mărul cu florile cele mai frumoase nu e numai un buchet, are ca orice alt măr şi frunze şi trunchi şi, fără îndoială, şi rădăcini, poate chiar rădăcinile cele mai întinse şi mai puternice.

Să fii răbdător: adică să nu crezi că-ţi poţi da măsura puterilor acum. Înfăptuirile nu vin, smulse din adânc. Sunt ca poamele, pe care le culegi în zadar înainte ca soarele verii să le fi îndulcit îndeajuns; ele îţi cad în poală, ca nişte daruri, când sunt deplin coapte. Îţi înfloreşte în gând un cuvânt frumos, un vers, înseamnă neîntârziat, Bubi. Nu te căzni însă să scrii „poezii" sau „proză".

Să ştii că acum trebuie să porţi de grijă, întâi de toate, să câştigi rădăcini trainice şi un trunchi zdravăn, ca, mai târziu, altoiul ales al putinţelor tale să poată creşte neîmpiedicat. Pornit aşa, Bubi, răbdător şi aşezat, zarea se deschide lungă în faţa ta. Ştii că lucrezi zilnic, prin fiecare amănunt, prin fiecare supunere în disciplina de acolo, prin fiecare adăugire de cunoştinţe, în vederea unui seceriş cu atât mai bogat cu cât e mai depărtat.

Acum te vrei poate celebru poimâine. N-ai cum fi. Şi ar fi păcat. Ştii că în grădină, de obicei, nici ghiocelul, nici toporaşul şi nici lăcrămioara, care îmboboceşte întâi, nu ajung să înflorească deplin: le rup mâini bucuroase ca să veştejească într-o cameră sau alta.

Nu fi nemulţumit că celebritatea nu se revarsă asupra ta de sus şi pe neaşteptate, ca o ploaie de primăvară pe holde.

Eu am cu unsprezece ani mai mult decât tine şi am dat la o parte câteva prilejuri de a-mi asigura un rost, ca să ajung să dau ceva în cărturărie aşa cum vreau; n-am înfăptuit totuşi nimic deosebit. Şi dacă am pierdut de câteva ori răbdarea, am simţit de fiecare dată că sunt pe cale să mă iau în deşert şi să calc rânduiala. Trăiesc ca un muncitor oarecare, îndulcindu-mă cu bucuriile vieţilor obişnuite. Dar aştept plin de credinţă că până la urmă îmi va izbuti ceva bun.

M-am plecat însă cu respect în fața cutiei care-mi aducea de la tine florile pe care, înainte să le văd, le ştiam. Mi-a făcut multă, multă bucurie, Anton. Era duminică dimineața, la întoarcerea mea de la biserică.

Voi trece zilele acestea pe la Baumann să întreb de ce ție ți-au ajuns flori pe care eu nu ți le-am trimis.

Nu-ți scriu mult pentru că mă doare capul. Nu ți-aş fi scris deloc azi dacă n-aş fi văzut că se duc repede zilele şi că eu trebuie să-ți mulțumesc pentru flori şi pentru carte.

Sunt şi puțin încurcată de faptul că-mi trimiți darurile înapoi.

Pe cutia în care erau lăcrămioarele era scris să tai în fiecare dimineață câte puțin din cozi, să le schimb apa, să le țin departe de curent de aer sau căldură şi vor trăi multă vreme. Cu clopoțeii deschişi, sunt tot atât de fragede ca în prima zi. Până acum am sărutat pe rând clopoțeii de la patru tulpini. Mai am încă pe atât.

Dupront mi-a vorbit de un prieten al tău, Țincu[1]. S-a arătat chiar dorind să mi-l prezinte. I-a trimis probabil un bilet cu adresa mea. A venit ieri la mine. Din spusele lui Dupront am aşteptat în el ceva din tine: fin, aşezat, cu gesturi de copil dulce, aproape timid (altădată! deoarece lângă coloanele unei săli de cinematograf obrajii tăi n-au devenit mai purpurii decât erau în fața unei pălării de domn din care ploua cu găleata).

Am avut însă deziluzia unui Cioran. Deşi n-am stat de vorbă decât zece minute, deoarece aveam un curs, îți pot spune că nu mi-a plăcut. Mi-a spus o mulțime de lucruri deodată. Mi-a promis că va veni să mă ia într-o seară la operă...

Mângâind încet capul tău de copil pe care nu l-au părăsit încă necazurile, îți doresc voie bună fără grijă pentru munca ta. Te sărut, copil cuminte şi nebun, şi te rog să nu-mi mai trimiți darurile înapoi. Când voi presa lăcrămioarele, îți voi trimite şi ție din ele. Iartă-mi scrisoarea mică şi urâtă.

Ştefania ta

Scrie-mi cum primeşti scrisoarea. Vrei?

Mi-e dor de tine greu. Dar mâine am să vreau să te uit.

Herr Anton Golopenția, Berlin, N.W. Klopstockstrasse 11 (Hübner), Allemagne
S. Cristescu, 93 Bd. S. Michel, Paris V

160. A.G. către Şt. Cristescu (25.1.1934)

Berlin, 25 ianuarie 1934

Ştefania mea dragă,

Iată, răspund. Au trecut două ceasuri de când am primit scrisoarea ta. N-am avut răbdare să mă spăl înainte. De atunci am isprăvit întâia mea scrisoare către profesor: cinci pagini mărunte, care-mi dau de furcă de alaltăieri. Am mai recitit

apoi cele două pagini ale tale, ca să descopăr că mi-a scăpat o propoziție data trecută: „cum ai făcut tu" și arhitectura măiestrită a frazei cu gesturile de „copil dulce" și cu paranteza dominată de „altădată!" mărginind un „timid" care nu mă supără, chiar dacă nu atenuai glumeț („ce băiat! să nu se supere iar, ca atunci cu pătucul și raza de soare"). Aș fi rămas însă mai sărac cu două rânduri prietenoase.

Nu-ți întorc darurile, Ștefanio. Mă stăpânesc să nu-ți trimit aproape din zi în zi câte ceva. Și de ce să vorbești de daruri imperfecte? Am cunoscut așa și hiacintele. Nu poți să te împrietenești cu florile decât avându-le alături zile și săptămâni. Vasul din vară îmi dăruiește întruna prietenii de flori. Ca să nu stea gol, crăițe ruginii și bănuți suflați cu trandafiriu de răsărit de soare și mimoze pufoase și galbene s-au urmat pe masa mea primind să-mi arate ceva din taina vieții lor. În povestea traiului meu cu mine însumi, el are un loc tot atât de cinste, el cel ce cheamă florile, ca pajiștile și apele și copacii, ca norii cerului, ca apele râurilor, sau ca vrafurile colorate de cărți și lucrurile din cameră, cu viața lor șoptită.

Îți trimit, pentru că nu mi-ai spus nici un cuvânt despre Li-Tai-Pe, volumul lui Meyer-Lübke[1], pe care l-am găsit la un anticar. Povești cu oameni care se iubesc la Miazănoapte (un Björnson[2] duios) sau în China (*Cămașa cu mărgele*[3]) îți vor pleca altădată.

Altceva filologic. Îți propun ca temă de reflecții un subiect cu adevărat pasionant, cred. A vădi indicațiile despre felul de a fi și de a privi al neamului nostru, care se găsesc multe, la adânc sau la suprafață, în fenomenele lingvistice românești. Că întreprinderea e necesară, cine să nu o simtă din cei tineri? Noi nu ne iubim încă cu adevărat poporul, pentru că nu știm ce e al lui. Trebuie ridicat la lumină tot ce zace în acele basme și în folclor, în orânduieli, plin de indicații asupra perspectivei românești în fața vieții și a morții, interpretat peisajul nostru și cântecul, țesăturile și destinul pe care-l implică locul nostru sub soare. Teme pentru o generație întreagă. Munca ei ar câștiga de abia dezrobirea spirituală a țării: știindu-ne, am putea sta altminteri în fața cărților, a gândurilor și a lucrărilor celorlalți, liberi și primitori, nu slugarnici și totuși scârbiți. Lingvistul ar avea să facă multe. Să contureze zidirea sufletească a românului, cum se vădește în limbă, determinând regiunile de existență pentru care e deosebit de sensibilă și cele care nu există pentru ea. Căile sunt multe; chiar dacă nu e vorba, întâi, decât de a valorifica lexicul, nu și fonetica, sintaxa și morfologia, cu problemele mai subtile pe care le pun. De pildă recensământul cuvintelor compuse care au un înțeles de sine stătător, altul decât cel al părților care le compun (de exemplu *a întovărăși*, care mi-a venit în gând când m-am numit tovarășul tău de drum; în valea de Banat din care vin, unde formele de *tovarăș*, *a întovărăși* nu intervin, *tovar* are semnificația de povară, încărcătura celui care face cărăușie; a întovărăși, a fi tovarăș de drum vor fi însemnat la început a

merge împreună făcând cărăuşie, trecerea la sensul de azi ar putea presupune puntea unei întrebuinţări simbolice, prin care a merge alături să fie privit ca a purta la fel povara (vieţii). Exemplul meu poate fi forţat, cum mi se pare acum; cred că am arătat faptul concret de la care am plecat, apoi notarea, cu prilejul unor traduceri în româneşte a unor texte literare străine, a cuvintelor care semnifică îndeosebi stări sufleteşti, care n-au echivalent la noi, la fel în cazul unor traduceri inverse a imaginilor, a stărilor şi a asocierilor care ne sunt specifice, fiind intraductibile de-a dreptul. (Ce greu să cerni limba!) Prin tot felul de tehnici de felul acesta, care ar trebui să fie descoperite, ar urma să fie făcut ceva în genul studiului lui Densusianu asupra elementului păstoresc; nu cu privire la motive folclorice, ci cu privire la cuvinte şi forme de împărtăşire, cu ţinta de a contura spiritualitatea care le-a putut da naştere. Trecutul n-ar trebui căutat, fireşte, decât în măsura în care lămureşte actualul. Dacă am reţinut bine sensul vorbei atât de solemne pentru mine „cercetare sincronică", ar fi cam aşa ceva: odată ce dialectica limbilor pe scara veacurilor a fost îndeajuns cercetată, să se valorifice tot ce coexistă în actual, mărturie poate a persistenţei unui anumit spirit. Foloseşte în acest scop toate posibilităţile de studii comparate pe care le ai acolo; amuză-te chiar o dată sau altădată să traduci ceva. Îmi închipui că ai putea da un Giono românesc, fără pereche în căldură şi simplicitate. (Deosebiri mai mari trebuie să se găsească desigur în texte care se ocupă de viaţa de oraş, nu de traiul ţărănesc.)

Nu-l da la o parte dintru început pe Ţincu. Eu cred că mult bine zace ascuns într-însul. De ce să nu-i dai un cuvânt bun, care ar putea să-l ajute, stârnindu-l să se găsească cu adevărat. Tu care eşti de acum prietenă cu tine însăţi şi ai muzică lăuntrică. Ţi-aş transcrie aproape, dacă nu m-aş teme că scrisoarea mea va deveni pedantă, un pasaj cald şi bun din *Etica* lui Hartmann despre tragicul cotidian al trecutului pe lângă oameni. Neînţeleşi şi dorindu-ne întruna pe cineva care să ne dezlege, îngăduindu-ne să devenim ce suntem sortiţi să devenim, trecem totuşi pe lângă ceilalţi fără să-i privim, fără să-i ajutăm în treacăt măcar să vibreze de binele care înţeleneşte în ei, covârşit de neînţelegere.

Uită-mă şi iubeşte-mă cum ţi-o cere ceasul şi ziua. În adânc, ţii totuşi totdeauna la mine. Bucuros că scrisoarea ta a venit să mă facă să înţeleg aceasta o dată mai mult, te îmbrăţişez plin de iubire.

Odată, când nu-ţi va mai cădea greu să vorbeşti despre ceea ce faci, nu uita să-mi îngăduieşti şi mie să mă bucur.

161. A.G. către Şt. Cristescu (c.p.i., 28.1.1934)

28. 1. [1]934

Nu te supăra, Ştefanio, dacă vezi mese ca pe un anunţ, pe ilustrata mea. Azi, duminecă nu se găsesc altele aci.

M-am plimbat de aceea pe o dimineață gri, autentic pariziană, prin Montmartre. De pe colina Sacré-Coeur[3], de unde pe o zi cu soare ai viziunea Parisului întreg, se profilau în ceață doar turnurile grosolane ale bisericii Saint-Sulpice[4]. După-amiaza am fost la un concert Colonne[5], unul din lucrurile pentru care Parisul mi-e drag uneori.

Azi e soare mult afară, care dispare însă la intervale în lupta cu noii stăpâni. Marx mi-a telefonat că nu va putea ține curs azi de dimineață. Sunt deci acasă. Singură. Colega mea de cameră s-a mutat aseară.

Scrie-mi ce vești mai ai despre Seminarul de Sociologie. De ce crezi tu că m-au îndepărtat[6], Anton? Mi se pare așa de goală și fără rost viața mea. Mă gândesc cu teamă că Profesorul e poate și el supărat pe mine, că i s-a spus poate că n-am răspuns. Sau poate ceilalți au izbutit să-l convingă pe Profesor că o redactare a mea ar fi în plus, inutilă. Cel puțin aș vrea să știu situația mea exactă de acolo. Spune-mi fără ocol totul – dacă știi ceva. Eu văd de altfel, în felul meu, desfășurarea logică a întâmplărilor vieții mele. Aș dori confirmarea.

Dacă mai plâng mult, voi ajunge poate și să nu mai văd. Alături de îmbătrânire. Iartă-mă, Anton, că-ți scriu așa cum îți scriu.

Ești singurul însă căruia-i pot spune ceva din frământările mele, și nu totul. Viața mea a ajuns chin.

Ștefania

Herr Anton Golopenția, Berlin, N.W. 87 Klopstockstrasse 11, Allemagne
Stefania Cristescu, 93 Bd. S. Michel Paris Ve

163. A.G. către Șt. Cristescu (4.2.1934)

4 februarie 1934
duminecă

Ștefanie tristă și dragă mie,

Dacă n-aș fi și adeseori abătut, cu zile în care nu fac altceva decât să-mi târăsc mai departe viața din prânz în cină și somn, aș fi mirat de cele două pricini de întristare ale scrisorii tale. Când s-o lipesc, m-am temut că ar putea să te întristeze cele spuse despre traiul meu cu mine însumi. Nu trebuia să mărturisesc dorul meu de tine, vorbind despre bucuriile mele alături de flori, în fața copacilor, a norilor și printre lucrurile din cameră? Așa mă întrebam.

M-am împăcat, Ștefanio, cu felul meu de a fi, întors înăuntru și plin de sfieli, începutul meu de scrisoare o recunoștea. Ce e drept, fără a insista. Poți să mă iubești mai departe.

Lipsa de tact din noianul filologic cu care te-am ostenit? Nimic nu-mi pare prea subtil pentru tine. Multe capitole ale lingvisticii sunt însă cu mult prea

subtile pentru mine. Am întrevăzut sau credeam că am întrevăzut unele procedeuri în domeniul mai simplu al lexicului, am spus deci că ele sunt multe chiar numai în domeniul acesta. „Întâi" a intrat în propoziție în altă înlănțuire de idei. Lexicul furnizează, cred, materialul cel mai bogat și mai interesant în cazul preocupării de a trece de la limbă la peisajul[1] spiritual al unui popor, pentru că aduce forme proprii; sintaxa și celelalte unități lingvistice se preocupă de fenomene în mai mare măsură comune tuturor limbilor romanice, slave sau chiar indogermane. „Întâi" avea de a face cu valoarea caracteristică deosebită a lexicului.

Din Li-Tai-Pe îți traduc aci câteva poezii pe care le găsesc într-o culegere de lirică războinică a chinezilor, pe care o am.

Dar toate acestea au puțină însemnătate.

Pentru că viața ta a ajuns chin, îți mărturisesc că și a mea ar putea fi socotită chin. Mai primar, eu nu caut de obicei numele stărilor pe care le trăiesc și trec prin zile și săptămâni opac și frământat ca pământul și marea.

Noi doi am ajuns la o vârstă la care oamenii de felul nostru sunt primejduiți să se destrame. Dăinuiesc în noi gândurile și năzuințele adolescenței, silindu-ne să dorim desăvârșitul întruna și pretutindeni. Vrem să ne întrecem pe noi înșine prin creații fără greș și fără mărginire, așteptate de lume ca o Bună Vestire nouă și vrem un trai așa de bine și de pentru totdeauna clădit ca un templu grec. Iar viața câtă am cunoscut-o până acum și cea care ne împresoară tot mai mult ne arată nepăsarea mare a tuturor, fiecare în de el pe drumul lui și ne cere să clădim din fragmente, în timpul îmbucătățit și plin de zbucium al zilelor. Singuri și dezlegați de oameni și de lucruri devenim tot mai singuri și fără vrere de a începe, în fața forfotei care trecăpădă într-un ritm ce nu se potrivește cu visele noastre. Înțelegem că nu poate fi altminteri, că visele înfăptuiesc desăvârșitul pentru că sunt năluciri; ne-am împăcat cât de cât cu mărginirea, am începe, dar suntem în afara horei, nechemați de nimeni în rândurile ei, neîmpinși într-acolo de cineva care să ne poarte de grijă.

Cărțile și gânditul nu ne mai cuprind ca înainte vreme. Nu ne găsim astâmpăr în mijlocul lor.

Ajunși la vârsta aceasta a primejdiilor, părinții noștri își aveau gospodăria, ne aveau pe noi. Mărginită, viața lor avea o țintă.

Nu știu dacă interpretez bine stările tale. Dacă da, îngăduie-mi să-ți spun socotelile mele de acum câteva săpătmâni asupra chipului în care am putea ajunge să fim alături.

Să ne căsătorim în toamnă. Am munci alături răgazul cât îl mai am aci în Germania. În țară vom găsi chip să răzbim prin anul meu de armată. Vom găsi, la fel, un mijloc de a trăi.

Știu bine că mai degrabă sau mai târziu e nevoie de îndrăzneală. Nu mă mai tem. Simt uneori că încep să am atâta tărie să pot suporta și o viață anonimă.

După traiul de până acum, deloc liniar şi totdeauna de izolat, de ce să mă tem de o nouă afirmare a vrerii mele de a urma drumul ce mi-e sortit.

Am început să-ţi scriu lucrul acesta încă ieri înainte de amiază. Ai fi primit scrisoarea aceasta cu o zi înainte. Ieşind târziu să iau masa, am întâlnit câţiva români care m-au prins într-o gâlceavă. Am devenit pătimaşi toţi; după vreo două ceasuri m-am despărţit de ei aproape certat, după ce vorbisem prost, comiţând o mulţime de stângăcii copilăreşti. Am văzut din nou că sunt un lăturaş iremediabil, că nu sunt deloc bine armat (cu gusturi de cărturar, dar cu ani trecuţi aiurea şi puţină ştiinţă de carte; cu posibilităţi prea disparate, poate, ca să se înmănuncheze productiv) şi m-am întrebat abătut dacă nu-ţi ofer numai nenorociri chemându-te lângă mine.

Vremea mi-a trecut greu de atunci. O carte poştală a lui Pick m-a vestit câteva ceasuri mai târziu că tăcerea mea de două luni l-a înfuriat pe Profesor. Ce ţi-a stricat în monografie (n-am nici o veste de acolo) e desigur faptul că eşti cu mine. Îţi scriu acum, cu gândul mai limpede. Nu mă crede un geniu, nu te aştepta ca drumurile mele să ducă neapărat la izbândă. Rişti tot atât de mult ca oricine altul în împrejurări de felul acesta, poate mai mult.

Ceea ce pot spune însă e că mă vei găsi camarad bun şi plin de năzuinţa de a face aşa ca să nu fii prea nedreptăţită de noroc pentru că ai venit alături de mine.

Iubirea şi grija mea te-ar putea lega de viaţă şi scoate din impasul de acum, îngăduindu-ţi să te afirmi în ştiinţă aşa cum ţi-o doreşti. Cât de mult vei însemna pentru mine nici nu pot să măsor.

Îngăduie-mi să te îmbrăţişez cu mai multă iubire decât cea multă pe care am putut-o avea până acum pentru tine.

A.

RĂZBOI IARNA

Visez despre curcubeu
Şi despre grădinile patriei mele Tsiu.
Mimoze înfloresc galbene. Gazéle fug săltându-se.
E război. Dar război încălzit de soare mult.

Noi îngheţăm împreună cu caii la marginea drumului.
Unora le taie cizmele cu picioare
Ca de fier. Ochii îngheaţă ca sticla.
Bine de cel care doarme sub zăpadă, bronzat de moarte.

Cerşetori. Veşmintele ne sunt zdrenţuite,
Stânca e moartă ca gheaţa, gheaţa moartă ca piatra.
Trecătoarea se întortochează nelămurit.
Câineşte abătuţi, urcăm spre lună.

Pielea crapă ca scoarța iagudului,
Sângele nostru ne curge pe sabie,
Cornuri sună în cazană grea.
Mai dulce suna cântu-mi din fluier cândva.

*

Nu ştiu de vreo întoarcere.
Un tigru scos din vizuină îşi scutură coada,
Îşi arată dinții albi ca bruma şi chemarea lui răcnită
Se rostogoleşte sumbru la vale.

Arate-şi unul inima. Pasărea cade de pe crăci,
Să iasă din rând şi să-şi arate inima.
Cui i-e roşie inima?
Brazii stau ninşi, iar pe crăci
Ne ghemuim înțepeniți şi croncănim cu sângele ceață în noi.

Cerule! Sfinte! Ajută, arde-mă-n flăcări!
Lasă o furtună de iarnă să bubuie întunecat şi azvârle
Fulgerul în fruntea-mi înmărmurit ridicată,
Ca să pier, vâlvătaie de foc ce se înalță în noapte.

#CRONCĂNIT DE CORBI

Înaintea oraşului, care vibreză văratec în prăfărie galbenă,
Odihnesc seara în crânguri corbi croncănind şi legănându-se.
Soție tânără de războinic, care răsuceşte fire de mătasă,
Aude corbii strigând şi vede cum se aşează ostenite pe perdea
razele roşii de amurg.
Acul ei cade; ea gândeşte la el, pe care dorurile îl împresoară
sălbatec.
Intră tăcută şi singură în aşternut şi lacrimile ei cad calde ca
ploaia de vară.

SĂRBĂTOAREA PĂCII

Turnurile palatului despică cerul.
Împrejurul coloanelor strălucitoare se învolburează balauri.
Perdele străvezii se ridică şi forfota de femei frumoase
Îi cântă Soarelui şi pietrele grăitoare râd.

Împăratul aude versuri duioase aduse de vântul de primăvară.
E cântecul: odată trebuie să te desparți de toate cele.
Trecem în ostroavele care înverzesc, în bărci acoperite de corturi.
Valuri mici se saltă înăuntru ca peștii zburători.

Trei mii de fete aduc închinare stăpânului cu dansuri vesele,
Cu sunete de clopote, care trec prin văzduh ca un stol de păsări
Palat și pământ tresar din temelii.
Oamenii se desfată dansând cântecul păcii.
Cei treizeci și șase de împărați nemuritori își cârmesc spre pământ carele lor de nori,
Își cheamă semenul, dar el își apucă mai cu putere frânele de aur,
Rămâne și vrea ca printr-însul China să devie fericită.
Ca împărat al păcii se înalță de atunci încolo numele lui, semeț și nepieritor ca un deal sfânt.

164. A.G. către Șt. Cristescu (7.2.1934)

7 februarie 1934

Ștefania mea dragă,

Am fost nerăbdător până ieri după-masă, dorindu-mi ca scrisoarea mea în drum spre tine să-ți sosească mai degrabă. Aseară, la șapte fără ceva, la un curs, m-a năpădit bucuria la gândul că vom fi împreună. Caldă, roșie, ca o sugrumare. Cred că e ceasul când ți-a trecut în mână.

Azi mă tem să nu scoți o problemă din propunerea și rugămintea mea. În care să fie vorba de viitor și de câte altele. Îți descriu, din pricina aceasta, chipul în care iau hotărâri.

Întâi mă pomenesc cu viziunea unei soluții pentru situația care o solicită. Surprinzătoare de obicei și neobișnuită. Mă hărțuiesc cu ea atunci și caut s-o uit, cufundându-mă în cotidian. Dacă dăinuiește, reapărând tot așa de limpede, mă împrietenesc cu ea, văd că nu e așa de imposibilă cum părea și știu că va deveni fapt.

Hotărârea pe care ți-am supus-o mi-a scăpărat în gând primăvara trecută. Mi-a revenit uneori în vară și toamna. Dar, cufundat în raportul pe care-l știi, mă depărtasem în prea mare măsură de mine însumi, ca să câștig certitudini, stând față în față cu mine. Aci, singur, cu urechea aplecată asupra mea, ea n-a întârziat să se găsească în mine, la una din trezirile mele din somn.

Am așteptat prilejul, de atunci.

De ce să ne temem de viață?

186. A.G. şi Max Beier către Şt. Cristescu (c.p.i., 11.4.1934)

11. IV. [1]934

Salutări din Breslau unde am fost întrebat de tine de cel ce scrie mai jos.

Anton

Sehr verehrtes Fräulein Cristescu, ob Sie sich wohl noch meiner erinnern. Ich wurde durch den Besuche Ihres Bekannten sehr an die schönen Tage in Runcu und Târgu-Jiu erinnert und sende Ihnen recht herzliche Grüsse! Ihr

Max Beier[1]

187. A.G. către Şt. Cristescu (14.4.1934)

Breslau, 14 aprilie 1934

Ştefania mea dragă,

Încerc să folosesc un răgaz liniştit, înainte ca băieţii din grupul al cărui oaspe sunt, aci la Breslau, să vie la dejun, ca să-ţi scriu. Plecat de la Berlin de nouă zile, m-am înviorat cu totul, prins în felurite ritmuri, cu totul deosebite de cel abătut şi încet pe care l-am avut în lunile din urmă.

La Löwenberg, la Boberhaus, am trăit timp de câteva zile viaţa germanului tânăr: cazarmă, gimnastică multă dimineaţa, muncă manuală cu schimbul (văruit, spălat podele, măturat şi altele la fel), mese multe inconsistente, plimbări şi culcat la soare, discuţii ştiinţifice, dar aminteri disciplină militărcască şi ierarhie. Pe băieţi i-am câştigat repede şi sondat zdravăn.

De două zile am venit la Breslau, în grupul care a organizat vizita la Runcu. Pe fundalul impunător al oraşului, cu gotica lui multă şi gravă de colonişti, cu casele ţuguiate ale unei burghezii vechi, cu mult baroc pompos, purtăm convorbiri fără sfârşit despre România ţi despre Germania. Max Beier, bibliotecar, roz ţi delicat, m-a întrebat dintru început despre Ţtefânia Cristescu. Eţti o amintire dragă a lui. Ne-a povestit despre lingura şi ulciorul de la Tismana, mi-a arătat fotografia care te arată mică şi zburlită lângă un Brăiloiu înalt de subţire. Spunea că trebuie să-ţi propunem să treci prin Germania când întorci acasă de la Paris (i-am spus că se prea poate să te conduc prin Germania).

Zilele acestea m-au zgâlţâit zdravăn. Şi au sporit nemăsurat de mult numărul prietenilor mei de aci. Aşa imaginea mea despre ţară, locuri şi oameni se încheagă tot mai cuprinzătoare. La prânz o pornesc înapoi cu un munte de flăcău, venit pe motocicletă de la Danzig.

Caută, Ştefanio, să nu pierzi soarele din ochi. Şi rămâi cu faţa plină.

Din Boberhaus îţi voi trimite un volumaş de versuri ale lui Hölderlin[1], în care vreau să subliniez anumite strofe, care mi-au spus că încercările celor care se

iubesc de a gândi mai puțin la cei pe care îi iubesc, înalță iubirea lor pe treptele desăvârșirii depline.

Ștefania mea dragă.

188. A.G. către Șt. Cristescu (c.p.i., fragment, [22.4.1934])

Lähn i. Riesengebirge,
sâmbătă

Îmi închei vacanța sileziană cu un drum la Hirschberg și apoi în Riesengebirge, pe coama care desparte Germania de Cehoslovacia. Plecat dimineața, am ajuns la prânz în orășelul acesta minuscul. Ținutul e înspumat de mulțimea florilor de cireș și de măr. Eu urc coastele mai repede decât ar trebui și cobor drumurile priporoase zburdând.

Scrisoarea ta am primit-o dimineață și nu m-am răbdat să n-o citesc în drum prin oraș. Eu m-am bucurat, ploaia măruntă a stropit-o. Acum pare plânsă. Dar nu de oameni triști. [...]

189. A.G. către Șt. Cristescu (23.4.1934)

luni dimineață

Ștefania mea dragă,

Sosit aseară la Löwenberg, nu vreau să plec înapoi la Kesselsdorf înainte de împărțirea corespondenței. Voi primi, poate, veste de la tine. Dorul[ui] meu de tine îi lipsesc marginile. Acum dimineața, când cerul e nemăsurat de limpede iar pajiștea din fața ferestrei numai păpădii care lucesc în soare, n-am astâmpăr. Aș porni, nu știu cum, să te ajung într-o clipă.

Te îndepărtezi de mine, Ștefania mea dragă, sau mă uiți?

Zilele grele și fără răgaz ale vieții de lagăr au trecut. Umblând o Silezie cu pomii înfloriți sau cu norii grei, mă închin ție, odorul meu nemăsurat de fraged. Casele multe, în care găsesc tineri care se întâlnesc zi de zi, perechi de curând căsătorite, ori soți care trăiesc discret cu copiii lor, mi te aduc tot mai aproape. Nu mai pot să uit repede fericirea altora, ca înainte vreme, de când te am pe tine și de când știu că aș putea fi fericit cu tine.

Ajuns între tineri care și-au trecut cei zece ani din urmă într-o rebeliune novatoare și se căznesc acum să găsească drumul atitudinilor firești, pricep mai bine primejdia zăbovirilor mele la margini.

Cât de mult îmi doresc o privire a ochilor tăi. O atingere a mâinilor tale. Una din clipele de împăciuire cu fruntea pe umărul tău.

Ștefania mea dragă, de ce mă lipsești de bucuria scrisorilor tale?

când ceasul şcolii din faţă bătea încet ora şapte, am tresărit. Nu trebuia să încep să mă îmbrac cu gijă? Nu vei răsări tu oare de undeva şi glasul fetei de jos nu va striga: „D-ra Cristescu, la cancelarie!"?

Plâng şi acum când îţi scriu şi-ţi doresc spor la muncă şi voie bună ţie. Mă simt aşa de fără rost aici, unde lumea aleargă încoace şi încolo, fiecare cu rostul lui. Voi reuşi până la urmă să mă împac cu toate?

Anton, crezi că ar trebui să scriu ceva celor de la Humboldt sau să mai aştept încă?

Fii bun şi exprimă d-relor Schneidewind[7] salutările pe care eu nu ştiu să le exprim nemţeşte. Spune-le că sunt sănătoasă şi că nu le-am uitat. Nu-mi spui nimic de ele. Sper că tu continui să fii mulţumit de ele. Ai început redactarea articolului tău despre Profesor pentru Seminarul lui Freyer?

Scrie-mi repede.

Cu drag,

Ştefania ta

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Grassistrasse 16 (Pension Schneidewind), Germania
Stefania Cristescu, Căm. Sf. Ecaterina, Str. Sf. Ecaterina, Bucureşti

222. A.G. către Şt. Cristescu (16.9.1934)

Leipzig, 16 septembrie 1934

Ştefania mea dragă,

Am găsit scrisoarea ta ieri, când am coborât la cafea. Bucuros de cuprinsul şi de lungimea ei, am aşteptat după-amiaza de azi ca să-ţi răspund mult şi mulţumitor.

Am fost foarte încurcat zilele dintâi după plecarea ta. Fugeam de amintirea despărţirii noastre. În maşină când te-am condus la gară simţisem parcă o îndoială a ta în bună-credinţa mea. La gară vremea a trecut cu hamalul şi toate celelalte. Mi s-a întipărit în amintire numai faţa ta din clipa când pornea trenul, mă privea neobişnuit de cald şi totuşi de departe. Nu ştiam cum ai plecat: cu lacrimi reţinute sau hotărând despărţiri? Cu gândul de a mă revedea? Supărată şi disprețuitoare? Făcusem şi binele şi răul meu fără socoteli dinainte, luat pe neprevăzute într-un dialog al adâncurilor mele cu întâmplările, pe care îl aflam şi eu după ce se produsese. Aşa, neştiind judecata ta, pornit să cred că mă disprețuieşti, mă îndoiam eu însumi de bună-credinţa mea, socotindu-mă un încurcă-lume care nu ştie ce vrea. Vream să evadez în cărţi: ca să pot ceti am luat obicei să-mi fac cafele. Posac şi degrabă verzui, şedeam la mese, complet incapabil de a participa la conversaţiile obişnuite: să laud bucate, să râd la amintiri insignifiante. D-şoarele Schneidewind nu ştiau să-şi ajute aminteri decât

să spuie că alţi pensionari români ai lor au spus că la noi viaţa e foarte bună, întrebându-mă deosebit, şi la intervale, dacă am primit veste de la tine. Eu spuneam o vorbă două, de obicei despre mesele de la noi şi carnea câtă o mâncăm (contrariind teoria pensiunii Schneidewind: carnea o bucată anume fiecăruia, legume câte vrea); aci subiectul ajungea părăsit. În privinţa scrisorii tale, am spus că noi nu scriem prea mult, că trebuie să te aranjezi, că n-aştept veste înainte să treacă o săptămână de la plecarea ta.

Scrisoarea pe care ai primit-o o scrisesem vineri dimineaţa; de fapt, începusem s-o scriu joi în zori, cu gând s-o pun să plece chiar cu trenul tău. Urmăream câteodată, o clipă, drumul tău; te zăream în Bucureşti şi mă ascundeam iar în mine, speriat că tu te îndepărtezi mai mult cu fiecare zi şi cu fiecare pas nou. Aşteptând scrisoarea ta şi temându-mă de ea, duminică dimineaţă am răsfoit un catalog de Salon oficial şi am dat de reproducerea unei lucrări a acelui sculptor tânăr Tureatcă[1] despre care mi-ai vorbit cu accent cald, citând vorbe şugubeţe. Am coborât la masă copleşit de dor şi de duioşie. Şi am scris mult într-un caiet, în care nu mă însemnasem de câteva luni încoace. De atunci n-a fost zi ca un amănunt oarecare: brutăria din colţ şi „ein viertel Pfund speculaţiu" sau începutul de reflecţie („profund nesociologic") despre o Europă federată (parcă nu ţi-aş fi urmărit gândirea niciodată, aşa de rău îmi pare de întreruperea de atunci) să nu mi te aducă nespus de aproape... Uneori isprăveam prin a mă speria fără margini, îmi ceream o scrisoare către tine fără pereche de frumoasă. Somnul meu se subţiase însă şi mă târam de–a lungul zilelor cu cărţi în mână (revenind întruna, ca să nu trec peste paginile bune fără a prinde veste).

Tăcerea ta a început să-mi pară lungă şi mie. Lucram totuşi dimineaţa la prezentarea pentru Löwenberg[2], răsfoind fel de fel de cărţi bune. Joi după-amiază n-a mai mers deloc. Am pornit departe afară din oraş, aşa de repede încât să nu mă ajungă din urmă nici o nemulţumire. Nu-mi dăduse în gând să fac asta, deşi zilele au fost toate frumoase aci, dacă nu mă întreba joi, la masă, mama unui alt pensionar, băietan de vreo 19 ani dolofan şi mâncăcios, dar aminteri ales şi agreabil de privit, de nu ies vreodată la aer. Am dat de nişte locuri pe care regret că nu am ştiut să ţi le arăt: parcuri cu cerbi şi căprioare şi cu un mistreţ burzuluit împrejmuit de tot neamul lui. Am stat până seara târziu lângă un pârâu, cu gândul numai iarbă, rămuriş, raze de soare rătăcite şi apă plumburie. Se nimerise ca o clopotniţă de curte boierească să vestească, pe aproape, chiar şi sferturile de ceas prin câteva triluri zburdalnice. M-am lăsat spionat în voie de un iepure care îşi vedea de treburi îndărătul unei sarcini de nuiele azvâlite jos şi am urmărit numai din ochi un pui de veveriţă care ba se căţăra, ba mă privea. De atunci zilele sunt cu rânduială şi fără cafele. Dimineaţa scriu cu spor, fac poate o plimbare de câteva minute până la bazinul din parc; mă plimb două ceasuri după-masă şi citesc apoi până la cină, ca să mă culc pe la 11, după ce m-am bucurat şi de câteva pagini de literatură. Voi încerca să ţin rânduiala asta. Ieri, după motetul de la „Skt. Thomas", am ieşit cu un student sărac şi necăjit să

vedem ţinutul din jurul Lipscăi. Pe la şase seara ne încurcasem aşa de bine printre zeci de braţe de apă moartă, încât ne-am ales, cu tot fumul slobozit din vreo patru ţigări aprinse de mine şi din mai multe aprinse de tovarăşul meu de drum, cu o sumedenie de înţepături de ţânţar. Acasă de-abia la zece seara, am avut o noapte cu somn ursesc. Am lucrat bine şi azi, am mâncat zâmbind la toată lumea, netulburat de nici unul din fleacuri, meticulos cu jumătatea mea de potârniche şi ascultând cum se strânge voie bună şi liniştea în mine. Diseară sunt chemat la profesorul Wach.

Iată zilele mele. Cum trec ale tale?

Sunt plin ca niciodată de înţelegerea pe care am avut-o, când era să mă înec în Olt. Ţi-am povestit întâmplarea, dar n-am izbutit să spun ceea ce trebuia spus înainte de toate. Plutind pe spate, ostenit, după ce nu ajunsesem fundul cu picioarele, am ştiut atunci că viaţa întreagă a oamenilor e aşa cum e întâmplarea mea. Vedeam cerul albastru spălăcit cu nori la margini şi un mal înalt, de la stânga mea, cu ierburi care se înfigeau în zare şi cu câteva hăţişuri de salcie. Înăuntru mă topeam de tristeţea despărţirii de lumea aceasta, în care malurile obişnuite sunt neînchipuit de frumoase. Dacă încercam din nou să ajung fundul pierdeam şi umbra de putere care-mi mai rămăsese. Privind cerul şi ierburile, lăsându-mă purtat de apă şi mai ales izbutind să mă reţin să încerc dacă nu cumva pot ieşi la mal, puteam ajunge până la cotul [pe] care îl zăream departe înaintea mea. – Nu suntem noi totdeauna corăbieri peste mări fără fund? Nu e singurul chip de a ajunge la malul celălalt acela de a nu ceda nici o clipă tentaţiei de a gândi afunzimea lor şi fragilitatea podelelor care ne despart de ele? Noi, cei tineri, firavi şi cu sufletele fără găoace, trebuie să ne trăim simplu zilele: pe cea de azi, apoi pe cea de mâine, împlinind cerinţele lor şi ferindu-ne de lipsa de astâmpăr care flutură în gând întrebarea: vom înfăptui deosebitul pe care-l vrem? Nu l-am scăpat încă de pe acum? Niciodată operele nu izbutesc să fie mai mult decât fragmente a ceea ce ar fi trebuit să fie; aceasta e soarta şi a faptelor. Numai vieţile pot fi încheiate. Dar ele se încheie când încetăm de a fi. Până suntem, nu putem ieşi afară dintr-însele, ca să le privim şi să le judecăm, aşa cum face cunoscătorul cu pânza în care se adânceşte, îndepărtându-se, apropiindu-se, dându-se la o parte. Când purtăm grija viitorului nostru, ne pierdem prezentul. Viitorul însă nu e bun decât când e clădit pe trecutul unor prezenturi deplin realizate. Ştefanio, fiecare din noi trebuie să-şi găsească chip de a pluti până la cotul sigur al maturităţii lui spirituale, care se arată dincolo de anii aceştia, când rămâne să punem ceva acolo unde nu e încă nimic. O viaţă simplă rodeşte în perindarea zilelor ei ferite de neastâmpăr din câţiva ani, destul ca încrederea să nu mai piară. Vrei să ne hotărâm amândoi să răzbim dincolo de această bucată de drum rea?

Eu încep; nemaiîndoindu-mă de faptul că tu primeşti să facem aşa şi că porneşti la drum.

Nu te speria, Ştefanio, de acest răstimp, ai zice al nesiguranţei desăvârşite, de vreme ce îmi făgăduieşti să nu zăboveşti niciodată la întrebările: mâine? într–un an? Să avem tăria acestei cufundări în lucru; la capătul ei vom fi mai unul al altuia decât la începutul ei. Ştefanio, vor trece aşa doi ani, poate trei. Nu te speria de ei. Eu cred că un băiat care ţine la o fată are setea acelei zeităţi pe care o poartă într-însa, cu atât mai de necuprins cu cât cunoşti mai multe feţe ale ei. Se vor săpa poate câteva brazde pe feţele noastre până să ne putem dărui unul altuia; lupta noastră comună ne va lega mult mai mult unul de altul decât ne-ar putea lega numai prospeţimea trupească de adolescent care deschide de abia ochii la viaţă. Grădinile în văzul tuturor se prefac cu anii în altele mai minunate, ascunse în adânc. Zestrea de gingăşie care se vrea cheltuită se va îngrămădi mai multă în noi şi se va revărsa mai plină, la ceasul nostru. Ştiu Ştefania mea dragă, că anii sunt grei pentru o fată. „Ia-mă cu tine" îmi răsună în suflet şi mă doare gândul ceasurilor tale grele. O rânduială bună a zilelor le poate rări. Omuleţul meu drag, noi am apucat drumul cel greu. Cu voia noastră, fără ea, trebuie să-l urmăm până la capăt. Numai acolo ne zâmbesc ceasuri bune. Să nu deplângem soarta noastră de până atunci, a statului laoparte. Jumătatea de lacrimă care e totdeauna în ochii celor care trăiesc aşa limpezeşte privirea şi îi dă acea ascuţime a pătrunsului în minunăţia lucrurilor. E aşa de frumoasă lumea aceasta a oamenilor care trec pe lângă noi, a apelor şi a copacilor, a cerurilor. Şi anii câţi ne trebuiesc nouă trec repede. – Ştefania mea dragă.

Iată că am pierdut firul scrisului, aşa cum pierdeam firul trăitului când te sărutam. Nu lua în seamă în toată scrisoarea aceasta decât năzuinţa de a lipi sufletul tău de al meu, chiar dacă ai găsi rânduri şi gânduri care în-de-ele te-ar supăra la început. Iubeşte-l şi pe mai departe pe Anton.

223. A.G. către Şt. Cristescu (19.9.1934)

Leipzig, 19 septembrie 1934

Ştefania mea dragă,

N-am răspuns la întrebarea ta privitoare la bursa Humboldt. I-am scris azi, cum vezi din copia alăturată, d-lui Bratu, consilierul director-general al Învăţământului Secundar. Întreabă-l tu la telefon, când poţi să vorbeşti cu el (amintindu-i de mine) şi apoi du-te, dar înarmată cu răbdare. S-ar putea să pierzi o dimineaţă în felul acesta. (Aşteaptă, poate, ca să înceapă examenul de bacalaureat, înainte bietul om nu-şi mai vede capul de intervenţii şi solicitatori).

Răspunsul îl prevăd aproape: nu ştiu nici ei la Minister dacă vor putea ţine [examenul de capacitate] încă de anul viitor. Dacă da, va începe probabil în martie.

Să vezi că n-o să ai altceva de făcut decât să porneşti, prin Viena ca totdeauna, la Bonn[1]. Eu am şi inspectat azi o hartă să găsesc drumul cel mai lesnicios.

Ce citeşti la Academie? Şi cum trec zilele? Mănânci la Ehrmann-i? Te plimbi la Şosea? Mai faci sandwichuri bune?

Eu o duc bine. Sunt aproape gata cu cele pentru Löwenberg. Voi pleca duminecă dimineața cu trenul de 6:33. La 1 octombrie voi fi înapoi.

Aminteri sunt cu capul plin de planuri, dintre care unele mă stăpânesc aşa de puternic, încât cred că nu voi putea să nu le realizez.

224. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 22.9.1934)

22 septembrie 1934

Ştiam că scrisoarea de la Fundația Rockefeller trebuie să sosească. Şi intram cu precauțiuni în sufragerie diminețile. Mă hotărâsem să n-o citesc decât sus, linştit, când va veni. Azi, în preziua plecării mele la Löwenberg şi la o lună după scrisoarea Humboldt, am găsit plicul aşteptat. Singur la cafea, am avut curajul să-l deschid. Am aflat că bursa mea e prelungită pe alte 12 luni.

Sunt foarte bucuros. Voi întoarce acasă cu unele lucruri gata. Într-un val de voie bună, am trebuit să-mi acopăr de câteva ori fața când alergam în oraş, de bucuros ce eram. Într-un iureş nebunesc mi-am zis râzând că voi descinde de-a dreptul la Universitatea din Bucureşti.

Sunt peste măsură de bucuros. Şi voi face ispravă.

Cred că după cât ai văzut de când eşti în țară eşti hotărâtă bine să vii la Bonn. [...]

224 a. Şt. Cristescu către A.G. (octombrie 1934)

Miercuri

Dragul meu Anton,

Aseară am găsit acasă o altă scrisoare de la tine. Plină de entuziasm tânăr, e semnul bun sub care începe anul tău[1]. Din tot sufletul îți doresc, Anton, un an cu sănătate, cu muncă spornică şi voioasă. Şi sigur că toate ți se vor întâmpla mai bine chiar decât le-ai visat.

Cât despre conferința de la Löwenberg[2], ea s-a resimțit desigur mult de bucuria ta.

Sunt amărâtă că nu-ți pot oferi în dar o Ştefanie limpezită şi veselă în acest început de an bun al tău.

Vei fi înțeles poate din tăcerea mea că lucrurile mele nu merg bine.

Tot ceea ce trăiesc aici, toată ciocnirea obositoare a mea cu întâmplările mele şi lumea de aici mă lasă din ce în ce mai turbure şi mai fără curaj.

Lasă-mă să nu ți le povestesc acum – nici n-aş putea de altfel. De-ai fi lângă mine, mi-ai oferi umărul tău şi aş plânge.

Lunea trecută supărarea mea era aşa de fără margini că am înțeles complet că pot exista oameni ce-şi pun singuri capăt zilelor.

În sfârşit, la Academie l-am întâlnit pe Amzăr. Am înțeles că mi-a creat aici o atmosferă de-a dreptul imposibilă. Îmi cer redactare – dar mie nu mi-a mai rămas nimic de redactat: doar trei, patru descântece fără nici un sens. (De la Paris le cerusem să-mi spuie ce redactează fiecare, lucru la care nu mi s-a răspuns.)

Amzăr redactează: Măiestre (?), Comori – Vise – Ghicit + Unități sociale cu Herseni.

Ionică: Lucru slab[3], Pricolici etc. etc.

Bernea: Rituri de trecere + mare parte din materialul meu.

M-am întors acasă şi am plâns din nou. Mă hotărâsem duminică să merg miercuri, adică azi, la Profesor să-l rog să-mi ajute să obțin un post undeva. Descurajată, m-am întors să plâng acasă. Nu pot să spun nimic. Voi pune pur şi simplu cele câteva fişe una după alta şi voi spune Profesorului că nu-mi rămâne altceva de făcut. Nu ştiu însă când voi avea curajul să mă duc la el!

La Drăguş au fost numai ei cei patru. Au strâns şi completat material, au redactat.

Restul monografiştilor au fost în acele monografii de culturalizare[4]: Herseni cu cei de la Cluj, Stahl în Muscel, alții la Nereju, Goicea Mare – câteva sate din Banat etc.

În ceea ce priveşte examenul de capacitate, mai toată lumea crede în el şi se şi pregăteşte. Amzăr crede că examenul va avea loc. Sunt însă şi alții care cred că el nu va avea loc. Eu continui să nu ştiu ce să fac mai întâi. Citesc la Academie, fără regulă şi cu mintea turbure, gândindu-mă că mai bine ar fi să traduc din nemțeşte sau să redactez, gândindu-mă iar că ar trebui să mă duc la Profesor şi neavând curajul, voind şi nevoind să-ți scriu ție, tot timpul singură şi a plânsului meu.

Aş fi voit să-l întâlnesc pe Stahl şi el se pare că nu e aici. Stau toată vremea la Academie, dar nu fac nici un progres. Din când în când colegi îmi spun şi alte noutăți vesele: Densusianu va fi numit în Comisia de capacitate pentru grupa Română etc. etc. Ieri a trecut pe lângă mine Răcoasa, m-a salutat şi eu am mers mai repede. Nu-l cunoscusem sau nu mai înțeleg nimic din ce se întâmplă în jurul meu. Am simțit că omul m-a urmărit lung şi mirat cu privirea, am vrut să mă opresc în loc, dar nu am reuşit. Şi poate ar fi trebuit să mă opresc.

Mi-e capul şi sufletul aşa de greu. Amzăr m-a întrebat de tine, mi-a repetat zvonuri din țară. (Anton, chiar prietenilor tăi le vei spune că ne-am văzut o săptămână la Berlin, eu venind direct de la Paris. Bine înțeles, numai dacă le scrii.)

Mi-a spus că el crede că Profesorul ar fi fost mai mulțumit ca tu să-ți treci teza cu el. Din toate, impresia mea clară e că şi binevoitorii tăi colegi s-ar bucura

mai mult ca tu să te întorci aşa ca ei, fără să-ţi fi trecut teza în Germania. De aceea, mult curaj, Anton. *Trece-ţi bine şi repede teza acolo*, pentru ca să poţi lupta cu curaj în ţară. Drumul tău va fi uşurat aşa şi vei avea mai puţină concurenţă. Profesorului ar fi poate bine să-i scrii, explicându-i unele lucruri (sau mai degrabă scriind într-o revistă germană acel articol despre monografie, lăudând mai cu seamă pe Profesor, şi nu pe Stahl cum socoteai tu.) Profesorul trebuie să înţeleagă că tu nu te îndepărtezi de monografie, ci continui să lucrezi – şi mai cu seamă [că], în anii ce vin, vei fi colaboratorul lui tot pe probleme de Sociologie sătească. Dovedeşte-i că nu te abaţi decât aparent din drumul pe care el ţi l-a indicat. Şi că lucrările tale dragi tot lângă el le vei face. Spune-i cum ai învăţat să-l cunoşti mai bine acolo din lucrările lui etc. etc.

Eu mă voi duce poate mâine la Bratu[5] pentru că tu i-ai scris. Am impresia că va trebui să rămân în ţară. Poate că mare parte din necazurile mele de acum să le merit şi să trebuiască să le îndur greu. Fac bine să rămân, trebuie să plec, alte întrebări care-mi sfâşie sufletul şi nu mă lasă să iau nici o hotărâre.

Va trebui poate până la urmă să rămân.

N-am făcut nici o plimbare la Şosea, n-am fost în nici un parc, am stat numai la Academie şi în Cămin. Aici lumea se uită curios la mine, nu înţelege ce fac închisă în casă de la 6 ½ seara, când mă întorc de la Academie. Nimeni nu mă mai întreabă nimic şi mă tratează în sălbatecă. Am slăbit mult. Aseară aveam temperatură. Nu fac nimic cu plăcere sau convingere. Totul mi se pare fără rost.

Mai scrie-mi şi mai sfătuieşte-mă. Scrisorile tale de luni şi marţi m-au liniştit puţin. Altfel, după două zile de ploaie, azi e soare şi cald aci. Azi de dimineaţă nu m-am dus la Academie, nu mă simţeam în stare. Eram aşa de slabă, că mă clătinam. Ţi-am scris de patru ori de azi dimineaţă de la şapte. Acum e ceasul 12 şi am reuşit în sfârşit să o termin pe aceasta. După-amiază mă voi duce iar la Academie, că nu-mi rămâne altceva de făcut. Traducerile din nemţeşte le-am lăsat de vreo săptămână. Am terminat pe *Pan*; am citit şase sau şapte poveşti din Andersen, între care şi *Der Reisekamerad*[6]. Şi atât. Dacă-ţi voi fi scris unele lucruri de mai multe ori, iartă-mă. Sunt aşa de tristă. Şi ce mult aş fi vrut aseară să-ţi scriu o scrisoare veselă, doar pentru bucuria ta.

Aş vrea să fie aşa de mare bucuria ta, încât supărarea mea să treacă neobservată pe lângă ea.

Cu tot gândul la tine,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Löwenberg Schlesien Boberhaus, Germania
A. Golopenţia: Leipzig C1, Grassistrasse 16, Pension Schneidewind

225. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 4.10.1934)

4 octombrie 1934

Am sosit la Löwenberg dumineca trecută, la prânz. De frica întârziatului, noaptea mea înainte de plecare a fost tresărit după tresărit. Pornisem pe jos la gară, cu sacul încărcat de fel de fel de cărţi, înfiorat de bucuria luminii multe şi a cerului incolor, nuanţat pe alocuri cu umbră de roşu.

La Löwenberg am găsit câţiva cunoscuţi care îmi sunt simpatici, mai ales pe berlinezul la care ar fi trebuit să ne ducem – şi viaţa obişnuită a casei: cântat înaintea meselor, prins de mâini după ele, gimnastică în zori, ceasuri de lucru în grădină şi la câmp (scos de cartofi). Lunea a fost consacrată Bulgariei, marţea a fost ziua României, miercurea a Cehoslovaciei, joia a Germaniei, vinerea a Ungariei, sâmbata a planurilor de colaborare între grupurile celor tineri şi a bilanţurilor. Îndeosebi ungurii au fost o surpriză mare pentru mine. Acum, când noi apucaţi de panică suntem pe calea de a deveni şovini, ei şi revistele lor critică aproape făţiş insanitatea politicii lor de până acum; se străduiesc să-şi cunoască satele, au drept deviză: consolidarea Ungariei pe temelii trainice şi, de necrezut aproape: „întâi un regim al minorităţilor în Ungaria actuală, apoi pretenţii de revizuire". Bulgarul mi-a îngăduit să văd cât de vecini suntem şi să pricep totdeodată cât de inevitabilă e o încăierare pentru Cadrilater. Am auzit apoi un tânăr ucrainean care arăta hărţi pe care Maramureşul, Bucovina şi fâşii din Basarabia figurau între hotarele ţării lui viitoare. Imaginea mea despre România s-a îmbogăţit mult: am fost adus s-o văd şi cu ochii vecinilor. În afară de asta, şi la bulgari şi la unguri vrerea de a se realiza şi de a avea un destin propriu, şi economic şi cultural. O stângăcie a unui german oficial, care a vorbit despre nevoia trecerii Germaniei în rolul de azi – în sud-estul Europei – al Franţei, s-a pomenit în faţa unui acord perfect între bulgari, unguri, români: am spus în esenţă acelaşi lucru: credem că ţările noastre vor să scape de stăpâni, nu să-i schimbe. Eu am vorbit zi de zi şi mult (uneori prea mult: pentru că, răcit rău, nu izbuteam să mă concentrez). Ne-am despărţit mulţumiţi. Eu voi face câteva propuneri de colaborare: îndeosebi cu ungurii, chiar şi Profesorului. Şi voi scrie câteva pagini pentru „Dreapta" lui Neamţu.

Am plecat luni. Poposind la un învăţător pe care-l cunoscusem de Paşti, am rămas la el două zile. O casă de oameni rari: copii foarte frumoşi, cărţi: câteva mii, o colecţie rară de proclamaţii ale Republicii Rhenane de la 1793[1], muzică (mi-au cântat câteva lieduri de Schubert[2], apoi o prelucrare la pian pentru patru mâini a septetului lui Beethoven[3]), un nepot al lor, un pictor Nolde-Münch-ian[4] – mi-a spus şi el o mulţime de lucruri rare. La Leipzig am ajuns aseară la 10.

La Löwenberg, gândul meu a fost la tine de multe ori. [...] Îmi doream bucuria unuia dintre participanţi, când îi spunea cineva că are cravate frumoase:

i le cumpărase, acum când a ajuns în sfârşit la Universitatea din Halle, după ani de zile în care umblase cu haine roase şi discret cârpite, bucuroasă, soţia lui. [...]

În casa atât de muzicală şi eroică, deşi încercată, a învăţătorului la care am zăbovit, am fost foarte întristat de muţenia mea de om care nu-şi poate cânta bucuriile şi tristeţile şi care nu poate scoate bucurii şi tristeţi din cântece. Am fost bucuros de cântatul tău. [...]

Scrisoarea ta am primit-o vineri [...] Toţi cei ce se întorc după absenţe îndelungi găsesc acasă o lume pe care n-o mai ştiu. Nu te lăsa în voia a ceea ce e întunecat şi turbure în tine. Plimbă-te [...] un ceas–două în fiecare zi şi caută să priveşti cerul şi frunzele care au căzut. O clipă numai de trăire a lumii din afară e deajuns să transfigureze negura grea din noi, s-o facă roditoare în gânduri rare şi alese. [...]

Redactează frumos şi cu grijă materialul tău şi nu te lăsa intimidată. Întâi de toate reciteşte-l. E aşa de frumos încât, dacă ai fi făcut asta, n-ai mai fi nici tristă nici lipsită de încredere să faci ce ţi se cere. Du-te la profesor. Spune-i ce ai făcut la Paris, arată-i diploma ta[5], întreabă-l ce să lucrezi. Cere apoi prin telefon o oră lui Vulcănescu – el e redactorul Spiritualului[6] – şi pune-i aceeaşi întrebare. Materialul de la Cornova îţi rămâne oricum. Ia-l la tine. Îl vei redacta în continuare, fără să aştepţi vreo invitaţie. [...]

Eu cred că e bine să vii la Bonn. Vei lucra liniştită acolo. Fără să te mai gândeşti la posturi. Te vei întoarce în ţară la nevoie. [...] Ce să cauţi în România acum? Ce te leagă acolo? Când aci îţi ai un rost şi tot impulsul unui mediu nou. Când poţi cunoaşte oameni care te interesează. N-ai grijă. Vei fi întoarsă definitiv la anul. Dacă vrei să asculţi un sfat al meu: spune-i Profesorului ce se face acolo la Bonn, vezi ce a tipărit până acum Sextil Puşcariu (un articol despre *Atlas*[7] în „Boabe de grâu"[8], an 3 sau 4) şi începe să te găteşti de drum. [...] Poate isprăveşti redactarea *Drăguş* şi o faci pe cea [privind] *Cornova* la Bonn; poate le iei pe amândouă cu tine. [...]

226. Şt. Cristescu către A.G. (8.10.1934)

Luni 8 octombrie, Bucureşti

Dragă Anton,

După ce, cu multă greutate, l-am prins pe Brutus la telefon, convorbirea noastră a durat două minute (la telefon). Mi-a spus că examenul se va ţine la 15 ianuarie 1935. Probabil a uitat de scrisoarea ta şi a răspuns aşa cum răspunde tuturor – sau, dacă nu – examenul se va ţine sigur.

Lunea trecută l-am căutat pe Profesor. Am admirat casa lui frumoasă, pe el însă nu l-am găsit.

L-am găsit miercuri la Fundația Regală[1] din Str. Latină, 8. Am vorbit despre monografie, mi-a mărturisit că visează din nou o monografie condusă de el, cu oameni pe care el să-i aleagă. Că monografiile culturale[2] din vara aceasta (mai mult un vis al Regelui – zice el) n-au reușit și-i pare rău. I-am vorbit [de faptul] că aș putea să mă duc la Bonn, dar că, din cauza examenului aș vrea să rămân în țară. Nu s-a împotrivit planului meu. Când însă i-am spus că vreau un post, mi-a mărturisit că faptul e direct imposibil; dar că se va mai gândi, să treci luni, adică azi. Azi o întâmplare stupidă m-a făcut să nu mă duc. Aseară fiindu-mi rău, am cerut să mi se trimită de jos un ceai fierbinte. L-am întâlnit pe directorul Căminului, care mi-a spus că l-a întâlnit pe Gusti nu știu unde și că azi la 11 se duce să-l ia de la Fundație și să-l aducă să viziteze Căminul. Și m-a rugat să fiu acasă. Bâiguieli. Și Gusti n-a venit, iar eu nu m-am dus la Fundație. Mă voi duce mâine și-ți voi scrie ce-am făcut.

Monografiști n-am mai văzut nici unul. Nici fete. Și parcă nici nu vreau să-i caut. Sunt așa de mult în voia întâmplărilor că nu reușesc să mă smulg lor.

Pe aici e epidemie de scarlatină. Eu de vineri sunt în doi peri – am temperatură, valuri de căldură. În cap parcă am apă și gâtul mi-e uscat. Aseară am înghițit două aspirine și n-am transpirat deloc. Mă simt rău. Mă scol însă și umblu, căci n-are cine să aibă grijă de mine. Mi-e groază să nu mă îmbolnăvesc. Tu însuți rupe scrisoarea. Mi-e teamă.

Deci, Anton, sigur aproape că voi rămâne în țară. Mi-e teamă de iarna rece care mă găsește mai nepregătită și mai singură ca oricând. Nu-mi doresc decât un post, pe care poate Profesorul mi-l va înlesni și mă las în voia lui Dumnezeu. Nu mai sper în mine și de la mine nimic. Am făcut un sfert de redactare. Materialul pe care trebuie să-l redactez eu din Drăguș [e] departe de a fi frumos și interesant, cum crezi tu. Dar, în sfârșit.

Te rog, fă-mi o scrisoare Humboldt în care să-mi cer înapoi Diploma de Bacalaureat și cea de Licență. Poți să încerci a spune, dacă se poate, să-mi schimbe bursa pentru un alt an. Deși, în lista de îndrumări, mi se pare că am înțeles că e imposibil. Explică întârzierea scrisorii mele prin faptul că am încercat să știu sigur dacă examenul va avea loc. Spune că nici acum nu sunt complet sigură, dar că am datoria să nu-i încurc și să nu mă încurc. Că sunt tristă și că regret dacă le fac încurcături cu scrisoarea mea târzie. Cu atât mai mult, cu cât eu sunt cea care a dorit să aibă bursa anul acesta.

Îmi cer iertare de la tine, Anton, și-mi lipsesc cuvintele să-ți spun că mă doare știrbirea visului tău.

Ceea ce simt eu, pentru mine, e și mai greu de spus – și poate mai confuz. Acest an 1934 a fost să fie an greu. Mai sunt câteva luni și va trece.

Mă voi duce mâine la Hasefer[3]. Îți mulțumesc, Anton.

Mă bucur că-mi spui că te gândești la mine, uneori.

Eu îmi doresc în fiecare clipă să mă aranjez oricum, pentru ca tu să fii liniştit. De acolo de unde voi fi eu, voi urmări cu interes şi drag anul tău şi mă voi bucura de mulţumirile tale.

Aş vrea să te rog să nu-l mai rogi pe Brutus să facă ceva pentru mine. E prea târziu. Şi îl voi refuza acum. Nu-mi cere explicaţii. Scrie-i însă imediat.

Îmi vine din nou să plâng. Cu bine,

Ştefania

Herr Anton Golopenţia, Leipzig C1, Grassistrasse 16 (Pens. Schneidewind), Germania
St. Cristescu, Căm. Sf. Ecaterina, Str. Sf. Ecaterina, Bucureşti

227. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 8.10.1934)

8 octombrie 1934
luni

Spusesem că voi scrie ca alaltăieri. Am lucrat aşa de zorit şi ostenit încât am avut remuşcări abia culcat şi mort de ostenit. Am scris două dări de seamă lungi despre reuniunea Boberhaus[1] şi un articol despre monografie pentru o revistă ungurească[2]. Acesta din urmă trebuie să fie la Budapesta în ziua de 10. Îl duc odată cu scrisoarea aceasta, acum la 11$^{1/2}$ la gară. Am trăit în stil mare muncind azi până în zori; dormind mult mâine. Fapt e că în medie am realizat mai mult decât altădată. Ies apoi în parc, parcă aş îndeplini o datorie religioasă. Simt că voi lucra bine şi că voi scrie mult. Abia acum încep să capăt un fel de siguranţă discretă că pot să scriu şi să duc la capăt ceva. Cred că la vară vei putea să mă priveşti mulţumită.

Am uitat să-ţi scriu data trecută cât e de plină biblioteca de aci de cărţi româneşti: toţi Laurianii[3] şi Masimii[4] şi Sextil Puşcarii. Nu trebuie să porţi grija cărţilor româneşti.

Am întrebat la biroul de voiaj cum ai putea veni. Iată chiar orele trenului celui mai bun: Bucureşti 18:45; Budapesta 11:45; Viena 21:20; Nürenberg 15:24; Frankfurt–Bonn 7 seara. De la Viena vagonul e direct şi până la Viena la fel, cred. Ai avea nevoie deci de viză ungară şi austriacă. [...]

228. Şt. Cristescu către A.G. (9.10.1934)

Bucureşti
Marţi 9 octombrie 1934

Dragă Anton,

Am fost azi la 10 la Profesor. Nu aranjase încă nimic. Joi pleacă la Braşov – dar mi-a spus să trec luni şi, foarte drăguţ, m-a asigurat că nu mă va uita.

Cu drag,

Ştefania

Herr Anton Golopenția, Leipzig C1, Grassistrasse 16 (Pension Schneidewind), Germania
S. Cristescu, Căm. Sf. Ecaterina, Str. Sf. Ecaterina, Bucureşti

229. A.G. către Şt. Cristescu (12.10.1934)

vineri, 12 octombrie 1934

Ştefania mea dragă,

Hotărâsem să-ți răspund încă azi. Acum a venit un băiat pe care nu pot să-l refuz. Şi ştiu că aştepți scrisoarea Humboldt. Noroc că am scris-o îndată după prânz. A doua din scrisorile tale, pe care le-am primit ieri împreună, mi-a făcut multă bucurie. Răspuns la ele îți va porni de abia mâine dimineață. Acum, numai ciornele. Nădăjduiesc, că le primeşti înainte de a te duce la Profesor. Ia cu tine volumele Bach[1] şi Maurer[2] să i le arăți. Şi pune pe cineva să transcrie pe hârtia lui certificatul din partea Institutului. În chipul acesta mențiii sigur bursa. Şi profesorul o iscăleşte fără surpriză. A iscălit o mulțime de alte lucruri. I-o duci neapărat, da?

O sărut pe Ştefania mea înveselită şi curajoasă,

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bucureşti, Str. Sf. Ecaterina (Str. Şerban Vodă), căminul Sfânta Ecaterina, RUMÄNIEN
Anton Golopenția, Lpzg C1, Grassistr. 16 Pension Schneidewind

230. A.G. către Şt. Cristescu (14.10.1934)

14 octombrie 1934
duminecă

Ştefania mea dragă,

Am primit deodată cele două scrisori ale tale. N-aş fi ars-o pe întâia, chiar să nu mă fi liniştit cealaltă. Am aşa de puține scrisori de la tine.

Ți-a sosit de atunci textul Humboldt. Eu crezusem că străinătatea ar putea să te liniştească mai degrabă. După cele ce mi-ai scris cred şi eu că e bine să rămâi. Vei da câteva lucruri frumoase şi tristețile unei izolări ştiințifice nu vor mai avea cum te mâhni. Să nu te mărgineşti, Ştefanio, la pregătitul examenului. Dă-ți odihna variației. Scrie acum recenzia cărții cu celții[1]. Trebuie dus la capăt, apoi, articolul despre dialectologia geografică[2]. Vei primi în curând volumele Kurt

Wagner[3] şi Hübner[4]. Şi apoi, Ştefanio, acceptă să-ţi orânduieşti zilele. Duminecile să-ţi fie sărbători, cu spectacole, cercetează muzeele, citeşte zilnic câteva pagini de literatură. Mănâncă bine şi regulat în fiecare zi (cumpără-ţi fructe pentru acasă: merele sunt aşa de ieftine la noi!), plimbă-te măcar o jumătate de ceas, îndată după-masă de pildă, dormi regulat. Nu e vorba să renunţi la trăirea ta intensă şi dureroasă; n-ai grijă, nu devii o fată oarecare, trăind aşa. Liniştea pe care ţi-o vei da astfel te va contura de abia. Să trăieşti cu grijă, Ştefanio. Ori rugămintile mele n-au nici o putere la tine?

În privinţa activităţii tale monografice stai de vorbă îndeosebi cu Stahl, înţelege-te şi cu Vulcănescu. Monografia adevărată e vie numai în gândul şi făptuirea lui Stahl. Prelucrează Cornova ta. Eu mă bucur să reiau de Crăciun negustorii ambulanţi[5]. Voi încerca să scriu câteva pagini limpezi.

Să nu-ţi faci griji cu găsitul de post. Vei vedea ce se poate face. Profesorul te preţuieşte foarte mult. Să nu uiţi să-i ceri semnătura pentru certificatul Humboldt[6]. Aşa vei păstra sigur bursa şi posibilitatea de a ieşi din nou. Ştii că eu am încă un an cu armata.

Mi-am trecut cele două zile din urmă cu scrisul unor scrisori: Profesorului, lui Vulcănescu, Stahl, Amzăr şi Neamţu. Propunerile iscate de întrunirea de la Löwenberg. Reluarea ideii „Gând şi faptă"[7]. Cu intenţia de a da un îndreptar spiritual tineretului. Sub semnul României reale. Tu vei vedea ce se întâmplă. Eu am organizat o ofensivă întreagă. Dacă propunerea se înfăptuieşte, eu aş zice să scrii în numărul dintâi un giuvaer mic despre recucerirea liricii lui Eminescu[8]. Îţi voi trece în curând volumul gros de aci.

Capul meu e greoi azi; am dormit cu fereastra închisă şi caloriferul deschis. Nu-ţi mai spun aşa povestea Pensiunii Schneidewind. Te voi amuza altădată cu ea.

Azi trebuie să-ţi mulţumesc încă pentru *Le grand Meaulnes*[9]. Îl voi ceti săptămâna care vine. Lucrez acum la înfăţişarea destinată profesorului Freyer. Examenul meu de latină se va produce, cred, la începutul lunii viitoare.

Zile bune şi calme, Ştefanio, asta îţi doresc acum, gândind la tine mişcat şi cu drag.

231. A.G. către Şt. Cristescu (16.[10.1934])

16 [octombrie 1934]

Îţi scriu pentru că am isprăvit de cetit *Le grand Meaulnes*. Aleg acest portret[1] şi luminos şi trist pentru că mi-e foarte drag.

Aseară am adormit vesel şi limpede. Ce vis fermecător „curtea pierdută" şi cât de mişcat desenul acestor existenţe şcolare mediocre. Mă oprisem din cetit acolo unde d-ra de Gallais găseşte cuvintele care o cuprind întreagă: „...j'apprendrais aux garçons à être sages, d'une sagesse que je sais. Je ne leur

donnerais pas le désir de courir le monde... je leur enseignerais à trouver le bonheur qui est tout près d'eux et qui n'en a pas l'air."[2]

Acum e cetită cartea întreagă. Ştiu că lunganul de Meaulnes şi Frantz de Gallais[3] sunt tovarăşii noştri. Încercaţi îndeajuns, ei şi-au pătimit adolescenţa. Noi doi, tu Ştefania mea dragă şi eu, noi mai avem. Trebuie să căutăm încă drumul. Şi trebuie să fim hotărâţi mai departe să-l găsim pe cel mai bun. Poate că odată, mai târziu, întristaţi, alţii vor spune despre noi că n-am avut noroc. Noi doi însă, noi trebuie să credem până la urmă că ne vom cuceri fericirea întreagă. Trebuie să vrem să ne clădim vieţile mai bine decât lunganul de Meaulnes şi decât Yvonne de Gallais sau Judith Earle. Fie să ne fi fost sorocit să izbutim.

Anton

232. Şt. Cristescu către A.G. [18.10.1934]

Dragă Anton,

Nici nu ştiu cum să încep această scrisoare. Dacă ţi-aş fi scris luni, marţi, miercuri, în fiecare din aceste zile scrisoarea mea ar fi fost altfel de fiecare dată. Iată dar întâmplările, în ordinea lor cronologică.

Luni dimineaţă, plecând spre Profesor, am găsit scrisorile tale. Aproape fără să gândesc, am transcris-o pe cea a mea şi am plecat s-o arăt pe cealaltă Profesorului.

După aceea, Profesorul mi-a spus că nu ştie ce să facă cu mine. Nu are nici un post şi, oricât s-ar gândi, nu găseşte nici o soluţie. Mi-a dat însă curaj şi a fost aşa de drăguţ, că am plecat aproape veselă, deşi nu realizasem nimic. Îmi iscălise scrisoarea Humboldt. După-amiază am ajuns, obosită dar oarecum împăcată, la Academie. Seara, la întoarcere, am pus la poştă scrisorile Humboldt. După ce ezitasem o după-amiază încă, cu o părere de rău subită, pe care nu ştiu să ţi-o împărtăşesc. Profesorul îmi spusese să trec a doua zi, marţi, la 6 ½ la Institutul Social[1].

La 6 ½ am fost acolo. Şedinţa începuse şi eu nu ştiam că se mai poate intra pe o altă uşă. M-am plimbat pe sală până ce pe acea altă uşă a ieşit Herseni. Am intrat în sala cu scaune negre. Herseni a rămas pentru câtăva vreme cu mine. Mi-a cerut întâi adresa ta. Mi-a spus că vrea să-ţi scrie. Că el n-are nimic cu tine. Că desigur, în Ţara Românească, veţi avea loc amândoi, chiar ca Profesori de Sociologie – deşi tu, ca să ai o situaţie mai sigură, ar fi trebuit să faci Sociologie juridică (?)[2]. Că, Profesorul dându-i o dată, nu ştiu când, scrisorile lui să i le aranjeze, a citit o scrisoare de la tine în care îl înjurai în chestia Stahl–Făgăraş[3]. Că e prea tânăr pentru ca să ocupe un loc la Cluj – deşi se va prezenta la concursul ce va avea loc anul acesta (?) – dar că Profesorul va trebui să-i facă o conferinţă la Bucureşti, deoarece Profesorul l-a încurcat. Şi, din nou, că nu are nimic cu tine şi că a fost surprins că Profesorul i-a spus că tu în nu ştiu ce

scrisoare te plângi că ești uitat de ei. Că-ți va scrie zilele acestea. Că, dacă-ți scriu eu, să-ți spun toate acestea. Și a plecat apoi.

Eu am așteptat pe Profesor până la 8 ½, când în sfârșit ședința s-a terminat. Era de nerecunoscut în atitudinea lui față de mine. S-a făcut că nu mă vede, mai întâi. Apoi, în fața D-rei de acolo și a lui Răcoasa, mi-a spus că nu știe ce să facă. Poate să suprime pe Amzăr pentru câteva luni. Răcoasa, natural, nu zicea nimic. Vom vedea toate acestea, d-ră... Și a plecat grăbit. Eu eram amețită. Aș fi vrut să mă înghită pământul în clipa aceea. Voiam să răspund că nu accept să fie nedreptățit Amzăr pentru mine. Eram însă înghețată. Și nu înțelegeam nimic. Am plecat pe jos până la Cămin plângând și acasă am plâns noaptea toată. Nu-mi spusese nici dacă să mai vin vreodată, dar și dacă mi-ar fi spus-o nu m-aș mai fi dus.

Poate să mă înșel. Sunt însă aproape sigură că Herseni (care, după cum mi-a spus D-ra de la Institut în timp ce-l așteptam pe Profesor – fusese chemat de el la șase) i-a vorbit rău de tine Profesorului. Și poate și de mine. Poate că Profesorul era numai enervat după ședință. Nu știu nimic.

Ieri am plecat la Academie, unde am stat toată ziua, citind nu știu ce cărți ușoare, ca să mă pierd. Și seara la plecare, lumea mi se părea așa de calmă și eu așa de moleșită, nemaidorind nimic. Totul mi-era așa de egal.

Astăzi Academia e din nou închisă – pentru înmormântarea Regelui iugoslav[4]. Și mă simt așa de fără rost în toată lumea asta. Mi-a trecut pe o clipă în minte să-i scriu lui Stahl ca să-l roage el pe Profesor pentru mine. Și mi-a lipsit curajul. Nu știu ce să fac și n-am cui să spun nimic.

La Recensământ nu se mai poate face vreo numire; funcționarii sunt neplătiți din iulie.

Anton, dacă i-ai scrie tu lui Stahl și l-ai ruga pentru mine. Deși, Anton, marți noaptea, plângând, m-am cutremurat la gândul ca din toate acestea să nu iasă ceva rău pentru tine. Deocamdată nu avea prea mare grijă. Eu mi-am plătit casa și masa până la 1 noiemvrie și am încă 3 500 lei. Răspunde-mi numai imediat dacă socoți că e bine să-l rog mult pe Stahl – atât, Anton.

Dacă nu reușesc să aranjez, puține lucruri mai îmi rămân de făcut. Și așa mi se pare că lumea toată mi-e dușmană.

Luni, dacă ți-aș fi scris, scrisoarea mea ar fi fost plină de curaj și voie bună poate. Marți, descurajată. Ieri seară, indiferentă. Astăzi sunt așa de pătrunsă de lipsa mea de rost în lume că mi se pare curios că am mai stăruit și atât. Îmi pare rău de un singur lucru. Că toate acestea trebuie să ți le spun ție. Voi pierde poate și curajul acesta? Scrie-mi te rog, Anton.

Ștefania

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Grassistrasse 16, Pension Schneidewind, Germania

233. A.G. către Şt. Cristescu (21.10.1934)

21 octombrie 1934
duminecă

Ştefania mea dragă,

I-am scris chiar Profesorului. Lui Ricu Stahl adresează-i-te fără teamă de refuz. Am semne că ţine mai mult decât oricând la noi doi.

Şi nu te întrista deloc în privinţa găsitului de loc. Am prilej să-ţi trimit aceeaşi sumă, lună de lună. Aşa că aş fi bucuros să rămâi pe pace, cu cărţile şi redactările tale.

Aseară am adormit învăluit de câteva gânduri liniştitoare (adus de împrejurări să liniştesc câteodată un băietan foarte înzestrat care, de lipsit de astâmpăr şi de nerăbdător, ar sări mai cu drag dincolo de viaţă, şi pe mama lui înspăimântată, am ajuns liniştit eu însumi). Cred acum că se pregăteşte ceva în mine. Şi îmi pare nebunească vrerea mea de a mă întrece pe mine din cale-afară. Clădesc înăuntru; cum să dau totodată atât cât mă semeţesc uneori să vreau? Trebuie să mă mulţumesc să vreau ceea ce e neapărat de trebuinţă şi să aştept vremea revărsării. Trebuie să fiu bucuros şi împăcat. Vremea aceasta e plină şi mare. Chiar dacă nu e bogată în rod. E de abia vara prinsului de înfăţişare şi a distilatului de aromeală. Toamna culesului merelor rodite din sângele şi viaţa noastră va să vie încă. Dacă nu o vom ajunge, dacă e să pierim înainte de vreme, n-am răzbit mai puţin din iarna copilăriei noastre şi n-am dat înapoi de-a lungul primăverii noastre.

E aşa cu fiecare din noi doi. Nu fi nerăbdătoare Ştefanio. Afundă-te uneori în întâmplările tale. Bucură-te de bogăţia lor tristă. Soarta nu ne cruţă. Trăim aşa din adânc. Să nu trecem nebăgători în seamă pe lângă norocul acesta.

Despre Paula Modersohn-Becker[1] mi-a vorbit un pictor silezian. Am cumpărat cărţulia, pe care ai primit-o, şi n-am putut să nu ţi-o trimit două ceasuri mai târziu. Ce om, gingaş şi mare, „fără noroc", şi totuşi cu noroc, pictoriţa aceasta, ale cărei scrisori le voi căuta odată pentru noi doi.

Nu-i lua în nume de rău Profesorului seara ta de marţi. Aproape matern uneori, trebuie să fie alteori nefiresc de rău şi de cu toane. Du-te la el odată, simplu. Dacă n-a uitat, fii sigură că regretă întâmplarea.

Profesorul Freyer m-a rugat să ţin la 16 noiembrie, în cadrul unui ciclu organizat în serile de vineri, pe care le ştii, o comunicare despre România[2]. Am de lucru aşa. Dar sunt bucuros de încercarea aceasta. Care e un nou bilanţ al lunilor mele de „românizare". Tu să nu gândeşi să mă cruţi de vreunul din necazurile tale. Scrie-mi-le pe toate. Poate nici nu cuprinzi cât de drag îmi eşti, omuleţ pe care-l iubesc şi căruia îi pricinuiesc durere.

234. Şt. Cristescu către A.G. (31.10.1934)

31 octombrie 1934

Dragă Anton,

Iarăşi nu ţi-am scris de mult. Am avut aşa de mult de furcă cu mine însămi. La Profesor n-am mai îndrăznit să mă duc din acea marţi până ieri, din nou marţi. Întâmplarea decide de toate planurile noastre. Profesorul n-a aranjat încă ceva precis pentru mine – poate că nu va putea s-o facă vreodată. M-a rugat azi ca, împreună cu Stahl, să-i ajutăm ceva pentru conferinţele sale de la Paris, care se apropie.

Altceva: Amzăr strânge planuri şi chestionare. E vorba să se publice *Planurile şi Chestionarele Monografiei Sociologice*. Profesorul mă rugase ieri să le aduc planurile lui Mauss pentru comparaţie. Lucrul acesta îl fac însă Amzăr şi Bernea, care ţin să ia ei în mână totul. Am fost surprinsă să văd în Planul mic al celor care vor da planuri, la *Procese* – T. Herseni. Nu trebuie tu să dai acest Plan? Ţi se menţine Introducerea la cercetarea *Manifestărilor artistice*, pe care s-ar putea să ai nevoie s-o revezi mai înainte ca ei să ţi-o schimbe. Poate tu ştiai de acest proiect de publicare. Eu, până ieri, n-am ştiut nimic. Profesorul l-a rugat pe Amzăr să-mi arate şi mie Planurile, drept care el – după ce în prealabil ascunsese pe al lui şi al prietenilor săi de la Spiritual, mi-a arătat restul, adică doar câteva.

Un plan de cercetare practică al *Manifestărilor artistice* a fost făcut de colaborarea: M. Focşa, L. Constante, Mac Constantinescu.

Valurile vremii au făcut ca Brăiloiu să-l atace din nou pe Profesor[1]. Zaharia Stancu a avut în „Credinţa"[2], săptămâna trecută, două articole în care ataca cu vehemenţă personalitatea ştiinţifică a Profesorului şi, mai cu seamă, monografiile de culturalizare. La Seminar se pregăteşte un fel de „Arhivă" mai „umblătoare"[3], la care vor scrie Stahl, Amzăr, Bernea etc. Aşa i-am auzit vorbind marţi (ieri) după-amiază, când am fost şi eu la Seminar.

Luni după-amiază mi-a venit răspunsul Humboldt. Ţi-l trimit şi te rog să-mi trimiţi imediat o scrisoare către ei. Nu uita să scrii încă o dată să-mi trimită actele, de care am neapărată nevoie. În curând vor începe înscrierile pentru examenul de capacitate şi eu nu le am. Fraza cu actele fă-o în aşa fel încât s-o pot lăsa laoparte, dacă între timp actele îmi vor sosi. Altfel vei scrie că am neapărată nevoie de ele. Mi-e groază până să le am înapoi. Restul: mulţumeşte-le şi ce mai crezi tu.

Eu sunt plină de grija examenului. Materia de revăzut e mai mult decât imensă. Şi timpul fuge. Şi grijile mele mi-au răpit aşa de mult din cel pe care-l aveam.

Acum îţi scriu de la Academie, unde înghit indigesta Filologie a secolului al 16-lea. În capul meu se ciocnesc teorii, nu numai pentru că le încurc eu, dar

pentru că sunt încurcate în de ele. Peste câteva zile va trebui să învăţ Molitvenicele (lui Drăgan).

În zilele în care nu puteam revedea decât literatură – capul meu nu accepta altceva – am avut bucuria mare de a descoperi un Eminescu pe care nu-l înţelesesem nici acolo la Leipzig, alături de tine. Sân-Georgiu[4] într-un articol despre influenţa germană asupra lui Eminescu menţiona în treacăt posibilitatea unui Hölderlin[5] şi Eichendorff[6]. Şi m-am gândit atunci la tine, care-mi vorbiseşi de aceasta.

Cartea lui Eichendorff mi-a plăcut mult; regăseam acolo ritmul vânturilor şi valurilor lui Eminescu, uneori. Va trebui s-o recitesc cândva cu atenţie.

Despre pictoriţa de care te leagă amintiri sileziene, te voi întreba altă dată.

Despre mine, altceva nimic. Noroc c-o am pe Ica şi pot să plâng uneori alături de ea, în casa ei bună. Altfel sunt singură. Nu văd pe nimeni şi nu merg nicăiri. Nu-mi pare însă rău. Numai arareori o scânteie mai mocneşte sub cenuşă şi-mi arde sufletul.

Nu te supăra dacă te rog încă o dată să-mi trimiţi repede scrisoarea pentru Humboldt. Voiam să-ţi scriu deseară, în linişte acasă. Dar pentru ca scrisoarea să ajungă mai repede la tine, ţi-am scris de aici.

Înainte de a începe scrisoarea ta, am coborât cu Ica joi în curtea Academiei, rai de flori galbene. Am furat trei flori, din care-ţi trimitem şi ţie trei petale: două de la Ica şi una de la mine. Cu aceasta, Ica-mi spune să-ţi trec toate salutările ei bune şi noroc la conferinţele tale despre care-i vorbesc eu.

Şi eu, Anton, m-aş bucura pentru tine ca toate să-ţi reuşească şi să fi şi început să scrii la teza ta. Necazurile din ţară să le uiţi, căci poate le vei avea şi tu la vremea lor.

Cu drag,

prietena ta Ştefania

Amzăr este acum Bibliotecar la Istoria Filozofiei (biblioteca în rând cu cea a Seminarului de Sociologie). Profesorul mi-a spus că el nu vrea însă să renunţe şi la leafa lui de la Institut. Nu mi-ai scris dacă ţi-ai reînnoit concediul tău de la Bibliotecă?

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Grassistrasse 16, Pension Schneidewind, Germania
S. Cristescu, Bucureşti, Căminul Sf. Caterina, Str. Sf. Ecaterina

235. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 4.11.1934)

[Leipzig] 4 noiembrie 1934
duminecă

Întors la 7 seara dintr-o cabană, departe de Leipzig, unde mă invitase pentru o noapte şi o dimineaţă un avocat tânăr pe care-l cunosc, găsesc scrisoarea ta. [...]

237. Şt. Cristescu către A.G. [7.11.1934]

Marţi

Dragă Anton,

Azi la Seminar am văzut pe plicul unei scrisori a lui Pic Pogoneanu către tine o nouă adresă a ta.

Am fost surprinsă şi copleşită de părere de rău.

Mă frământ cu mintea că poate totuşi mi-ai scris şi mi-a luat cineva de la Cămin scrisoarea.

Şi aşa sunt plină de grijă să nu se fi rătăcit în acelaşi fel actele mele Humboldt. Altfel nu înţeleg de ce nu le-am primit încă. Miercurea trecută ţi-am scris la Schneidewind punându-ţi în plic scrisoarea de la Humbolzi pe care n-am înţeles-o prea bine. Te rugam să-mi faci o alta în care să ceri să-mi trimită imediat înapoi actele de care am neapărată nevoie. În curând încep înscrierile la capacitate şi eu nu am nici un act.

Examenul se apropie şi eu mă avânt spre el cu ultima mea nădejde.

Altceva, nimic nou. Prietenii tăi ţi-au comunicat desigur planurile lor, pe care eu le-am aflat întâmplător. Am plâns, mi-am amintit toamna trecută şi acum le spun bună-ziua şi zâmbesc.

Anton, dacă timpul şi scrisul tău nu te lasă să-mi scrii, nu ţi-o cer. Trimite-mi doar scrisoarea Humboldt şi spune-mi dacă mi-ai scris între timp. Nu ştiu, dar am bănuiala că aici la Cămin cineva îmi ia scrisorile. Uneori am avut impresia că mi se dădeau după ce fuseseră deschise – şi cu întârziere. Te rog din suflet, nu uita că sunt neliniştită. Pic mi-a spus că eşti sănătos, iar pe Brutus l-am văzut căutându-ţi cărţile de care ai nevoie pentru lucrarea ta. La care îţi doresc din tot sufletul succes.

Cu mulţumiri,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Schreberstrasse 14 (Arnold), Leipzig C1, Germania
S. Cristescu, Sf. Ecaterina, Căminul Sf. Ecaterina

238. Şt. Cristescu către A.G. (11.11.1934)

Duminică, 11.11.1934

Dragă Anton,

Am fost ieri la Steinberg[1], care mi-a dat 4 100 lei.

Situaţia mea este următoarea. Acum câteva zile Profesorul mi-a spus să trec la el acasă. Acolo mi-a iscălit un cec de 3 000 lei. Şi mi-a spus să continui a lucra

pentru conferinţa lui de la Paris. Nu sunt numită funcţionară nicăiri şi Amzăr îmi spune că în fiecare lună trebuie să te duci la el acasă, unde îţi face morală şi apoi îţi plăteşte. Penibilă situaţie. Mai cu seamă acum, când el e aşa de supărat, şi cei din jurul lui nu mai puţin.

Deocamdată, traduc împreună cu Stahl planul Familiei şi Gospodăriei[2]. Clasez apoi fotografii pentru expoziţia lui de la Paris. Toată după-amiaza, de la 2–7, sunt la Seminar. Voi face în aşa fel încât să nu-mi fie greu a primi să fiu plătită şi în vreo altă lună, deşi el nu mi-a spus încă nimic precis.

Sper de aceea, Anton, să-ţi mulţumesc pentru multă vreme că ai fost aşa de prieten cu mine. Din banii aceştia îmi voi plăti taxa la examen; taxa se anunţă a fi destul de mare. Ştiu că sunt daţi cu inimă bună şi sper să-mi poarte noroc.

Am primit şi cărţile de la tine, a căror vreme va veni ceva mai târziu. Am citit câte puţin din Hübner.

Gândul fişelor tale m-a împăcat pentru o clipă cu toate. Pentru toate-ţi mulţumesc şi-ţi rămân mult, mult datoare.

Din penultima ta scrisoare, am înţeles că te-ai codit să-mi comunici noua ta adresă, pentru a nu-mi pricinui păreri de rău.

În primul moment, nu am văzut decât faptul că nu ai simţit nevoia să-mi comunici schimbarea, nu cu o clipă mai înainte, dar în acelaşi timp cu alţii.

Am uitat să-ţi spun că acum câteva săptămâni am fost cu Ica în Grădina Botanică. Era un apus de seară frumos ca cel sub care ne promisesem să nu jertfim clipele calde de azi celor care vor veni. Şi dulcea lor lumină roşie mă înţepa pe undeva prin ochi. Am reuşit, tot cu Ica, să mă duc şi în Parcul Carol, la o expoziţie a muncii.

Dacă voi reuşi să ajung şi la vreun cinematograf, mă voi duce să văd un film hazliu. Mi-e aşa de dor să râd.

În ultimele zile m-am amuzat de altfel. De vină cine crezi că e? Umbrela. Alaltăieri, ploaia s-a înteţit pe la mijlocul drumului meu. Încercând să deschid umbrela, ea s-a frânt mai întâi, cum îi ştii obiceiul. O d-ră, la braţul unui domn, a spus destul de tare: „biata fată, pe-aşa ploaie să i se rupă umbrela". O maşină era să-i calce în timp ce eu, triumfătoare, am reuşit să deschid minunata mea umbrelă şi să merg mai departe.

În tramvai, mi-era dragă. Şi mi-a venit în gând s-o fac din nou mică, deşi udă. Ridicând ochii, am simţit multe figuri privindu-mă grav. Un copil a strigat tare mamei lui: „uite, mamă, ce umbrelă mică". Şi aşa. La Seminar, Stahl însă a găsit că e caraghioasă umbrela mea. Iar Samarineanu[3], plastic, a botezat-o umbrelă „ce-şi dă poalele peste cap". Biată umbrelă, nici nu bănuiam eu la Berlin c-o să-mi prindă aşa de bine pe ploile de toamnă de aici şi că, pe deasupra, o să mă facă să şi râd uneori.

Uitam să-ţi spun că o admiratoare sinceră şi serioasă a umbrelei mele este desigur Ica. I-am spus că tu prevăzuseşi acest succes. Îşi va cumpăra şi ea una; au început să fie la modă şi aici.

Altfel, sunt destul de încurcată. Nu ştiu unde să mă prezint la capacitate, la Filozofie sau la Română. La Filozofie nu sunt locuri, dar e vorba să se creeze. La Română sunt puţine catedre, dar candidaţii extrem de numeroşi. Mi-e apoi teamă ca nu cumva Densusianu venind în comisia de Română, să se răzbune[4] pe mine. Şi timpul trece şi nici măcar dimineţile nu-mi sunt clare.

Pe aici a început să fie frig. Voiam să-mi împletesc un pulover[5] şi n-am timp, iar seara nu văd să lucrez – avem lumină aşa proastă la cămin.

De trei zile n-am fost la Academie, aşa că n-am transmis încă Icăi salutările tale. Cred că o vor bucura mult.

Ceea ce-mi spui de o eventuală despărţire de monografie şi de Profesor nu-mi pare nici natural şi nici necesar. Profesorul ţine desigur la tine în felul lui. Că eşti trecut cu vederea, este datorită desigur mai mult băieţilor. Tu ştii că Profesorul puţine ştie din câte se fac.

Ţi-am spus că Profesorul este înjurat la „Credinţa" din ziua de Sf. Dumitru încontinuu[6]. Voisem să-ţi trimit articolele. Sunt însă aşa lipsite de eleganţă, că am renunţat. Toţi cei care din convingere sau nevoie suntem lângă Profesor putem avea aceeaşi soartă din zi în zi. Abia aştept să reuşesc să-mi creez o situaţie cât de modestă, fie şi în Basarabia, numai să nu mai trebuiesc să-l rog pentru vreun serviciu. Prietenul tău Oct. Neamţu a fost numit funcţionar la Fundaţie – mi se spune.

Seminarul va scoate o „Revistă (română) de Sociologie"[7] la care am promis şi eu material din Cornova şi un articol „Folclor şi Sociologie", deoarece „Etnologie şi Sociologie" s-a grăbit să-l ia Bernea. De altfel, entuziasmul ca şi timpul îmi lipseşte, aşa că până la realizare multă vreme va mai trece.

La Română s-a fixat obiect secundar Latina. Ţi-ai trecut examenul de Latină?

De la Humboldt nu mi-au sosit încă actele.

De grijă am adăugat acolo o frază care desigur că nu e bună. Am vrut să spun să-mi trimită poate actele la Legaţia germană de aici. Cum nu ştiam însă să fac o frază complicată, am deschis o paranteză şi am scris *(vielleicht an die deutsche Gesandschaft von Bukarest)*. Sunt multe greşeli, Anton? Se înţelege însă că asta înseamnă să-mi trimită actele acolo? Uf, nu mai învăţ eu nemţeşte cât îi lumea!

Ştiu că tu trebuie să fii cufundat într-un morman de cărţi pentru conferinţa[8] ta de vineri şi-mi pare rău că ţi-am scris mult. Sunt cu gândul la tine şi vineri îţi voi ţine pumnii strânşi. Te-aş sfătui însă să nu-ţi iei prea multe obligaţii de acestea, care te fac să pierzi timpul necesar pentru teza ta. Deşi, desigur, tot ce faci tu îţi foloseşte.

Eu nu te pot uita, Anton, şi-n singurele mele clipe bune urmăresc cu drag paşii tăi şi-l rog pe Dumnezeu să-ţi ajute să fii mulţumit şi să-ţi lumineze calea.

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
S. Cristescu, Căminul Sf. Ecaterina, Str. Sf. Ecaterina, Bucureşti

239. Şt. Cristescu către A.G. (16.11.1934)

Vineri, 16 noiemvrie 1934
Bucureşti

Dragă Anton,

Probabil conferinţa ta va fi deseară, dacă şedinţele urmează acelaşi program pe care-l cunosc. Asta înseamnă că acum te găseşti încă în mijlocul fişelor tale. Aici e şase jumătate dimineaţa. Îţi scriu deci înainte de a porni pe jos la Academie. Pentru ca să-ţi doresc încă o dată succes. Îţi sărut ochii care au dormit puţin azi noapte şi sunt geloasă pe toată lumea de acolo care poate să te vadă şi să te asculte.

Nu vei uita desigur, după succesul tău sigur, să-mi scrii şi mie despre ce ai vorbit, cum, ce-a spus Freyer. Ce mai faci apoi cu teza ta. Am aşteptat totuşi câteva rânduri de la tine zilele astea. Mi-am dat însă seama că eşti prea prins.

Lumina zilei pătrunde deja în camera mea şi joacă albastru în lumina lămpii. Sunt aproape fericită să o pornesc pe jos în aerul proaspăt cu miros de frunze moarte şi mângâieri reci.

Despre cartea lui Iordan[1], în care din vreo 400 şi ceva de pagini numai două sunt pentru Wenker[2], despre articolul lui Puşcariu cu-aşa vădite asemănări cu şcoala de la Bonn (ce crezi?) sau despre cartea lui Sever Pop[3] cu informaţie puţină şi indirectă asupra şcolii germane dialectale îţi voi scrie mai pe larg altădată.

Sunt prinsă cu Filologia – mă voi prezenta desigur tot la Română, şi înfricoşată de amintirea unui nenoroc[4] trecut. Sunt de aceea destul de enervată uneori şi mai cu seamă după-amiezele, pe care le pierd stupid datorită sâcâielilor Profesorului.

Nu uita pe Ştefania ta şi mai sfătuieşte-o uneori. Împrejurările de aici mă complică şi neliniştesc. Şi neliniştea din mine doar atât aşteaptă! Fii drăguţ şi trimite-mi imediat un răspuns de mulţumire şi asigurare că le voi trimite actele. Dar imediat, Anton, căci răspunsul meu ar întârzia prea mult.

Cu toată dragostea,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
S. Cristescu, Sf. Ecaterina–Cămin, Bucureşti

240. A.G. către Şt. Cristescu (18.11.1934)

18 no[iembrie]

Ştefania mea dragă,

Abia sculat am primit scrisoarea ta de vineri dimineaţă. Sunt foarte bucuros de ea: e întâia dată, toamna aceasta, că laşi iubirea ta să răzbată din nou la mine.

Scrisorile tale de fată ascunsă în ea însăşi mă întristaseră mult. Te vedeam luând hotărâri şi capitulând, ostenită de oameni de pe urma mea. Am înşelat aşteptări pe care le trezisem. Tu ştii totuşi că n-a fost nimic pus la cale în faptele mele (cele care te privesc vin din păturí aşa de afunde încât socotelile, chiar dacă aş vrea să le fac, n-au putere asupra lor). Într–un anume fel, zbuciumul verii acesteia putea să ne arate cum am lăsat de mult în urmă ziua jocului şi cât ne suntem de mult destin. Mă întristasem la gândul că prilejul acesta de adâncire care ne-a fost impus să te fi frânt.

În faţa întâmplărilor noastre nu mai convine decât atitudinea iubirii. Sunt mai pătruns decât oricând de nevoia rânduielii în toate faptele şi nu pot să nu cred totuşi că nu e de ajuns ca noi doi să ne judecăm numai prin prisma ordinii cotidianului.

Bine că nu ne sfiim s-o arătăm din nou.

Comunicarea mea a avut loc. Am început uşor şi vesel, am trebuit apoi să-mi şterg faţa de vreo trei ori, mai târziu. Totuşi cum nu ceteam şi nici nu scrisesem ce aveam de spus, am dus o frică neîntreruptă a ceasului (privindu-l cam des), fără să izbutesc totuşi să ajung mai departe de mijloc după un ceas. Am trebuit să scurtez restul, ca să isprăvesc 25 de minute mai târziu. Mi-au fost spuse o mulţime de vorbe bune: nu greşisem decât nişte cazuri în urma unor prepoziţii. Eu am fost necăjit foc, încă şi ieri dimineaţă. Îmi dorisem prea mult un succes pe care să-l recunosc ca atare şi eu. Acum sunt liniştit: mai am de lucru până să mă încheg bine. Să nădăjduim că voi izbuti.

Am schiţat acţiunea Europei asupra României. Cred că nu mi-a scăpat nici o articulaţie însemnată a istoriei noastre de după 1700. Mi-am lămurit aşa gândul care mi-e mai drag: acel al unei istorii româneşti a culturii României noi. Un rând de ani de adâncire acasă îmi vor îngădui poate să-l realizez.

Cu asta epoca mea românească de aci trebuie să ia sfârşit. Trebuie să mă apuc de zor să pregătesc examenul meu. Ca un prim asalt, voi isprăvi prezentarea operei Profesorului şi voi scrie darea de seamă despre sociologia germană nouă. Nădăjduiesc să isprăvesc înainte de Crăciun. Trebuie să mă apuc apoi serios de latină, să pot da examenul.

Din când în când voi scrie doar câte ceva pentru „Dreapta". Nu cunosc încă planurile lui Brutus, Neamţu şi Pick, pe care le-ai aflat tu, într-o zi când te-am întristat fără voie. Îi sgâlţâi uneori: şi cred că le fac un bine. Mi-l vor face ei altădată. Tu nu trebuie să crezi că te uit pe tine de dragul lor. Vieţile noastre de cărturari nu sunt numai ale noastre, ci şi ale unor cauze. Nici tu, nici eu nu ne-am putea fi camarazi aşa de duios înţelegători, cum vrem să ne fim, dacă n-am sluji cauzele în serviciul cărora nu putem să nu fim. Şi la fel nu le-am putea sluji pe acestea deplin, fără adăpostul vieţii celeilalte în de noi. Nu-i privi nemulţumită pe băieţii aceştia, care slujesc aceeaşi cauză ca şi mine. Dă-le, dimpotrivă, prietenia ta; se găseşte în fiecare din ei ceva din mine. Şi afară de tine şi de cei de acasă, numai pe ei îi am. Dacă planurile lor prind chip, ajută-i şi tu, dându-le ceva.

Caut să-i dau vieții mele atâta rânduială câtă pot. Fac gimnastică în fiecare dimincață, iau apoi un duş rece (n-am mai avut nevoie de batiste, cu toate că nici camera nu e prea încălzită). Cursuri, Institut, fără nimic altceva, decât o invitație la cei trei–patru oameni la care mă mai duc.

Pe „Ştefania mea" n-o uit. N-am cum s-o uit şi îi voi scrie adeseori. Şi ea ar trebui să-mi scrie despre toți Sextil Puşcarii pe care îi citeşte. Şi despre viața ei nouă de Seminar.

Am primit volumul I al *Handbuch*–ului *für Volkskunde*. Îți voi scrie despre el. Şi când ai de gând să redactezi articolul tău Sociologie–Folclor, să-mi dai veste, să-ți trimit ce trebuie trimis. Nu te prăpădi prea mult cu firea de grija examenului. Îl vei trece strălucit. Te-aş sfătui să nu te fereşti să scrii, spre a odihni, recenzii scurte (1–2 p.) pentru „Arhiva" sau urmaşa ei. Celții, d[e] p[ildă].

Eu te îmbrățişez cu drag, bucuros fără seamă că tu mi-ai sărutat din nou ochii.

Anton

241. Şt. Cristescu către A.G. (1.12.1934)

Dragă Anton,

E sâmbătă, zi de sărbătoare națională (1 Decembrie) se pare.

Zi cu soare mult, mai cu seamă. În ziar e anunțat că secundarul la Română e Franceză sau Latină (după alegere). Şi asta mă bucură oarecum.

Ieri profesorul mi-a spus să trec azi de dimineață pe la el. La ora 9 am fost acolo. Credeam că-mi va da încă cine ştie ce de lucru. Uitasem însă că e 1 Decembrie. A stat de vorbă liniştit cu mine, m-a întrebat dacă sunt mulțumită la cămin. Mi-a vorbit apoi de necazurile lui monografice. Doreşte să scape de oamenii pretenţioşi, vrea primenire de cadre. „Când va veni Golopenția, băiet curat şi încă câțiva rămaşi, vom lucra altfel"... La sfârşit mi-a iscălit din nou un cec (de 5 000 lei data aceasta?) aşa că postul meu mi-a apărut ceva mai instituționalizat. N-am ridicat încă banii, deoarece Banca Națională e închisă azi. Îi voi ridica luni. Şi mai am şi economii *multe*. Aşa că-ți scriu repede, Anton, ca să nu fii deloc îngrijat de mine. Când voi avea vreun necaz, îți voi spune eu singură.

O singură gafă am făcut, dar fără voia mea. Când profesorul a rostit numele tău, eu am tresărit vizibil şi mi-am simțit deodată obrajii arzând. Profesorul, văzând încurcătura mea, a trecut repede peste „băietul curat Golopenția", cu un zâmbet uşor.

Termin, Anton, căci vreau să mă duc la masă şi să profit apoi de după-amiaza mea liberă să citesc. Activitatea mea de fiecare zi e următoarea. Dimineața mă scol la 6. Până la 8, pe jos, sunt la Academie, unde citesc până la 12. Apoi merg

la masă la Spiru Haret. De acolo mă duc la facultate, unde stau până la 7. Din nou la masă şi apoi acasă la Cămin, unde de abia ajung la 8 ½.

Mă uit dacă în timpul zilei nu mi-a venit vreo scrisoare şi sunt aşa de obosită că nu pot face nimic, nici măcar dormi bine.

Dar aş vrea să termin cu bine toate.

E-aşa frumos afară, soarele se aşterne aşa mângâietor peste toate. Mă duc.

Te sărut mult, mult şi nebuneşte,

Ştefania ta

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
S. Cristescu, Căm. Sf. Ecaterina, Bucureşti

242. A.G. către Şt. Cristescu (5.12.1934)

Leipzig, 5 decemvrie 1934

Ştefania mea dragă,

Am fost foarte bucuros de scrisoarea ta.

Dacă n-aş fi fost cufundat în munca unor zile la fel de uniforme ca şi ale tale, m-aş fi speriat de multe ori de lungimea acestor două săptămâni ale tăcerii tale. La Universitate, la Institut, de dimineaţa până seara, pornit să răzbesc înainte de culcare printr-un rând de pagini, abia ajungeam să adorm cu gândul la toată bucuria câtă e în a mângâia mâna ta. Odată, tot cetind, mi-am desfăcut nasturele al doilea de pe pieptul cămăşii şi m-am mângâiat încet.

Toată bucuria mea au fost, în săptămânile acestea, dimineţile cu ceaţă, abur pe oglinda de păcură a lacului şi ţipăt de raţe. (Turnul greoi al primăriei abia se mai desluşea).

M-am lămurit în sfârşit, acum în toamnă. De bucuros, aş vrea să înghit cărţile. Sunt voios din senin în fiecare dimineaţă. Gehlen[1] (docentul tânăr cu memorialul Kant[2]) a ajuns să ţie mult la mine: mă îmboldeşte şi el. I-am lăsat luni planul tezei mele. Wach, căruia i l-am povestit ieri, a fost sincer impresionat. Începe lumea să mă ia în serios şi eu fac la fel (fără a fi devenit nici pedant, nici înfumurat). Încep să desluşesc într-adevăr anii care vin. Şi mă bucur că mă apropie de tine.

Voi preda teza în vară. Şi mă voi prezenta la examen cel mai târziu în toamnă. Cu economiile pe care am început să le fac, voi izbuti să mai răzbesc în Germania şi câtva timp după luarea titlului. Voi întreprinde pentru profesorul Freyer (care are de gând să editeze o bibliotecă „Sud-Est")[3] o analiză a acţiunii ideilor Şcolii istorice germane asupra conservatorilor noştri: Kogălniceanu, Eminescu şi a lui Schopenhauer şi a neokantienilor asupra „Junimiştilor"[4]. Cred că tot pentru el voi scoate la cale o cărţulie despre România, cum n-a fost scrisă

până acum alta. Iar pentru cei de la Bucureşti un fel de *Scurtă expunere a filozofiei culturii*[5]. Lecturile mele toate intră într-una sau alta din temele acestea. Voi trebui să trag bilanţul lor.

O scrisoare lungă a Profesorului, din 28 noiembrie, m-a făcut să bănuiesc schimbarea pe care ai observat-o. Mi-a venit apoi o scrisoare de împăcare a lui Herseni. Aproape că trebuie să mă tem, cât de mult încep toţi să ţie din nou la mine. O dare de seamă lungă, pregătitoare a venirii lui în Germania, îl va fi făcut mai mult pe Profesor să exagereze însemnătatea mea.

Încep să cred că, întors acasă, voi căpăta un loc, cât trebuie ca doi oameni tineri şi gata să fie modeşti cum suntem noi, să poată porni viaţa împreună.

Sunt în tren spre Berlin. Se ţine acolo o reuniune a unei Asociaţii Internaţionale (?) a Naţionaliştilor[6], la care m-a chemat d-rul Fehling, directorul de studii al Fundaţiei Rockefeller. Voi rămâne două, trei zile.

Citesc cărţi şi lucrez şi pentru ca să ajung la tine. Acum te sărut mult şi cu drag.

243. A.G. către Şt. Cristescu (8.12.1934)

Leipzig, 8 decembrie 1934
sâmbătă

Ştefania mea,

Îţi trimit *La porte étroite*[1].

La Berlin am fost găzduit într-unul din marile hoteluri internaţionale. Iar oamenii de acolo: câţiva cărturari, care nu prinseseră de veste că sunt păpuşile unor oameni de afaceri, care speculează asupra efectelor unei atmosfere de apropiere franco-germane, nu m-au bucurat. N-am putut să nu rămân străin până la urmă. Am vorbit o singură dată, câştigând stima unui rând de participanţi tineri: am constatat cu plăcere, şi ei şi eu, că erau prieteni cu toţi oamenii de la Leipzig pe care îi preţuiesc. Simţindu-mă nelalocul meu în toată atmosfera de acolo, am luat întâiul tren, după sfârşitul reuniunii, să regăsesc viaţa simplă şi productivă de aci.

Obosit, am căutat azi o carte care să-mi fie şi odihnire sufletească. Am găsit *La porte étroite;* potrivită parcă anume. Zguduit de lectura ei, ţi-o trimit abia ce-am isprăvit-o.

Citeşte-o odată. E o scrisoare lungă a mea. Cu o promisiune şi o rugăminte. Voi căuta mai mult decât până acum să rămân firesc. Pe tine te rog să nu ai orgoliul jertfelor. Să nu pierdem viaţa în care am fost întrupaţi şi nici prezentul. Nu e întâia dată că ne dorim aşa; vom izbuti să nu ne prăbuşim în prăpastia dorului desăvârşirilor dincolo de fire. Planurile mele sunt toate în perspectiva mărginirilor. Vreau să nu rămân sterp, dar nu mă semeţesc să fiu peste vremi şi

peste om. Accept, cu ochii deschişi şi cu bună ştiinţă, imperfecţia câtă nu poate lipsi din vieţile noastre de fiinţe pământeşti şi trecătoare.

Vreau să trăiesc, voi fi bucuros să trăiesc cu tine toate bucuriile şi tristeţile câte sunt date oamenilor. Să nu cauţi vreodată, Ştefanio, să sugrumi iubirea ta; eu mi-o doresc şi nu mă pot lipsi de ea.

Mă duc la Sf. Thoma, unde corul cântă un rând de cantate de Crăciun ale lui Bach.

Cu drag, fără magini.

244. Şt. Cristescu către A.G. [15.12.1934]

Dragă Anton,

Sperasem să am timp să citesc *La porte étroite*. Mă înşelasem însă. O voi citi în ajunul Crăciunului şi-ţi voi vorbi apoi de ea.

Tu iartă deci şi de data aceasta întârzierea răspunsului şi mulţumirilor mele.

De fapt, acum îţi scriu pentru a-ţi comunica impresii din lumea de aici.

Se pare (adică e foarte făţiş) că Herseni vrea să-i înlăture pe Amzăr şi pe Bernea. Amzăr e formal înlăturat chiar. Herseni urmăreşte chiar scoaterea lui Bernea de la Bibliotecă. Profesorului, faptul îi convine de minune. Mi-a cerut Profesorul chiar azi avizul. Am răspuns că sunt lucruri pe care nu le înţeleg şi faţă de cari, deci, nu-mi îngădui vreo părere.

Tu ai primit o scrisoare de la Herseni. El se poartă cu mine destul de bine. A îndrăznit deci să-mi spună că n-a primit încă răspunsul tău. Răspunde-i poate şi fii prietenos în marginile posibilităţilor pe care ţi le îngăduie relaţiile cu el. El este acum omul Profesorului. Şi Stahl.

Stahl are faţă de mine o atitudine oarecum ciudată şi neprietenoasă în ultimul timp. (Dar aceasta nu interesează. În aceste reveniri şi porniri, eu contez puţin. Şi afară de aceasta, intenţiile mele sunt aşa de altele, că oamenii toţi abia de-mi mai inspiră [altceva] decât milă, uneori).

Eu sunt obosită de toate. Aşa de obosită că-mi dau seamă că cu greu îmi voi mai reveni. Nu muncesc prea mult, dar faptul că de la 6 dimineaţa şi până la 8 ½ seara n-am nici o clipă prilejul unei odihne, faptul că examenul, pentru care nu-mi rămân decât patru ore pe zi de lucru, mă preocupă mai mult decât ar trebui m-au adus într-o stare de nervi mai rea decât cea de acum un an. După câte înţeleg, Profesorul nu are deloc intenţia să ţină seama de vacanţă. În sfârşit, mai mult decât oboseala reală, mă obosesc gândurile mele toate. Seara, când încerc să dorm, aş dori să-mi pot tăia capul. Vor trece însă şi astea.

Scrisoarea ta m-a bucurat. Nu am nici un răspuns direct şi nici gândit. Nu mai ştiu să am afirmaţii sau negaţii– sunt toată un amestec înspăimântător de neînţeles pentru mine. Să lăsăm lucrurile să curgă.

Mă bucură faptul limpezirilor tale. Să-ți fie cu noroc și spre bine toate, Anton, prietenul meu drag, pentru totdeauna drag,

Ștefania

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
S. Cristescu, Căm. Sf. Ecaterina, București

245. A.G. către Șt. Cristescu (22.12.1934)

22 decembrie 1934

Ștefania mea dragă,

Îți urez sărbători fericite și tot binele de ziua de Sfântul Ștefan.

Scrisorile tale m-au bucurat toate și m-au întristat.

M-au bucurat, pentru că mi te aduceau ceva mai aproape. Orașul și amintirea mea sunt pline de tine. N-am decât să ies în parcul de alături când singurătatea mă doare, ca să mă pătrund în fața cutărui copac bătrân sau a cutărei bănci de certitudinea dureroasă a existenței unui om care m-a primit în sufletul lui. Mi se tulbură ochii și gândul când fac așa; persistența grădinii, a pietricelelor de pe drumuri îmi pare atunci o cazină stranie închipuită de un Dumnezeu crud. Sunt copacii în fața cărora am zăbovit neputându-ne despărți unul de altul, băncile pe care am gustat bucuria calmă de dincolo de vorbe a trăitului în același ritm sau sentimentul de izolare al ceasurilor când sufletul celuilalt se smulgea din îmbrățișare, aventurându-se cine știe unde. Dar tu ești departe. Urma respirației tale mai dăinuiește poate, imperceptibilă, pe coaja creață a copacilor; atingerea hainei tale a contribuit și ea cu ceva la decolorarea văpselei de pe bănci. Numai mâlul, diafan de puțin ce e, pe care-l va fi depunând trecerea vremii pe coaja lucrurilor, mă desparte de tine când mângâi copaci și bănci. Cât de departe ești tu, totuși! Nu stau între noi decât câteva săptămâni și un număr de kilometri; și tu ești așa de neajuns încât nu rămâne decât plânsul. Să pot mângâia mâna ta sau măcar să văd în ochii tăi cum se unduiește viața în tine! Scrisorile, mijlocitori curajoși, care înfruntă întunerecul cutiilor și al sacilor, zvâcnetul de zile al osiilor și fel de fel de mâini, ca să-mi aducă o adiere de la tine, câtă încape într-un plic, un val subțire de parfum și gândurile unui anume ceas, din când în când, în felul lor, te mai apropie.

M-au întristat pentru că pot face prea puțin spre alinarea necazurilor tale. Cât de mult aș vrea să le alin, știi poate. Nu e în mine decât dor de a mă dărui: ție pe de-a-ntregul dintre oameni și, într-un fel sau altul, țării, în ordinea faptelor dinapoia vieților noastre de fulg în vânt.

Luptă împotriva ostenelii tale, fata mea dragă. Pleacă ceva mai devreme de la Academie și dăruiește-ți răgazul unui sfert de ceas de Cișmigiu sau de parc

1935

248. Şt. Cristescu către A.G. (3.1.1935)

Joi, 3 ianuarie 1935

Dragă Anton,

Iată o scrisoare care te va uimi desigur. Îţi scriu pentru ca să mă liniştesc povestind cuiva şi pentru ca să ştii şi tu întâmplările mele.

Cred că am plecat definitiv de la Seminarul de Sociologie. Iată cele întâmplate. Stahl e acum bun prieten cu Amzăr şi cu Bernea contra atitud[inii] Herseni. I-a împăcat deci pe amândoi cu Profesorul. Faţă de mine Stahl a avut o atitudine inexplicabil de rea în ultimul timp.

Eu am lucrat până luni, ajunul Crăciunului, la 6 ½ seara. Voiam să mă odihnesc trei zile ale Crăciunului. La fotografiile1 care sosiseră de la mărit chiar luni după-amiază scrisesem textul francez pe dos; nemaiavând timp să-l trec pe hârtie pentru ca el să fie bătut la maşină şi trebuind să plec, Profesorul a rugat pe Bernea şi Amzăr să-mi facă acest mic serviciu. Am plecat mulţumindu-le şi promiţând profesorului că a patra zi de Crăciun, adică vineri, voi fi acolo.

A patra zi m-am dus şi l-am găsit acolo pe Bernea. Care m-a întâmpinat astfel. „Vai, Profesorul e nemulţumit că ai făcut textul la fotografii pe scurt şi foarte adeseori anapoda". Extrem de enervată, i-am cerut să-mi dea imediat exemple. Îmi spune: de exemplu, la „buzdugan" (Drăguş) ai scris o minunăţie: „Fabrication de la croix en épis"[2] – şi e „o cruce dublă", am discutat cu profesorul etc... etc.

Întâmplarea face ca textul francez de la Drăguş să fie făcut în întregime de Stahl, pentru ca să am un exemplu de cum trebuie să fie făcute celelalte sate. I-am spus lucrul acesta. Bernea mi-a replicat că Stahl a spus Profesorului că el n-a văzut textul de la nici un sat, că de abia acum va trebui să le revadă.

Anton, tu ştii că eu sunt un om conştiincios. Înainte să dau băiatului să scrie textul pe fotografii am dat totul lui Stahl să-l revadă şi acolo unde nu eram mulţumită de o exprimare l-am rugat pe Stahl să formuleze el. Am cerut lui Bernea şi alte exemple. Nu mi-a dat niciunul şi, pe un ton obraznic, mi-a spus: „de altfel ai făcut şi greşeli de gramatică". Sugrumată aproape, am cerut să-mi arate acele greşeli (el care nu ştie lucruri elementare) – a spus că n-are timp să mi le dea, dar că mi le va dovedi a doua zi, aducând un specialist.

Am plecat şi m-am plimbat pe stradă fără rost. Am înţeles că Bernea şi Amzăr (Bernea care afară de bibliotecar ia şi câte 5 000 lei de la Profesor fără să facă

mine) voind să fie bine cu Profesorul l-au spus că am formulat prea scurt şi nu după placul lor.

Amzăr de altfel e bucuros şi simţeam că mă urăşte pentru că i-am luat locul. Stahl a spus ce-a spus.

SOCIOLBUC

(Profesorul el însuşi a avut o atitudine faţă de mine în ultimul timp care mi-a dat de bănuit. Am aşteptat până luni să mă invite aşa cum îl invitase pe Bernea, căruia i-a plătit pe ianuarie şi februarie. Şi nu a făcut-o. M-am dus eu acasă la el şi a trimis servitoarea să spună că nu e acasă).

Sâmbătă după-amiază la două, Profesorul urma să fie la Facultate. Trebuia să mă duc deci şi eu. Şi nu m-am dus. Nu m-am dus pentru că, prinsă între oameni care ştiu să mintă şi să se apere, eu n-aş fi ştiut decât să plâng şi nu voiam. Cu două săptămâni înainte, Profesorul a ţipat la[4] mine şi am plâns. Din cauza lui Stahl. Hotărâsem cu Stahl ca, dintre fotografiile aşa de proaste şi neştiinţifice, să alegem pe acelea în care nu sunt monografişti. Într-o zi pe când aranjam în dulap fotografiile care rămân, Profesorul caută şi-mi arată o fotografie de la nuntă. Mă întreabă dacă am luat-o pentru el. I-am spus simplu: nu. „Cum d-ră, cum, de ce să n-o iei".

„Nu, pentru că sunt şi monografişti". „Ce dacă!" şi a început să ţipe cum îi e felul. Stahl care era alături a spus: „Sigur, d-ră, de ce n-ai luat-o?"

„N-am luat-o, d-le Stahl, pentru că d-ta însuţi hotărâseşi aşa" – şi am ieşit afară să plâng.

Sunt prea obosită şi nemulţumită de toate ca să mai support această ţesătură de minciuni şi lucrături.

Profesorul mă va fi vorbind acum de rău, aşa cum i-a vorbit de rău faţă de mine pe Amzăr şi pe Bernea. Eu însă nu spuneam decât cuvinte care să-i apere. Sunt sigură că nu tot aşa fac ei.

Va fi zicând Profesorul că l-am lăsat după ce m-a plătit şi altele. Două săptămâni din luna decembrie am stat la Universitate de dimineaţa până seara pentru ca el să fie mulţumit. Şi mai trebuia să revăd şi să mă enervez şi de felul cum băiatul care scria fotografiile [şi] nu ştia nici franţuzeşte nici nemţeşte, greşea totul şi trebuia să revină. Greşeli mai sunt şi acum.

În sfârşit toate cele pe care le gândeşte Profesorul le vei afla din gura lui când va veni în Germania.

Dacă Amzăr are interesul să-şi recâştige postul său şi banii Profesorului, ceea ce face Stahl are desigur alt sens – şi şi aceasta o pricep.

Profesorul a plecat probabil azi.

Îmi pare nespus de rău, Anton, numai de faptul că tu ai scris Profesorului şi l-ai rugat pentru mine. Îţi va spune poate că sfatul tău nu a fost bun.

Pentru aceasta te rog să mă ierţi. Eu încerc să caut o familie, unde să pot intra în schimbul unei meditaţii. Dumnezeu poate-mi va ajuta. Dacă nu, voi căuta altceva.

În dimineaţa zilei de Anul Nou am fost muncită de părerea de rău că nu m-am dus să mă justific în faţa Profesorului şi că, prin retragerea mea, le-am dat dreptate. Nu e nimic. Ştiu că am făcut cu atenţie şi rânduială totul.

Amzăr mă priveşte victorios la Academie când îmi spune bună ziua. A încercat să deschidă vorba cu mine şi l-am oprit. Nu mai ştiu deci nimic din cele ce s-au întâmplat acolo.

Marţi 1 ianuarie totuşi, la ora 11 dimineaţa, am reuşit, înfrântă, să mă rog. Şi m-am rugat fierbinte ca în vremea copilăriei mele, izbutind apoi să consolez pe alţii mai nefericiţi decât mine.

Mi-era sufletul greu, îmi pare bine că ţi-am spus şi ţie. Ţi-aş fi scris mai demult dar, superstiţioasă cum sunt, am încercat să mă cufund în lucru pentru ca să înceapă Anul Nou al meu, cel puţin fără scrisori necăjite. Acum aştept cele ce vor să vină.

Iartă-mă dacă stânjenesc atitudinea ta fiască faţă de Profesor. Poţi trece peste mine, eu te iert de acum.

Cu tot dragul şi toată tristeţea,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
Şt. Cristescu, Sf. Ecaterina 3, Bucureşti

249. A.G. către Şt. Cristescu (7.1.1935)

7 ianuarie 1935

Ştefania mea dragă,

Sunt foarte îndurerat şi înfuriat de veştile tale.

Să nu mi-o lase în pace pe fata mea simţitoare. Nu te întrista însă. Pregăteşte-te de examenul tău. Apoi se vor găsi lucruri de făcut: traducerea unei cărţi franţuzeşti care-ţi place, de pildă. În urmă Bonn-ul. Bucură-te că poţi sta de acum mai multă vreme la Academie (Cum nu te pot prinde cărţile, când te afunzi în ele! Eu m-am pierdut cu totul în cetit acum. Am cetit azi în fugă un articol Meyer-Lübke: *Rumänisch und Romanisch* foarte clar şi scurt în Mem[oriile] Secţ[iei] Lit[erare] 1930 [ale] Acad[emiei] Rom[âne]), că poţi odihni, stând cu tine, că poţi să te plimbi la Şosea (asta chiar trebuie să faci dacă îl iubeşti pe „pisicuţa" al tău – erai cu gândul la căluţul lui Hogaş când îmi spuneai aşa?). Să te duci vineri după-masă sau sâmbătă dimineaţa la librarul de la Hasefer, are acolo optzeci de mărci.

Sunt furios pe toţi oamenii de acolo şi-mi pare rău că se înfundă tot mai mult în acest laţ al veninismului. Supărarea aceasta mă face însă să lucrez mai crâncen, ca să ajungem mai degrabă şi mai sigur zilele bune ale împreunării noastre pentru câtă viaţă mai avem. Ce poţi şi trebuie să faci tu ca să vie vremea aceasta e să nu te laşi prea copleşită, nici de supărare, nici de tristeţe[1]. Dimpotrivă. Trebuie să spui din când în când „Anton mă iubeşte. Şi eu îl iubesc, la fel, atât de mult încât nu dau însemnătate mai mare unor întâmplări şi oameni răi decât iubirii noastre".

Cu drag.

se îmbolnăveşte aşteptându-te. La gândul întoarcerii tale, ard de bucurie. Te aştept. Şi te sărut mult, mult şi sunt lângă tine.

Ştefania

Mi s-a cerut şi mie o comunicare pentru congresul de la Bruxelles. (Mi-a cerut-o Profesorul.) Lucrez ceva din Cornova[1].

Anton, dacă mi-ai scris şi nu mi-au sosit scrisorile tale, scrie-mi post-restant[2]. Eu voi întreba, cu începere de vineri ce vine, la poştă dacă nu am o scrisoare de la tine. Pisicuţo, să dea Dumnezeu să nu fii supărat pe mine şi să mă iubeşti mult.

Ştefania ta

Vezi ce cuminte e stiloul meu. I-am făcut ieri cadou o sticlă mare de cerneală Parker bleu-fixe, de bucurie. Trimite-i şi lui sărutări.

Herrn Anton Golopenţia, Hamburg 36, Klopstockstrasse 31, Germania
Ştefania Cristescu: Sf. Ecaterina 3, Căminul Sf. Ecaterina, Bucureşti, Rumänien

285. A.G. către Şt. Cristescu (26.6.1935)

Freiburg i[m] Br[eisgau]
26.6.1935

Ştefania mea dragă,

Sosit târziu noaptea la Freiburg, am ridicat de dimineaţă poşta care mi-a venit după 7 iunie, de când am plecat de la Hamburg.

Acum am cetit cele trei scrisori ale tale, datate 7, 20 şi 23 iunie, care m-au aşteptat aci.

Şi îngrijat şi mişcat şi întristat de ce-mi spun ele, aş vrea să pot pune la poştă încă azi scrisoarea aceasta.

Programul, care-mi fusese propus de cei de la „Rock[efeller] Found[ation]", prevedea o şedere la Hamburg, în locul celei la Freiburg, pe care o cerusem. Fusesem autorizat însă să petrec la sfârşit câtăva vreme la Freiburg. La Hamburg n-am fost deloc satisfăcut de profesorul la care fusesem trimis; dar am ajuns să fiu bucuros de schimbare. S-a găsit prilej acolo să cunosc ceva din ritmul şi stilul de viaţă englez-american. Hamburg e poate singura prelungire autentică pe continent a lumii anglo-saxone de azi. Impresionat, m-am hotărât să transform tot programul acestor trei luni, care n-avuseseră cum fi luni de apropiere de Heidegger[1], în luni de cunoaştere a Germaniei de apus. Am parcurs aşa distanţa, pentru care n-aveam nevoie decât de 18 ceasuri de tren, în 18 zile. M-am abătut întâi la Kiel şi la Lübeck, am trecut apoi prin Bremen – Münster – regiunea Ruhr – Düsseldorf – Aachen – Köln – Bonn – Trier – Saarbrücken – Frankfurt – Heidelberg, până să mă opresc în sfârşit. Acum, e drept, nu sunt decât ostenit; dar cred că voi fi bucuros mai târziu de zilele acestea de privit încordat şi de

umblat fără cruţare, care mi-au lămurit mult imaginea despre Germania. Voi rămâne la Freiburg până la 8 iulie, ca să-mi revin şi pentru că simt dorul de a lucra şezând locului. Apoi vor urma alte zece zile, de acelaşi gen călătorie-explorare. O întoarcere la Leipzig, ca să prind în decursul ei măcar din fugă Bavaria şi ţinuturile de mijloc: Freiburg – Constanz – Berchtesgaden – München – Augsburg – Nürnberg – Würzburg – Bamberg – Leipzig.

Nădăjduisem, când am pornit la drum, că îţi voi putea scrie la fiecare oprire. O carte poştală scrisă la Lübeck între mâncările unui prânz şi alta începută la Trier[2], în decursul unei cine în fugă, pe care le capeţi odată cu scrisoarea aceasta, sunt singurele realizări ale acestei intenţii. Zilele au fost numai fugă, răgazuri impuse de epuizări, somn. Mai ştii că scriu greu. Abia am izbutit să-mi ţin la zi însemnările. Se va găsi prilej să-ţi povestesc despre oamenii cu care am avut de-a face, despre oraşe şi ţinuturi, despre voioşia pe care o răspândesc anume pieţe, despre viaţa provinciei apusene, unde trecerea spre francez e insensibilă. Îţi voi descrie muzeele bogate, din care am putut vedea unele; bisericile vechi cu multe moaşte; ruinele romane de care e plină Rhenania şi Valea Moselei. Îţi vâr în plic şi un rând de vederi strânse pentru tine. De la Bonn, întâiul oraş liniştitor al drumului, am vrut să-ţi scriu o apologie[3] care să te tenteze (hoinărind seara pe dealurile deasupra lui, între grădini cu multă varză şi multă iasomie, degrabă ajuns la barieră, unde casele au grădini mici în faţă cu garoafe, mărgărite, gura leului şi multe ziduri sunt acoperite de rămuriş de trandafiri stropit de flori de un roşu plin, am înţeles accentul cald cu care-şi aducea aminte Mihai Pop de lunile lui de Bonn). N-am terminat-o, nu numai de obosit. Mă temeam să nu-ţi tulbur judecata; apăsat adeseori de toată răspunderea libertăţii de care am parte acum, înţeleg bine semnificaţia dorului de a nu prelungi disponibilitatea, pe cel de a începe odată. Socoteşte-te tu Ştefanio, Bonnul e mişcător de frumos; e drept, profesorii – chiar şi cei mai de seamă sunt oameni prinşi bărbăteşte într-un mănunchi de preocupări, care ne pare mărginit şi tâmp. De la o vreme vezi că trebuie să-ţi croieşti *tu singur* drumul, că nici un hagialâc nu mai ajută. Că ştii să vrei din nou, cum îmi scrii, mă bucură deosebit de mult. Că nu vreau să schimb vrerile tale vezi; am fost îngrijat când mi se părea că nu mai ţii să ai unele.

Înţelegi dintr-aceasta de ce nu voi cere să obţin bursa Humboldt, dacă renunţi la ea. Sunt bucuros că bursa mea de acum expiră, că trebuie să-mi port de grijă din nou. (Dacă vei renunţa, să căutăm să o capete cineva, căruia i-ar prinde bine: eu cred că dintre cunoscuţii noştri Neamţu ar fi cel la care ar trebui să ne gândim).

Crede că nu te-am uitat. Mi-e dor şi mie. Când sunt chemat într-o casă de tânăr, îi privesc gospodăria cu alţi ochi decât înainte.

Ieri, la Heidelberg, am fost mişcat să văd pe soţia profesorului Bergsträsser[4] printre studenţi la cursurile soţului ei după ce-mi dădusem seamă la ei cât de acasă e în ideile şi poziţia lui.

Biletul care m-a vestit că d-na Freyer[5] a născut o fetiță și că e bine, m-a scăpat de o grijă pe care înainte nu izbuteam să o am când se apropiau nașteri în familii, deloc indiferente.

E vremea și pentru mine să mă grăbesc. Atitudinea mea de adolescent, care așteaptă minunea prin care să-i izbutească fapta mare și nimic altceva, se întrețese cu o alta: iau notă de felul de trai al celor „intrați în viață".

N-aș vrea însă ca această obișnuire să fie o părăsire a îndreptarelor neînduplecate cu care am trăit până acum.

Șed uneori și mă întreb cum de e cu putință ca tu care mă iubești și ești iubită de mine să nu fii cu mine.

Poate că-mi va fi dat să mântuiesc aci scrierea despre România de azi[6]. Nu e un studiu; ci un zar aruncat. Mi-ar dărui întâia siguranță a puterilor mele și și rândul de dușmani înverșunați de care are nevoie oricine, ca să-și meargă până la capăt drumul. La Leipzig trebuie de acum să lucrez încordat la teză. Și să trăiesc strâns, ca să împlinesc cât îmi trebuie de la 20 noiemvrie încolo. Perspectiva acestor luni mă bucură crâncen. Cum semestrul începe la 1 noiemvrie, nădăjduiesc să fiu gata cu examenul la 1 ianuarie. Apoi aș vrea să scriu, la Leipzig, o înfățișare a Germaniei de azi[7]. Cu ea m-aș întoarce prin martie–aprilie.

La Frankfurt unde, ca la Saarbrücken, m-a bucurat gândul că ai trecut și tu pe acolo, ți-am cumpărat la un negustor de porțelanuri, giuvaieruri și mobilă veche, o salbă cu boabe aproape negre de grenat de Boemia, care scapără rubiniu la lumină, întrerupte pe alocuri de unele mai mici de un roșu care dă în portocaliu. Le purtau cucoanele Germaniei acum o sută de ani. Șlefuită de mână, fiecare boabă își are individualitatea ei, cu fațetele aminteri dispuse. Când am vrut să mi le pun în joacă, seara, ducându-mă să văd „Die Jungfrau von Orléans"[8] jucată afară, pe Römerberg[9] în toată piața vechii primării, una din copci s-a desprins. Am trebuit să renunț și să le învelesc frumos. Cred că nu e bine să ți le trimit; ți le voi aduce. (Mie, mi-am cumpărat la același bătrân un pumnal turcesc, cu mânerul de corn încrustat cu câteva pietre rotunde ca niște picățele și vii la culoare).

Poartă-ți de grijă, Ștefanio, trăind liniștită. La București aș zice să te duci de câteva ori la săptămână la ștrand; dacă nu știi să înoți, ia lecții de înot. Vezi la fel, să nu treacă săptămână fără un rând de plimbări. Iar de vară, vezi să te duci undeva la țară: întreab-o poate pe Zizi Constante. Ea știe despre taberele de la Timiș, castelul Bornemisa[10] sau du-te pentru câteva săptămâni într-o tabără ONEF[11] la mare. La Budachi[12] s-ar putea să fie condusă de un șef de lucrări de la ONEF pe care l-am îndrăgit mult la Hamburg.

Cu drag Ștefanio; te sărut și te îmbrățișez.

289. A.G. către Şt. Cristescu (ciornă, iulie 1935)

Ştefania mea dragă,

Pornit la 8 seara, am găsit aci scrisoarea ta. Îmi face bine sfătuirea bună de care e plină, dar sunt necăjit că ţi-am dat prilej să crezi că ar trebui să nu-mi vorbeşti despre tine.

Ştefanio, e locul să-ţi spun că am avut stima uşurinţei tale de a mânui limba noastră şi de a o formula îngrijit, de când am ajuns să cunosc munca monografiştilor. Confuz, cu gândul ocolit, ştiu bine că voi avea în tine ajutor cu gândul clar şi vorba sigură. (Mă întreb, cum de am avut curajul să te strâng în braţe în toamna lui 1932.) Eşti obosită acum şi bagă de seamă să nu vrei să primeşti neajunsurile mele din simpatie. Odihnită, când ai scăpat de grija examenului şi vremea zace întinsă în faţa ta, vei munci cu spor. Să-ţi amintesc sfatul aşa de bun pe care mi l-ai dat: a se apuca la rând de lucrări; cu toate în gând, e greu s-o dai gata pe întâia. Cred şi acum că tu eşti foarte aproape de acel echilibru productiv la care năzuiesc toţi cei de o seamă cu noi. Cât îţi mai lipseşte până acolo, sileşte-te, aşa cum mă voi sili şi eu, ajutat şi de scrisoarea ta, să răzbaţi printr-un efort de voinţă.

Dacă nu mi-am făcut încă rostul, nu e, cum eşti tu gata să iei asupră-ţi, pentru că nu mi-ai ascuns ce te privea. Ci pentru că n-am fost tare destul să răzbat până la limpezirile din urmă. Să ştii, dimpotrivă, că aş vrea neîncetat să ştiu pe de-a-ntregul necazurile oamenilor care-mi sunt dragi, ca să le iau asupra mea. Mă neliniştesti tăcând. Ceea ce am vrut să spun [în scrisoarea de] la Freiburg – în drum am revenit asupra ei adeseori cu gândul – a fost altceva. Noi doi ţinem unul la altul, să nu ne mai lăsăm întristaţi de tăcerile celuilalt sub cuvânt poate că ne-ar fi uitat. Suntem amândoi într-o vreme în care, de dragul de a ajunge odată alături, trebuie să izbutim să facem alte lucruri. Îmi părea rău că se iroseşte prea mult din tine în gândul şi grija iubirii noastre. Fii sigură de ea. Scrisă într-o zi când am fost foarte abătut, ea n-a izbutit să formuleze realitatea întrevăzută.

Am socotit şi eu să mă pun cu tot temeiul să isprăvesc teza. Sfârşitul apropiat al şederii biciuieşte şi el. Cuvântul tău cu a nu fi vegheat în calea soartei trebuie să-l rostesc şi eu despre mine. M-am risipit şi răsfirat bucuros. E strânsă acum, cred, atâta ştiinţă a vinci şi atâta grijă pentru vremea luată în deşert, încât voi izbuti să scot mult din mine în lunile puţine care mi-au rămas. Trebuie să-mi pun în frână zilele. Nădăjduiesc să-ţi pot da în curând veşti bune.

Ai dreptate că te miri ce s-a ales din hotărârea mea din toamnă. E drept că n-am scos din ea cât trebuia: realizarea care să-mi dea încredere. Dar m-a ţinut locului şi altceva. Vorbesc uneori de lipsa mea îngrijorătoare de ambiţie. M-am zbuciumat aci să învăţ să fac muncă necesară, nu numai teze. Din pricina aceasta cred că, în perspectiva deceniilor, dreptatea va fi a mea, împotriva celor ca Herseni, care fac „ştiinţă" pentru nimic altceva decât a trece în faţă. În toamnă

eram capabil să închei o teză de două sute de pagini cu bibliografie lungă; poate că acum ştiu să scriu treizeci de pagini actuale şi utile. Din pricina aceasta şi frământarea cu scrierea nu *despre* ci, cred, *pentru* România.

Ştefania mea dragă, te îmbrăţişez cu drag şi cu dor şi lucrez cum pot mai bine.

290. Şt. Cristescu către A.G. (23.7.1935)

23 iulie 1935
Voila

Dragă Anton,

Sunt aici de la 19 iulie. Voisem să-ţi scriu din ziua sosirii. Eram prea obosită şi nu mi-am putut duce gândul la capăt. A doua zi am stat citind o carte prea mult în soare – trei ore – şi m-am trezit cu umerii şi genunchii arşi. Mă dor întruna de atunci şi am început să tem soarele. Nu mă aşteptam la o aşa de aspră răzbunare din partea acestei mari pasiuni a mea: soarele. Am apoi şi unele complicaţii sufleteşti aici, datorită firii mele. Nu pot spune – spre marele meu regret – că sunt fericită.

Locurile sunt totuşi minunate: nu departe se profilează linia munţilor. În vale de casa noastră curge Doftana (în care voi încerca peste câteva zile să-mi vindec umerii şi genunchii). Pădurea e aproape şi excursii în jur se pot face oricând. Nu am însă cu cine le face şi singură, sunt lipsită de iniţiativă.

Nu am demult veşti de la tine. Ştiu însă că eşti la Leipzig şi că lucrezi liniştit la teza ta.

Am mâncat aseară un pesmet tare pipărat. Şi m-am gândit să te rog să mănânci tu un pachet întreg, gândindu-te la mine. Începe să-mi fie dor de Leipzig.

Ieri şi alaltăieri a fost ploaie pe aici. Azi e din nou soare, dar cerul e nesigur.

Ce mai faci tu, Anton? Ai găsit prieteni noi cu care stai şi discuţi până noaptea târziu? Sau lucrezi liniştit şi ordonat? Scrie-mi cum merge lucrul tău, cu cât ai înaintat şi dacă ai început să scrii uşor. Spune-mi şi mie ce ai scris până acum. Ce mai face Freyer? Mai ţine tot aşa mult la tine?

Şi fata cea blondă de la Leipzig nu ţi-a făcut nici o complicaţie? Dă-mi ocupaţia de a fi geloasă pe ea. Cum sunt de altfel pe toată lumea de aici la care tu ţii sau la care bănuiesc că ţii.

M-ar bucura mult o scrisoare a ta. Mi-e dor de tine şi te îmbrăţişez:

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
Ştefania Cristescu: Ferma Voila – Câmpina, Jud. Prahova

291. A.G. către Şt. Cristescu (26.7.1935)

[Leipzig] 26 iulie 1935
vineri

Ştefania mea dragă,

Îţi scriu la întâmplare. Fără să ştiu dacă gândul meu va izbuti să răzbată până la tine.

N-aş vrea să-ţi spun altceva decât că-mi eşti dragă. Dacă ai fi aci ai vedea că atât e de ajuns.

Sunt împăciuit cum n-am mai fost de mult. M-am cântat mai bine de un ceas. Cu mâna pe ochi; intrat întreg, cu anii de până acum şi cei de acum încolo, cu tot ce mi-e dat şi fără tot ce-mi lipseşte, într-un tânguit subţire.

N-am izbutit să ajung la capătul câtorva scrisori cu păreri de rău, cu explicaţii, pe care le-am început odată şi altădată. Le las.

De luni de zile n-am făcut altceva decât să-mi cer îndreptarul desăvârşit, care ar putea să arate drumul nou, de mâine, al ţării[1]. În de mine, nu l-am mai văzut decât pe el. Nu-mi izbutea cum vream; nu puteam să trădez ţara.

Azi am vorbit cu câţiva băieţi de treabă din „Garda de Fier".

L-am sfătuit apoi pe un lector de română în privinţa unei istorii a literaturii româneşti.

În drum spre casă, după cele două întâlniri, mi-am dat seamă că într-adevăr ştiu să apuc mai bine decât alţii lucrurile româneşti; dar că ţara nu se va prăpădi în lipsa faptei mele.

Ajuns, m-am aşezat la fereastră şi n-a mai rămas decât tânguitul.

Poate că voi şti să scriu o teză şi să pornesc modest şi cumsecade.

Anton

292. A.G. către Şt. Cristescu (29.7.1935)

[Leipzig] 29 iulie 1935

Ştefania mea dragă,

Scrisoarea ta mi-a făcut mult bine. Înăsprit şi încordat, duc greu dorul ceasurilor de stat cu tine, al povestitului uşor şi în joacă. Dăruieşte-mi din când în când gândurile unui sfert de ceas al tău.

Poate că o scrisoare pe care am trimis-o la întâmplare la Aurel Vlaicu, o zi înainte de a afla că eşti la Voila, să te ajungă.

Lucrez. Adică mă zbucium să-mi pun frâne şi să fac la pas bucata de drum a lunilor acestora. Greu. Pentru că am ajuns vârsta la care răbdarea sfârşeşte şi trebuie să te arunci în faptă, să vezi dacă eşti cu noroc. Ceea ce mai trebuie să

fac eu e ucenicie curată, clădită cu dramul. Să-ți faci de abia educația, băiețește, când sufletul nu mai are astâmpăr! Citesc note de jurnal ale lui Napoleon[1]: ce bine a pornit! Cât de gata n-a fost la vârsta la care eu începeam de abia să mă desprind dintr-o copilărie dată-n vânt!

Voi face tot să isprăvesc o teză. Am gândit asupra ei, citesc pentru ea, firește în chipul meu de a lucra; în drum fără încetare. Nu știu să desprind o față și s-o privesc, până nu mi-am dat seamă de ziditura întregului. Voi începe de abia în septembrie cu scrisul. Cred că profesorul Freyer, pe care l-am întâlnit de abia azi, îmi va da o mână de ajutor, îmbărbătându-mă. A bănuit și pricepe, poate, ce e cu mine. Să nu pierdem nădejdea.

Mi-ai arăta iubirea ta spunându-mi necazurile și „complicațiile" tale. Ai cunoscut poate că mă bucur să pot să-i scutesc de necazurile lor pe cei care-mi sunt dragi. Să ne sfătuim apoi despre planurile tale, despre mersul la Bonn și despre tot ce te îngrijorează.

Nu știu să răspund altminteri nemulțumirii tale cu tine, din scrisoarea atât de caldă și atât de plină de sfaturi bune, care m-a întâmpinat aci, decât spunându-ți că eu am multă încredere în tine. Faptul că am ajuns să te iubesc *pe tine* nu poate să nu însemneze asta. Dacă ții la mine, atunci judecățile mele ar trebui să aibă oarecare putere de convingere asupra ta. Capetele de vină pe care și le găsesc, sunt, poate, mijlocul dat oamenilor ca să se trezească și să nu mai pregete să smulgă vieții lor unele măcar din faptele care le sunt cu putință.

Spune-mi și altădată că-mi porți dorul și că mă îmbrățișezi. Anul trecut te aveam alături; acum iubirea mea se cheltuiește fără s-o simți, fără s-o cunoști,

Anton

293. A.G. către Șt. Cristescu (5.8.1935)

[Leipzig] 5 august 1935

Ștefania mea dragă,

Aștept o scrisoare a ta.

Mi-a sosit adineaori veste de la Pogoneanu. Cu noutăți câte se cer într-o scrisoare una la șase luni. Îmi spune între altele (nu mai știam nimic despre cele din București de când cu trecerea pe aici a Profesorului) că a auzit că Mircea Vulcănescu se poartă cu gândul să-mi treacă asistența lui de îndată ce întorc.

Sunt bucuros. Se arată drumul și în țară. Săptămânile din urmă m-au dus în sfârșit și pe drumul bun în filozofie. Căutatul meu nelămurit m-a trecut peste tărâmul însăilatului la întâmplare. Ceea ce am căutat au fost chiar problemele, necesarul. Cetesc bucuros și sigur în clasici, îi pricep de acum și aproape că nu îndrăznesc să recunosc că sunt pe drumul bun și în filozofie.

Pot porni pentru că ştiu ce e de făcut acum în România şi ce e de făcut în filozofie. M-am orientat în sfârşit. (Cât de aproape de deznădejde n-am fost încă înainte de câteva săptămâni!) Sunt ca o corabie cu busola în ordine: pot ieşi la larg şi nici nu mai întârziu.

Drumurile s-au arătat.

E cert de acum că voi avea gata teza în toamnă. Cert totul.

Am gândit într-o zi asupra necazurilor cărturăreşti pe care le-ai putea avea. De ce nu vrei să stăm de vorbă? De ce nu mă laşi să-ţi dau un sfat, tot atât de bun ca acel al tău?

Care e hotărârea ta cu mersul la Bonn? Gândeşte-te că, scăpată de grija examenului, ai avea un an liniştit. Te-ai putea izola, să realizezi lucrarea pe care ţi-o doreşti sau să sfârşeşti lămurirea ta lângă profesori buni şi liberă să ceteşti clasici. Cum vacanţa începe la sfârşitul lui februarie, ai putea să te înfăţişezi cu uşurinţă la Bucureşti, la luatul catedrei. Bonn e un oraş care linişteşte ca puţine altele! O grădină şi o cutie cu jucării, cu toate că are locuitori cât Craiova.

Gândeşte, Ştefanio. Şi pătrunde–te de liniştea că vremea căsătoriei noastre se apropie.

Câteva luni de afundare în lucru şi de viaţă regulată te vor aduce şi pe tine la siguranţa puterii tale.

Eu trăiesc călugăreşte, fără oameni, cu bucate simple, aceleaşi totdeauna. Uneori îmi îngăduiesc să adorm cu gândul la tine.

294. Şt. Cristescu către A.G. (12.8.1935)

Ferma Voila – Câmpina, Prahova
Luni 12 august 1935

Dragă Anton, e-aşa de multă vreme de când nu ţi-am mai scris că am pierdut aproape obişnuinţa. Am început totuşi de câteva ori scrisori către tine; dar nu le-am putut termina. Sunt obosită şi încurcată. Şi am totdeauna impresia că n-am ce să-ţi scriu. Poate că nu ştiu să încep. Scrisoarea ta ultimă m-a bucurat mult. Şi-ţi scriu ca să te rog să nu-ţi mai pierzi nici o clipă entuziasmul. Ştiu eu că e imposibil să nu-ţi dai adeseori seama că dintre cei de vârsta ta eşti cel mai bine pregătit în România în ce priveşte Sociologia şi problemele de Filozofie în general. Îţi trebuie desigur un pic de voinţă şi multă continuitate în munca ta. Noroc şi spor mult, Anton.

În ce mă priveşte, sunt foarte încurcată. Am pierdut din nou simţul orientării şi plutesc în vag, indiferentă oricărei preocupări. La 6 august am plecat la Bucureşti. Se anunţase în ziar alegerea catedrelor pentru ziua de 7 august. Cum situaţia noastră nu era deloc clarificată în ziar, m-am dus şi eu la întâmplare. Examenul nostru fiind însă neterminat (el va continua de-abia în noiemvrie), m-am dus degeaba. Mi-am pierdut patru zile năucită prin Bucureşti. Mi s-a spus

Eu trăiesc prin biblioteci. Uneori mă doare capul. Aminteri totul cât se poate de monoton.

Cu drag,

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bucureşti, Poşta Centrală, Poste restante, RUMÄNIEN
A. Golopenţa, Leipzig C.1, Schreberstr.14 (Arnold)

298. Şt. Cristescu către A.G. (24.8.1935)

Bucureşti
24 august 1935

Dragă Anton,

Au sosit după mine, la Voila, două scrisori pe care ţi le alătur[1]. Pe cea de la Stahl am mototolit-o şi am fost gata s-o arunc, la început. Mi s-a părut mincinoasă. Şi mi se pare şi acum. I-am telefonat Profesorului, ieri. M-a întâmpinat cu vorbele: „Am trimis comunicarea D-tale la Bruxelles". Îi ceream la telefon o oră când să-l văd. M-am dus azi la el la Fundaţie. Voiam să-i cer o recomandaţie pentru Bratu. Mi-a spus că un cuvânt al lui nu mi-ar folosi la nimic. Aşa că am renunţat la el. M-a luat din nou cu: „comunicarea D-tale e foarte bună; în sfârşit avem şi noi o fată care redactează, eşti singura monografistă etc. etc. Am adăugat foarte calmă că a uitat-o desigur pe D-ra Costa-Foru. „A da, dar..." şi a încetat. Are desigur mare teamă să piardă pe puţinii monografişti rămaşi. Personal i-am promis Profesorului încă din iunie că voi veni în monografie. Îmi spunea atunci: „Nu cumva să dispari, să nu mai ştiu de unde să te prind în monografie".

Poate voi mai avea şi plăcerea să lucrez, dacă starea mea de spirit se va schimba, bine înţeles.

Voi pleca deci în monografie. Şi anul meu va trece desigur la Bucureşti, ca bibliotecară. Nu văd altfel nimic. Supliniri în Bucureşti – afară numai dacă Bratu nu te va servi pe tine – cred că nu mai trebuie să visez.

Rămâne chestiunea Bonn. Vei fi aşa de amabil să-mi trimiţi – când ai timp – un concept de scrisoare de scuză. Nu ştiu cum să mă scuz: că sunt bolnavă, că nu mi se acordă concediu (În aprilie spusesem totuşi că anul acesta voi fi liberă.)

În cealaltă chestiune, care se alătură pentru tine Bonn-ului. Cu toate că mă acuz adeseori că sunt ilogică, „aversiunea" mea (cum o numeşti tu) pentru D-l Neamţu e perfect întemeiată. Nu vreau să-ţi repet ceea ce mi s-a comunicat. Îl poţi însă ruga ca atunci când are să-şi dea o părere asupra unor fapte care mă privesc şi pe mine, să ţi-o comunice ţie direct, să te sfătuiască (aşa cum a făcut-o Pichi, căruia nu-i port nici o pică. Era dreptul lui impus de prietenia voastră foarte

frumoasă şi pe care tu o aperi cu atâta demnitate. Lucru care-ţi face, desigur, multă cinste.) Să fie însă aşa de elegant şi să nu mai împărtăşească aceste păreri – aşa cum a făcut vara trecută – în monogafie, fetelor. (Una dintre ele – din prietenie, zicea – mi-a comunicat totul. Şi faptul m-a durut enorm. Tocmai pentru că venea de la unul din prietenii tăi.) Acum eu însă nu ţin să-l mai acuz pe D-l Neamţu, l-am acuzat în toamna trecută, pe tăcute, fără ca el s-o bănuiască. Ţie, în primul moment, am crezut că-ţi voi spune totul – dar n-am făcut-o.

Aş vrea însă să te rog un singur lucru, de care mi-e teamă acum. Nu vreau deloc să se facă vâlvă în jurul acestei renunţări a mele. Nu vreau deloc ca Profesorul să recomande pe altcineva – indiferent cine – „în locul D-rei Cristescu, care...". Nu ştiu de ce, dar aş voi ca toate aceste lucruri să se facă liniştit. O scrisoare de scuze a mea şi atât. M-am gândit de altfel că nici n-ar fi potrivită acum o cerere a lui. Faptul trebuie desigur discutat în consiliu etc. El poate însă face cererea în aprilie viitor – tu îi vei comunica formalităţile şi va lua bursa mea la anul.

Dacă el ar putea face cerere acum, nici chiar el n-aş vrea să ştie că eu am renunţat la bursa de la Bonn. Acesta rămâne un fapt pe care-l vei aranja desigur tu.

Te rog, Anton, să nu socoteşti un capriciu rugămintea mea. Nu ştiu, dar mă doare ideea vâlvei în jurul renunţării mele. Şi voi fi desigur rău judecată şi de cei din Germania. Poţi însă face altceva, Anton. În aprilie, D-l Neamţu va trimite cerere cu recomandaţiile respective în Germania. Tu vei scrie atunci cunoştinţelor tale din România şi-i vei ruga să-l susţie. O cerere a lui însă acum nu s-ar putea face decât raportată la renunţarea mea. Şi eu nu vreau aceasta. (Nu pentru D-l Neamţu, dar pentru nimeni.) Sunt obosită şi nu pot să-ţi explic bine totul.

Dacă i-ai scris cumva D-lui Neamţu, nu ştiu ce să te mai sfătuiesc să faci. Dacă iarăşi ţii neapărat ca totul să se aranjeze acum, eu te-aş ruga s-o faci numai prin cunoştinţele tale din România. Numele meu să nu fie deloc amestecat aici. Vei face totul fără ca eu să ştiu ceva şi fără să-mi mai comunici mie ceva. Eu am renunţat la bursa de la Bonn. Sunt obosită tare, Anton – aşa că nu ştiu ce ţi-aş scrie bun. Te-aş ruga poate să nu mai ţii la mine aşa mult cum îmi spui tu uneori că ţii. Eu nu voi fi poate o tovarăşe înţelegătoare. Ştiu eu. Dacă vrei să-mi scrii, nu ştiu precis dar cred că adresa e: Satul Şanţ, Jud. Bistriţa Năsăud. Ştiu însă că nu-mi vei scrie. Uită-mă şi lucrează la teza ta. „Tu eşti un om de mare viitor şi va trebui să fii soţul unei fete bogate...". Iartă–mă, Anton, dacă-ţi fac rău. Cred că sunt inconştientă de ce fac. Iartă-mă.

Ştefania

Cred că ştii, Anton, că a murit Prof. George Vâlsan[2]. Xeniei Costa-Foru i-au murit acum de curând, într-o săptămână, şi mama şi tatăl.

*

Scrisorile alăturate acesteia sunt următoarele:

H. H. Stahl către Şt. Cristescu (13.8.1935)

FUNDAŢIA CULTURALĂ REGALĂ
„PRINCIPLE CAROL"
Strada Latină Nr. 8
Telefon 3–89–89

Bucureşti III
13 august 1935

Domnişoară Cristescu,

Enervată D-ta, enervat eu: a ieşit boclucul! Culmea e că eram supărați pentru acelaşi motiv. Aveam 8 rapoarte mari, netraduse şi nu ştiam ce dracu să mai fac.

În sfârşit azi totul e în ordine, tradus, transcris şi mâine pleacă la Bruxelles. Dar câte nopți m-a costat, pe mine şi pe Gicoud, e altă socoteală!

Monografia începe la 25 august, probabil. Vei primi veste la timp.

Pentru corectura ultimă a manuscrisului, e vreme. Îl tipărim la Bucureşti, la toamnă. I-am făcut şi un rezumat, care nu cred să fie trădător. Le-am făcut, tot eu, la toate.

Îți urez odihnă bună.

Henri H. Stahl

*

D. Gusti către Şt. Cristescu (17.8.1935)

FUNDAŢIA CULTURALĂ REGALĂ
„PRINCIPLE CAROL"
Strada Latină Nr. 8
Telefon 3–89–89

Bucureşti III
17 august 1935

Nr. 7432/ *Monografie*
Domniei-Sale
D-rei Stefania Cristescu
Ferma Voila Câmpina
Jud. Prahova

Stimată Domnişoară,

După cum am avut prilejul să vă comunicăm de mai multă vreme, anul acesta, după o lungă întrerupere, avem bucuria să putem organiza o nouă campanie de monografie sociologică în satul Şanț din județul Năsăud.

Ținem foarte mult ca Dvs. să nu lipsiți din rândurile monografiştilor.

De aceea vă rugăm să vă pregătiți pentru a veni o lună de zile în campanie.

În dimineața zilei de 28, vă rugăm să fiți prezentă la adunarea tuturor monografiștilor, care va avea loc la Fundația Culturală Regală „Principele Carol", Str. Latină 8, pentru ca să putem lua ultimele măsuri și face unele comunicări absolut necesare.

Seara, cu trenul de 21.35 vom pleca cu toții în grup pentru ca să ne putem bucura de reducerea de 75% pe căile ferate.

În așteptarea muncii noastre laolaltă, primiți cele mai prietenești salutări.

D. Gusti

*

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania

299. A.G. către Șt. Cristescu (fragment, 25.8.1935)

25 august 1935

Tu taci. Prinsă-n neliniște? Supărată?

28 august și 29 e aproape. Îți scriu pentru că n-am uitat.

Un bănățean tânăr[1], pe care l-am întâlnit aci, îți va înmâna spre sfârșitul lunii viitoare pachețelul, pe care ți l-aș fi trimis cu drag, odată cu scrisoarea aceasta.

Profesorul Freyer a acceptat alaltăieri planul tezei, la care lucrez.

300. A.G. către Șt. Cristescu (fragment, 3.9.1935)

[Leipzig]
3 septembrie 1935

Îți doresc lucru bun. Cred că, într-un ținut atât de frumos, cum e Năsăudul, cu o viață bogată de cunoscut în față, e greu să nu faci ispravă care să te bucure.

Mă supun tuturor dorințelor tale Bonn[1].

Aș fi vrut să-ți scriu o scrisoare, care să-ți fie mângâiere și să-ți facă bucurie. Nu sunt destul de liniștit ca să-mi izbutească. [...]

301. Șt. Cristescu către A.G. (7.9.1935)

Șanț
7 septemvrie 1935

Dragă Anton,

Sunt aici de la 1 septemvrie. Plecarea noastră a mai suferit amânări. Așa că am putut găsi la Poșta Centrală ultima scrisoare de la tine. Aici am așteptat în

fiecare zi veste de la tine. M-am simţit câteodată afundată într-o lume fără margini în care nu mai poate ajunge gândul tău. Poată că eşti şi supărat pe mine. Poate că e numai o greşeală de adresă. Aici scrisorile sosesc pe adresa: Comuna Şanţ, Jud. Năsăud (prin Of. Rodna Veche) – Echipa Regală (monografia sociologică e redusă la anexă a Echipelor Regale[1]).

Satul e neînchipuit de frumos. Înconjurat de toate părţile de munţi împăduriţi, cu Someşul zgomotos prin mijloc. Oameni binevoitori. Altfel, ca port şi înfăţişare, o copie mai puţin reuşită a Drăguşului. Pentru problema mea, satul e destul de interesant. Ca totdeauna însă, am din nou complicaţii. Cazan[2], adus de Stahl pe teren pentru cercetare lingvistică, venit aici cu mult înaintea noastră, a strâns aproape tot materialul care-mi trebuie. Şi strânge încă. Îmi jenează astfel enorm de mult activitatea. Ieri la şedinţa plenară a fost o discuţie aprinsă; Profesorul, ca şi Stahl, i-au cerut lui Cazan explicaţii. El vrea să publice o colecţie de descântece din Şanţ etc. Lucrează orbeşte şi nu ştie ce vrea. Oricum, complicaţiile sunt tot pentru mine.

Altfel, ne-am împărţit la masă în monografişti şi „echipişti"[3] (sună rău, nu?) – ne amestecăm rar în ciuda Profesorului. Eu sunt tare bună prietenă cu cel mai tânăr monografist: Puiu Paul Stahl[4]. E foarte cavaler şi ţine mult să mă amuze. Are o carte de anecdote bune în cap, se sperie tare când mi-e cumva frig, căci trebuie să ştii că pe aici nu-i deloc cald. Plouă aproape în fecare zi. Ceasurile cu soare sunt de aceea neprețuit de frumoase.

Am o cameră bună. Profesorul zice că sunt favorizata soartei din acest punct de vedere. Purici, ploşniţe chiar, ajung însă şi la mine uneori. Stau singură fiindcă nu mai e Olguţa. La început mi-a fost tare frică. Acum m-am obişnuit. Mă închid cu cheia şi dorm. Sunt amărâtă că s-a luat hotărârea să luăm ceaiul la 7:30. Demult nu mi-a mai fost aşa de plăcut somnul dimineţilor.

Ştiu că tu lucrezi, Anton, şi mă bucur de fiecare rând pe care-l scrii. Trebuie să termini, Anton. Scrie-i chiar lui Vulcănescu şi sfătuieşte-te cu el despre asistenţă. Vulcănescu are acum o foarte bună situaţie şi desigur nu va mai avea timpul să se ocupe serios de asistenţă. Situaţia e neaşteptat de bună; iar tu eşti cel mai indicat şi cel mai bine pregătit pentru ea. Trebuie să vrei şi să nu pierzi nici o clipă din ochi întâmplările de aici de la noi. Cere-le prietenilor tăi să te ţie la curent cu toate cele de aici. Dacă şi eu ţi-aş putea fi de folos, aş fi tare fericită. Mi-e tare grijă de bursa ta care sfârşeşte. Ai aranjat ceva? Anton, mi-e aşa de teamă să nu ai cumva greutăţi. Spune-mi şi mie cum vei face.

E ceasul 9 dimincaţa. Ar trebui să plec în sat, dar plouă tare. Sunt la şcoală şi e frig, frig. Profesorul şi Bucuţa au plecat cu maşina spre Timişoara. În sălile de aici sună a pustiu. Şi mie mi-e foarte dor de tine,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
S. Cristescu, Com. Şanţ, Jud. Năsăud prin Of. Rodna Veche, Echipa Regală

302. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 12.9.1935)

Leipzig C 1,
12 septembrie 1935
Schreberstr. 14 (Arnold)

Scrisoarea ta m-a bucurat foarte mult. Mi-e dragă de acum comuna Şanţ, care ţi-a făcut somnul plăcut şi ţi-a dăruit prietenia odihnitoare a micului Stahl.

Am pregătit marcă de câteva zile să-ţi scriu; după ce ţi-am cetit veştile, mă încumet să încep scrisoarea: o voi duce la capăt cu uşurinţă.

Lucrez, cum spui tu. Teza se conturează de acum; înainte de câtăva vreme mă întrebam încă dacă o voi putea întruchipa vreodată. N-am fost modest în ştiinţă din toată vremea şi întrevedeam atâtea din feţele problemelor încât, ca s-o tratez cum aş fi vrut pe una singură numai, trebuia să mă pregătesc o viaţă de om. Acum deprind disciplina mărginirilor şi a răstrângerilor. Când îmi adâncesc tema, când o conturez, restrângând-o. Înaintez însă şi pot avea nădejdea s-o văd pe sfârşite la Crăciun.

Temă franţuzească până la urmă „Problema politicii pozitive. Contribuţia pozitivismului francez la o fundamentare a explorării realităţii istoriei"[1]. Probabil că alegerea e o reacţiune morală la istorismul german, de care m-am îmbibat. Mai am să răzbesc printr-un rând de volume din Saint Simon[2] şi din Comte[3] – cetesc de-a valma în Turgot[4], Condorcet[5], Enciclopedişti[6], Ideologi[7], Quételet[8], Le Play[9]. Subiectul acesta e un chip de a vorbi despre metodă şi despre funcţiunea ştiinţelor sociale. Aci poţi învăţa, e drept, să înţelegi ce înseamnă istoria şi să înveţi cum să reconstruieşti trecutul din urme, – arareori însă, Freyer e o excepţie şi el numai pe jumătate, afli că trebuie să lămureşti prezentul şi să descoperi îndrumările pentru viitor.

Sunt într-o stare curioasă: muncesc cu destul spor, deşi nu-mi merge bine nici pe departe. Trupeşte sunt aşa de slab cât pot fi fără primejdie; am trebuit să-mi cumpănesc viaţa, ca să rezist până la capăt. Am încurcături cu armata, gânduri asupra situaţiei mele financiare. Cred totuşi că m-a mânat un instinct să mă biciuiesc în fugă prin jumătate Germania, să întârziu să-mi trimit actele – să nu fac prea multe economii. [...]

Cred că voi fi capabil să îndrumez băieţi, după ce-mi voi fi trecut teza. Mi-e dor câteodată să am oameni în jurul meu, pe care să-i formez.

Dorm câte zece ceasuri, când văd că e nevoie. Duminecile ies cu trenul şi cu merinde-n sac, fac 20–30 km pe jos, poposesc undeva şi citesc în gura mare. Nădăjduiesc să scap nesupărat din încurcăturile cu armata. La fel, am descoperit o combinaţie financiară, care să-mi dubleze fără risc averea. Sâmbătă, apucat de grijă, m-am hotărât dintr-o dată să le scriu celor de la Humboldt Stiftung[10]. Am făcut aşa luni. S-ar putea întâmpla, ca atare, să devin totuşi locţiitorul tău.

destul de politicos. S-ar putea ca temerea mea să fie neîntemeiată de data aceasta. Cu atât mai bine, atunci. Lasă comunicări la Löwenberg sau aiurea. Numai teza e preocuparea ta de acum.

Petiția ta nu a ajuns încă la Decan. Nu-l găsesc. Mi-e teamă să nu fie prea târziu. Trebuia poate să scrii mai demult. Oricum, sper să se aranjeze totul. Îți voi scrie în orice caz. Profesorul a recomandat călduros concediul tău și suplinirea mea chiar azi pe petiția ta. Îți mulțumesc, Anton.

Acum sunt supărată că nu am plecat Profesoară la Piteşti[1]. Mi-ar fi fost desigur mult mai bine. Va fi desigur greu să-mi răscumpăr această greşeală.

Altfel am slăbit şi arăt tare rău. Sunt tot timpul enervată. Stau luna aceasta la Ica în pensiune. Nu plătesc prea scump dar mi-e prea departe şi nu mă simt bine. Cred că de la 1 noiemvrie mă voi muta. Scrie-mi deci dacă vrei tot la Facultate. Pune însă pe plic: Bibliotecara Seminarului de Sociologie. (Asta ca să-l impresioneze pe portar şi să mi-o oprească.)

Mi-e sufletul războit de o mie de gânduri contradictorii şi nicăieri nu-mi găsesc linia dreaptă. Şovăiesc, şovăiesc. Aş vrea să nu mai fiu.

Ştefania

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania

304. Şt. Cristescu către A.G. (16.9.1935)

Şanț
Luni 16 septembrie 1935

Dragă Anton,

Am primit acum scrisoarea ta. Mă grăbesc să-ți răspund, zăpăcită de toate neregulile pe care le fac aproape fără voie.

Mai întâi, Anton, scrisoarea mea de renunțare la bursă porneşte de-abia acum, odată cu aceasta. Scrie încă o dată, cere recomandații lui Freyer şi eventual – sau chiar foarte bine – cere şi Profesorului una. Iartă-mă, Anton. Doamne, de n-ar fi rea întârzierea mea. Am fost amărâtă şi neînstare să fac ceva bun. Mi-am făcut numai mult rău sufleteşte. Sper că totuşi lucrurile se vor aranja în bine. Aş fi aşa de fericită, Anton, să te ştiu bine aranjat. Îmi vine să plâng când ştiu că eşti slab, Anton. Fii liniştit, lucrează şi nu avea nici o grijă. Ascultă-mă pe mine. Da?

Chiar azi a sosit cu multă întârziere jurnalul în care m-am văzut numită suplinitoare la Piteşti.? Nu se spune câte ore sunt. S-ar putea să fie numai şase şi să am 1 200 lei pe lună. Pe de altă parte, la post trebuie să mă prezint chiar azi. Sunt foarte încurcată. Profesorul zice să trimit o telegramă de renunțare. Ce să fac? Până mâine trebuie să mă hotărăsc. Deocamdată văd că sunt clasificată a patra.

306. Şt. Cristescu către A.G. (25.9.1935)

Şanţ
25 septembrie 1935

Dragă Anton,

Am primit scrisoarea ta. Care m-a mâhnit. Anton, tu ştii perfect că eu nu puteam veni anul acesta în Germania. Că aş fi deci fericită să poţi rămâne tu fără prea multe griji. Faptul acesta ar trebui să te facă să te bucuri, iar nu să te simţi rău faţă de mine.

E vorba ca noi să plecăm marţi care vine de aici. Dacă vrei îmi poţi trimite încă câteva rânduri. Scrisori mari ai uitat să-mi mai scrii. Ştiu însă, Pisicuţa mea dragă, că tu eşti tare prins.

De monografie-ţi voi vorbi altă dată. Îţi spun numai că Profesorul a vorbit de multe ori de tine. O dată la masă cu voce tare. Nu ştiu cum a venit vorba. Poate mania de a vorbi de conferinţele din străinătate. A spus atunci că tu eşti un om minunat, că eşti cel mai iubit student român din Germania, că pe unde a mers i s-a vorbit numai de tine şi numai elogios – că ai călătorit cu rucsacul[1] pe spate toată Germania („din sat în sat", chiar). Dar că tu ştii mult prea bine tot ce înseamnă Ştiinţă Socială în Germania şi că păcat că-ţi pierzi vremea acolo. Că el avea promisiunea unei teze a tale în ţară etc. etc.

Eu am renunţat la postul de la Piteşti. Cu multe complicaţii sufleteşti apoi. Voi rămâne anul acesta la Bibliotecă. Profesorul m-a sfătuit să fac aşa. Nu fi deci prea îngrijat de mine. Voi avea probabil doar nemulţumiri sufleteşti. Şi pe acestea nu le poţi tu în nici un caz vindeca.

Dragul meu băiat, îţi doresc norocul bursei Humboldt (aş avea grozave nemulţumiri altfel, ştiind că neglijenţa mea a fost de vină). Bun lucru şi cu spor, apoi. Teza ta va fi foarte bună. Nu citi prea mult. Scrie, obligă-te să scrii în fiecare zi.

Altfel sunt dezorientată şi plictisită. N-am lucrat prea bine aici. Mi-a pierit entuziasmul. Plecarea de la 15 septemvrie a micului Stahl[2] m-a dezechilibrat. Cu cel mare mă cert mereu. Dar ne împăcăm. Avem cu toţii prea mulţi nervi.

Te sărută,

Ştefania ta

Cred că mai bine-ar fi să nu-mi mai scrii aici. Scrie-mi la Universitate sau aşteaptă să-ţi trimit adresa.

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 14 (Arnold), Germania
Ştefania Cristescu, Şanţ–Năsăud, Echipa Regală

307. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 9.10.1935)

Leipzig, 9 octombrie 1935
Schreberstr. 1 (Arnold)

Nu ți-am scris de mult, deşi am fost adeseori lângă tine cu gândul. Am lipsit câteva zile de la Leipzig, plecat la Löwenberg ca să mă țin de un cuvânt dat de mult. Întors, am avut alte câteva zile rele de osteneală, în care nici n-am scris scrisori, nici n-am lucrat. Fişele talc de la Şanţ, în care s-au găsit câteva accente calde, m-au mai înviorat. E adevărat că avem prea mulți nervi. Poate, la fel, că suntem prea închişi şi întunecați. Nici nu pot să spun cât de dor mi-e uneori de un ceas de destindere şi de voie bună. Mi-am zis nu o dată că-mi lipseşti, că dacă am fi împreună şi zilele şi faptele ar arăta poate aminteri. De rătăcit şi de părăsit ce mă simt, mai că-mi vine să mă las de toate şi să capitulez.

La întoarcere, în ziua de trei am găsit o invitație a celor de la Humboldt să fac o cerere; am trimis-o, iar azi am căpătat răspuns că va fi satisfăcută desigur în şedința viitoare a consiliului. Îți mulțumesc. N-am cerut bursă decât pentru semestrul de iarnă; aş vrea să termin degrabă.

Pun în scrisoarea aceasta o cerere de concediu; dacă vrei să-i trimit eu una Profesorului, scrie-mi; dar ştiu că Profesorul rătăceşte de obicei hârtiile. E poate mai bine să i-o prezinți tu. [...]

308. A.G. către Şt. Cristescu (17.10.1935)

Joi, 17 octombrie 1935

Ştefania mea dragă,

Am primit dimineață scrisoarea ta. Mi-o dorisem de un rând de zile. Cât de cu drag te–aş strâneg în brațe şi te–aş mângâia, să nu mai şovăieşti şi nici să mai vrei să nu exişti. Curaj, fata mea dragă, curaj şi o leacă de cumpăt. De acum vei fi scăpat de pedagogie. Şi lecția îți va izbândi şi ea. Că arăți rău ştii că mă întristează; să-ți porți iar de grijă, să te găsesc rumenă şi bine cum te ştiu.

Eu îți trimit un pachet de foi neciteț scrise. Ciorna a trei scrisori trimise Profesorului: una joia trecută; alta luni, cam când îmi vei fi scris tu, alta azi, după ce am cetit ce-mi spui tu. Îți trimit şi scrisorile[1] care au determinat-o pe a doua. Temerea ta a fost îndreptățită. Şi apoi mai şovăi şi eu, şi mai pierd parcă nițel curajul şi cumpătul. Şi mi se mai întâmplă şi mie să vreau să nu fi fost.

Am socotit duminecă, atunci când am primit scrisoarea Profesorului, că trebuie să i-o iau înainte, că trebuie să-l pun în situația să-şi lămurească intențiile, chiar cu riscul că mă chiamă înapoi deschis. Apreciez sincer începutul promițător al Echipelor[2], pe cât pot să le pricep rostul de aci. Că sunt cu uşurință gata să mă lepăd de mine pentru cauze care depăşesc cercul vieții mele, ştii, că mă doare în urmă, să văd că îi uit, la fel, şi pe cei de lângă mine, că te primejduiesc şi pe tine,

îți spun acum cu durere și sincer. Se poate să mă fi împins un dor nemărturisit de țară și de tine. S-ar putea să ne întâlnim în câteva săptămâni.

Ceasuri rele am avut în fiecare din ultimele patru zile. De dimineață inima-mi bătea, ca unui pui de vrabie căzut pe caldarâm între roți uriașe. Acum sunt calm din nou. Aștept răspunsul. Dacă trebuie să întorc în țară, voi socoti că a trebuit să fie așa. Nu-ți închipui câtă cazną îmi face teza asta, la care țin totuși și lucrez, și statul aci. Poate sunt istovit. Cert că sunt oameni care se vor bucura că poate n-o voi mai trece niciodată. Voi săvârși totuși un rând de fapte, vrednice cred. Și te voi avea pe tine; fiecare din aceste poticniri și recunoașteri ale neputințelor mele mă leagă mai mult de tine, care suferi cu mine și pentru mine. Că mă doare și pe mine tot ce înduri, că ești parte din ființa mea, asta nădăjduiesc că ai avut prilej să întrevezi. Dacă Profesorul mă va lăsa aci, cum îmi doream cu tot dinadinsul dimineață când i-am scris, voi trăi lunile viitoare, ca un dar și ca o răspundere. Voi întoarce cu teza trecută.

Să nu te lași îngrijată, Ștefanio, concentrează-te asupra pregătirii tale pentru lecția de probă. Aș mai fi amânat scrisoarea asta, dacă nu-mi era teamă să afli de la altcineva despre întâmplarea aceasta a mea.

Întâmplare, Ștefanio. Să nu te sperii și nici să crezi că e ceva de făcut. Nu stau toate în voia noastră. Chiar dacă întoarcerea mea n-ar fi un noroc, să nu uităm că „à quelque chose malheur est bon"[3]. Nu mă voi lăsa să cad la fund, mă voi sălta poate mai sus.

Ștefanio, să mă iubești mai departe și să-ți porți de grijă. Eu te iubesc cât nu se poate de mult și-mi doresc apropierea ta: ea e singurul dar adevărat ce-mi mai rezervă viața, în care-mi văd tot mai bine datoriile multe și grele.

Anton

309. Șt. Cristescu către A.G. (18.10.1935)

Vineri, 18 octombrie 1935
București

Dragă Anton,

Am trecut examenul oral de Pedagogie. Lecțiile practice le voi face de-abia pe la 10–12 noiemvrie. Prelungirile au ajuns aici obicei. Mă înarmasem cu energia sufletească a sfârșitului. Acum va fi din nou o pauză.

La Pedagogie se trăgeau fișe. Trei subiecte dintre cari unul „Comunitățile de muncă la elevi". N-am știut că era o preocupare a lui Gusti. Dar a mers. Am plecat însă decepționată. Venisem pregătită teoretic ca pentru un examen de Filozofie și m-am trezit cu chestiuni de organizare practică. M-am mirat mult însă de felul minunat în care era pus la punct Profesorul cu chestiunile de Pedagogie. Dacă ar ști el că i-am dat nota zece! Sunt curioasă însă de nota pe care de data aceasta mi-o va fi pus-o el.

Am dat Secretarului petiția ta[1] adnotată de Profesor. A spus c-o va trece la dosarul tău fără s-o mai arate Decanului. Poate că așa e obiceiul. Încolo, încep să mă obișnuiesc cu ideea că nu sunt încă Profesoară.

Ce mai faci tu? Unde ai ajuns cu teza ta? În ce relații mai ești cu Prof. Freyer?

Eu sunt complet detașată de lumea de la Sociologie și de cea monografică. Monografia de anul acesta a fost ridicolă și în agonie. Cred că nu s-a lucrat nimic.

Eu am strâns ceva material. Rămâne să-l transcriu și numai apoi să văd ce-i de făcut cu el. Nu am transcris încă nici o fișă.

Ce vești ai de la Profesor? Cu Vulcănescu ai încercat să stai de vorbă? Lui Vianu i-ai mai scris? Scrie-le puțin ca să le arăți că nu i-ai uitat. Aceasta nu-ți va răpi prea mult din timpul consacrat tezei tale.

M-am gândit aseară, plecată nu prea mulțumită de la examen, mult la tine. Voiam să te văd. Și-mi închipuiam că lucrezi de zor, îmbrăcat cu cămașa ta albă cu care-mi placi tu mult, cu mânecile suflecate. Și aș fi fost tare bucuroasă să copiez pe curat textul tău. Mă rog la Dumnezeu să-ți dea sănătate și spor la lucrul tău. Nu lucra cu deznădejde, încearcă să lucrezi cu bucurie și totul va fi bine.

Eu te sărut mult pe amândoi obrajii tăi de copil,

Ștefania

Vrei să-mi mai scrii? Să-mi spui cum merge teza și ce necazuri ai?

Mi-a spus acum Zamfirescu că am notă mare. Până acum eram clasificată a treia. Se pare că sunt semne să mă ridic. De-aș fi în toane bune la lecțiile practice. Pisicuțo, muncește mult, așa cum am muncit eu anul acesta. Și, spre deosebire de mine, muncește cu bucurie pentru un titlu care te va ridica deasupra tuturor celor de vârsta ta de aici. Dumnezeu îți va da apoi răsplata muncii și vei avea locul pe care-l visezi. Spor la muncă, Pisicuța mea mică pe care nu are cine să-l alinte. M-ai uitat? Mai iubești vreo fată blondă?

Pisicuțo, sunt tare fericită că tu ai obținut bursa Humboldt. Te sărut mult, mult. Acum cred că nu mai ești supărat pe mine. Ținusem eu de mult ca tu să-mi ții locul acolo în Germania. Vezi că-mi spunea mie cineva la ureche cum să fac?

Ți-am scris urât și dezordonat. Sunt tare obosită. Nu te supăra pe mine.

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schrebberstrasse 1 (Arnold), Germania
Șt. Cristescu, Universitate, Sem. de Sociologie, București

310. Șt. Cristescu către A.G. (24.10.1935)

24 octombrie 1935
București

Dragul meu Anton,

Răspund târziu scrisorii tale. N-am știut în nici una din zilele astea ce s-ar cuveni să-ți scriu. Nici azi nu știu. Încep însă la întâmplare.

Venirea ta aici n-ar putea însemna pentru mine decât o foarte mare bucurie. Eu însă să mă las la o parte.

Nu ți se pare că-l iei din nou prea în serios pe Profesor? Nu ai interpretat greșit o scrisoare trimisă de el într-o zi în care se aflau acolo Herseni și Bucuța?

Dacă însă îți surâde într-adevăr o colaborare la Fundație, atunci întorci în țară numai dacă ți se dă un post care să însemne într-adevăr colaborare și care să corespundă meritelor tale. Fără titlu, nu ai impresia că munca ta riscă din nou să rămână anonimă? Nu-mi stă dovadă în față acea carte groasă de la Minister[1]?

Dacă vii în țară și dacă nu ți se dă postul pe care tu-l dorești la Facultate, atunci trebuie să te impui Profesorului pentru un post cu vază la Fundație.

După câte înțeleg eu, dacă nu greșesc, tu ești cel care vrea mai cu samă să vie în țară. Și te înțeleg: ești obosit de munca teoretică pe care acum trebuie să ți-o limitezi ca să dai o teză la dată fixă. Scrutează-te. Dacă acesta e adevărul, vei munci acolo chinuit și fără entuziasm. Atunci fă în așa fel încât să vii în țară. Teza ți-o vei prezenta mai târziu acolo sau aici (dacă vei voi, ți-o vei trece sigur). Totul e, ca ajuns aici, să fii mulțumit cu ceea ce va trebui să lucrezi.

Poate că entuziasmul tău tânăr și sufletul tău de copil curat să înalțe lucrările Fundației. (Eu nu le cunosc bine și poate de aceea nu știu să le apreciez la justa lor valoare.) Profesorul te cheamă, iresponsabil ca totdeauna față de viitorul nostru, Bucuța te cheamă pentru că așa-i stă bine unui sfârșit de scrisoare literară. Nu știu dacă eu trebuie să te chem. De când știu că ar fi posibil să vii aici, nu mai dorm și te visez mereu aproape. Doamne, ce-ar fi să vii!

Ștefania

Cere sfat lui Brutus Coste, Anton. Poate într-adevăr ocazia aceasta în care Profesorul el însuși te cheamă să fie o bună chezășie pentru viitorul tău. Sunt tristă, Anton, că nu știu să prevăd. Te sărut mult și rog pe bunul Dumnezeu să-ți fie sfetnic. Am dat un acatist pentru tine.

Dragă Pisicuțo te rog să fii sănătos și să nu-ți mai bată inima ca la un pui de vrabie. Aceste chemări aproape inconștiente spre idealuri noi nu sunt de cele mai multe ori lipsite de semnificație. Poate că ești într-un moment mare al vieții tale. Vezi însă ce-ți mai spune Profesorul și, mai cu seamă, vorbește de-acolo deschis cu el și explică-i cum vezi tu să lucrezi. Mai cu seamă, nu face greșeala să te porți cu el în băiat mic fără pretenții, cu idealuri îndepărtate care te depășesc. În ochii lui pierzi cu asta. Lui trebuie să i te impui cum face Herseni.

Nu te grăbi să comunici ceva celor de la Humboldt-Stiftung. Acceptă bursa. Vei vedea apoi cele ce sunt de făcut. Ia seama să nu faci nici o greșeală. Fii mai cu seamă liniștit, Anton.

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania
Ștefania Cristescu, București: Facultatea de Litere, Sem. de Sociologie

311. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 27.10.1935)

Leipzig
27 octombrie 1935

Scrisoarea ta, care mi-a fost adusă de dimineață mi-a făcut multă bucurie. [...]

Îți trimit și azi o ciornă de scrisoare către Profesor. Sunt cu nădejdea că șirul lor a sfârșit. Voi rămâne. Judecând corespondența aceasta și ce a însemnat ea pentru mine, aproape că aș zice că a fost o operație de înlăturare și de suprimare a unui rând de argumente ascunse, care mă tentau să capitulez. De spaima plecatului am avut câteva zile, care mi-au dăruit multă claritate. Am văzut că am strâns mult, că sunt departe pe un drum care e cel bun, și m-am hotărât să nu părăsesc poziția. Cert că și osteneala a avut amestec în determinarea scrisorii dintâi; îmi voi cumpăni însă în așa fel zilele încât să rezist până la capăt. Nădăjduiesc că Profesorul va înțelege. Voi rămâne însă.

Scrisoarea ta a dezlănțuit bilanțul zilelor de când cu scrisoarea către tine și către Profesor. Nici nu mi-a mai fost gândul la plecat, într-însele. Am lucrat de zor, afară, la „Deutsche Bücherei"[1], pregătind un studiu „despre situația sociologiei". Mi-a cerut Vianu înainte de câteva săptămâni să dau neapărat ceva pentru omagiul Profesorului. Îți voi trimite o copie de pe el.

De tine mi-e dor mult de tot. Dacă a început să-mi treacă și mie prin minte gândul unei situații cât de cât mulțumitoare, o fac numai pentru că aș vrea ca despărțirea noastră să ia sfârșit odată. Că aminteri ambițiile mele, dacă e să numim așa vrerile care mă biciuiesc, sunt mult mai mari sau mult mai mici decât cele ale cuiva care vrea să-și spună neapărat profesor universitar. Am spus adevărul curat în scrisorile către Profesor. Iubirea ta, câteva fapte pentru țară în știință, mulțumirea alor mei și prietenia câtorva oameni de felul meu: iată măsura vieții mele câtă va mai fi.

Scrie-mi cât de des, povestește-mi ce faci, ce gândești; îmi faci mult bine așa.

Lui Brutus n-am avut când îi cere sfat; cu un prilej, te rog să-i arăți scrisorile către Profesor. Nu mai trebuie să-i scriu prea mult despre ele, așa. [...]

312. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 10.11.1935)

[Leipzig] 10 noiemvrie 1935
duminecă

Abia că m-am întors dintr-o plimbare de după prânz, făcută în grădinile pe care le știi, am trecut lângă lacul cu cele două poduri arcuite – a ieșit peste maluri și rațele se cufundă, tulburându-i oglinda cu stropii pe care-i aruncă – apoi lângă bazinul cu vasele de bronz, și am umblat aleea pe lângă canal. M-a pus pe drum soarele subțire și vremea moale.

Sunt bucuros. Înainte de masă am avut iar câteva sferturi de ceas bune. În care am legat alte câteva din elementele multe îngrămădite orbește în cap. Clădirea

începe să se arate. Îmi iau acum uneori îndrăzneala să încerc o topografie a ariei din jurul intenției vieții mele: locurile albe s-au împuținat cu totul, pe harta pe care o obțin. Poate că pregătire înseamnă să strângi în tine atâta putere și atâta vrere, încât să ai de lucru până la sfârșit, ca să înfăptuiești tot; dacă da, eu mă apropiu de sfârșitul pregătitului; am uneori presentimentul bucuriei faptelor pe care le voi începe. Îmi par un știubei, din care stă să pornească în lume nu numai un singur roi, ci un roi întreg de roiuri. Fapt e că orizontul vrerilor și al puterilor mele se contureză, că gândirea mea se dovedește tot mai vădit cu axă.

Am trecut mai tot timpul din urmă la „Deutsche Bücherei". Cetesc acolo, de dimineața până seara la zece. Și vin, ca orice neamț, cu un rând de pâini cu unt și câteva mere în servietă. Săptămâna aceasta au început cursurile: mă duc cu multă plăcere la un curs al profesorului Freyer de politică și vreo alte două care mă interesează (unul la tânărul Gehlen, cel cu memoratorul[1] Kant; l-au numit titular de atunci) De lucrat lucrez acum în vederea articolului pentru omagiul Gusti. Îi voi zice *Despre rostul Sociologiei în România*[2]; va aduce mult mai mult decât spune titlul. Întâia prezentare integrală a atitudinii mele. Cred că-mi va mai da de lucru două până la trei săptămâni. Timpul nu e pierdut, de vreme ce e așa cum e. Mi-am lămurit cu prilejul lui și un rând de nedumeriri, care-mi dăduseră zile rele când lucram la teză. Socotesc că odată gata cu el, voi înainta mult mai repede cu teza. Ea nu e decât tratarea unui fragment din articolul de acum. Iar eu se pare că nu pot lucra bine partea, până nu știu toată zarea, întregul din care face parte. Pe cât știu, iarna, din octombrie [până] în martie, e vremea când lucrez mai cu temei. Simt și acum că am câteva luni rodnice înainte. Nici nu mai pot face altceva decât să lucrez, mă stimulează chiar și monotonia cu care m-am deprins lunile din urmă. Îndoielile și zilele de criză nu mă dau prea 'napoi. Am, se pare, o încredere neștiută, care mă susține. Să nădăjduim că voi înfăptui cu bine articolul de acum, că-mi voi trece și teza și că voi avea curajul îndrăznelii care s-a strâns. Nu vor fi trecuți atunci fără rost toți anii de până acum, și ne vom putea bucura.

Tu nu mi-ai mai scris de mult. Măcar să-mi dai veste îndată ce ai scăpat de lecțiunea practică. Dacă te găsesc înainte de examenul acesta, îți mai spun o dată să n-ai grijă; îți va izbuti bine. Îți urez norocul cel mai bun.

Profesorul nu mi-a scris. Deși n-am primit veste încă, socotesc să fi scăpat cu bine și de încorporare. Voi rămâne în pace ca atare. [...]

313. Șt. Cristescu către A.G. (15.11.1935)

București
15 XI 1935

Dragul meu Anton,

Am găsit ieri la Facultate scrisoarea ta. Care mirosea toată a tine. Și mi-a fost dor de tine.

începe să se arate. Îmi iau acum uneori îndrăzneala să încerc o topografie a ariei din jurul intenției vieții mele: locurile albe s-au împuținat cu totul, pe harta pe care o obțin. Poate că pregătire înseamnă să strângi în tine atâta putere și atâta vrere, încât să ai de lucru până la sfârșit, ca să înfăptuiești tot; dacă da, eu mă apropiu de sfârșitul pregătitului; am uneori presentimentul bucuriei faptelor pe care le voi începe. Îmi par un știubei, din care stă să pornească în lume nu numai un singur roi, ci un roi întreg de roiuri. Fapt e că orizontul vrerilor și al puterilor mele se contureză, că gândirea mea se dovedește tot mai vădit cu axă.

Am trecut mai tot timpul din urmă la „Deutsche Bücherei". Cetesc acolo, de dimineața până seara la zece. Și vin, ca orice neamț, cu un rând de pâini cu unt și câteva mere în servietă. Săptămâna aceasta au început cursurile: mă duc cu multă plăcere la un curs al profesorului Freyer de politică și vreo alte două care mă interesează (unul la tânărul Gehlen, cel cu memoratorul[1] Kant; l-au numit titular de atunci) De lucrat lucrez acum în vederea articolului pentru omagiul Gusti. Îi voi zice *Despre rostul Sociologiei în România*[2]; va aduce mult mai mult decât spune titlul. Întâia prezentare integrală a atitudinii mele. Cred că-mi va mai da de lucru două până la trei săptămâni. Timpul nu e pierdut, de vreme ce e așa cum e. Mi-am lămurit cu prilejul lui și un rând de nedumeriri, care-mi dăduseră zile rele când lucram la teză. Socotesc că odată gata cu el, voi înainta mult mai repede cu teza. Ea nu e decât tratarea unui fragment din articolul de acum. Iar eu se pare că nu pot lucra bine partea, până nu știu toată zarea, întregul din care face parte. Pe cât știu, iarna, din octombrie [până] în martie, e vremea când lucrez mai cu temei. Simt și acum că am câteva luni rodnice înainte. Nici nu mai pot face altceva decât să lucrez, mă stimulează chiar și monotonia cu care m-am deprins lunile din urmă. Îndoielile și zilele de criză nu mă dau prea 'napoi. Am, se pare, o încredere neștiută, care mă susține. Să nădăjduim că voi înfăptui cu bine articolul de acum, că-mi voi trece și teza și că voi avea curajul îndrăznelii care s-a strâns. Nu vor fi trecuți atunci fără rost toți anii de până acum, și ne vom putea bucura.

Tu nu mi-ai mai scris de mult. Măcar să-mi dai veste îndată ce ai scăpat de lecțiunea practică. Dacă te găsesc înainte de examenul acesta, îți mai spun o dată să n-ai grijă; îți va izbuti bine. Îți urez norocul cel mai bun.

Profesorul nu mi-a scris. Deși n-am primit veste încă, socotesc să fi scăpat cu bine și de încorporare. Voi rămâne în pace ca atare. [...]

313. Șt. Cristescu către A.G. (15.11.1935)

București
15 XI 1935

Dragul meu Anton,

Am găsit ieri la Facultate scrisoarea ta. Care mirosea toată a tine. Și mi-a fost dor de tine.

că mă tem uneori că nu mă iubeşti. Că mă preţuieşti sau preţuiai, că socoteşti că drumul de căpetenie la inima mea sunt cărţile pe care le vei scrie, reputaţia ştiinţifică. Eu însă ştiu că tu poţi da lucruri de preţ şi că le vei da; dar îmi doresc ca tu să nu vrei să uiţi cu totul să fii „omuleţ".

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bibliotecara Seminarului de Sociologie, Bucureşti 1, str. Edg. Quinet, Facultatea de Filosofie, Rumänien

Golopentia, Leipzig C.1, Schreberstr.1 (Arnold)

326. Şt. Cristescu către A.G. (12.2.1936)

Miercuri 12 februarie 1936

Dragul meu Anton,

De bună seamă eşti îngrijat, poate chiar întristat de tăcerea mea.

Tăcerile mele vor fi poate şi mai dese şi inevitabile. Sunt nemulţumită de mine, Anton. Nu mai îmi găsesc rost.

Am trecut lecţiile practice. La 25 ianuarie le terminasem. Am făcut lecţii „foarte nuanţate" mi s-a spus, „dar nu prea active". Onorata Comisie, Gusti în special, ţinea să joci teatru. Gusti, am impresia că-mi face unele încurcături pe acolo.

Faţă de mine el are o atitudine destul de inegală. Probabil că Stahl mă vorbeşte de rău lui. Poate că şi ieşirea mea faţă de Stahl a fost ilogică. Dar nervii-mi sunt aşa de slabi că nu mă mai pot stăpâni.

Şi încurcăturile de aici: Herseni care aci se face că mă apără, aci-mi spune că tu ar fi bine să-ţi treci teza în ţară, aci probabil că cine ştie ce-i spune Profesorului despre mine. (Luna aceasta are loc concursul pentru catedra de la Cluj. Herseni are cele mai multe şanse. Gusti e pe deasupra în comisie. Din cauza aceasta examenul nostru de capacitate se amână iar, aşa că rezultatul clasificării[1] se va şti desigur târziu, de abia prin martie.)

Marţi dimineaţa, adică ieri, m-am sculat cu gândul următor: să-mi trec teza de doctorat cu Gusti în toamna ce vine. În consecinţă l-am şi anunţat ieri pe Profesor şi i-am cerut o recomandare pentru un al II-lea an de frecvenţă ce-mi mai trebuie.

Sper că zilele ce vin voi avea o carte de student. Trebuie să umblu pe la Rectorat să mă scutească de taxă.

Hotărârea mea a venit aşa, deodată. Stahl, fiind supărat pe mine, am avut impresia că ar încuraja pe acel Cazan ce mi-a jenat cercetarea în Şanţ să publice material asemănător cu al meu. Aceasta m-a îndârjit. În definitiv am mult material, din care am reuşit să-mi dau seama de rostul reprezentărilor şi practicilor magice în satele româneşti. Am ocazia unei teze originale deocamdată la noi.

Îmi dau seama că am deocamdată lectură şi pregătire teoretică neordonată. Mă voi pune însă la punct. Cred că cunosc tot ce s-a lucrat în Franţa în acest gen. La nevoie voi mai coresponda cu Mauss.

Trebuie să mă pun însă la punct cu întreg capitolul de Sociologie a vieţii spirituale şi aici lectura mea germană e nulă. De aceea, Anton, fii bun şi lucrează

mai repede la teza ta. Imediat după, vei fi bun să mă ajuți să mă orientez. Voi citi traduceri franțuzești, mi le vei semnala tu, iar unde nu sunt traduceri mă vei ajuta tu. Îmi trebuiesc mai cu seamă generalizările sau punctele de vedere ale unei metode de lucru relative la cercetări de viață spirituală (în sensul în care-o[2] înțelegem noi: religie, morală, limbă etc.)

Orientată oarecum și în domeniul Lingvisticii și al Etnografiei, sper ca teza mea să cuprindă capitole interesante. Aș vrea să am tot timpul liber să mă ocup numai de ea.

Deocamdată-mi transcriu materialul Șanț și rumeg în gând planuri de lucru. După un an de muncă îmbâcsită și zadarnică mi-e dor să revin la lucruri care-mi sunt dragi. Chiar ce am citit tebuie să revăd metodic.

Rămâne să mă gândesc ce Profesor să-mi iau coreferent. Să-l iau pe Motru? Pe care altul de la Filozofie vezi tu? Mi-e teamă ca cei doi ani de asistență de la Densusianu să nu mi-l arunce pe acesta în cap. Dar am impresia că cele două facultăți au comisii separate și omogene. Voi vedea. Dacă-mi va trebui și un lingvist, teza mea având un capitol de analiză a limbajului magic, l-aș prefera pe Candrea. (Sau eventual l-aș chema pe Giuglea de la Cluj.)

Astăzi i-am spus în treacăt și lui Stahl (din politețe ne salutăm, spunem câte ceva sau colaborăm eventual la redactarea *Cununii din satul Șanț*, în fond ne recunoaștem însă dușmani. Mai precis el mă crede rea, poate și sunt – sau chiar sunt) că-mi voi trece în toamnă teza. M-a întrebat de subiect. Adeseori mi-a spus în ultimul timp că vrea și el să lucreze „mentalitate magică". De altfel a și cules ceva material. În sfârșit. Profesorul mi-a spus că se aștepta la teza mea și că e convins că ea va fi bună. Credeam însă că se va bucura mai mult. Eu lucrez numai de dragul tezei mele, nu de dragul Profesorului. (Se vede că din acest punct de vedere nu prea am noroc.) Bun lucru deci, Anton și mie multă tragere de inimă la lucru. De n-aș mai avea alte necazuri.

Altfel pe aici de două–trei zile a venit iarna. Până acum nu ninsese deloc, se ieșise în pardesiuri[3] pe stradă. Acum ninge, viscolește. În consecință am răcit strașnic. Am luat acum o clipă o chinină și-o aspirină cu apă rece, deoarece ceai cald n-am cum îmi face în mormântul meu de cameră.

Hotărârea mea de lucru mă bucură. Știu că așa-mi voi umple viața.

Mă hotărâsem să încerc a duce un an ușor de odihnă, liniște. Văd însă că nu sunt deloc sortită liniștii și că deci cel puțin să încerc a da cu tifla într-un fel neliniștilor mele. Poate că de altfel am și îmbătrânit și simt nevoia să-mi umplu zilele altfel decât cu zburdălnicii. Ceea ce, să nu crezi că nu regret. Dimpotrivă, aș da și examenul de capacitate și anii mei de Paris și tot de-aș mai putea reveni la 15 ani. Dar...

Noapte bună, Anton.

Ștefania

A apărut primul număr din Revista de „Sociologie Românească". Ți-l voi trimite în curând.

Herrn Anton Golopenția, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania
Șt. Cristescu: București, Fac. de Litere, Sem. de Sociologie

327. A.G. către Şt. Cristescu (12.2.1936)

Leipzig, 12 februarie 1936

Ştefania mea dragă,

Îţi doresc tot binele şi multă bucurie. Să crezi în sfârşit şi tu, cum cred alţii demult, că eşti cineva cui i-a fost dat să dea lucruri de seamă. Sigură de tine în ceasurile de lucru, să fii veselă şi de nimic tulburată în cele libere: să te ştii răsfăţa şi alinta copilăreşte, iar odihna să-ţi fie înviorătoare.

Ceea ce mi-ai cerut nu-ţi pot oferi. N-am gătit jumătate din teză. Bine scrisă n-am nici măcar o pagină dintr-însa. Cu toate că aş fi fost bucuros să pot fi „într-adevăr atent ". Că de iubit, te iubesc mult de tot.

Iată cum stau lucrurile cu mine. Pentru a mă apuca de scrisul tezei[1] mai am de cetit câteva volume din Comte şi oarecari alte izvoare. Lucru ca de o lună de zile, după socotelile mele. Teza ar fi să analizeze cum a conceput Comte realitatea socială, mai precis ce e bine văzut şi ce nu în corelaţia lui dintre statică şi dinamică (între unităţi şi procese, pe limba lui Gusti). Dacă-ţi aduci aminte, problema de care am dat pe când prelucram materialul Cornova. Dacă am parte de zile bune, aş putea încheia cele 60–80 de pagini, de care e nevoie, în şase–opt săptămâni. Adică până prin mai. În cazul acesta pot să-mi câştig diploma.

S-ar putea, la fel, să n-o câştig dintr-o pricină sau alta. Voi întoarce şi în cazul acesta spre sfârşitul lui iunie. Lucrul mi-a părut cu neputinţă încă de curând. Mi-am făcut de câteva ori bilanţul şi-ncep să nu-l mai uit. Văzându-l şi ştiindu-l, simt în mine tăria de a nu mă teme de privirile celor care ar socoti că m-am dat bătut. Ceea ce am agonisit în anii aceştia nu e puţin, şi e mai ales necesar, nu paradă. Munca anului dintâi de după întoarcere va dovedi cu uşurinţă dreptatea drumului apucat, chiar dacă nu mă va fi scos la diplomă. Pe aceasta o voi câştiga, dacă va fi nevoie de ea. Acolo, sau venind altădată încoace cu o teză gata. Curajul de a porni la lucru acasă nu-mi mai lipseşte: ştiu ce *trebuie* făcut, ce *pot* face.

Să nădăjduim totuşi că voi izbuti să câştig şi o diplomă în răstimpul pe care-l mai am. Îmi spun acum că aş fi putut lucra mai cu zor şi mai cu spor săptămânile din urmă, consacrate toate tezei. Poate că îmi va izbuti să mă ţin mai bine în lunile ce vin. Simt prea aievea bucuriile unui sfârşit norocos, ca să nu vreau să am parte de ele.

Cheia purtării mele cred că e aceasta: că n-am avut curajul îndrăznelilor mele. Se pare că am stea; că viaţa mea nu e sortită să treacă-n păreri, împinsă şi târâtă prin postatele obişnuite, plină numai de cuprinsul obişnuit. Că trebuie să umblu un anume drum, de vreau de nu vreau: acela al activităţii cărturăreşti, care să fie cu adevărat de folos naţiei noastre, pe care o întrevăd. Că nu pot decât să-l umblu sau să mă blestem. Am ascultat în toţi anii de când m-am trezit glasul acesta, m-am dus unde m-a tras steaua. N-am ştiut până acum să mă pătrund de acest fapt, să mă-mpac cu el, să-mi iau soarta asupra mea. Aci în Germania am pătimit

mai mult din pricina aceasta. Nu m-am apucat de tezele pe care mi le dădeau profesorii, la care mă duceam, după cuviință. Ci m-am zbuciumat să fac ceea ce-mi părea necesar înainte de asta: să pricep situația noastră, locul nostru în lume, veacul acesta, apoi să-mi dau seamă de rostul științei, de ce ar fi mai ales nevoie în sociologie. Dar nici n-am avut curajul acestei îndrăzneli. Întrebat ce fac, n-am spus: caut să mă lămuresc; am spus dimpotrivă: fac o teză. M-am ferit să mărturisesc că sunt la-nceput, la-nceputuri a căror nevoie o pricep puțini, dar care sunt necesare. Nădăjduiesc că am înfrânt această neputință mândră. De precizarea pregătirii mele filozofice m-am apucat de abia-n vară, întors încoace. Până atunci, am stat mai ales să pricep România și veacul acesta al 20-lea. Am umblat toată vremea drumuri pe care nu puteam să nu le umblu. Mi-am mărit truda acestor luni și ani de străduință de a ajunge la vederea lucrurilor cum sunt, cerându-mi realizări imediate, căinându-mă că am pierdut vremea, că n-am făcut teză. Nerăbdări și ambiții de om care se realizează în agonisirea unui titlu, a unui post. Știu că aceste spăimântări și reproșuri aveau ceva îndreptățit: avertismentul riscului mare, teama de pierzania cu putință. Dar cei ce au stea, umblă totdeauna pe margini de prăpastie: între culme și afunzimi. Fapt e că aceste temeri mi-au stricat multe zile. Mi-am pierdut adeseori cumpătul, punând părerea celorlalți mai deasupra. Zicându-mi că nu pot întoarce fără titlu, fără cutare sau cutare realizare, care să impună cutărui sau cutărui. Deși nu mă puteam ține de ele. Întrebându-mă ce-mi rămâne de făcut. În toamnă am zis să-ntorc și ca să-mi dau o lecție de umilință. Că am rămas, am ajuns să-mi lămuresc lucruri, care mă-ncurcau pe atunci. Acum, când cred că am izbutit să scap de teroarea a ce s-ar zice, poate că voi și isprăvi. Dacă nu, îmi voi urma drumul.

Ce m-ar întrista în caz că aș întoarce fără titlu ar fi amărăciunea mamii, care, săraca, ar zice că bine m-a categorisit „nehotărât ", și a ta. Cu un titlu poate că aș căpăta mai degrabă un post mai de nădejde. Din care să putem trăi și să-i pot ajuta la nevoie pe ai mei. Dar, mulțumit de ce am strâns în acești ani, încep să-mi simt tăria de a înfrunta împrejurările și de a face ce trebuie pentru a împlini totuși aceste două dorințe.

Va fi greu poate. Mi-a părut rău de tine, când am prins veste acum câțiva ani că ții la mine. Atunci nu știam bine de ce. Acum parcă pot bănui. Tu, s-ar putea să-ți dorești o viață mai lină, mai sigură, mai cu mărire, decât ți-o voi putea da eu. Uită-mă, dacă nu simți că sunt cel la care nu poți să nu ții. Și uită-mă neapărat dacă simți că tot ce-ți spun sunt gânduri cu care mă amăgesc, și-mi acopăr nevolnicia. S-ar putea să ai dreptate. Cu toate că eu cred a nu fi ascuns nimic într-acestea. Să știi că eu te iubesc, dar că am îndrăznit tot mai rar să ți-o spun, văzându-mă.

Azi te îmbrățișez cu drag și cu inima grea de dor, odată pentru toate zilele și scrisorile în care m-am sfiit.

Anton

Domnișoarei Ștefania Cristescu, Bibliotecara Seminarului de Sociologie, București 1, str. Edg. Quinet, Facultatea de Filosofie, Rumänien

Golopentia, Leipzig C.1, Schreberstr.1 (Arnold)

provizoriu, Anton. Te sărut mult Pisicuţo şi te-aş săruta de câte ori ai voi tu numai pentru ca să vrei cu adevărat să-ţi treci teza. Cu teza trecută, ai imediat postul de asistent pe care-l doreşti.

Cu tot dragul,

Ştefania ta

Avem:

Mihai Uţă[1], *La loi des trois états dans la Philosophie d'Auguste Comte.*

G. Dumas, *Psychologie de deux Messies positivistes: Saint-Simon et Auguste Comte.*

Mihai Uţă, *La théorie du savoir dans la Philosophie d'Auguste Comte.*

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania

330. A.G. către Şt. Cristescu (22.2.1936)

22 februarie 1936

Ştefania mea dragă,

Am primit ieri cele două scrisori din urmă ale tale. Întâia a sosit sâmbătă 15, dar rătăcită la poştă, după ce factorul nu o nimerise acasă nici pe gazdă-mea, care ar fi fost să achite o suprataxă, n-a fost găsită decât ieri. Trecusem de două ori pe acolo, ţinându-mă cu bănuiala că ar putea fi vorbă de o scrisoare a ta. Apoi sfârşisem prin a crede ce-mi spuneau cei de la oficiu, că scrisoarea despre care auzisem nu va fi fost pentru mine, şi eram mâhnit de tăcerea ta. Îmi ziceam joi dimineaţă-n parc, în drum spre biblioteca Universităţii, că dacă eşti bolnavă, abia port de grija ta şi că nu te iubesc deloc, dacă nu taci de bolnavă. Am reţinut întâmplarea pentru că, mirat de gândul acesta cotit, am stat să-l analizez logic. Încheierea la care m-am oprit, după ce nu-mi amintisem un nume grecesc pentru atare gând în două vreri, a fost că te voi fi iubind chiar mai mult decât bănuiesc.

Mâinezi, chemat la poştă, am căpătat scrisoarea ta dintâi; acasă zăcea pe masă a doua.

Îţi mulţumesc pentru grija cu adeverinţa de la Facultate. Graba nu e prea mare.

Hotărârea ta de a te prezenta la doctorat în toamnă m-a-ngrijat întâi. Nu-ţi ceri prea mult? Azi socotesc că poate e bine că ai luat hotărârea aceasta. De vreme ce liniştea nu-ţi tihneşte. Caută totuşi să-ţi porţi grijă; dificultăţile pe care le ai cu oamenii de acolo sunt şi urmări ale încordării tale agitate. Nu ţi le înmulţi istovindu-te mai mult. Nu pot să nu revin iar la sfatul spus şi răspus: să te plimbi zilnic, să ceteşti şi literatură, să găseşti prilej să stai de vorbă (să „flecăreşti " în înţelesul deplin al cuvântului), să râzi, să zâmbeşti.

Mi-ar plăcea[1] să aflu cum i-ai zice lucrării tale (titlul comunicării tale prezentate la Bruxelles[2] l-am aflat de abia în revista nouă[3] a profesorului). Cu

literatura zic să nu-ţi faci prea multă bătaie de cap. În privinţa aceasta contactul susţinut cu materialul dă mult mai mult. Adeseori prea multa grijă de literatură duce la travestirea completă a faptelor prezentate. Cred că ai scoate maximum din materialul tău, dacă ai căuta să redai icoana vieţii magice a unui sat românesc de azi. O descriere întâi de toate, nu o analiză. Adică nu o confirmare a teoriilor actuale despre magie, în cazul unui sat românesc. Aceasta, prea împănată de păsărească specialităţii ar fi sortită să rămâie necitită. Descriere nu-nseamnă-n gândul meu tablou romanţat în genul *Şezătorii* lui Amzăr. Mi-o-nchipui bine clădită cu toate subdiviziunile necesare. Însă cu un text bogat în citate. Materialul problemei tale e aşa de pitoresc. Proza dintre aceste citate mi-o închipui explicare şi comentar simplu. Confruntarea cu teoria contemporană în materie de magie ar fi s-o laşi pentru o parte finală, care să fie un *aperçu*[4] asupra temelor pe care le ridică magia cum mai subzistă în satele noastre româneşti (nu numai în Şanţ) pentru lămurirea problemei magiei în genere. Capitolul acesta ar fi să fie savant. Celelalte, adică cel puţin ¾ trebuie să fie aşa încât oricare om cu gustul cetitului să se bucure cetindu-le şi să zică „ian' te uită ce lucruri minunate". Iar alţii să zică aşa ca Ispirescu[5] când a cetit întâiul basm românesc publicat într-un ziar („ţăranul român " cred) de Filimon[6]: „care va să zică şi basmul nostru e de ceva ". Iar specialiştii să zică: câtă ştiinţă neaparentă şi nepretenţioasă în acest comentar! Cât despre capitolul teoretic: acolo-ţi dovedeşti ştiinţa de teorie înaltă şi informaţie ştiinţifică. O prezentare clasificată aşa de clar cum a fost dosarul tău de la Cornova[7] ar fi ceva neaşteptat şi neobişnuit de bun la noi. Câte nu vei fi mai descoperit de atunci? Cât ai văzut şi cetit la Paris şi acasă îţi ajunge pentru a interpreta şi înfăţişa materialul tău. Capitolul final voi fi bucuros să-l discut cu tine. Înainte de a mă apuca de scris am inspectat materialul meu etnografic: e bogat. Şi mi-am dat seamă că ştiu în linii mari ce s-a făcut în privinţa aceasta în Germania. Am fost hotărât să fac scrisoarea aceasta o lungă bibliografie critică. Dar de vreme ce-mi socotesc bun sfatul şi nădăjduiesc că-l vei primi de atare, las nespus şuvoiul ameţitor de nume şi de titluri. Îţi voi trimite rând pe rând două trei cărţi mai direct interesante. Îţi mai aduci aminte de lectura noastră Bach[8]? Capitolul din urmă avea oarecari indicaţii privitoare la stabilirea conformaţiei sufleteşti a unui grup.

Aş zice dar să urmezi ce faci, adică să-ţi prelucrezi materialul. Câteva luni de îngrijiri date lui şi te pomeneşti cu prezentarea gata. Ca distracţie teoretică: citeşte odată lecţia 52 (vol.V) din *Cours de philosophie positive*[9]; cred că Lévy Bruhl a învăţat mult din jumătatea ei a doua, care vorbeşte despre veacul „fetişismului ". În privinţa teoriei „înalte " îţi scriu anume dacă vrei; iar de pe la sfârşitul lui iunie vom avea prilej să vorbim despre ea.

Pactul cu nedescurajatul îl primesc. Sunt toate semnele că-l pot ţine. Trăiesc destul de regulat ca să n-am depresiuni prea mari. Iar agoniseala e destulă ca să nu-mi par becisnic nici chiar în zilele de istoveală. Văd bine osatura tezei, aproape până-n ultimele articulaţii. Şi temele lămurite sunt destul de

numeroase-n cap. Simt şi-n ceasuri lipsite de euforie că am în cap idei gata ca de 80 de pagini. Ceea ce înseamnă că teza va fi gata de 12 mai, cum vreau. S-ar putea să nu fie aşa de minuţios executată cum îmi place mie, pentru că tema e cu greutate şi vremea puţină. Inteligentă şi independentă va fi în tot cazul. Aproape că mă tem să stau mai mult să mă uit mai cu de-amănuntul la întorsătura bună pe care încep s-o ia anii aceştia grei.

Nu-ţi face dar griji prea multe din parte-mi. Cată însă, dacă ţi-e cu putinţă, să nu-ndeseşti şi lungeşti tăcerile, cum mă vesteşti într-una din scrisori. Mi-ai face mult bine, întrerupând aşa monotonia acestor luni. Poate că ţi-ai face bine şi ţie: ia-mă drept unul din cei cu care stai tu de vorbă, cu care „flecăreşti", râzi, zâmbeşti, cum te-am sfătuit eu că ar fi bine pentru liniştirea ta. Şi nu te mai lăsa supărată de oameni; spune-le dimpotrivă o vorbă de împăciuire când îi vezi încruntaţi. Au şi ei necazuri, mai multe decât noi, poate.

Să ne fie cu spor lucrul. Şi cu voie bună zilele.

Tare mai mi-e dor de tine,

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bibliotecara Seminarului de Sociologie, Bucureşti, I, str. Edg. Quinet, Facultatea de Filosofie, Rumänien

Golopentia, Leipzig C.1, Schreberstr.1 (Arnold)

331. Şt. Cristescu către A.G. (29.2.1936)

Sâmbătă 29 februarie 1936

Dragul meu Anton,

Am găsit ieri mărţişorul „mărgărită" sau „floarea reginei" care mi-a plăcut tare mult. Te-aş săruta şi eu mult, mult să nu mai poţi să spui nici o vorbă, să te simt lângă mine numai cu gândul la mine. Ce-am să mă răzbun eu în iunie!

Cât despre teza mea, cred că planul tău e cuminte: îmi dau seama adeseori că sunt într-adevăr obosită. Voi citi deci materialul cu atenţie, voi vedea ce-o să iasă din el. Lucrarea mea va avea desigur meritul prezentării unor constatări originale.

Restul (adică *teoria*, cum îi zici tu, şi pentru care în mod foarte abil tu mă socoteşti cam necoaptă – nu mi-o spui de-a dreptul, dar o simt eu), accept să fiu eleva ta. Nu va fi nimic de-mi voi prezenta teza un pic mai târziu. De aceea te rog să nu-mi trimiţi chiar nici o carte; eu stau de vorbă cu materialul meu şi mă mai odihnesc. Vine de altfel pe aici primăvara, voi face plimbări poate, şi timpul va trece. Sunt chiar bucuroasă că mi-ai scos din cap ideea cu doctoratul aşa de în grabă. (Deşi Profesorul l-ar fi voit în toamnă.) Dar dacă mai fac prea mult efort, nu ştiu ce se întâmplă cu mine. Voi lucra eu aşa încet şi voi vedea ce va ieşi. Comunicarea mea la Congres este după părerea mea destul de bună şi mai cu seamă originală. Dacă ai avea timp ţi-aş trimite o copie înainte ca ea să fie tipărită. Dar lasă, mai bine aşteaptă, o să ţi se pară şi mai bună apoi. Tu ce mai faci?

noi. Cu ştiinţa asta vremea pregătitului şi a căutatului ia sfârşit şi începe aceea a siguranţei de sine. Mă bucur că măcar tu ai ajuns-o. Întors şi intrat în condiţii de trai fireşti, voi căuta şi eu să izbutesc ca tine.

Scrie-mi mai des, dacă nu-ţi cade greu.

Mai e nevoie să-ţi spun că te iubesc şi cât te iubesc, după ce era să ajung să te urăsc pentru că m-ai uitat?

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bucureşti 3, str. Popa Rusu 13, Cām. A.C.F.R., Rumänien
Golopentia, Leipzig C.1, Schreberstr.1 (Arnold)

343. Şt. Cristescu către A.G. (25.5.1936)

Luni 25 mai 1936
Bucureşti

Dragul meu Anton,

Răspund târziu la scrisoarea ta din umă, care m-a îngrijat destul de tare. Eşti desigur mult mai obosit decât socot. Probabil că banii tăi sunt puţini şi te hrăneşti prost, probabil că ţi-e dor nelămurit de ţară. În cazul acesta, lucrează numai cât poţi, Anton.

Dacă vei putea termina teza, bine. Dacă nu, iar bine. Te vei întoarce în ţară, te vei aranja într-un chip. Mie însă îmi pare rău că nu ţi-am scris mai des ca să-ţi spun că totuşi orice descurajare e trecută prin efort. Dacă vrei neapărat să termini, termini. Prima înfăţişare pe hârtie a gândului e totdeauna diformă. Firesc e să nu te sperii şi, după ce ai scris întâi diform, vii cu răbdare şi nu corectezi[1] cuvintele, făcând un amestec inestetic de ştersături, ci te apuci să scrii din nou de la capăt. Să vezi cum se lămureşte gândul, şi forma după el.

Am văzut zilele astea la librărie o carte a lui Claudian: *Studii filosofice şi sociologice*, 1935, în care un capitol, primul, e intitulat: *Platon şi Auguste Comte*. Dacă crezi că-ţi trebuieşte, spune-mi să ţi-o trimit[2]. Ţi-aş trimite-o chiar acum, dacă aş şti că n-o ai. Oricum, scrie-mi repede şi ţi-o trimit. Spune-mi dacă ai numărul pe aprilie al „Sociologiei Româneşti". Mie, Neamţu nu mi-a dat articolul la numărul de mai, după ce m-a păcălit ca pe un copil că mi-l dă. Am numai un descântec la numărul acesta şi sunt foarte necăjită. Numărul de mai va apărea zilele astea.

C. Bouglé: *Bilan de la Sociologie française contemporaine*, Alcan 1935, spune câte ceva în treacăt de Comte. Câteva fraze, în fond. Treci pe la librărie şi răsfoieşte-o puţin. Mai cu seamă capitolul *Sociologie et Psychologie*, dacă nu mă-nşel. Dacă nu găseşti cartea, scrie-mi să-ţi copiez eu pasajele[3], care-s foarte puţine. Totul e, Anton, să nu-ţi pierzi cumpătul. Nu-mi place să bei vin prea mult. Un pahar la fiecare masă e destul. Mai bine fructe. Şi să scrii: să nu te uiţi la frazele mărunte fără formă. Să scrii de la capăt cu răbdare. Munca ta nu va fi

uşoară niciodată. Tu eşti sortit să-ţi cântăreşti prea mult şi gândul şi vorba. Eşti sortit să scrii puţin şi bun. Deci, niciodată nu-ţi pierde curajul. M-am întrebat adeseori dacă tu ai putut să-ţi procuri tot ce s-a scris în Franţa despre Comte. Aceasta numai pentru mania bibliografică. Căci altfel, din experienţă, ştiu că e mai bine să spui tu ce crezi despre cărţi. Am văzut într-un catalog pe 1936: Daillie (M.): *Cours de philosophie positive*, Coll. Classiques Larousse[4]. Îmi imaginez că e un număr-sinteză. Dacă nu l-ai văzut, vezi-l, poate e bun. Scrie-mi dacă nu vrei să-ţi trimit o bibliografie a tuturor cărţilor despre Comte ce se găsesc în Capitală. Mi-ar face plăcere să te ajut cu aceste nimicuri. M-am gândit apoi, Anton, dacă n-ar fi nevoie să obţii tu o bursă a Statului francez şi să mergi măcar un an în Franţa. Dacă nu termini în Germania, n-ar strica să-ţi termini teza în patria lui Comte. Oricum, Anton, lucrează în fiecare zi şi nu face pauze de descurajare şi lene. Eşti tânăr şi oboseala prea mare n-are cum te cuprinde. Îngrijeşte-te însă de sănătate şi nu uita nici una din îngrijirile pe care sănătatea ta trupească, în primul rând, le cere.

Victor Leemans în studiul său *F. Toennies et la Sociologie contemporaine en Allemagne*, Alcan 1933, povesteşte simplu în *Introduction* „Comment je suis arrivé au problème"[5]. Lucrarea lui despre Toennies nu se închega la început deloc până ce el n-a reuşit să-l plaseze în cadrul necesar. Citeşte această introducere. Felul cum trecea el de la Universitate la Universitate şi de la Profesor la Profesor (care-l dezamăgeau [fiecare]) ca să se lămurească e instructiv şi asemănător cazului Golopenţia. Eu nu ştiu cum să te rog să lucrezi, să lucrezi şi iar să lucrezi. Te rog mult pentru iubirea ce o ai pentru mine să nu pierzi nici o clipă şovăind, ci să faci tot posibilul să termini. Chiar dacă nu vei termina, să nu ai niciodată a-ţi reproşa că ţi-ai pierdut de azi încolo vreo zi de lucru. Chiar dacă nu se încheagă o teză, munca ta să se închege sub o formă oarecare. Gândeşte-te că aici te aşteaptă un an de armată în care nu vei mai putea scrie nimic, de oboseală.

Eu te iubesc, Anton, şi urmăresc cu grijă toate aceste necazuri ale tale. Şi dacă n-aş şti cum eşti tu, eu te-aş chema să vii la mine. Iubirea mea nu te cere decât pe tine, fără teze şi fără titluri. Dar, drumul tău e altul,

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania
Şt. Cristescu, Popa Rusu 13, Căm. A.C.F.R., Bucureşti

344. A.G. către Şt. Cristescu (c.p.i., 29.5.1936)

Deutsche Bücherei, 29. 5

Ştefania mea dragă,

Scrisoarea ta mi-a mai încălzit sufletul. Am priceput din câteva rânduri de la urmă că mă iubeşti şi acum.

348. Şt. Cristescu către A.G. (2.7.1936)

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ŞI LITERE
Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică
Director: D. Gusti

Joi, 2 iulie 1936

Dragul meu Anton,

Am primit zilele acestea o scrisoare de la tine. Între timp ți-am scris şi eu două, pe care le-am distrus pe rând. Sper să nu mai fac acelaşi lucru cu aceasta cea de a treia. Sper adică să-mi fi trecut mania distrugerilor. Am nişte nervi de câteva zile! Ieri m-am certat aproape cu Herseni. Până la urmă ne-am dat însă seama amândoi că era o discuție în glumă. Altfel, Herseni a fost până acum excesiv de drăguț cu mine.

Zilele acestea am fost tot timpul pe aici, pe la Facultate. Profesorul avea examen şi veneam şi eu aşa, să-mi pierd vremea. (Tu ştii că-n timpul examenelor nu se poate citi nimic aici.) Eram gata să mă cert şi cu Profesorul. Am rezumat însă totul spunându-i că nu-şi mai iubeşte monografiştii, pe care nu-i mai întruneşte niciodată. A luat-o în glumă, s-a scandalizat ca atare în felul lui interjecțional şi a hotărât să ne întrunească mâine la ora 9 ½ la Fundație. De fapt suntem puțini, nepregătiți, neentuziaşti şi dezordonați. Profesorul nu vede toate astea sau nu vrea să le vadă. Monografia va însemna anul acesta o revenire la Şanț cam pe la 15 august. Poate să vii şi tu, de vei fi în țară pe vremea aceea.

Despre mine: nervii mei țin poate şi de căldura de pe aici; ei sunt însă mai cu seamă în legătură cu faptul că peste câteva zile, la 10 iulie, va trebui să-mi aleg catedră în învățământ. Inutil să-ți spun că libere sunt doar câteva catedre şi în nişte oraşe oribile. Şi chiar bune de ar fi, oricare înseamnă acum plecarea mea de aici. Dacă ai putea să-mi auzi sufletul cum plânge. Şi totuşi îmi va trebui din nou curajul să-l calc în picioare şi să trec peste el. Până acum n-am pomenit pe aici de eventuala mea plecare. Mi-e teamă să spun cu voce tare, mi-e teamă să gândesc la ea, sper într-o minune. Catedră va trebui totuşi să iau pentru ca cu timpul să mă pot transfera (sau detaşa, nu mă pricep).

Am auzit că ar fi posibilă o transferare la Biblioteca Seminarului de aici (care ține de Ministerul Instrucției). Nu ştiu bine întrucât faptul e posibil, nu ştiu apoi dacă şi viața aceasta de la Bibliotecă nu mă enervează. Dar aş face parcă orice numai să nu plec din Bucureşti. Chiar de va trebui să plec, te-aş ruga, Anton, ca în toamnă tu să nu-ți dai demisia de la Bibliotecă, ci s-o dăm în suplinire unei persoane pe care vom alege-o noi, şi care mi-ar ceda-o mie la o eventuală însoțire a noastră, pentru ca să pot veni cu uşurință alăturea de tine. Am da-o în suplinire unui băiat poate. (Ştiu că tu va trebui să te aranjezi în alt chip, pentru că va trebui să faci armata.)

Îmi pare rău pentru că plecarea mea din Bucureşti înseamnă [o] nouă îndepărtare de tine, pentru că Bucureştiul mi-e drag, pentru că departe de el n-aş mai putea să lucrez şi m-aş pierde. Oricum, până în ziua în care voi vedea că plecarea mea e inevitabilă, eu nu voi spune nimic nimănui de aici. Scrie-mi şi să ne sfătuim, Anton. Poate să plec pentru un an. Scrie-mi tot ce gândeşti. Voisem să nu-ţi spun nimic, ca să te las să lucrezi. Dar sunt aşa de mult fată, mi-e aşa de dor de tine, e-aşa de rea soarta să mă despartă din nou de tine acum când tu întorci, că mi se încurcă gândul. Vreau să vii lângă mine. Nu. Lucrează cât crezi tu acolo şi, când poţi, întoarce-te. Sau întoarce-te după plecarea mea, pentru ca ea să fie mai uşoară.

Vezi, Anton. Îmi vine să blestem toate examenele de capacitate, trecute, prezente şi viitoare.

Aş vrea să-ţi spun, Anton, că mi-e dor nesfârşit de tine; nu ştiu însă dacă am dreptul sau datoria să te rog să întorci. Aranjează lucrurile tale cum crezi mai bine, fără să-ţi pierzi cumpătul. Viaţa oamenilor se împleteşte şi se armonizează singură pe deasupra timpului şi a întâmplărilor. Dacă nu ţi-au spus-o alţii, află de la mine că în ziua de 12 iulie Stahl se căsătoreşte. Ar fi bine să-i spui şi tu câteva vorbe bune. Eu îi voi trimite trandafiri albi. Ştiu că se va bucura mult, cu atât mai mult cu cât suntem oarecum certaţi. Mă bucur mult de faptul acesta al căsătoriei lui. Se căsătoreşte cu o studentă, poate elevă de a lui.

Aştept repede câteva rânduri de la tine şi te îmbrăţişez ca o nebună mică,

Ştefania

Profesorul s-a purtat foarte drăguţ cu mine în ultimul timp. E bucuros de articolele mele de la S.R. şi mi-a spus odată „Ştefania noastră".

Dragă Anton, dacă nu-ţi mai trebuie cartea lui Claudian pe care ţi-am trimis-o, fii bun şi înapoiază-mi-o cândva.

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania
Şt. Cristescu: Popa Rusu 13, Căm. A.C.F.R., Bucureşti

349. Şt. Cristescu către A.G. (15.7.1936)

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI
FACULTATEA DE FILOSOFIE ŞI LITERE
Seminarul de Sociologie, Etică şi Politică
Director: D. Gusti

Miercuri 15 iulie 1936
Bucureşti

Dragă Anton,

Alegerea catedrelor a avut loc ieri, marţi 14 iulie. Îţi voi da faptele fără a-ţi putea spune stările sufleteşti. În „Monitorul Oficial" se anunţaseră câteva catedre

bune: Predeal, Ploieşti, Tg. Mureş, Huşi. Ieri, la alegere, toate patru dispăruseră. S-au dat explicaţii evazive. I-a pe tablou a fost o restanţieră, Puşcariu, care a luat Petroşani. A II-a, adică cea dintâi de anul trecut, a trebuit să aleagă Bălţi (e din regiunea Iaşi). Eu (a III-a) aveam de ales între catedrele mai bunişoare: Balcic, Tulcea, Caransebeş, Beiuş, Reşiţa. Am ales Caransebeş. L-am întrebat pe Jura (pe care emoţia mea l-a amuzat) ce trebuie să aleg între Tulcea–Caransebeş. Mi-a spus să-l iau pe cel din urmă. Imediat după alegere, am regretat că nu luasem Balcicul. Aş fi avut ocazia să fiu la mare şi poate pentru sănătatea mea ar fi fost minunat. Am fost însă zăpăcită. Îmi făcusem aşa de mult planul că voi lua Ploieşti sau Predeal, sau în cel mai rău caz Tg. Mureş, că luată în fugă nu mi-am dat seama ce să aleg. Am spus aproape la întâmplare un nume. Cea de a III-a (a patra pe tablou) a renunţat. (Ea are cunoştinţe la Minister şi toată lumea spune că se păstrează Ploieşti pentru ea, la anul, când va fi cea dintâi pe tablou.

S-au plasat 22 dintre noi. Am asistat la nedreptăţi, la lacrimi şi certuri şi am plecat din sala liceului Carmen Sylva, unde se juca soarta câtorva dintre oameni, zăpăcită. La Caransebeş voi fi Profesoară la un Gimnaziu de fete. Cu Profesorul n-am vorbit încă nimic şi nici nu voi vorbi. Îmi dau seama că o detaşare la Bucureşti – acum după ce eu singură m-am dus aşa de departe de el – ar fi o prea mare iluzie. De aceea voi pleca. Aş vrea să mor între timp. Sunt amărâtă aşa cum n-am fost până acum decât de încă două ori în viaţa mea. Dar s-a terminat şi aceasta. Era singura ocazie în care media conta. De acum încolo drumul bun este al celor cu protecţii şi noroc.

Acestea despre mine.

Despre tine – sunt bucuroasă de drumul bun al tezei tale.

Ştefania

Herrn Anton Golopenţia, Leipzig C1, Schreberstrasse 1 (Arnold), Germania

350. A.G. către Ştefania Cristescu (ciornă, [iulie 1936])

Ştefania mea dragă,

Să-ţi povestesc despre Caransebeş. În toamna lui 1918, la 1 septemvrie, mama m-a înfăţişat la liceul de stat maghiar, la „Gimnazium", cum îi zicea. Călătorisem o noapte întreagă, ca să facem drum de două ceasuri. În compartimentul neluminat răsunase povestea unui ofiţer despre debarcarea lui în China, când cu răscoala "boxerilor"[1]. La prânz, cu lucrurile lăsate la Internatul Grăniceresc[2], am condus-o o bucată de drum pe mama, şi am rămas apoi singur, privind în urma trăsurii care o ducea la gară şi pe ea şi pe frate-meu.

Caransebeşul e locul în care am rămas pentru întâia dată singur. O şchioapă de băiat prizărit şi cu totul necăjit. Câteodată mă doseam pe undeva, în clădirea de fostă cazarmă a internatului, ca să plâng oleacă cu gândul la ce fac mama şi

frate-meu. Alteori ieşeam în târg numai ochi; mi-am cumpărat odată un măr de la un moş în faţa primăriei, de câteva ori cărţi poştale şi mărci. Cozonacul şi ce provizii mai adusesem mi-au fost confiscate. Dar băieţii din internat erau buni. Statul de vorbă cu ei te făcea să te simţi ocrotit. Ştiu acum că aveau 15–16 ani; pe atunci îmi păreau fără vârstă şi neasemuit de la locul lor şi de deprinşi cu trăitul. La mijlocul lui octomvrie a venit gripa, şcoala a fost închisă şi eu am întors la Orşova. În primăvară ţinutul a devenit românesc, iar noi ne-am mutat la Cluj.

Am trecut de câteva zeci de ori prin gara „Sebeşului" – asa-i zicem noi Grănicerii capitalei noastre –, prin oraş m-a zburat odată o maşină, fără oprire. Mi-a rămas în amintire mare, văzut cu ochi de mărunţel. Gara e tare departe de „centru"; acesta-i cu parc, cu monument, cu câteva străzi cu case cu două rânduri, „corso", cinematograf (pe vremea mea rula *Quo vadis?*)[3], „catedrală" a Episcopiei. Mândria caransebeşenilor, Teiuşul: livezile cu meri şi casele de vară ale celor mai înstăriţi. Dealuri în jur, munţii aproape. Iarna se face schi[4] pe „Muntele Mic". Ţara Haţegului şi Sarmizegetusa îs de ajuns cu nişte trenuri miniatură.

Locuitorii, ca-n Ardeal. Adică ceva şvabi, ceva unguri, ceva bănăţeni. Şvabii nu-s curat nemţi şi bănăţenii nu-s curat români. Casele „bănăţenilor", pe dinăuntru nemţeşti: formalismul rigid al burgheziei apusene. Numai taţii de familie au nota „naţionalistă", lecturile clasice ale conducătorilor dinainte de război au acţionat numai asupra lor.

Şi acum o parte din băieţii născuţi în ţinutul nostru sunt trecuţi să-şi facă armata la Caransebeş. S-ar putea să fiu tunar şi eu la Sebeş.

Nu-ţi mai face inimă rea, Ştefanio. La mai rău, vei cunoaşte timp de un an bănăţenii. Ţăranii de pe ţinutul Graniţei nu-s „bănăţeni" în înţelesul de sus. Sunt un fel de olteni. S-au vânturat de atâtea ori de o parte şi de alta a „coridorului", încât [e] greu să găseşti mănunchiuri de teren de graniţă pe munţii Cernei. Vei fi acasă. Îţi vor veni ceva copile de prin locurile noastre, tu le vei nota fonetic „patois"-ul[5]. Câteodată te vei duce la cafea la „colege". Titulară cu postul asigurat, vei fi socotită partidă bună şi vei trebui o dată, de două ori, să spui discret unei cucoane prea activ hotărâtă să nu te lase să-ţi „trăieşti traiul aşa singurică" că ce-i al tău îi pus deoparte. Apoi vestea se va răspândi cu încetul, iar tu vei trăi liniştită. Vei avea o cameră frumoasă. Cald, cărţi. Îţi vei face ceai, vei avea biscuiţi într-o cutie, ceva ciocolată într-o bonbonieră. Şi câteodată vei încerca mulcomirea omului care a răzbit. Câteodată se va ivi „Catina"[6], săraca. Se va topi privindu-te şi va bea ceai bun, dacă-i vei da.

Înainte de asta însă, să vorbeşti cu profesorul. Şi cu Neamţu. Despre ce face el la iarnă, că-i şi el cu capacitate, şi despre Caransebeş, că-i crescut acolo (nu e însă neam de Grăniceri, ci ceva făgărăşean pripăşit pe la noi).

Măi omuleţul meu drag, nu te mai speria tu aşa. Acum, când stăm să ajungem la malul celălalt! În toamna lui 37 o vom scoate-o noi la cale să fim la Bucureşti, dar pentru asta e nevoie să purtăm grijă de acum. Între altele, să vorbim cu

profesorul şi, dacă el se sperie la gândul de a-şi pierde colaboratoarea cea mai asiduă, se face luntre şi punte şi rămânem la Bucureşti[7].

Eu sunt mai cu gândul la netezitul drumului nostru decât oricând. Vreau de acum neapărat titlul. Pentru că nu aveam siguranţa să prezint convenabil şi în termen o redactare a studiilor mele de filozofie socială, i-am propus ieri profesorului Freyer să înfăţişez sistemele gânditorilor noştri politici: Eliade, Kogălniceanu, Russo, Eminescu. Am ţinut comunicări despre ei în institutul Freyer, îmi sunt cunoscuţi. Nu risc să mă las tentat de alte izvoare, de alte preciziuni, ca în cazul lucrului de până acum. Îmi va sosi mâine răspuns. Afirmativ, desigur. Mă voi năpusti atunci în tema aceasta şi o voi da gata în două luni. Un fel de articol Cornova[8], cu citate multe. Îl voi reface în 38 la Bucureşti, la Academie, dacă va fi să fie tipărit în colecţia Institutului Sud-est-european de aci[9]. Mi-a căzut greu hotărârea asta: nu-i demult că am ajuns să ştiu folosi cu adevărat bibliotecile bogate pe care le am la îndemână. Dar mă înţarc. Am intrat destul de afund ca să ştiu de acum pe viaţă ce sunt ştiinţele sociale. Dacă voi avea noroc şi tu mă vei iubi, voi ajunge încet încet să scot în zece ani un tratat de principii ale ştiinţelor sociale. Fapt e că de acum, cu grija înstăpânirii pe ştiinţă luată (ea m-a făcut să-mi pierd cumpătul anii din urmă, să te vrei om de ştiinţă şi să nu fi dibuit pulsul ştiinţei tale!), am ajuns să fiu şi cu gândul la întors, la câştigatul brumei de situaţie de care e nevoie ca să „ne însoţim"[10]. Curaj, Ştefanio, şi voie bună. N-ai de ce fi tare amărâtă. Am întârziat amândoi în adolescenţă, asta-i, şi prea ni-i frică de tot ce ne scoate din studenţie.

Înveseleşte-te, şi scrie-mi apoi. Am nevoie de scrisorile tale, îmbărbătat de ele nu voi lăsa nicidecum merele de aur neculese (scrisoarea trecută n-a fost altceva decât presentimentul confuz al hotărârii despre care-ţi scriu; se vede într-însa liniştea din partea drumului apucat şi grija de a nu termina la soroc).

Te îmbrăţişez şi te mângâi.

351. Şt. Cristescu către A.G. (4.8.1936)

Marţi, 4 august 1936
Bucureşti

Dragul meu Anton,

E multă vreme de când am primit de la tine acea caldă scrisoare de încurajare. Am sperat între timp să iau vreo hotărâre: să mă duc să vorbesc cu Profesorul, să văd dacă nu se poate aranja ceva cu detaşarea mea. Dar nu am făcut nimic. Am lăsat să treacă zi de zi – am amânat deci zi de zi scrisoarea către tine. Un singur lucru am făcut: în ziua de 16 iulie m-am dus să dau un fel de cerere-contestaţie la Minister în care spuneam că, dacă şcoala din Predeal nu se va desfiinţa şi vor rămâne deci libere posturile din Predeal şi Ploieşti, să mi se dea mie Predealul – dacă cea dintâi va lua Ploieşti. (Cea dintâi a făcut şi ea o cerere pe care a

354. A.G. către Şt. Cristescu (18.8.1936)

18 august 1936

Ştefania mea dragă,

Am dus la poştă aseară informaţii asupra expoziţiei „Deutschland" şi propunerile cu privire la organizarea pavilionului românesc de la Paris, pe care mi le ceruse profesorul. Multe pagini; redactarea mi-a luat două zile, transcrisul o a treia. Cred să fie câte ceva de luat în seamă într-însele; nu ştiu ce va scoate profesorul. De marţi până joi seara am fost la Berlin. N-am ajuns să-ţi scriu toate zilele acestea, prins în alergături sau căutând să isprăvesc cele pentru profesor. Scrisoarea ta, pe care am găsit-o la întoarcere, m-a bucurat mult. O fi ieşit de atunci soarele de după munţi. Mi-a părut rău că mijlocul de a rămâne la Bucureşti, comunicat în scrisoarea din urmă, te va fi neliniştit iar pentru nişte zile. Tare aş fi bucuros să fiu mai pe aproape, să te pot ajuta mai cu spor în necazuri.

Ţin la mine de zece zile cartea lui Davy, *Sociologues d'hier et d'aujourd'hui*, în care se află capitolul despre Levy Bruhl, pe care l-am pomenit odată, şi cartea lui Allier[1]. Aştept să aflu unde te pot ajunge cu siguranţă, ca să ţi le trimit. Davy e luat de la bibliotecă şi trebuie păzit.

Am făcut bine că m-am mutat la cămin. Are o atmosferă care-mi prieşte. Cum simt că s-a strâns în mine destulă încordare, cred că îmi va izbuti un final mulţumitor. Cu vremea s-a adunat oarecare ştiinţă în ceea ce priveşte principiile ştiinţelor sociale; se pare că am ajuns să fiu în stare să dau ceva interesant şi scriind în grabă şi din memorie. Voi face tot ce ştiu, ca să nu las nefolosită dispoziţia şi prilejul.

Te doresc cum bolesc alţii. Îmi dai în gând de multe ori. Sunt numai năzuinţă spre tine atunci; uitare umilă de toate. Ca să astâmpăr însetarea strânsă, cred că aş trebui să te strâng în braţe măcar trei zile şi trei nopţi, când ne vom revedea.

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Echipa monografică I.S.R., Şanţ – Năsăud, Oficiul Rodna-Veche, Rumänien

În cazul părăsirii localităţii de către destinatară: Bucureşti 3, Str. Popa Rusu 13, Căm. A.C.F.R.

Golopentia, Leipzig O. 27, Bozener Weg 3

355. A.G. către Şt. Cristescu (26.8.1936)

26 august 1936

Ştefania mea dragă,

Voi fi cu gândul la tine în zilele de 28 şi 29 august. Aş fi bucuros dacă semnul acesta al iubirii mele te-ar găsi vineri ori măcar sâmbătă.

Bucură-te cu mine, că dintr-una într-alta se pare că am ajuns să dau de punctul din care problemele atât de deosebite, cu care m-am familiarizat succesiv: situația actuală a României, a țărilor dimprejur, trecutul nostru și al altora, fundamentele cunoașterii și trăsăturile constitutive ale realității sociale, principiile și istoria științelor sociale, se arată legate între ele într-o concepție a Sociologiei, căreia nu pot să nu-i recunosc un rând de calități obiective. Științele sociale îmi apar arsenal de mijloace pentru a face diagnosticul realității sociale și diagnosticarea câte unui aspect al împrejurărilor actuale ale țării proprii, pentru a înlesni dăinuirea ei între statele dimprejur și marile puteri. Un efort recent m-a dus, de la generația lui Comte și gânditorii de la sfârșitul veacului 18, înapoi până la începătorii științelor sociale moderne, la cosmografii, statisticienii și autorii politici din veacurile 16 și 17. Privindu-i pe ei, care făceau științe sociale pentru a înlesni o conducere mai bună a statului, am văzut de abia, că noi suntem, că științele sociale cum se fac sunt cu totul în făgașul croit de Smith, Comte și generația lor, care au determinat întorsătura reflexivă a științelor sociale, dar au făcut uitat rostul acestor științe. Trebuie să știm uni puterea de abstracție a celor din urmă cu pragmatismul eficace al celor dintâi. Cred că am ajuns să știu clădi și învăța pe alții acea „știință a națiunii" spre care tot năzuiește[1] profesorul, să pășesc în această țară a făgăduinței sociologice. Profesorul îi atribuie monografiei o misiune de organ de informare a conducerii politice, dar cercetările noastre se ocupă cu deosebire de problemele folclorice ale unor sate. Eu știu lua în serios gândul cu misiunea de informare a conducerii politice. Nu trebuie să ne mâlim în faptele individuale (monografia pe cât se poate a tuturor satelor); trebuie să știm cumpăni culegerea particularului cu generalizarea, să privim în față problemele acute ale satului (sociale, economice, sanitare, reprezentările despre stat, politică, economie etc.), să ne ocupăm nu mai puțin de orașele României (de muncitori și mahalagii, de burghezia conducătoare), să știm informa asupra țărilor vecine și despre marile puteri. Abia în cazul acesta suntem un organ de informare al nației. Iar la[2] catedră, ca instructori, trebuie să știm deosebi transmiterea și perfecționarea zestrei teoretice de operația de cunoaștere de fapte individuale cu ajutorul acestei zestre[3] și de rezultatele obținute, care interpretează o constelație dintr-un anume loc și de la un anume moment, dar și arăta legătura dintre aceste părți și operații complementare. Trebuie repetată fără încetare întrebarea: care e rostul fiecăreia din operațiile pe care ne-am mulțumit să le socotim „științifice", trebuiesc găsite răspunsurile la întrebarea aceasta și înlăturate cu hotărâre toate cele care n-au o legătură cât de indirectă cu nevoile vieții. Petecitura problematică a fragmentelor din capul meu se leagă într-o viziune de întreg sigură.

Scap de conflictul teză cu orice preț – lămurirea năzuințelor mele cu orice preț, pe care n-am izbutit să-l soluționez niciodată printr-o hotărâre pentru fațada titlului și a situației. Mi-a lipsit de multe ori curajul de a adera la vrerea îndrăzneață din mine: m-am temut să nu rămân fără titlu și fără lămurirea

râvnită, să nu îndurerez cei câţiva oameni care ţin la mine. Să părăsesc căutarea lămuririi n-am putut nicicând. De bine de rău, se pare că am răzbit totuşi prin greu. Nu „eroic", dintr-un salt, ci mai mult târâş, cu cazană, plin de spaimă.

Acum e de rezistat. Trebuie să formulez inerpretarea mea a ştiinţelor sociale ca mănunchi de operaţii, care ţintesc la uşurarea guvernării statelor. Trebuie să întorc în ţară cu încrederea în mine câştigată: cu rezultatele căutatului de până acum formulate cât de provizoriu în teză, cu situaţia materială şi morală aranjată prin obţinerea titlului. La nevoie, voi obţine cu ajutorul profesorului ca încorporarea mea să fie amânată cu câteva săptămâni.

Sunt îngrijat de ce vei fi făcând tu. Ai cerut şi obţinut concediu şi te mai afli la Şanţ? Te pregăteşti de Caransebeş? Scrie-mi ce faci. Nu mă uita, Ştefanio.

Te îmbrăţişez şi te sărut cu tot focul,

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bucureşti 3, Str. Popa Rusu 13, Căm. A.C.F.R.
Golopenţia, Leipzig O. 27, Bozener Weg 3

356. Şt. Cristescu către A.G. (27.8.1936)

FUNDAŢIA CULTURALĂ REGALĂ
„PRINCIPELE CAROL"
Strada Latină Nr. 8 – Telefon 3–89–89

Şanţ
27 august 1936

Dragul meu Anton,

Am primit ultima ta scrisoare. Sunt încă în Şanţ până la 5 septembrie. Profesorul mi-a cerut de la Directoarea Şcolii din Caransebeş un concediu de 15 zile (1–15 septembrie) – cerând ca vechea suplinitoare să treacă examenele de corijenţă. Nu ştiu dacă totul va fi aşa de simplu – dar orice amânare a unei iniţiative în această privinţă mi se pare salvatoare.

Cred că până la urmă voi pleca totuşi la Caransebeş. Atmosfera monografică a ajuns aproape insuportabilă. Stahl a făcut un plan de lucru din care reiese clar faptul că el vrea să redacteze mare parte din problema mea. (Acum el vrea să lucreze la Spiritual.) A uzat de cele mai perfide mijloace pentru a mă face să depun materialul la dosar. Eu însă nu l-am depus şi dacă mă vor sili voi depune ce vreau eu sau deloc. Am un material frumos şi ţin să mi-l redactez singură. (El nu ştie să-şi strângă materialul şi ar dori să-l strâng eu pentru el, lucru pe care desigur nu-l pot face.)

Profesorul a fost drăguţ şi mi-a scris aseară scrisoarea către Directoarea din Caransebeş, spunându-mi că ştie de dosarul meu secret şi că poate scriindu-mi scrisoarea voi depune măcar o fişă „de leac". I-am mulţumit lui Stahl pentru

talentul de a pârî. El prezintă faptul în glumă – dar eu sunt chiar mai şmecheră decât crede el.

Tu ce mai faci? Pierdută aici între munţi, tremurând de frig sau având norocul unei zile cu soare, am ajuns să uit aproape de mine: tu-mi pari undeva departe la marginea lumii şi întors cu faţa către alte drumuri. Sunt singură şi rătăcită, plină de entuziasm sau abătută – exagerată şi într-un caz şi în celălalt, neegală cu mine însămi şi plină de nervi.

Aş vrea aşa de mult să-ţi fi terminat teza şi să te întorci la noi.

A apărut volumul omagial al Profesorului în limbi străine[1]. Spune-mi dacă l-ai primit de la D-l Bucuţa. Dacă nu, cere-i-l sau spune-mi mie să ţi-l trimit în cele câteva zile care vor precede plecarea mea la Caransebeş.

Mi-e dor tare de tine şi te-aş dori alături ca pe-un gând bun de pază. Te sărut şi aştept să-mi scrii câteva rânduri până la 5 septembrie cât mai sunt aici.

Profesorul pleacă mâine spre Bucureşti. A stat aici numai cinci zile. A venit cu D-na Gusti, care-mi pare o femeie foarte distinsă şi simpatică[2].

Cu tot dragul,

Ştefania

357. A.G. către Şt. Cristescu (3.9.1936)

3 septembrie 1936

Ştefania mea dragă,

Ai primit poate scrisoarea pe care ţi-am trimis-o înainte de o săptămână la Bucureşti, la Cămin. Aş fi vrut să-ţi răspund încă de alaltăieri, când am primit fotografia şi veştile tale; m-au împiedicat însă împrejurările şi întâmplările. Sunt zilele târgului de mostre, căminul găzduieşte şi el un rând de străini cărora am trebuit să ne cedăm camerele pentru câteva nopţi, şi nu găseşti loc liniştit. Au sosit apoi la Leipzig câţiva români în zilele din urmă, cărora am trebuit să le consacru o parte din zile (Comarnescu între ei)[1].

Mi-a părut rău că-ţi ascunzi ochii. M-aş fi bucurat să-i văd. Dar tu faci poate un descântec. Floarea (sau ţesătura), care-ţi acoperă pe jumătate bărbia, s-ar putea să fie unealta magică; stânga să fie ridicată în săvârşirea unui ceremonial descântătoricesc. N-am priceput bine, că sunt tare neştiutor într-alde astea (adineaori capul mi s-a umplut de termeni confuz bănuiţi dar nu ştiuţi: „ritual", „rit", „ceremonial" şi multe altele la fel, despre rostul cărora voi trebui să fiu dăscălit de tine). Sunt bucuros, totuşi, că ţi-a venit să-mi trimiţi o fotografie.

Nu-ţi pierde cumpătul în monografie. Rămâi „şmecheră", cum povesteşti că ai izbutit să fii. Îi spui profesorului că materialul e bun, că vei da regulat contribuţii la „Sociologie Românească", că vei redacta de zor teza. Nu te certa nici cu Stahl. Se găseşte chip pentru toate lucrurile, când nu ne pripim.

lucrurile, ca să pot prinde un tren de prânz spre Praga–Halmei. Ieri mi-am dus lucrurile la gară şi am tot aşteptat scrisoarea cu paşaportul. Cu vestea proastă de aseară m-a împăcat odihna de astă noapte.

Nădăjduiesc să te pot vedea curând şi te îmbrăţişez cu drag,

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Caransebeş, Casa Korongy (la D-na Friedmann), Rumänien

Golopentia, Leipzig O. 27, Bozener Weg 3

366. A.G. către Şt. Cristescu [6.12.1936]

vineri

Ştefania mea dragă,

Am intrat în ţară miercuri ora 13. Ieri am aflat, la Cercul de Recrutare, că Brutus a fost bine informat. Ministerul de Război a aprobat o cerere despre care eu nu ştiu nimic şi a amânat „excepţional" serviciul meu militar. Azi mi-au fost înmânate hârtii în sensul acesta.

Trebuie să mă duc deci la Bucureşti.

Scriu în grabă, cu grijă să prind autobuzul spre Bozovici. Socotesc să stau acolo până luni, să petrec ziua de marţi la Timişoara. Aş vrea să mă opresc miercuri la Caransebeş. Am putea sta împreună după-amiaza întreagă.

Te îmbrăţişez cu drag,

Anton

Voi trece marţi la Poşta Centrală Timişoara. Dacă-mi scrii ceva poste-restante mă ajunge.

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Caransebeş, Casa Korongy, la D-na Friedmann.

367. A.G. către Şt. Cristescu [12.12.1936]

Sâmbătă dimineaţă

Ştefania mea dragă,

Am sosit la Bucureşti joi la 10 jumătate. N-am găsit pe nimeni în gară. Mi-am lăsat lucrurile şi m-am dus la Fundaţia Principele Carol. Stahl m-a întrebat de la început ce vreau să fac. I-am spus că aş vrea să muncesc la Universitate şi să fac pe lângă asta tot ce voi putea la Fundaţie. El mi-a înşirat câteva lucrări la care ar fi să lucrez şi eu: felurite expoziţii, nişte îndrumătoare pentru Cămine[1].

Profesorul e plecat la Paris de luni şi se va întoarce la 24. Neamțu, care a venit mai târziu de la tipografia unde scosese ultimul număr din „Curierul Echipelor"[2], mi-a spus că Profesorul i-ar fi spus că are de gând să mă întrebuințeze şi la Universitate. A[u] venit apoi d-l Bucuța, Focşa, Nicu Popescu. S-a încins un fel de taifas întocmai ca acele de la Minister: tot în biroul Profesorului; mi-au plăcut lucrurile pe care le-a spus d-l Bucuța, dar m-am dezvățat de statul fără rost. Masa am luat-o cu Pichi Pogoneanu, Nicu Popescu şi Neamțu. Ne-am războit, mai în formă, mai în serios, cu Pick, care vede prea administrativ raporturile noastre cu statele vecine. Apoi Nicu Popescu m-a ajutat să cumpăr o pălărie. După câteva intrări şi icşiri, i-a impus unui negustor cu „prețuri fixe" de pe Academiei o scădere de zece la sută. Eu mă aşteptam încă, şi când ajunsesem la 20 de paşi de prăvălia pălărierului, că acesta ne va ajunge din urmă. L-am văzut apoi pe frate-meu cel mic. L-am găsit înalt, cu o mustăcioară, destul de chibzuit şi foarte lăudat de Director şi Subdirector. Nu că ar fi premiant, ci pentru că anul trecut se părea că şi-a pierdut din mână frâul şi că va rămâne repetent. Mi se spune că a întrecut criza asta cu multă energie încă din primăvară. L-am văzut apoi pe Comarnescu, cu care a rămas să mă duc la Prof. Rosetti[3], la Fundația pentru literatură.

Ieri m-am achitat de câteva comisioane bozovicene şi timişorene. Mă îmbrăcasem ca de Bucureşti. Am sosit la 11 la Fundație. L-am rugat pe Stahl să-mi comunice intențiile lui cu privire la una din expoziții (cea a echipelor), să-i pot da peste câteva zile o schiță de organizare. Şi-a găsit mult de lucru şi s-a făcut ora unu înainte să-mi fi spus. Între timp a venit Herseni. M-a întrebat despre câte toate. Asculta, posomorându-se câteodată. Apoi mi-a cerut să dau o cronică despre Sociologia germană[4] de acum până luni. A venit apoi iar d-l Bucuța şi s-a încins iar vorba. Eu am însemnat adresa ta pe o hârtie, ca să-l rog să-ți trimită omagiul, dar m-am pomenit mai târziu despărțit de d-l Bucuța şi cu ea în buzunar. Nu voi uita să i-o trec azi. Stahl era să mă ia cu el la masă, dar mă chemase Neamțu. Acesta mi-a spus că Stahl i-ar fi zis de dimineață, când vorbeau despre ce ar fi să fac eu, că tare are mult de lucru, dar tot n-ar da din mână nimic. Se pare dar că n-am să mă tem de o prea mare sechestrare prin lucrările Fundației. Neamțu şi Nicu Popescu mi-au vorbit de planul lor de emancipare financiară: ar vrea ca noi trei să punem la cale un oficiu de librărie şi bibliografie. Am vorbit apoi cu Tistu şi am redactat două note despre cărți germane care ar fi să fie traduse în româneşte, pentru Profesorul Rosetti. N-am mai izbutit să le transcriu la maşină până la la 6^{30}, când i-am fost înfățişat. M-a primit bine şi a rămas să colaborez la „Revista Fundațiilor"[5]. Probabil că se va hotărî şi traducerea uneia din cărțile pe care i le-am propus (*Von Kriege* a generalului Clausewitz[6], 1832 şi *Der Arbeiter* a lui Jünger[7], pe care-l cunosc şi socotesc drept interpretul cel mai perspicace al întâmplărilor de acum ale lumii). Am cinat cu Comarnescu şi nişte conducători ai Gărzii de Fier: soții Polihroniade[8] şi Tell[9]. Obosit şi întru câtva indispus şi luat pe neaşteptate, am

fost posac şi bănuiesc că i-am nemulţumit. Rămâne să-mi precizez şi poziţia politică într-o convorbire cu un bănăţean pe care-l preţuiesc f[oarte] mult, cu Belgea[10].

Nădăjduiesc să izbutesc să-mi lămuresc cât de cât până la Anul Nou atât situaţia economică cât şi tărâmul de activitate ştiinţifică şi situaţia în politica noastră. Azi aş vrea să-l văd pe Vulcănescu; mâine sunt la masă la directorul internatului fratelui meu. De luni, când voi isprăvi cronica pentru revistă, încolo alte întâlniri: Mitu, Amzăr, Bernea (cel dintâi e asistent la P.P. Negulescu[11], cel din urmă la Mehedinţi[12]).

Voi trebui să-l aştept probabil aci pe profesor. Şi e de văzut dacă mă voi mai putea duce la Bozovici şi pentru câteva zile. Ne vom vedea dar la Bucureşti.

Stau la „Hotelul Traian", lângă gară. De luni voi vedea dacă e cu putinţă să iau de-a dreptul o locuinţă, cum socoteam, sau dacă trebuie să mă mulţumesc la început cu o cameră mobilată.

Părul meu îmi aminteşte adeseori parfumul tău. Sufletul mi-i plin de iubire şi de dor. Cred că voi izbuti în ofensiva de aşezare a acestor luni pentru că mi-eşti dragă.

Te sărută,

Anton

Să nu uiţi să-mi aduci fotografia pe care am uitat s-o iau. Cred că e mai bine să-mi scrii [în] Str. Latină 8. Voi vorbi cu portarul. Poate că d-l Bucuţa va zice să-ţi ridici tu singură exemplarul din *Omagiu*.

Nu uita să mănânci şi să-ţi cumperi fructe.

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Bucureşti 3, Str. Popa Rusu 13, Căm. A.C.F.R.

368. A.G. către Şt. Cristescu (18.12.1936)

18 decemvrie 1936

Ştefania mea dragă,

Aş vrea să te aştept la gară la sosirea ta, dacă lucrul nu te stânjeneşte. Ştiu că iei vacanţă mâine. Dă-mi poate o telegramă mâine după-masă (Hotel Traian, Griviţei).

Au mai trecut câteva zile de Bucureşti. N-am sfârşit încă rândul întâlnirilor. Unele m-au decepţionat, altele mi-au făcut plăcere. Cu Ricu n-am izbutit să intru în vechile raporturi. Vulcănescu nu mi-a vorbit de o demisie a lui. (Pe câte am înţeles, nu mi-ar folosi la mare lucru nici dacă ar face-o). Pe Mitu Georgescu şi pe Mihai Pop i-am găsit schimbaţi în bine. D-l Bucuţa mi-a arătat deosebit de multă bunătate. Şi Vianu m-a primit cu multă prietenie. Îţi voi povesti totul amănunţit.

Până să vie profesorul voi fi, cred, deplin orientat de posibilităţile deschise. Aş vrea să evit să cer lucruri irealizabile chiar cu vrerea lui. Se pare că

programul va fi: oarecare muncă la Fundație înainte de masă, biblioteca după-masă, înscriere la Capacitate (trebuie să o scot la cale cu bătrânul Pogoneanu[1] să-mi îngăduie să mă achit accelerat de Seminarul Pedagogic).

Am acceptat ieri oferta lui Nicu Popescu și a lui Neamțu de a închiria cu ei un apartament de patru camere pe lângă Grădina botanică. Nicu Popescu vrea să facă gospodărie (luând o bucătăreasă). Mutarea se va face după 1 ianuarie. Cam de luni, marți voi părăsi hotelul și trece până atunci în camera în care au stat până acum Neamțu și Popescu (pe Batiște).

Sunt foarte bucuros să te revăd degrabă și te îmbrățișez cu drag,

Anton

Domnișoarei Ștefania Cristescu, Caransebeș, Casa Korongy
Hotel „IMPARATUL TRAIAN", București, Calea Griviței, 177 (alături de gara de Nord)

1937

369. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 14.1.1937)

Bucureşti,
14 ianuarie 1937
joi

Iată săptămâna decând ai plecat. Dacă n-aş avea atâtea alergături, aş fi stat zilele acestea numai cu gândul de ce trebuie să fii tu departe şi noi să ne aşteptăm cu anii. [...]

În privinţa mea nimic deosebit de nou. Sărbătorirea Profesorului[1] ne-a luat o zi. A fost penibilă, cu un Profesor prea vădit dornic de recunoaşteri şi incapabil să deosebească cuvintele sincere de mulţimea celor oficiale (a trecut aproape cu vederea ce a spus Vulcănescu din partea „monografiştilor"). Situaţia mea se lămureşte cu încetul. Alaltăieri am stat de vorbă o seară-ntreagă cu Herseni. [...] Herseni mi-a oferit jumătate din studenţii seminarului lui. Mie mi-ar fi plăcut mai mult un seminar de politică cu câţiva studenţi din anul ultim. E de văzut cum va hotărî azi Profesorul. N-am mai pus problema [bibliotecii] Seminarului, văzându-l nevoiaş pe acel domn Gib[2], care mă suplineşte. Pogoneanu – a acceptat înscrierea mea la Seminar[3] şi mi-a oferit scutirea de taxe. La sărbătorirea lui Gusti, Vianu mi-a cerut cu multă stăruinţă să scriu în volumul omagial Petrovici[4], care e o istorie a filozofiei moderne, cele 25 de pagini despre Fichte[5]. M-a prezentat d-lui Petrovici ca autor al acestui capitol încă înainte să-mi fi dat adeziunea. Voi trebui să-l fac. O convorbire lungă cu Vulcănescu m-a întristat: nu ne înţelegem: el face ştiinţă pentru ştiinţă, eu aş vrea-o cu rost, capabilă să deosebească esenţialul de întâmplător. Cu revista merge încetinel. Aştept să plece mâine Profesorul, ca să mă apuc mai liniştit de lucru. Îmi voi primi şi masa şi rafturile zilele acestea şi atunci viaţa cu plan va putea începe. N-am mai scris programul revistei[6], prea-l vrea schimbat Profesorul întruna. Aşa că a rămas să fie scos.

Va avea trei studii consacrate sociologiei la început. Eu îl voi scrie pe întâiul: *Problematica actuală a Sociologiei*, Herseni pe al doilea: *Sociologia în România*, Stahl pe al treilea: *Problema unei sociologii româneşti*. Profesorul îl vrea consacrat Sociologiei. Pentru numărul acesta te-aş ruga să scrii o cronică frumoasă despre *Atlasul limbii române*[7]. Ţi-am trimis prospectul, de la care ar fi să pleci; ieri pe număr din „Revue de Transylvanie", azi un altul, cu contribuţii asupra lucrărilcizez

pregătire. Mâine voi putea să-ți întregesc informația printr-un număr mai vechi al „Boabelor de grâu", cu un studiu despre „Muzeul limbii"[8] și cu un interviu din „Curentul". E un fel de continuare a preocupărilor tale dialectologice. Să-l scrii frumos și cald: e o operă de mare însemnătate și greutate. Cred că așa cum îmi pare mie rău că nu lucrez la Manuilă, trebuie să-ți pară rău ție, că nu lucrezi cu Sextil Pușcariu. Cât de lung crezi tu; aș fi bucuros să fie cel puțin trei pagini de cronică. Dacă ai putea să dai și un document, nu prea lung, dar iarăși cu câteva rânduri frumoase de situare, aș fi tare bucuros. Termenul de 25 ianuarie. Trebuie să dau la tipar materialul în această zi, dacă e să iasă încă în ianuarie. (Numărul din decemvrie, pe care nădăjduiesc că l-ai primit, a ieșit de-abia săptămâna trecută).

Am restituit lui Focșa trei volume din Stere[9] și unul din Lascarov-Moldovanu[10] pe care le-am găsit la Bibliotecă. Am luat la mine două volume Densusianu semnate „Didi", care se găseau tot acolo și un rând de broșuri Leca Morariu. Cum Profesorul pleacă mâine voi putea să mă duc poimâine să târguiesc ceștile de ceai. (Și lampa frumoasă) [...]

370. Șt. Cristescu către A.G. (14.1.1937)

Caransebeș
Joi 14 ianuarie 193[7]

Dragul meu Anton,

S-a întâmplat așa cum ai prevăzut tu. Am întârziat cu scrisoarea mea. De vină nu e desigur faptul că am citit în tren volumul *Lucienne*[1] în întegime, sau că am continuat cu nerăbdare celelalte două; deși am citit cu grijă, încercând să te găsesc pe tine printre rânduri. Sunt acum la jumătatea volumului III, tot acolo unde eram luni seara și de unde n-am avut timp să trec mai departe. Mi-a plăcut mult *Lucienne*. Volumul II este desigur cel mai adânc prinos adus vieții adevărate și simplu omenești. (M-a turburat însă și m-a lăsat vag întristată.) Volumul III îmi pare puțin prea construit. Are însă mult adevăr. Crâmpeie din el le-am trăit cu de multe ori gândind la tine.

Între timp am fost prinsă cu lucruri plicticoase: a trebuit să cumpăr lemne, să alerg vreo două zile, să le găsesc de-abia ieri, după mult umblet și greutate. Faptul apoi că s-au stricat nu știu ce conducte, care au împiedicat aducerea apei la baie, m-a făcut să-mi pierd mult timp spălându-mi ba un picior, ba celălalt, ba nasul și fiecare ureche. (Cu toate necazurile mele, acesta din urmă m-a amuzat destul.) Astăseară am făcut în sfârșit baie. Și fiindcă sunt curată, iată că-ți și scriu. De fapt, se poate ca acesta să fie adevăratul motiv al tăcerii mele.

Am intrat însă în plictiseala școlii. M-am certat iar cu Directoarea, sunt enervată, mă întorc acasă și plâng. Sunt tare mâhnită că nici n-am căutat printre

notițele mele până acum și nu m-am apucat să scriu. Va trebui să vorbesc aici fetelor la 24 ianuarie și nu știu ce le voi spune.

Te rog însă mult, pisicuța mea dragă, să mă ții la curent cu planul revistei tale și să-mi ceri la dată fixă articolul pe care-l vrei tu. Acționează de departe cu gândul și fapta asupra voinței mele, căci altfel mă pierd. Mă trezesc așa de fără rost uneori că-mi vine să stau în pat așa în mod absurd, deși știu că am ore la opt. Așa aș voi să nu mă duc la școală. Nu uita iarăși, dragă Anton, să vorbești de pe acum cu Jura[2] și să vezi tu pe la Minister cam ce ar fi de făcut ca să mă pot transfera de aici. Gimnastică n-am putut face zilele acestea, voi începe de-abia de mâine. Reșou[3] nu mi-am cumpărat încă, așa că mă strâmb dimineața la lapte, beau un deget și pe urmă plec la școală. Nici plimbări după-masă nu fac.

Tu, dragul meu Anton, tu ce faci? Ce ai mai aranjat cu Profesorul? Mă gândesc la tine cu grijă și sunt așa de necăjită că nu sunt lângă tine. Ți-ai luat lampa? Ți-ai aranjat oarecum camera? Ți-ai cumpărat perdele? Să nu te lași supărat, să râzi cu băieții, așteptând să te aranjezi cu toate. Nu mă uita, Anton, și scrie-mi. Eu zilele acestea tot am așteptat scrisoare de la tine. Așa aștept eu, chiar și când nu scriu. Mi-așa de dor de tine. Citind *Psyché*[4], mă simțeam uneori așa de aproape de tine. Zilele acestea m-am trezit de pe la ora șase dimineața și-mi simțeam inima grea. Poate tu gândeai la mine. Așa mi se părea mie, dacă nu m-am înșelat. Îți sărut ochii și buzele tale de care mi-amintesc în fiecare seară (și uneori și în clasă, la lecție. Ce mă fac eu?) Te rog să-mi scrii și să-mi ordoni să fac un articol. Că altfel eu nu fac decât să mă simt amărâtă și să-mi fie dor de tine.

Fata ta supărată,

Ștefania

Domnului Anton Golopenția, Str. Dr. N. Tomescu, 4, București – VI

371. A.G. către Șt. Cristescu (fragment, 20.1.1937)

[București]
20 ianuarie 1937

[...] Am multă alergătură cu revista. Herseni nu mai dă articolul pe care-l promisese. Ricu a scris unul cu miez. Eu îl scriu de-abia pe al meu. Partea de cronici și de recenzii va fi bună și bogată. Ai primit materialul pentru cronica despre *Atlasul limbii române?* [...] Vei putea găsi tu oare timp, prinsă și cu pregătirea cuvântării de 24 ianuarie, să o scrii? Dar de un document? Dar de două alineate despre Meillet, unul despre însemnătatea lui pentru sociologie, altul cald despre Profesorul tău. Joi, 28 ianuarie, e termenul cel mai larg cu putință. Vineri numărul ar trebui să intre în mașină și sâmbătă să fie gata.

Herseni a pornit, cu toată oferta lui de armistițiu, ofensiva. La întrunirea pe care a făcut-o Profesorul, ca să vorbim despre revistă, mi-a spus să-mi precizez

poziția, că se pare că nu mai cred în „sistem", că sunt de partea lui Andrei[1]. I-am răspuns demn și câteodată dârz, menajându-l totuși. Profesorul a vorbit mult, s-a pierdut în planuri gigantice de 15 000 monografii în patru ani, împiedicându-mă să argumentez, ca să zică la urmă că nu l-am convins. A rămas să citească ce voi scrie în revistă, să n-o fac organul sistemului meu.

Îmi pare rău că am avut prea multe obligații ieri și alaltăieri și că nu ți-am putut răspunde îndată și trimite câteva sugestii pentru cuvântarea din 24 ianuarie. Eu aș zice că ziua aceasta e comemorarea întâiei din cele patru Uniri, care au fost de trebuință pentru ca întreg neamul românesc să ajungă să aibă o existență politică, să încapă într-un stat românesc. Și aș pomeni unirile celelalte: 27 martie 1918 (Basarabia), 28 noiemvrie 1918 (Bucovina), 1 dec[embrie] (Ardealul, Banat– Crișana și Maramureș). Aș spune, apoi, că aceste patru Uniri îndeplinesc năzuința de mai bine de 600 de ani a neamului nostru. Aș evoca apoi destinul reparat prin aceste Uniri. Cum partea de din afara Carpaților a câștigat existență politică în două state românești deosebite în veacurile 13 și 14, iar partea dinăuntrul Carpaților a ajuns supusă ungurilor. Cum, cu Mihai Viteazul, năzuința de a ajunge la un stat al tuturor românilor s-a înfăptuit trecător. Cum în veacurile următoare neamul s-a desfăcut în mai multe „frânturi" (Bălcescu) prin smulgerea de ținuturi din trupul Moldovei. Cum efortul desfășurat de românii ardeleni și apoi de cei munteni și moldoveni de prin a doua jumătate a veacului 18 a dus la starea de azi de după cele patru Uniri. Fapta de la 24 ianuarie 1859 a fost întâiul rod al acestei acțiuni naționale. Cu ajungerea la tron a lui Cuza s-au pus bazele statului român nou întregit în 1918 de pe urma luptei naționaliste a ardelenilor, bănățenilor, bucovinenilor și basarabenilor și a jertfelor „Vechiului" Regat.

Lampa n-am târguit-o încă. Rafturile mi-au venit. Masa soseşte mâine. Acum îți scriu aşezat pe pat cu un scaun în față. Zilele acestea trebuiesc cumpărate perdelele. Tare mi-a mai părut rău că nu le-am cumpărat cât ai fost aci. Am ieşit uluiți din magazinul „Vulturul de mare..." Nicu Popescu cu mine, când am fost să vedem unele. Să iau perdea de olandină albastră sau una dintr-o pânză albastră cu flori mici negre și albe imprimate pe ea? *Brise-bise*-uri[2] gălbui? Și nici ceștile n-au ajuns cumpărate. Deși mi-ar fi în fiecare zi să închei un pachet care să te bucure.

Nu te mai lăsa impresionată de d-ra Deac[3]. Gândește-te la teză. [...]

372. Șt. Cristescu către A.G. (27.1.1937)

27 ianuarie 1937

Dragul meu Anton,

Mâine e ultima zi în care putea să-ți mai sosească articolul, cronica sau documentul pe care tu mi le cereai pentru revista ta. Iată însă că nu-ți va sosi

375. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 15.2.1937)

15 februarie [1937]

Săptămâna care a trecut, de când am început, a fost plină de alergături şi de supărări. Alergături, pentru că nesigur de rămânerea la Profesor, am acceptat felurite însărcinări şi lucrări ce netezeau drumuri bune de umblat la nevoie. Trebuie să dau pentru o Enciclopedie a României în trei volume[1], portretul „sociologic" al câtorva judeţe ardelene[2], să redactez vreo două broşuri de propagandă[3] ale Direcţiei Presei, să isprăvesc traducerea Ciaianov[4] pentru dl Madgearu[5]. Supărări, îndeosebi cu revista, care a pornit la drum foarte încet din felurite motive tehnice (s-a mutat la Torouţiu[6]). Am scris printre picături, între două alergături aş fi trebuit să zic, articolul promis. Când a fost gata, Profesorul şi apoi Ricu i-au găsit felurite erezii şi cusururi „monografice". Cu Profesorul am dus-o tot mai rău. M-a pus să vorbesc la seminarul lui cu studenţii care-şi pregătesc teza de licenţă şi doctorat, în fiecare şedinţă, despre un sociolog german nou. De fiecare dată, când îl descriu pe unul, devine oarecum gelos. Când am vorbit despre Freyer, aproape că s-a certat cu mine în faţa băieţilor. Acum mi-a făcut reproşuri că nu pomenesc îndeajuns Institutul Social etc. Mă port de vineri cu gândul să termin numărul 1 şi să-l părăsesc apoi pe Profesor. Nu mai sunt aşa de îndârjit ca vineri, dar cred că voi face totuşi pasul acesta [...]. Frate-meu cel mic[7], e drept, mi-a spus ieri să aştept până la armată. Numărul va ieşi poimâine la prânz.

Azi am fost de multe ori cu gândul la tine. Am petrecut ziua întreagă la tipografie. Seara, când a fost să-i las Profesorului coalele paginate, mi-am ales drum pe la biserica Popa Chiţu. Brazii sunt ninşi din belşug şi troienele mari în jurul bisericii, de nu te-ar mai zări nimeni în dosul lor.

Trebuie să scrii cronica Puşcariu[8]. Nici la Bucureşti n-ai avea la îndemână material mai mult. [...] Ştii atâtea despre atlasuri, încât vei putea privi mai bine decât oricine altul întreprinderea aceasta începută de-abia. Numărul viitor al „Sociologiei"[9] va fi consacrat satului („Situaţia actuală a satului"). Gândeşte ce ai putea şi vrea să dai. De dat trebuie să dai, chiar dacă n-aş mai purta eu de grijă revistei. Gândeşte-te la vreun document şi la câteva texte, din cele care se pun dedesubtul studiilor. S-a vorbit acum câteva zile la Profesor, că trebuie să dai neapărat ceva pentru Congresul de Sociologie. Tema generală e „Echilibrul social". Trebuie să citeşti programul amănunţit apărut într-unul din numerele din toamnă şi să-ţi fixezi un subiect ce-ţi convine. [...]

Cărţi îţi voi trimite odată cu revista. Iartă întârzierea. Voi căuta de acum să-ţi scriu chiar şi când am alergături multe. Până la Paşti am multe de făcut. În vacanţă aş vrea să pot face o excursie cu tine. Unde, să rămâie surpriză. Am început să-mi zic de pe acum, că de abia atunci voi răsufla iar. [...]

376. A.G. către Şt. Cristescu (fragment,19.2.1937)

[Bucureşti]
19 februarie 1937
vineri

[...] Numărul de „Sociologie românească"[1] a ieşit în sfârşit. Plec îndată la tipografie, să ridic întâiele numere gata. Unul din ele porneşte la Caransebeş. Nu mă lăsa fără contribuţii pentru numărul viitor. Va fi dublu (februarie–martie) şi va avea 80 sau 96 de pagini. Tema e „Situaţia actuală a satului românesc". Îţi voi trimite un program provizoriu duminică. Cronica Puşcariu nu poate lipsi din contribuţiile tale. Trimit azi şi câteva cărţi. Cărţii lui Paşca[2] te-aş ruga să-i faci o recenzie potrivită (o coloană *petit*). Paşca e de la Muzeul limbii.

Alaltăieri aproape că s-ar fi produs despărţirea mea de Profesor[3]. Neamţu a împăcat lucrurile.

Îţi voi scrie mai mult duminică. Acum trebuie s-o pornesc la tipografie, iar după-masă am să-l prezint pe Max Hildebert-Boehm[4] la Seminarul Profesorului. [...]

377. A.G. către Şt. Cristescu (fragment 25.2.1937)

[Bucureşti]
25 februarie 1937

Îţi scriu azi nu numai ca prieten plin de iubire ci şi ca Secretar de redacţie terorizat de grija contribuţiilor la un număr dificil al revistei. Am umblat toate zilele acestea după colaboratori. Cum n-am avut zile prea bune, cele două–trei persuadări încercate zilnic îmi luau toată vlaga. Dacă aş fi să glumesc, aş putea zice că am ajuns cioban peste o turmă de pureci. Ce de alergare după fiecare autor! Aşa, ajung de-abia în dimineaţa asta, pe răcoare, să-ţi scriu şi să te rog să scrii neapărat un studiu de patru–cinci pagini de tipar pentru numărul februarie–martie al „Sociologiei", care urmează să înfăţişeze situaţia satului. Cred că voi izbuti să fac aşa ca numărul să nu mai înfăţişeze numai un sat anume, ci situaţia întregului sector rural românesc. Vor contribui şi d-l Manuilă, d-l Siseşti[1], Cornăţeanu, statisticienii. Mai greu e la spiritual. În privinţa situaţiei sanitare, economice, şcolare, lucrul se pote face prin cifre. La spiritual am nevoie de ajutorul tău. Situaţia o ştim: o mentalitate ţărănesc-primitivă în disoluţie, minată de atitudinea pozitivist-atradiţională, răspândită prin şcoală, cazarmă, lucrul în oraş etc. Vrei să dai tu câteva pagini în care să sugerezi cum magia şi descântecul sunt o rezervaţie[2], în care atitudinea tradiţional-primitivă persistă? Ar fi adică de arătat atitudinea satului faţă de magie. Din satele studiate de tine cred că s-ar putea scoate ceva de felul acesta.

Nu te supăra, Ştefanio, de chipul în care îţi scriu. Am alergături peste alergături şi economicul mi-a dat până acum atâta bătaie de cap încât n-am precizat încă titlul la cele trei–patru contribuţii de spiritual. Mai cu drag aş lua un tren, să stăm de vorbă. Dar am de dat atâtea lucruri până la 1 martie. Îţi voi trimite curând sumarul cu titlurile exacte şi o propunere mai precisă. Te rog să-ţi priveşti materialul şi să te gândeşti ce s-ar putea da. [...]

Pun în plic şi mărţişorul de anul acesta. Voi da recomandat scrisoarea. Aşa trebuie să te ajungă. [...] şi-ţi doresc o primăvară şi vară cu noroc. [...]

378. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 5.3.1937)

[Bucureşti]
5 martie 1937

Trimit sumarul numărului viitor al „Sociologiei româneşti" (partea de studii). Alături şi un plic de al tău, găsit în arhiva revistei. Te-ai purtat mai bine cu secretarii de redacţie dinainte. Poate pentru că nu ţineai la ei. (Mai ţii oare la mine?)

Sunt demult în aşteptarea unei scrisori a tale.

Greu să-ţi spun cum o duc. Şi poate nici nu e nevoie să descriu amănuntele: gama ţi-e desigur bine cunoscută. Într-un cuvânt m-am luat atât de în serios lunile din urmă, încât am fost neserios din pricina asta. [...]

379. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 20.3.1937)

sâmbătă, 20 martie 1937

[...] Adevărat că nu mi-a fost bine alaltăieri seara după ce am primit scrisoarea ta[1]. Acum îţi scriu liniştit, cu încredere şi voie bună, uitând ponoasele cu care m-am ales în săptămânile din urmă, când m-am simţit părăsit şi de tine.

Îngăduie-mi să te sfătuiesc întâi, parcă n-ar fi vorba de mine.

Dacă sufletul tău s-a desprins de mine, să nu pregeţi să-i dai ascultare unuia din peţitori. Oamenii nu sunt aşa de deosebiţi unii de alţii, cât s-ar pare. Iar o viaţă ocrotită lângă un bărbat demn de stimă e un liman, ca puţine altele, în viaţa atât de bântuită de furtuni a muritorilor.

Dacă-ţi sunt drag cât îmi scrii, nu e bine să te pripeşti. Nu purta grija anilor trecuţi. Împlinirea iubirilor aşteptate readuce trecutul. Cei ce se păstrează pentru cineva, nu-şi pierd frăgezimile. Înfloresc dintr-o dată şi luxuriant la vremea îmbrăţişărilor, ca mugurii primăverilor îndelung întârziate de crivăţ.

Uite cum cred că e cu noi. Am ajuns, împovăraţi de împrejurări, să nu fim nicicare îndeajuns de credincioşi. Eu ajung să fiu cu gândurile la câte toate, pentru că mi-e că nu mai ţii la mine. Iar tu te îndepărtezi poate şi zici să-ţi croieşti drumul tău, pentru că simţi că eu n-aş stărui cu tot dinadinsul. Eu mi-am

386. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 18.5.1937)

[Bucureşti]
marţi 18 mai [1937]
dimineaţa

Am vrut şi eu să-ţi fac bucuria unei scrisori trimise în lunea plecării tale. [...] A venit însă fratele meu, înainte s-o fi transcris. Mi-a spus şi el câte ceva din vorbele şi vrerile celor din Banat cu privire la noi. Am rămas întristat. Acum că ne ştiu toţi, n-au cum nu ne îngreuia viaţa în acest răstimp al dovedirii şi al ajunsului meu la tine. M-am mohorât. Iar de marţi dimineaţă am intrat într-o lucrare care mi-a luat toate dimineţele de la 6 la 2; după-amiezele au fost de toropeală şi alergătură. M-am pomenit sâmbătă cu scrisoarea tot netranscrisă. Duminică am umblat la Cernica şi Pasărea, ca să mă împrospătez pentru ce trebuie făcut săptămâna aceasta. Aveam în buzunar hârtia pentru scrisoarea către tine. Dar se îngrămădiseră atâtea şi am umblat mult, mă ţinea de vorbă şi un prieten bun cu care făcusem astfel de drumuri la Hamburg[1]. Ieri am fost obosit. Azi, că mi-e bine, îţi scriu repede, înainte de a mă pierde în treburile săptămânii acesteia. [...]

Aş fi bucuros să ştiu că nu vei rămâne din nou pasivă. Orice faptă ne apropie definitiv [...] Trebuie doar să ne cucerim dreptul la iubirea noastră. [...]

387. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 29.5.1937)

[Bucureşti]
sâmbătă, 29 mai 1937

[...] Gândul cu care cred că mă obişnuiesc, după experienţa anului acesta, în care n-am ajuns „să salvez ţara" nici într-o grupare politică, nici în administraţie, e concentrarea asupra ştiinţei, apucatul hotărât pe drumul Universităţii. Pare că n-am ştofa celorlalte nicidecum, cât le voi şi fi pricepând însemnătatea şi dori eficacitatea. Simt că stau să ies din disponibilitatea aceasta, dornică de toate, dar sterilă şi peste măsura mea, spre a deveni numai un puţin de teoretician. Voi căuta să găsesc un chip de înţelegere cu Profesorul şi să-mi fac ucenicia în învăţământ. Mă deprind şi cu gândul să-ţi cer să-mi fii aliată încă în luptă, să nu aştept, cum mă învaţă orgoliul şi o grijă exagerată a viitorului tău, până voi fi gata şi riscul pentru tine cu totul înlăturat. Prea am gândit bătrâneşte şi cu teamă. Parcă aş fi acum o gazdă, care scutură şi potriveşte toate pentru un oaspe drag, care vine. Pregătesc locul tău în viaţa mea. Vom izbuti poate să ne ajutăm unul pe altul, să nu risipim fără rost tinereţea şi vrerile, de care bolim. [...]

Ţi-am trimis numărul nou al „Sociologiei". Îţi place? Am făcut cu tine ce-am făcut cu mine. Am anunţat, cum ai văzut, Cronica despre *Atlasul lingvistic*. Când

am scris *Aportul pentru Sociologia României*[1], am fost cu gândul la lecturile noastre comune şi la cronica ta. Aşa cum *Atlasul lingvistic german* a dus la morfologie culturală şi ştiinţa neamului, aşa *Atlasul* nostru *lingvistic* poate oferi indicaţii preţioase pentru o hartă a ţinuturilor fireşti ale ţării, a zonelor de contact intens între diferitele ramuri ale neamului (macedo-românii cu daco-românii, în Banat), acţiunea drumurilor mari, a oraşelor, a mişcării interne de populaţie etc. E un prim pas spre un Atlas folcloric, social, economic. Hărţile care vor prelucra diferenţele fonetice în cadrul ariei aceluiaşi termen vor îngădui atari diferenţieri minuţioase (hărţile date până acum indică numai marile regiuni, plecând de la lexic).

Cărţile germane şi un franţuz excelent (Saintyves: *Manuel de Folklore*, 1937), nu mi-au sosit încă. Voi căuta să ţi le trec cât de în grabă.

Am uitat să-ţi spun că s-a inaugurat aripa nouă la Academie. Sala de lectură e neaşteptat de modernă şi de cochetă. Şi ce e bun: ai la dispoziţie un fişier alfabetic civilizat. Mă bucur, oricând pot să mă duc acolo. Ne vom duce împreună de îndată ce vei veni. (Au făcut şi un bufet jos.)

Mai ai ora de luni şi sfârşeşti întâiul tău an de şcoală. Mulţi înainte, plini de mulţumirea la care năzuieşti. [...]

Adresa Profesorului e: Paris VIIIe, rue de la Baume, 2[2].

388. Şt. Cristescu către A.G. (3.6.1937)

Caransebeş
3 iunie 1937

Dragul meu Anton,

Am fost aproape fericită luni când am primit scrisoarea ta. Mi s-a părut aşa de caldă şi printre rânduri mă aplecam să te văd vibrând de dorul meu. Am citit-o nu ştiu de câte ori, până ce acum am ajuns să nu mi se mai pară aşa de caldă.

De când sunt aici, sunt rare zilele în care să nu-ţi simt lipsa şi depărtarea. Vin acasă şi-mi amintesc de tine, mă plimb la Teiuş şi te aştept, într-un film joc, cu gândul la tine, roluri de îndrăgostită.

Prima ta scrisoare m-a întristat. Mi se părea chiar că nici nu mai am de ce să-ţi scriu. Apoi am fost prinsă în o mie şi una de obligaţii. A trebuit să pregătesc o serbare la „Pomul v'erdje"[1]. Serbarea a avut loc sâmbătă, 29 mai. Dar câte repetiţii au trebuit, câtă bătaie de cap, numai eu ştiu. Aşa că am rămas cu tezele necorectate. Şi a trebuit să lucrez ultimele zile încontinuu ca să termin pentru astăzi, când avem conferinţa şcolară anterioară intrării în examene. Acestea vor începe în curând. Şi acolo, noi profesorii de Română, alte rânduri de teze. Groaznic!

Anton, am fost gata să-ţi trimit o telegramă. Nu ştiu de altfel dacă nu ţi-o voi trimite până diseară. Vreau să te rog să mergi la Jura ca să ştergeţi de pe listă

în prima lună de vacanță. Mi-e teamă să nu fie prea târziu și toate posturile bune să fie date. Oricum, la curs voi căuta să ies din comun, luând parte la discuții și pregătindu-mi bine discursurile și interpretările.

Aștept și sfatul tău. Cred însă că trebuie să fac aceasta. Cu firea mea independentă, cred că trebuie să fac în așa fel încât măcar la școală să trebuiască să comand. Nu este o mândrie exagerată, cred. Decât însă să primesc ordine proaste, prefer să muncesc în plus, bine. Cred că o protecție pe lângă Sidorovici[4], D-ra Cămărășescu[5], o laudă exagerată a mea, mi-ar ajuta să repar întârzierea[6]. Aici nu spun nimic Directoarei. Deocamdată vreau să mă informez bine asupra rosturilor și încheieturilor străjeriei și apoi să cer să fiu acceptată la curs.

La școală va veni numai un ordin de chemare. Mă neliniștește faptul de a-mi lăsa elevele timp de trei săptămâni. Dar vom merge repede cu materia, pentru ca elevele să nu rămână prea în urmă, în cazul unei proaste supliniri.

Abia aștept să te văd și să stăm de vorbă. (Dacă nu cumva ziua promisă nu se va transforma până la urmă în câteva minute.) Altfel, sunt singură, nervoasă și dezechilibrată. Dimineața nu mai mi-e foame, la școală lucrez fără plăcere, ziua-mi trece fără rost. Din nou mi se pare greu de trăit. Îmi trebuiesc perocupări noi, îmi trebuiește o nouă ieșire din comun. Și n-o găsesc nicăieri. Vino, te aștept să treci și pe la mine,

Ștefania

Domnului Anton Golopenția, Str. Dr. N. Tomescu, 4, București VI

407. A.G. către Șt. Cristescu (c.p.i., fragment, 4.10.1937)

[Cetatea Albă]
4 octomvrie 1937

A trecut săptămâna de Cetatea Albă. Ne-au afundat autobuzele în mijlocul județului. Apoi am văzut licărind noaptea pe malul opus al Nistrului sate electrificate și am fost ciuruiți de acele tuturor țânțarilor. Ieri ne-au scos la capătul Limanului, într-un sat de pescari. De aci am ajuns la Bugaz, la mare și apoi la Cetate. M-am spălat pe mâini și acum sunt gata de umblarea repede a orașului. La nouă plecăm. La Caransebeș voi ajunge poate vineri. [...]

408. A.G. către Șt. Cristescu (fragment, 10.10.1937)

București,
10 oct[ombrie] 1937

M-am întors răcit de la Cetatea Albă. La întoarcerea de la Bugaz, am adormit obosit într-un colț bântuit de curent al punții de sus. N-am fost bun de mare lucru timp de vreo două zile de la sosire. Abia de am putut strânge ceva material

pentru o expoziție județeană de la Dej, unde trebuia să fie reprezentată și Echipa. Alaltăieri am fost la Brașov să dau la tipărit teza. Gött[1], tipograful la care trebuia să mă duc, e foarte de treabă, tipăritul va fi gata pe 20 noiemvrie, iar costul a vreo 500 exemplare (150 pentru Universitate) nu va trece 14 000 lei. Cu plecarea la Paris lucrurile s-au încurcat întrucâtva. Funcționarul de la Comisariat, căruia îi dădusem înainte de două săptămâni actele ce aveam și fotografia, n-a pornit demersurile decât tot vineri, obișnuit să soluționeze degrabă și în ultimul moment. Deoarece eu mă încorporez în noiemvrie, trebuie să mai obțină fel de fel de alte autorizații. Unele din demersuri vor fi făcute de-abia azi. Așa, voi putea pleca de-abia miercuri sau joi. Nu cu Neamțu, care pleacă azi. De îndată ce voi avea știri sigure, îți voi da o telegramă, să știi când vin. Ieri mi-am găsit și cameră. Adresa nouă am notat-o încă pe plicul de azi. Un cartier liniștit și liniștitor între șosea și Bulevardul Ghica. O cameră în genul celei de pe Polonă. Sus la etajul II. E drept, de formă neregulată; cu o ușă largă ce dă într-un balcon, în loc de fereastră; alături de alți chiriași (pe cât am priceput, două perechi de funcționari, fără copii). Sunt bucuros, simt că o voi ști aranja bine și că, liniștit și retras, voi putea lucra intens acolo. Mă preocupă mult în zilele din urmă organizarea activității mele. Am devenit cam leneș, de când m-am întors în țară. Nu am mai folosit jumătățile de ceas dintre lucrările mai mari ale zilei. Și nici n-am pornit lucrări de mai lungă scadență, ținându-mă numai de cele ale zilei. Trebuie să mă pun la punct, vremea să stăm împreună se apropie și n-aș vrea să am a mă rușina în fața ta. Am nevoie de disciplina aspră de lucru, fără de care risc să rămân mult sub măsura mea.

Gândul tău de a merge la un curs de comandante străjere[2] mi-a făcut multă plăcere. Știu și eu că străjeria e în ascensiune și că poate în curând participarea să fie o cerință pentru profesori. M-a bucurat însă pentru altceva hotărârea ta. Noi n-am vorbit până acum mai niciodată despre atitudinea noastră față de cele ale nației, n-am făcut politică cum se zice. Eu, deși sunt un contemplativ care poate fi cel mult plănuitor, am comprehensiunea și respectul acțiunii de conducere a nației. Nu mă împiedic de neajunsurile ce-i sunt nelipsite. Nu vreau să fac știință pentru știință, ci știință utilă nației, și dacă aș putea ajuta toate inițiativele care au în vedere mai buna integrare a nației, aș lucra în cadrul tuturor. M-am temut uneori să nu fii străină de această preocupare. Să nu ții numai la „Știință" și numai la lucrările *noastre* proprii. De asta mă bucur că ești pornită acum să ajuți o inițiativă din cele care ne depășesc. [...] Și poate să punem la cale împreună ceva destinat străjeriei. Mi-e de mult gândul la chipul în care ar trebui făcută educația românească în străjerie și la premilitari. Am avut prilej să văd cum procedează germanii. Cunosc destul de bine toate fețele realității românești: geografie, istorie, demografie, structură socială, situație economică, cultură, situația în lume între celelalte state și puteri și știu să le desprind nervul politic. Mi-i gândul dar la un manual de vreo 120 de pagini, dense și totuși lizibile, pentru instructori: colaborând am putea-o scoate și

politică şi utilizabilă în mare măsură. Ca să nu fie greoaie cum sunt toate cele scrise de mine, şi prea bătucită, ar trebui s-o rescrii tu. Dar planurile de colaborare cu tine sunt multe şi mi-i nădejdea că vom duce la îndeplinire un rând dintre ele.

Scrisoarea ta din urmă mi-a arătat cât de supărat trebuie să fiu pe mine pentru faptul că n-am fost aşa de tare să-ţi scriu, săptămânile din urmă, cu toată treaba multă, scrisorile calde care-mi erau în gând.

[...] fii veselă iar şi cu dragoste de lucru [...] Întrevăd treptat toate greutăţile cu care vom avea de luptat în anii dintâi şi mai mult ţin la tine. [...]

Nu te mai îndoi, Ştefanio. Voi izbuti să-ţi scriu fără întreruperi. Tu lucrează însă şi fii veselă. E binele pe care mi-l poţi face anul acesta. [...]

Voi căuta să nu-ţi mai dau prilej de îngrijorare şi supărare prin tăceri. Să căutăm să ne ajutăm pe cât putem, că suntem mici şi singuri şi trebuie să răzbim prin ziduri întregi de greutăţi. [...]

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Caransebeş, Str. Căpitan Temeş 7, Rumania.

409. A.G. către Şt. Cristescu (c.p.i., [19.10.1937])

Vineri la prânz

De dimineaţă, ceaţă şi azi. La zece, când trenul se ridicase pe coasta Adriaticii, soare din belşug. M-am limpezit măcar pe o săptămână, privind marea azurie, care se pierdea departe, într-o ceaţă subţire de argint. Era cu toane de zi bună: aci lucie ca oglinda, acolo vălurită, dincolo străbătută de o dâră.

Am cumpărat un carneţel la Triest. Iar acum, după masa copioasă, de zi cu *farniente*, sunt, cum am mai fost de câteva ori dimineaţa asta, cu gândul la tine. Ce ţi-o fi trecând ţie prin minte acum.

Veneţia se arată.

Anton

410. A.G. către Şt. Cristescu [c.p.i., fragment, [31.10.1937]

[Paris]
joi

[...] au început ploile. Dar se înseninează pe înserat. Îndrăgesc tot mai mult Parisul. I-am cunoscut, noaptea trecută, cerul, venind de la Arcul de Triumf la Operă. Dramatic, cu nori groşi, colorati cărămiziu-vioriu de mulţimea anunţurilor luminoase. Azi am avut bucuria cheiurilor din jurul bisericii Notre Dame. Am scotocit prin scrinurile anticarilor, am privit Sena şi platanii de pe ţărm. N-am fost decât prea puţin în muzee şi la Expoziţie. O şedere mai mult de

împrietenire de-a dreptul, fără ghid, decât o trecere prin fața a tot ce e de seamă. Trebuie să venim odată împreună pentru câteva săptămâni. [...]

Plec sâmbătă seară și voi fi luni la prânz la Caransebeș. (Nădăjduiesc că Profesorul îmi va acorda în sfârșit mâine o jumătate de ceas liniștită). [...]

411. A.G. către Șt. Cristescu (telegramă, 31[.10.1937])

Cristescu S., Gimnaziul fete
Trieste, 31 ora 20

Sosesc accelerat Timișoara marți dimineața.

Anton

412. A.G. către Șt. Cristescu (fragment, 7.11.1937)

7 noiemvrie 1937
Pc. Delavrancea, Aleea C 8 București

După o zi întreagă de trebăluit la câteva manuscrise pentru „Sociologie românească", strânse cu greu, nu se poate să încep aminteri decât întrebând de Cronica despre *Atlasul lingvistic* și de nota cu privire la proveniența socială a elevelor de la Gimnaziu[1]. Ce bucuros aș fi să le primesc! Nu numai cu gândul la revistă. Aș vrea să te știu iar sigură de tine, productivă și mulțumită.

Criza prin care simt că treci și pe care n-o pot preciza mă preocupă întruna.

La București, toți cei pe care i-am întâlnit mi-au zis că m-am întremat. Spre supărarea mea, care mă știam în stări prăpăstioase ca de puține ori. Culesul de contribuții pentru „Sociologie", demersurile pentru Seminarul ce trebuie să țin (cursurile au început la 1 noiemvrie), câteva comisioane ale Profesorului mă țineau pe drumuri ziua întreagă. În drum, fel de fel de gânduri. Nemulțumirea că m-am lăsat tentat de drumul la Paris, în loc să pun la punct liniștit tot ce trebuia terminat înainte de armată. Deprimări trezite de ploaia care cade, turnată cu ropot din toate gălețile de toamnă ale norilor. [...] Deschiderea de ieri dimineață a Seminarului mi-a dat prilej nou de amărăciune. Neamțu mi-a spus de mai multe ori, când mă plângeam de lipsă de rost: „Să vezi ce liniștit vei fi de îndată ce-ți vei avea seminarul". Eu am constatat dimpotrivă. M-am văzut incapabil de a înfățișa lucruri gata formulate. N-am ajuns să-mi fixez complet temele de lucrări nici până acum. Ceea ce vreau e desigur mai bun decât ceea ce se dă obișnuit și rutinar. Dar e așa de greu de spus, când n-ai răgazul să te pregătești din vreme și cu liniște, încât ascultătorii folosesc mai puțin decât de la cel care debitează cu calm lucruri inutile și perimate. Mi s-a încărcat mai mult sufletul. Nu știu să-mi duc la claritate ideile, să le formulez, am trăit prea multă vreme la voia mea, fără să mă străduiesc să știu vorbi oamenilor.

Azi sunt mai liniştit. Poate pentru că am adormit aseară încă de la 9, îmbrăcat, că mă aşezasem pe pat pentru o clipă să odihnesc? Nopţile celelalte abia de am dormit şase ceasuri. Să fim noi oare în atât de mare măsură darul odihnei noastre? Îmi dau seamă că aş trebui să scriu şi să lămuresc cele ce mă preocupă. Că până să izbutesc, aş trebui să mă amestec în cât de puţine altele. Aşa poate îmi va izbuti ceva cât să prind curaj pentru restul anilor.

Bine ar fi să-mi vie de la tine pagini multe pentru „Sociologie". N-aş mai trebui să mă tem că ai zile tot atât de grele ca ale mele.

Aştept un răspuns de la Oraviţa. S-ar putea să trebuiesc să pornesc într-acolo mâine seară. Pentru cele câteva ceasuri ale unei prezentări. La sfârşitul săptămânii voi trebui să mă înfăţişez probabil la Craiova, la Şcoala de Artilerie, spre a fi respins (ca să mă pot întoarce la Bucureşti). Simt însă că vin câteva zile de încredere: voi face faţă şi o voi scoate la cale şi cu „Sociologia" care e încă atât de departe de tipărire. [...]

413. A.G. către Şt. Cristescu (fragment, 15.11.1937)

Craiova,
15 noiemvrie 1937

Iată că am ajuns să-ţi scriu din Craiova. Umblu oraşele tale[1] toamna aceasta.

Se împlineşte azi săptămâna de când am luat pieptiş dealul armatei. M-am prezentat marţea trecută Cercului de recrutare din Oraviţa. Joi dimineaţă am ajuns, cu un geamăntănaş în mână, la Regimentul 1 artilerie grăniceri. Cazarma se află în nişte bараci, tocmai la capătul platoului Cotroceni. De atunci m-au supus tratamentului de nefăcut nimic şi de „aşteptat ordinele", m-au „îmbrăcat" şi m-au scos la instrucţie. Sâmbătă, la prânz, am fost porniţi la Craiova, la Şcoala de artilerie. Trebuie să fiu respins aci, ca să pot rămâne la Bucureşti. Cum fizicul meu a ajuns să fie mulţumitor, trebuie să izbutesc să cad la probe. Spre a scăpa de întâmplări, i-am scris ieri d-lui Bucuţa, să pornească o acţiune suplimentară la Minister.

Ieri după-masă am umblat oraşul cu un alt „tunar", un ungur firav de la Huedin, care vrea să ajungă pianist. Şi cu gândul la tine şi puţin şi la mama, care a fost născută aci, acum cincizeci de ani şi mai bine. Am umblat întâi halele. Se vând încă în mijlocul Craiovei unele din acele troiţe mari, zugrăvite, din Dolj, ale căror fotografii fac podoaba albumelor cu vederi din România. Mi-au plăcut şi oalele şi ulcioarele de aci. Negustorii le grămădesc într-un colţ al pieţii şi le lasă acolo nepăzite. Sunt de toată eleganţa vaselor preistorice, nesmălţuite şi cu câteva şerpuituri drept singură podoabă. De acolo am urcat coasta străzilor liniştite din susul Liceului militar. Umblam fără ţintă alta decât cea de a ajunge ceasul 7, de la biserică la biserică, pornind de sub o turlă până la cealaltă, care se vedea în apropiere. Am intrat aşa în Sf. Nicolae Belivacă[2], în Sf. Mina şi într-altele, cărora nu le ştiu numele. Păcat că nu ştiu nici numele bisericii mici, în care te duceai tu să-l asculţi pe preotul bătrân şi plin de credinţă, despre care

Deocamdată sunt nedormită şi neînstare de iniţiativă. Neindependentă, cum ai zice tu.

Mi-e dor de o scrisoare de la tine. Mi-e aşa de teamă că tu m-ai uitat imediat după plecare. Scrie-mi tot ce faci şi nu uita că, în fiecare zi, o jumătate de oră trebuie s-o acorzi lui Bach[1].

Îţi încălzeşti bine camera? Aşa ca şi cum aş veni în vizită la tine, eu? Anton, te rog să citeşti un jurnal în fiecare zi. Au început să fie scoşi la pensie profesori universitari. Fă-ţi obiceiul de a cumpăra ziare.

Anton, nu mai îmi trimite carte de citit. Nu voi avea timp deloc şi e mai bine ca în puţinul timp liber să mă plimb. N-am avut timp ieri să termin scrisoarea. Aşa că ea va porni de-abia azi.

Te rog mult să-mi scrii, să nu mă laşi singură prin mulţimea aceasta.

Din tot ce fac aici îmi place muzica şi gimnastica. Mă simt cu adevărat elevă în aceste ore.Te las, să mă odihnesc puţin. E ora două după-amiază. La 3 ne cheamă la curs. Te sărută eleva străjeră,

Ştefania
Sănătate![2]

Domnului Anton Golopenţia, Bulevardul Geniului, 34 (La D-na Markowski), Bucureşti
Profesor Ştefania Cristescu, Centrul de Iniţiere „Straja ţării", Predeal

421. A.G. către Şt. Cristescu (14.1.1938)

14 ianuarie 1938
vineri

Dragă Ştefanio,

Mă bucură vestea că te simţi bine la Predeal. Mă contagiase şi pe mine panica ta şi mă îngrijorase.

Aci gerul a luat sfârşit încă de luni după-amiază. Zăpada se topeşte întruna; abia de a mai rămas o pătură subţire şi înnegrită pe platoul Cotrocenilor.

Eu am parte de zile bune. Mă simt bine acasă. Presimt că-mi voi folosi bine serile şi ceasurile libere. Traiul meu ia adică din nou înfăţişarea monotonă şi ordonată, ferită de tulburările contactului prea frecvent cu oamenii şi cu lumea, care-mi prieşte. Am lucrat până târziu noaptea luni şi marţi şi voi face la fel azi şi mâine. Miercuri m-am văzut în oraş şi am cinat cu Comarnescu. Iar ieri mi-am acordat câteva ceasuri în plus de somn. Nu plec obosit de la cazarmă, seara la 7, ci vesel şi cu gândul la ceasurile de la masă, care încep atunci. Seminarul îmi cere două seri, iar, acum, numărul din „Sociologie" pe toate celelalte. Azi am coborât în oraş, la prânz, să ridic manuscrisul unui studiu mult aşteptat. L-am revizuit până adineaori şi, de îndată ce voi fi lipit plicul acestei scrisori, voi porni să duc portarului de la tipografie materialul nou. Întors, mă voi aşeza să

plănuiesc cele de spus mâine la Seminar. Duminica mi-o va umple toată scrisul pentru „Sociologie românească".

Începe să-mi fie dor de zilele de bibliotecă. Cred ca aş şti să folosesc din plin o zi, în care aş fi lăsat în voia mea. Cazarma nu e grea deloc. Dacă nu mi-ar fi de cărţi şi de scris, aş putea fi deplin mulţumit.

La câteva ceasuri după plecarea ta, am fost la Profesor. În casa lui nouă. Am petrecut cu el un ceas agreabil. Nu-l mai iau prea în serios: aşa, mulţimea planurilor lui nu mă mai tulbură. E plin de laude pentru „Sociologia românească". Voi redacta probabil monografia Drăguşului sau a Şanţului, prin care se vor lichida giganticele ambiţii publicistice a nu ştiu câte campanii monografice. Am fost întrebat dacă sunt gata însurat. I-am spus profesorului că eşti la Caransebeş, că n-o duci prea bine cu directoarea. El e gata să te scoată directoare, să te detaşeze îndată la Fundaţie etc. l-am spus că nu cunosc dorinţele tale şi că nu voi întârzia să-i cer ajutorul, când va fi nevoie. Am vorbit mai mult despre publicaţiile destinate Congresului din 1939. Obrazul „Şcolii" cere publicaţii mai numeroase. Aşa că banii nu vor lipsi; se caută însă manuscrisele de publicat. Pe lista celor ce ar putea şi ar trebui să dea figurezi şi tu. Profesorul nu se îndoieşte că tu vei fi unul din stâlpii acţiunii publicistice[1].

Sunt pe cale să devin fumător. Pufăi din pipă fiecare seară. Începe să-mi devie prietenă. Parte din întregul atrăgător al statului acasă.

Din Bach[2] n-am cetit încă. Îi vine vremea de îndată ce voi fi gata cu numărul în lucru al „Sociologiei". În programul viitor figurează recenzia ta despre cartea lui Saintyves[3], şi alta despre *Deutsche Volkskunde*[4], pe care m-am hotărât s-o scriu.

Bubi s-a întors. A petrecut la mine seara de duminică. Nu mi-a vorbit însă de fotografii; iar eu am uitat să-l întreb de ele. I le voi cere poimâine, când cred că va veni să mă vadă. Te-a pomenit de multe ori.

Nu-ţi trimit fotografie în soldat. Pe cea pe care o am nu se vede nimic din lăudata-mi frumuseţe ostăşească. Arată un soldat trist şi pus pe intoxicare şi febră.

Voie bună şi pe mai departe la Predeal.

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Predeal, Centrul de Iniţiere „Straja ţării"
Golopenţia, Buc. VI. Bd. Geniului 34

422. Şt. Cristescu către A.G. (16.1.1938)

Predeal,
16 ianuarie 1938

Dragul meu Anton,

Aştept mereu câteva rânduri de la tine. Şi ele nu sosesc. Ce faci tu? Eşti ocupat, supărat? Sau poate m-ai uitat.

428. A.G. către Şt. Cristescu (telegramă, 25.2.1938)

D. Ştefania Cristescu
Caransebeş, str. Herce, Casa Viragh

Bucureşti 2, nr. 123
25.II.[1938]

Aşteaptă-mă acasă duminică opt dimineaţa,

Anton

429. A.G. către Şt. Cristescu (28.2.1938)

28.2.1938

Aduc un mărţişor.
Şi parte dintr-o sumă primită azi, pentru a răscumpăra ceva din datoria mea. Poate că nu voi putea trece mâine la 10 pe la tine. Trebuie să termin cu profesorul. Pentru acest caz, bun lucru şi tot binele,

Anton.

Domnişoarei Ştefania Cristescu

430. A.G. către Şt. Cristescu (28.2.1938, seara)

28 februarie 1938,
11 seara

Ceasul tău a fost luat-o înainte. Am aflat la Pomul Verde, că autobuzul mai are de aşteptat mult şi bine şi am făcut pe jos drumul la gară. Iar acolo am mai păzit câtva timp sala de aşteptare.

În Gara de Nord am sosit la 10 şi jumătate. Am pornit acasă în grabă, am luat un duş şi mi-am fiert o ceaşcă de cacao. Am mâncat câte ceva, iar după asta am coborât în oraş. Tipografie, biblioteca Academiei (care stă deschisă şi în ceasurile prânzului), Oficiul de studii de la Finanţe, Facultate. Am ajuns acasă abia la 8 jumătate seara. De atunci mi-am gătit un *porridge*[1], am băut un ceai cu lămâie, am calculat numărul de pagini pe care-l umple materialul cules pentru „Sociologia românească" nouă şi am stabilit golul ce trebuie umplut. În ultimele zile culegătorii mi-au luat-o înainte: cer ce n-am strâns şi n-am scris. Trebuie să lucrez serios câteva zile, ca s-o scot la cale.

Vrei să te apuci şi tu de recenzia Saintyves şi să formulezi din nou propunerile tale cu privire la studiul tradiţiilor româneşti în străjerie?

Îmi amintesc ziua de ieri şi te îmbrăţişez şi te sărut cu drag,

Anton

N-am pus scrisoarea la cutie dimineață, în drum spre cazarmă. Vream s-o pun la tramvai după prânz, când voi porni spre biblioteca Academiei. Ca să-ți ajungă sigur mâine (nu știu dacă se ridică zilnic scrisorile din cutia de lângă cazarmă).

E la ora două[2] după prânz. Din dusul la Academie nu se alege nimic. Avem consemn până mâine la prânz. Abia am timp să iau autobuzul la gară și să duc scrisoarea aceasta.

Grija „Sociologiei românești" rămâne pe mâine. Când, însă, jumătate din după-amiază e luată de Seminar.

Zile bune, omulețul meu.

Anton

Domnișoarei Ștefania Cristescu, Caransebeș, str. Ștefan Herce, la Dna Virágh. Golopenția, Buc. VI. Bd. Geniului 34

431. A.G. către Șt. Cristescu (4.3.1938)

Vineri, 4 martie 1938

Ștefania mea dragă,

Am mult de lucru. Aș vrea, însă, să primești un semn al iubirii mele poimâine, duminică.

Ce mai faci tu, omuleț?

Mie mi-a revenit în minte, zi de zi, după-amiaza de la Caransebeș.

Atunci am fost numai bucurie. Fără urmă de gând. Pricep abia acum cele întâmplate.

Începe să se topească, parcă, zgura în care mi-au învelit sufletul decepțiile ce mi-au ieșit în cale când, la capătul unui lung și greu efort, așteptam cuvinte de recunoaștere, încurajări[1]. Presimt dulceața traiului împreună cu tine și sunt gata să-mi îndrăgesc din nou meseria. Pot începe dereticatul[2] în mine, ca vremea alipirii de tine să mă afle proaspăt, cum am fost înainte de a mă pierde în administrație, știință și amorțire.

Vom fi la vară mult mai tineri la suflet decât de ani.

Am scos cutia cu scrisorile tale și citesc la întâmplare în ele. Le-am găsit azi pe cele triste din toamna lui 34 și pe cea vibrantă din ajunul plecării tale spre Lipsca. Aș vrea să te fac așa de fericită, încât să poți uita cei patru ani din urmă, pe care legea vieții mele m-a adus să ți-i întunec.

Mi-am pus la gât mărgelele roșii. Dar mi-e dor de catifeaua brațelor tale și de toată iubirea ta,

Anton

Domnișoarei Ștefania Cristescu, Caransebeș, Str. Ștefan Herce. La Dna Virágh Golopenția, Buc. VI. Bdl Geniului 34

434. A.G. către Şt. Cristescu (18.3.1938)

18 martie 1938

Ştefania mea dragă,

Am fost foarte bucuros de scrisoarea ta. Aş fi vrut să-ţi spun bucuria mea, îndată după ce am cetit-o. Dar trebuia să sfârşesc până sâmbătă un articol pentru revista Societăţii studenţilor în geografie[1]. A mai trebuit să mă pregătesc pentru şedinţa de seminar. Iar seara am plecat la Căianul-Mic[2], unde eram aşteptat încă de la Crăciun. Două zile au trecut în tren, trăsuri cu zurgălăi, în adunări cu conducători de Cămin, întâlniri cu notabilităţi săteşti şi judeţene, la Căian, la Dej, la Gherla. Ceas de răsuflat am avut unul singur între două trenuri la Cluj, luni seara. Mi-a reînviat în minte anul 1920, pe care l-am trăit acolo, elev în clasa întâi a liceului Bariţ. Am umblat, grav şi încordat sufleteşte, câteva străzi cunoscute, am intrat într-o cofetărie unde ne ducea câteodată mama. Câteva minute de librărie, de Universitate. Îmi place şi îmi impune mult mai mult decât cea de aci. Ce liniştită şi bătrânească piaţa dosită din faţa ei, ce largi şi luminoase ziua sălile!

Marţi, cazarmă ziua-ntreagă, miercuri seminar.

Iar acum, sufletul greu de disproporţia între ce aş fi vrut şi credeam necesar să dau pentru numărul nou din „Sociologie" şi ce pot da. De pe urma lui produc mai puţin şi decât îmi îngăduie timpul.

Mâine seară iau trenul spre tine. Voi veni la 8.

Ce bucuros aş fi să aflu că voia bună primăvăratică[3] din miercurea trecută a prins rădăcină în zilele tale!

Sunt cu gândul la faţa ta, pe care o voi privi, la mâinile tale, pe care le voi mângâia, la buzele tale, pe care le voi săruta poimâine şi la sufletul tău, cu care aş vrea să fiu una.

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Caransebeş, Str. Ştefan Herce. La Dna Virágh Golopenţia, Buc. VI. Bd. Geniului 34

435. A.G. către Şt. Cristescu (25.3.1938)

25.3.1938

Ţi-am privit din tren faţa duminica trecută. Clipă de clipă se umplea mai mult de umbre. Să fi fost pricină depărtarea tot mai mare? Ori simţiri şi gânduri ce răzbeau pe faţă? Am hotărât atunci scrisoarea aceasta.

Mi-a părut rău că nu ţi-am sugerat să te duci la cinematograf. Să nu fi avut o seară rea, gândind câte toate asupra celor ce am ajuns să ne spunem în această zi

455. A.G. către Şt. Cristescu (29.6.1938)

Miercuri
29 iunie 1938

Dragă Ştefania,

Am aflat azi că lucrările Comisiei de Contestații au fost amânate până joi. Vor sfârşi probabil vineri. Jura socoteşte, ca şi mine, că vei obține transferarea la Piatra (unde Şcoala Normală e de fete).

Tu vei fi primit cartea mea poştală de vineri. Voiam să-ți dau o telegramă de la poşta gării, dar am găsit-o închisă. Plecam atunci pentru trei zile în Bucegi. Am dus-o prost după întoarcerea de la Caransebeş. Din pricina căldurii, pe care n-o support, şi a gândurilor. Hărțuit de Profesor şi de băieți şi frânt de o stare generală nu prea bună (după spusa radiologului militar care mi-a completat de curând fişa sanitară), n-am realizat mare lucru, ceea ce mi-a mai umplut de umbră sufletul. Cu gând să ies din stagnare, n-am refuzat invitația lui Comarnescu de a pleca în munți. Deşi n-aş fi vrut să lipsesc din oraş când se hotăra transferarea la care ții atât. Am făcut însă cu prisosință demersurile necesare (devenind aproape ceea ce se cheamă un „pisălog", atitudine care nu e deloc în firea mea). Ieri am aflat cu mulțumire că întâmplarea mă scuteşte de vina unei cât de mici lipse de purtare de grijă.

Soarele şi ploaia de pe munți, florile multe în miniatură şi filigrană, intens colorate, de pe pajişti, umblatul mult şi somnul bun pe răcoare: toate m-au înviorat. Trebuie să mă echilibrez după armată, începând din nou drumurile de duminică.

Aci începe să prindă contur misiunea mea din vara aceasta. Profesorul zice să nu mă duc la Căian. Aş fi mai util lucrând în vederea Congresului. Dar Drăguşul urmează să fie îngrijit de Herseni, Nerejul de Stahl. Şi fiecare din ei ar vrea să-l ajut, dar n-ar vrea să-i reduc meritul. Aşa că-mi caută amândoi probleme noi: o anchetă de organizat de la Bucureşti, o monografie a întregului județ Făgăraş, redactarea Cornovei. Ancheta m-ar pune în conflict cu Neamțu, monografia de județ e irealizabilă în timpul disponibil. Aşa că e probabil să rămân cu Cornova. Mihai Pop m-a întărit în gândul acesta, arătându-se bucuros să vie. Cred că nici ție nu ți-e dezagreabilă Cornova Avizucăi. S-ar putea dar să fiu pornit de Profesor, încă din ziua de 7, la Cornova. Hotărârea se va lua azi după-masă. Tu rămâne să-ți întocmeşti planul care să-ți convină. Te mai duci pentru 14 zile la mare. Şi vin eu la Bucureşti să te iau, cu care prilej am face căsătoria, dacă vrei. Sau stai la munte.

Voi purta de grijă lăzii trimise să forțeze destinul. Punând naftalină şi aşezând cărțile cât de departe de ale mele, care sunt totuşi, pe cât se pare, curate.

Şi voi da o telegramă de îndată ce vineri seara sau sâmbătă la prânz voi afla hotărârea Comisiei.

SOCIOLBUC

Anton

Domnişoarei Ştefania Cristescu, Caransebeş, Str. Ştefan Herce. La Dna Virágh. Golopenţia, Buc. VI. Bdl Geniului 18.

456. Şt. Cristescu către A.G. (30.6.1938)

Caransebeş,
30 iunie 1938

Dragă Anton,

Am primit azi scrisoarea ta, pe care o aşteptasem de multă vreme.

Prin urmare, tu pleci la Cornova. Peste materialul strâns şi redactat de mine acum câţiva ani, probabil că mare lucru nu voi mai putea face. Sau poate cine ştie?

Mâine tu vei şti rezultatul transferării mele. Nu ştiu pe ce adresă să mi-l comunici. Nu am văzut-o demult pe doamna din Teiuş la care e vorba să stau şi de aceea nu ştiu să-ţi spun adresa. Mâine voi şti-o. Nici adresa lui Zoe Neamţu n-o ştiu. Voi afla probabil din ziare.

La Teiuş mă mut la Vila Doctor Petri. Nu ştiu dacă atât e de-ajuns şi nu ştiu nici dacă până mâine doamna nu se va răzgândi să plece la mare. Atunci va trebui să mă mut în altă parte, probabil tot la Teiuş. Aşa că n-ai unde să-mi scrii.

Aştept rezultatul şi pentru că, în cazul mutării mele, voi avea de lucru pentru o săptămână cu predarea bibliotecilor[1]. Mă apucă groaza când mă gândesc. Şi sunt pe aici nişte călduri îngrozitoare: 53 grade la soare.

Aşa că eu voi veni, probabil, în Bucureşti de-abia pe la 10 iulie.

Dragă Anton, aş vrea să-ţi fac o rugăminte. Eu vin cu foarte mult bagaj, cu care nu pot trece spre un loc de odihnă. Dacă ai fi aşa de bun să-mi laşi cheia de la camera ta, sau să aranjezi cumva să-mi pot lăsa bagajul la tine. Imediat ce-ţi voi comunica adresa, îmi vei răspunde ce modalitate vezi tu – în cazul că tu nu mă vei primi la gară, deşi mă voi grăbi să te văd.

Aş vrea să lucrezi ceva pe seama ta şi nu ca auxiliar al lui Stahl sau al lui Herseni. Îmi surâde perspectiva Cornova, care ţie-ţi place. (Mi-ar fi părut însă grozav de bine să se redacteze Şanţul.) Dar ai materialul Cornova tot? Cine mai vine cu tine la Cornova? Herseni mi-a scris cerându-mi redactarea Drăguş şi propunându-mi să mă duc câteva zile acolo. De dus probabil nu mă voi duce. N-am revăzut materialul, aşa că nici nu i-am răspuns până acum, deşi mi-o cere urgent.

Spune-mi cam ce crezi tu că aş putea redacta din Cornova? Aş vrea ca lucrul tău să reuşească. Mi-e teamă să nu fii prea obosit. De ce starea ta generală e rea? Ce-a spus medicul?

Te-ai reîmprietenit cu Comarnescu? Ce preocupări mai are el acum?

Şanţul de ce nu se redactează? De fapt, pentru tine cea mai frumoasă redactare e Cornova. Stăruie în aceasta. Dacă ai nevoie de ajutorul meu, ţi-l voi da. Scrie-mi ca să-mi fac vreo rochie uşoară de ţară.

Am spus să-mi pui cărţile mele mai la o parte ca să nu se încurce cu ale tale (deşi sunt ale tale) şi, mai cu seamă, pentu ca să nu mi le mai împrumuţi la persoane care nu ţi le mai dau înapoi. Cărţile Seminarului nu le duce încă, mai am de citit din ele.

Scrie-mi te rog, Anton, cum vezi tu căsătoria noastră, făcută între două trenuri aşa cum o propui. Sau faci propuneri întâmplătoare?

Pe căldura aceasta eu am răcit rău. Am stat transpirată în curent. Nu-mi mai simt capul şi mâna-mi scrie anapoda. Nu mai vorbesc de gânduri. De câteva zile tot fac bagaje şi nu mai termin. Sunt obosită. Rămâi cu bine, Anton.

Ştefania

Domnului Anton Golopenţia, Bulevardul Geniului, 18, Bucureşti VI
Prof. Şt. Cristescu, Caransebeş

457. A.G. către Şt. Cristescu (5.7.1938)

SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ
Organul Secţiei sociologice a Institutului Social Român
Director: D. Gusti
Secretar de redacţie: Anton Golopenţia
Bucureşti III
Str. Latină, 8

5 iulie 1938

Ştefania mea dragă,

N-ai putut fi transferată la Piatra. S-a descoperit la urmă că Piatra are Şcoală Normală de băieţi. Spre regretul lui Bratu, care acum ar fi vrut să-l servească pe Profesor şi spre dezolarea lui Jura, care nu poate uita că la cina de la bătrânii Neamţu abia-ţi reţineai lacrimile. Ne încrezusem în răspunsul funcţionarului cu şcolile normale. Profesorul e şi el foarte supărat de acest eşec. Mi-a spus ieri că va purta de grijă să fii detaşată şi că la anul va cere lui Călinescu[1] să te transfere, sau te va transfera el.

Să vorbim acum de ce are acum însemnătate mai mare pentru noi. De căsătoria noastră. Ţi-ai pregătit hârtiile? Avem nevoie de ele cu zece zile înainte de căsătoria civilă. Iar pe aceasta s-o fixăm, cum mi-ai spus, pentru 21 din luna aceasta. Am pleca de îndată la Bistriţa. Până la urmă Profesorul mi-a cerut să încerc o monografie de ţinut: Năsăudul, pornind de la materialul Şanţ. Acolo am sta câteva zile de noi. Orăşelul e frumos şi, pe cât am auzit, nemţeşte curat şi confortabil[2]. Apoi ne-am începe cercetarea. Pe care n-o văd încă lămurit, dar pe care o prevăd foarte atrăgătoare. Împreună cu patru–cinci alţi oameni serioşi:

săptămâni la Caransebeş sau altundeva, în caz că iei concediu, tot la 20 octomvrie. Declarațiile de căsătorie trebuiesc făcute, pentru alternativa aceasta, joi la 11.

Asupra lor e să judeci cu linişte.

Eu voi fi la Fundație joi dimineața.

Anton

461. Şt. Cristescu către A.G. (22.8.1938)

Drăguş,
22 august 1938

Dragul meu Anton,

Am sosit vineri la ora patru după-amiază în Voila. În gară nu mă aştepta nimeni. Cărăuşul „cu permanență" din Voila nu era nici el în sat. Mi-a luat o femeie valiza, mi-a dus-o pe jos vreo doi km până ce am ajuns un car. Am mers şi eu două minute în car. Mi-am dat seama apoi că ar fi mult mai bine să merg pe jos. Şi, într-adevăr, drumul mi-a făcut plăcere, fără să mă obosească prea mult.

Am ajuns pe la orele şapte şi jumătate la şcoală.

Traian Herseni era plecat la Făgăraş.

Telegramele sosiseră la ora 5 în ziua de vineri. Şi, crezând că voi găsi cărăuş în Voila, nu mi-au mai trimis pe nimeni.

A venit apoi Traian Herseni, am stat de vorbă despre felul de lucru. Va redacta şi Ionică şi toți cei care au lucrat la Drăguş. Materialul va fi aşezat aşa cum va înțelege Herseni.

În prima seară n-am dormit deloc. Am fost dusă într-o cameră extrem de murdară. M-am simțit rău. A doua zi m-am mutat într-o cameră mai bună.

Lucrez cătinel. Strâng deocamdată material referitor la capitolul *Interdicții*. Se pare că voi reuşi să strâng lucruri relativ bune.

Sunt oarecum în epocă de reaclimatizare monografică. Imaginea satului mi se reîntregeşte pe încetul.

Am întâlnit aici pe Prof. Papadopol[1] cu Doamna. Mi-au plăcut foarte mult. Îmi pare rău că azi au plecat.

Ieri după-masă am fost la horă. Hora se face acum în afara satului. În jurul ei nu mai sunt bătrânele şi nevestele de altădată, cele cu care erau aşa de interesante conversațiile. La horă nu erau decât câțiva tineri. M-am aşezat pe iarbă, am urmărit cu privirea linia munților din zare şi m-am gândit la tine. Ce bun eşti tu, de atâtea ori! Ai dat o telegramă, alta. Îți mulțumesc pentru pachetul care a sosit, odată cu mine aproape, spre mirarea monografiştilor.

Traian Herseni îşi lucrează problema lui pe regiune. La fel Ionică (*Riturile agrare*). La fel, încă destul de mulți, se pare.

Anton dragă, cu riscul pierderii mesei şi aproape şi a trenului, ți-am trimis o telegramă de la Poşta Centrală Braşov. Era vorba tot de transferare. Nu ştiu ce

vei fi putut face. Aici nu există jurnale, nimic. Mă simt cu desăvârşire pierdută zgomotelor şi preocupărilor oraşului. Seara numai, înainte de somn, mi se perindă toate prin minte şi mă simt din nou singură şi dezorientată.

În dimineața asta te-am simțit de câteva ori foarte aproape de mine. Mă tem însă să te întreb dacă te-ai gândit la mine.

Mi-e dor de tine; aş fi bucuroasă numai să te văd.

Ştefania

462. A.G. către Şt. Cristescu (telegramă, 22[.8.1938])

D. Ştefania Cristescu, Echipa monografică Drăguş Făgăraş
Bucureşti 8 Nr. 1582, 22 ora 18

Râmnicul ocupat prin încadrare

Anton

463. A.G. către Şt. Cristescu (telegramă, 27.8.1938)

Nr. 374/ 28–VIII–938
Ştefania Cristescu, Echipa monografică comuna Drăguş jud. Făgăraş
Bucureşti, Nr. 4931, 27/VIII ora 14 Telefonată

Fundație cu leafa de la catedră

Anton

464. A.G. către Şt. Cristescu [sfârşit de august 1938]

duminică, dimineața

Dragă Ştefania,

Eu am trebuit să plec la Poseşti cu studenții italieni din vară. Un sat cu echipa la vreo 20 de km de Vălenii de Munte. Voi fi înapoi de abia seara pe la 10.

Armand Călinescu n-a iscălit întâia hârtie. I-a propus Profesorului, care o prezentase, o altă redacțiune: detaşarea la Fundație pentru cercetările şi activitatea de organizare a Congresului pe care urmează să le faci. Eşti detaşată ca şi Neamțu, Lena şi Ştefănucă[1], cu salariul catedrei. Întâiul an când a fost obținut atât.

Pe luni, îndată după prânz, voi veni să te găsesc la Cămin, în caz că ai sosit, pe la 2,45. Dimineața sunt la Fundație unde, până miercuri, am foarte mult de lucru. Mi-a dat din belşug Profesorul în cele trei zile de când e aci.

Cu drag,

Anton

483. A.G. către Şt. Golopenţia (telegramă, 19.7.1939)

Ştefania Golopenţia Făgăraş Şcoala Normală
Bucureşti Nr. 4815, 19 ora 15.30

Sosesc sâmbătă seara ora unsprezece

Anton

484. A.G. către Şt. Golopenţia (telegramă, 22.7.1939)

Ştefania Golopenţia, Făgăraş Şcoala Normală
Bucureşti 4965 22 ora 11

Profesor chemat patru după-masă Sinaia stop posibil să sosesc duminică dimineaţa nouă

Anton

485. Şt. Golopenţia către A.G. (4.8.1939)

Drăguş,
4 august 1939

Dragul meu Anton,

Am fost azi în Drăguş cu D-l Popescu, fotograful trimis de Fundaţie. Am făcut fotografii de rituri şi informatori[1]. Dau o listă cu titlurile informative. (Dacă nu va mai fi timp să-mi fie trimise fotografiile spre control.) Cred că am făcut fotografii bune. Nu ştiu cum vor ieşi până la urmă.

Eu nu prea pot lucra bine pe aici. Nu am unde transcrie materialul: în casă e foarte răcoare, aproape frig, afară e prea mult zgomot. Nu ştiu ce voi putea face până la urmă.

Tu ce mai faci ? Ce mai lucrezi ? Ţi-am scris o scrisoare şi aştept mereu răspunsul tău. Mi-e tare dor de tine, gânganiа şi brotăcuţul meu drag.

Astăzi am umblat prin Drăguş cu pas şi aer sigur. Ţi-ar fi plăcut şi ţie ce bine ştiam să-mi regăsesc oamenii fără să mă încurc. M-au întrebat toţi de tine, de fiecare dată a trebuit să te descriu şi să te laud informatoarelor mele, care abia aşteaptă să vadă la toamnă pe soţul „doamnei Ştefănica cea frumoasă (păcat numai că şi-a tăiat gâţele[2] !)".

Îţi scriu acum chiar din Drăguş, din curtea lui badea Sanu Rogozea, care te cunoaşte. Aşteptăm să ne ia maşina la Făgăraş. Şi mă poartă gândul la prima scrisoare pe care ţi-am scris-o din satul acesta, la scrisoarea în care mă căzneam să-ţi tâlmăcesc şi să-ţi ascund iubirea mea mijindă[3]. Şi mă învăluie căldura bună a dragostei ocrotitoare pe care mi-am visat-o şi pe care mi-a fost dat s-o retrăiesc de câteva ori în ultmul timp. Anton, dragul meu soţ, te iubesc mult, mult, numai

pe tine-n toată lumea asta, numai pe tine te urmăresc cu gândul şi-mi sunt dragi toate ale tale.

Am întâlnit copii frumoşi în sat şi mi-au rămas ochii legaţi de ei ca de nişte flori. Şi mi se pare viaţa grea şi dulce.

Deseară mă voi gândi mult la tine şi la noapte te voi visa ca în noaptea trecută, aproape de mine, cald şi alintat. Ce mai fac ochii tăi ? Şi gura ta ? Şi părul tău buclat ? Să nu laşi pe nimeni să se uite prea mult la ele. Păstrează-le pentru mine, cea mai egoistă dintre soţiile pământului.

Scrie-mi câteva rânduri, poate mă voi putea linişti şi voi putea scrie pentru ca să nu fii supărat pe mine şi să nu mă consideri leneşă şi nepricepută şi fără idei şi... Dar te iubesc şi nu vreau să sufăr de vorbele rele de câteodată.

Bun lucru, Anton, succes în toate ale tale, voie bună şi râs (şi mai puţin lucru pentru alţii).

Îţi sărut ochii şi părul,

Ştefania

Dacă nu-mi vei putea trimite fotografiile, dacă adică explicaţiile mele vor fi clare şi nu va fi nevoie de aceasta, te rog în aşezarea lor să ţii seama de oarecare ordine de grupare:

1. Rituri în legătură cu casa/şura: steagul
2. Rituri în legătură cu animalele
3. Rituri în legătură cu copilul mic
4. Descântece (unele cu mai multe momente prinse unele după altele)
5. Informatori.

Îţi adaug o listă cu legenda fiecărei fotografii. Le dai d-lui Measnicof şi-l rogi din partea mea să le aşeze. Îi prezinţi toate mulţumirile mele.

Ştefania

486. A.G. către Şt. Golopenţia [august 1939]

Dragă Ştefania,

Mulţumiri pentru scrisori şi pachetul trimis prin Mitu. Voi primi mâine fotografiile şi le voi da la executat.

Zor mare, aci. Cum ne-a mai şi convocat zi de zi Profesorul, abia de am mai răsuflat.

Am văzut două scrisori oficiale ale tale. Mitu a fost cu totul mirat, atât de titlul tău, cât şi de gravitatea, ca de străin.

Îţi trimit planurile pentru cele două broşuri[1], văzute şi încuviinţate de Profesor. E vorba de mici broşuri cu câteva rânduri despre fiecare cercetare.

Voie bună şi ispravă mare în cele ştiinţifice,

Anton

Doamnei Ştefania Golopenţia. Prin bunăvoinţa Prof. C. Brăiloiu

Fundaţia Culturală Regală „Principele Carol", Serviciul Social, Institutul de Cercetări Sociale, Str. Latină Nr. 8 – Bucureşti III, Telefon 5. 54. 44

487. A.G. către Şt. Golopenţia (telegramă, 11.8.1939)

Ştefania Golopenţia, Strada Tăbăcarilor 24 Făgăraş
Bucureşti 4573 11 ora 11.13

Nu pot părăsi Bucureştiul stop dacă posibil vino sâmbătă seara

Anton

488. A.G. către Şt. Golopenţia (telegramă, 24.8.1939)

Ştefania Golopenţi[a], Şc Normală Făgăraş
Bucureşti 6836 25 ora 22

N-am putut veni imposibilă plecarea mea Bucureşti încă opt zile stop toate bune

Anton

489. Şt. Golopenţia către A. G. (20.9.1939)

Bucureşti,
20 septembrie 1939

Dragul meu Anton,

Nu am primit de la tine nici un rând şi poate că nici nu te gândeşti să-mi scrii.

Aş vrea să-ţi dau un sfat, dacă vrei şi dacă poţi să-l primeşti: să te întorci cât mai repede posibil.

Pe aici Stahl grăbeşte apariţia tuturor publicaţiilor tale. Ne-a transformat pe noi toţi, funcţionarii Institutului, în corectori ai Arhivei şi Nerejului. Sunt informată că vor să scoată la repezeală şi volumul Anastase Gusti, Stahl fiind cel ce va scrie Introducerea-Prefaţă, deşi el spune că n-ar avea timp de aceasta, făcând pe omul pe capul căruia a căzut buclucul. Ştiu că ţii la volumul Gusti[1], ştiu că vestea mea te va durea, dar nu ştii ce mult sufăr eu aici, acum când îmi dau seama ce răi sunt oamenii toţi şi ce multe vei fi avut tu de suferit.

Curaj, Anton ! Întoarce-te la postul tău, atâta vreme cât eşti mai necesar aici decât acolo. Aş dori să vii nesupărat şi fără nervi şi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat să-ţi continui lucrul tău de aici. Mai cu seamă să fii foarte drăguţ cu Profesorul.

Profesorul nu a lăsat echipa să plece la Dâmbovnic[2]. M. Pop e toată vremea cu Stahl.

Dragul meu soţ, poate că rândurile mele nu te vor ajunge. Ele ar vrea să-ţi ceară iertare pentru toată lipsa de înţelegere de până acum a Ştefaniei. Ele ar vrea

să te roage să fii tare şi fără nervi şi să treci cu fruntea senină şi zâmbetul pe buze peste toate planurile altora. Vino repede, Anton.

Mă întorc acasă şi uneori îmi vine să râd de toată osteneala răilor din lume; în clipele acelea sunt mândră că tu, Anton, nu ai putea face nimic din toate acestea.

Funcţionarii tăi te aşteaptă, vino să-ţi termini tu lucrările începute de tine.

Eu, Anton, te aştept în fiecare seară, în fiecare dimineaţă şi ziua toată. Vino, Anton.

Te îmbrăţişează cu toată iubirea,

Ştefania

Bubi începe azi examenul de bacalaureat. Din comisie cunosc pe Al. Dima[3], cu care voi încerca să vorbesc.

Nu trebuie să fii prea necăjit: un articol-studiu dsepre Anastase Gusti poţi scrie tu şi cu altă ocazie, în revistă, dacă cumva va apare volumul. Eu mai am un articol de copiat şi îi ţin în loc. Vino !

Domniei Sale Domnului Comandant [al] Regimentului I Artilerie Grăniceri pentru D-l Anton Golopenţia, Caporal, Dobrogea

Exp. Ştefania Golopenţia, Str. C. A. Rosetti, 45 – Bucureşti

490. Şt. Golopenţia către A.G. (22.9.1939)

Bucureşti,
22 septembrie 1939

Dragul meu soţ, Anton,

Astăzi după-amiază Ştefan Popescu[1] m-a rugat să-ţi scriu să faci tot posibilul să te întorci cât mai curând, luându-ţi un concediu de acolo. (Acest lucru l-au mai făcut şi alţii.) Au nevoie de sfatul tău.

Echipa ta pleacă mâine la Dâmbovnic[2]. Se pare că dintr-o dată lumea a priceput că Dâmbovnicul e „altceva"[3]. În curând, poate chiar luni, va pleca pe acolo Brăiloiu şi nu mult după aceea şi Stahl.

Pofesorul m-a întrebat foarte amabil azi dacă nu am veşti de la tine. A fost mirat să-i spun că nu.

Dacă intuiţia mea mă ajută, Stahl te-a jucat faţă de Profesor pe chestia planificării, ca şi a aspectului revistei de „Sociologie românească" scoţând din tine iar un eretic al Şcolii Gusti[4]. E deci timpul să vii, să ceri Profesorului două ore de vorbă, să-i justifici credinţa, dorul tău de muncă şi mai cu seamă iubirea cinstită faţă de el. E om şi simte nevoia să fie iubit.

Că Profesorul a început să priceapă jocul lui Stahl stă dovadă faptul că Stahl s-a aşezat la masă în biroul meu. Asistau Şt. Popescu şi Pop[5].

Şi a început să spună (adăugând: deşi d-na Golopenţia e de faţă): Profesorul e un om bătrân şi-i place să aibă oameni care să lucreze pe sistemul lui. Deşi alte atitudini denotă tocmai vitalitatea Şcolii, Profesorul totuşi nu e în stare să priceapă. E un om bătrân şi aşteaptă succes şi încoronări. Golopenţia, dacă mai stă pe unde e, „Sociologia românească" va lua cu totul altă formă: pe cadre şi manifestări.

Golopenţia a dat „Sociologiei româneşti" o formă pe care eu o socotesc admirabilă, dar pe care nu şi-a impus-o decât prin certe continui cu Profesorul, sau punându-i revista în faţă ca pe un lucru gata înfăptuit, în faţa căruia te pleci.

Eu am avut curajul să i-o arăt, acum când G. e lipsă. Şi Profesorul o vrea altfel.

Vezi, Golopenţia luptă pentru ceva, el vrea ceva şi-şi impune ideea [prin] luptă. Eu nu lupt. Eu sunt mulţumit dacă mă lasă alţii în pace şi nu se amestecă în lucrul meu. (Adaugă repede: adică în lucrările mele personale).

Calmă am adăugat eu (Şt. Popescu mi-a spus apoi că duelul a fost admirabil):

– Poate că Anton a avut nenorocul că alţii s-au amestecat prea mult în lucrul lui.

– Cine alţii ? Profesorul. Ceilalţi îi suntem prieteni şi-i încurajăm atitudinea.

Am spus din nou:

– Şi-apoi Anton, prin aceasta, a fost adus să fie până acum un simplu tipograf[6].

– Îl subestimezi. El a făcut mai mult decât atât, el şi-a impus o atitudine peste noi. Parcă ce-a făcut la mine la Serviciul Social !...

– Anton n-are nevoie de apărarea mea. Dar e un om care vrea să lucreze şi care vrea şi el linişte pentru lucrul său.

Mircea Vulcănescu mi-a spus plin de căldură să-ţi transmit salutările lui şi dorul lui de întoarcere. Mitu Georgescu era de faţă şi el.

Vino, Anton. Am înţeles multe acum şi vreau să-ţi povestesc. M-am gândit să-ţi propun un plan de lucru în care să te bazezi pe tine singur şi pe un grup de oameni mici, pricepuţi şi mai cu seamă credincioşi (poate că, printre aceştia, m-ai lua şi pe mine). O lună comună de concediu meritat ar face minuni. Poate că în privinţa lui Pop (a[l] acestei luni) m-am înşelat în parte. În orice caz, mi-a spus şi el, ca şi Şt. Popescu azi, să-ţi scriu să vii să-ţi aranjezi singur lucrurile. Eu nu pot pleca la Dâmbovnic şi nu pot face nimic fără un rând de la tine. Mi-e dor de tine, Anton, şi tu nu vrei să te gândeşti deloc la mine. Spune-mi măcar unde eşti. Nu voi comunica nimănui adresa, dacă tu nu vrei. Te aştept, Anton. Mi-e urât în casă, totul e pustiu. Mă uit în fiecare seară peste cărţile tale şi încerc să-ţi reconstitui privirea. Vino, Anton, nu mai pot suporta dorul care m-a cuprins şi sunt în stare să plec eu spre Dobrogea în căutarea ta,

Ştefania

Salutări de la Şt. Popescu şi Lalu[7]. Pop mi-a spus să-ţi scriu că Stahl n-a trimis decât un plan scurt de organizare a căminelor în plasele model pentru caz de război.

Domniei Sale Domnului Anton Golopenţia, Caporal. Regimentul I Artilerie Grăniceri. Bucureşti : Tabăra Cotroceni. Rog să i se trimită *Pe zonă*. Recomandată.

Exp. Ştefania Golopenţia, C. A. Rosetti, 45 – Bucureşti

491. A.G. către Şt. Golopenţia (c.p., 28.9.1939)

28 sept[embrie] 1939
[de pe zonă]

Dragă Ştefania,

Am primit azi scrisoarea ta, pentru care-ţi mulţumesc. Găsindu-mă nedormit (am schimbat cantonamentul) mi-a făcut oarecare sânge rău. Acum, socotesc lucrurile relatate de tine ca fireşti în cazul celor cu care am a face.

Nu ştiu dacă voi avea vreo permisie. Am scris azi tuturor celor de la Direcţia Publicaţiilor, cerându-le informaţii asupra mersului lucrărilor. Până aci, crezusem că scap în urma unei intervenţii, pe care era vorba s-o facă Profesorul. Acum mă dedau cu ideea unui stat aci de încă două săptămâni cel puţin.

Ţi-am trimis un bilet prin cineva care a fost duminica trecută la Bucureşti. Nu te-a găsit. Socotind că eşti în plasa Dâmbovnic, l-am rugat alaltăieri pe Stahl să ridice 2 000 lei pentru mine şi să-i trimită luni, 2 oct[ombrie] d-lui Locotenent Stoiculescu la Regimentul 1 Artilerie Grăniceri (Drumul Taberei) prin curierul Institutului, pentru mine. Mi-i aduce marţi.

Îmi merge bine. Multă mişcare. Uneori somn puţin, alteori 12 ceasuri de dormit zilnic. Îţi voi scrie despre locuinţă şi celelalte, după câteva zile. De ce n-ai plecat în Dâmbovnic? Pleacă măcar acum pentru o săptămână. Mult bine,

Anton

Adresa de pe celaltă faţă e completă.

Doamnei Ştefania Golopenţia, Str. C. A. Rosetti 45.VII, Bucureşti 3
Cap. T.R. Golopenţia, Reg. 1 Artilerie Grăniceri, Bateria 6.

492. A.G. către Şt. Golopenţia (4.10.1939)

4 octomvrie 1939

Dragă Ştefania,

Am primit ieri scrisoarea ta din 20 septemvrie (pe cea recomandată o am de câteva zile); azi mi-a fost înmânată telegrama şi suma de bani, pe care ai trimis-o la Regiment (2 000). Îţi mulţumesc pentru toate.

Cu scrisul a mers greu. Se cer multe: hârtie, cerneală şi condei, lumină şi un loc, poştă şi timp – care se întrunesc anevoie.

După sosirea detaşamentului din care făceam parte, Regimentul a intrat într-o vreme de deplasări. Am stat o zi într-un sat, noaptea am trecut în altul. După două zile am pornit mai departe; apoi am avut trei nopţi de marş. Toate drumurile acestea le-am făcut călare; ziua dormeam în toate ceasurile libere. În ultimele

zece zile ne-am fixat în două sate. Ieşim însă în fiecare dimineaţă, când nu plouă, în aplicaţii, care mă deprind cu meseria artileristului dar mă lasă cu oasele muiate.

M-am familiarizat pe cât se poate cu această meserie, de vreme ce acum am văzut-o pentru întâia dată în plin curs. Una e cazarma, şi alta regimentul în marş. Printre picături am avut prilejul să cunosc şi o bucată bună de Dobrogea.

Sunt tratat mai bine decât mă aşteptam. Mi se îngăduie să stau singur într-o cameră, mănânc la popota ofiţerilor (aceasta îmi răpeşte, e drept, două ore la prânz şi trei seara; căci lumea nu începe să mănânce până nu soseşte colonelul şi nu poate pleca până ce acesta nu spune „sunteţi liberi").

Odată intrat în maşina aceasta mare care e Regimentul, e greu să ştii când scapi. Zvonuri sunt multe aci: că Regimentul s-ar întoarce la 15 la Bucureşti, sau la 25 şi altele de felul acesta. Sigur nimic, aşa cum e în armată, unde târgul se sparge mai pe neaşteptate ca oriunde. După evaluările mele, sunt oarecari şanse de scăpat la 15. Sunt însă şi riscuri de a fi reţinut. Cum scăpatul nu e în puterea mea, am făcut ceea ce credeam convenabil. I-am scris duminică Profesorului şi i-am sugerat un demers la Marele Stat Major ca să-mi dea drumul (la fel altora din conducerea Serviciului Social; în caz că mai sunt concentraţi) la împlinirea unei luni de şedere pe zonă (cât se cere, potrivit comunicatului Marelui Stat Major, oricui; reglementare trecută, e drept, foarte adeseori cu vederea). Termenul acesta s-ar împlini în cazul meu la 14 octomvrie. Am alăturat chiar şi o ciornă de adresă către M.S.M. pe care Profesorul n-ar avea[1] decât să i-o dea lui Neamţu.

Veştile despre cele din Institut mă mâhnesc uneori. Atunci când sunt slab, sperios şi bănuitor. Cum am căutat totdeauna să-mi ţin în frâu pornirea spre aceste sentimente, scap şi acum de cele mai multe ori de mâhnirea aceasta. Nu cred nici acum că e caz de declaraţii de război. Chiar dacă lucrurile ar fi aşa cum le socoteşti tu, şi nu ceva mai puţin grave. Şi situaţia aceasta are poate şi o faţă convenabilă. Poate că Stahl mă degrevează, cu sau fără vrere, de o serie de simple treburi administrative. În tot cazul, evită să mă angajezi prin atitudinea ta faţă de el şi alţii. Voi descurca lucrurile cătând să-mi păstrez cumpătul. De lucru mă pregătesc şi eu demult şi lucrurile pe care urmeză să le fac sunt tot mai coapte. Aşa încât iarna aceasta voi scoate la cale ceva, fie că voi fi lipsit de supărări sau biciuit de ele.

Intenţia ta de a mă ajuta într-asta mă bucură. Cu îngăduinţa ta îţi voi spune cum poţi să izbândeşti mai bine: lucrând la redactările tale, fiind mulţumită de tine, sigură de tine şi preocupându-te mai puţin cu tâlmăcirea a tot ce fac sau se spune că fac.

Să vorbim de cele ale gospodăriei. Cred că e cazul să cauţi o altă locuinţă şi s-o cauţi de trei–patru încăperi. Poate că va fi nevoie ca Bubi să stea la noi. Oricum diferenţa de preţ nu e prea mare. Iar lipsa de mobilă nu e un impediment. O cameră se poate mobila cu puţin. Pe de altă parte, golurile sunt un stimulent pentru investiţii. Trebuie să începi să cauţi casă. Cu aceeaşi poştă i-am trimis o scrisoare lui Neamţu, pe care l-am rugat să o autorizeze[2] pe dş. Ienulescu de la Casierie să-ţi dea acont asupra lefii mele [pe] octomvrie 12 000 lei. Ai dar cu ce

plăti trimestrul întâi. Mai bine, cu ce achita greul acestui trimestru. Va mai fi nevoie poate de 1 000–2 000 lei. Cartierul preferabil: apropierea Fundației. Vezi, în Piața Pache, blocul nou de partea străzii Sf. Ștefan; am văzut cândva un apartament agreabil acolo, când se construia încă la el. Nu trebuie să fie neapărat la cinci pași de Latină. Poate fi și spre și pe la Șoseaua Bonaparte, Ștefan cel Mare sau Bulev. Regele Ferdinand. La fel, între Bulev. Carol, Pache și Călărași, prin jurul lui Popa Soare, Plantelor.

Mulțumiri pentru ce-mi spui și ce vei fi făcut pentru Bubi. Nădăjduiesc că a trecut. I-am purtat adeseori grija.

Când mai vrei să-mi scrii, trimite scrisorile la Regiment prin curier; cei doi ofițeri care sunt acolo, Locotenenții Stoiculescu și Simionescu mă cunosc și vor da scrisorile respective curierilor ce se trimit la două–trei zile.

Nu știu ce lucrezi acum. Ar fi bine să redactezi pentru numărul viitor al „Sociologiei" materialul Veronica Găbudean[3]. Ar fi de arătat viața spirituală a unei servitoare din Capitală, provenită dintr-o regiune relativ tradiționalistă. Perspectiva generală: cea pe care am conturat-o Mihai Pop cu mine. Bucureștii cu mulți oameni de la țară, care păstrează în oraș mult din țărănia lor. O prezentare de material și o interpretare literară a lui, cu tot materialul informativ despre informatoare și viața ei. Nu aștepta să te duci în sat și altele.

Ce se întâmplă cu materialul Șanț?[4]

Tot binele,

Anton

493. A.G. către Șt. Golopenția (11.10.1939)

[de pe zonă]
11 oct[ombrie] 1939

Dragă Ștefania,

S-ar putea să obțin sâmbătă o învoire de două–trei zile.

În caz că nu, opt zile mai târziu.

Pentru această alternativă și cazul că ai găsit locuință, îți comunic mecanismul mutărilor, ca lucrul să nu te preocupe. Recurgi la omul de serviciu Imre al Fundației. Întreabă-l pe Dobrotă de el. S-ar putea să lucreze la Serviciul Social, în strada Cobălcescu. Dobrotă poate să-l previe, la nevoie să-l înlocuiască chiar. Știe să împacheteze cărțile.

Poimâine, 13 oct[ombrie], e ziua mamii. Trimite-i o telegramă. Nu i-am mai scris de câteva luni.

Aci militărie obișnuită. Câteodată ploi și frig. Mă împac destul de bine cu toate.

N-am mai primit vești de când cu scrisoarea de la 20 sept[embrie] și banii.

498. Şt. Golopenția către A.G. (29.11.1939)

Bucureşti,
29 noiemvrie 1939

Dragă Anton,

Socoteam că te întorci în noaptea aceasta. Aşa m-am hotărât să cobor cele şapte etaje pe jos şi să mă duc spre Ehrmann. Am găsit cartea poştală de la tine astfel. Îți răspund imediat, de la o cofetărie.

Pe aici lucrurile par adormite. Se zvoneşte că s-ar fi încadrat numai vreo 150 de funcționari. Nu se ştie însă care şi unde. Nu s-a dat nimic publicității, iar eu n-am avut de unde afla. Dacă aflu mâine ceva, îți scriu imediat. Mai treci deci până duminică pe la poştă.

Săptămâna trecută eu am fost bolnavă şi nevoită să stau numai în casă. Când m-am întors la Fundație, n-am mai găsit decât pe Measnicof în camera unde se afla biroul[1] tău. Acum a dispărut şi el. În cameră se află acum persoane străine. Mi s-a strâns inima. Peste câtva timp a trecut prin biroul meu Ştefan Popescu. M-a întrebat când vii. Mi-a spus că nu ți-a scris, socotind că te întorci, cu atât mai mult cu cât, a adăugat, nu avea să-ți comunice decât lucruri triste. Mi-a spus foarte superficial şi grăbit, temându-se parcă să nu-l prindă Stahl la mine, că întrunirile: cu Profesorul, Stahl şi Fl. Florescu l-au impresionat îndeosebi. Că s-a hotărât suspendarea deocamdată a „Sociologici româneşti" şi reapariția ei la Anul Nou (1940) sub altă formă. Atât. Ştefan Popescu a plecat apoi sus să-l caute pe Stahl.

În ziua în care i-am dus lui Şt. Popescu biletul de la tine, peste câtva timp, Stahl m-a întrebat ce ştiu de la tine. L-am privit atent şi i-am spus că vei fi peste opt zile desconcentrat[2]. Am citit pe fața lui că nu se bucura de repedea ta întoarcere. A încercat deci imediat să ne convoace pe Ionică şi pe mine, să schimbăm chestionarul. Ionică însă era plecat, eu m-am îmbolnăvit şi Stahl şi-a văzut de drum altfel.

Zilele acestea s-a întors în concediu Herseni, pentru zece zile. Azi Paula mi-a spus următoarele lucruri. Ştii, Ştefania, că ieri după-amiază a fost o şedință la Universitate, după cursul Profesorului (marți), o şedință de constituire a unei Asociații monografice. S-a discutat acolo şi „Sociologia românească" de pe luna ianuarie: un număr închinat *Familiei*. Paula mi-a spus că Traian a fost invitat la această şedință, dar că a crezut că e o şedință numai cu cei mari: Stahl, Mitu Georgescu etc. Ea s-a dus după [cuvânt nedescifrat] să-l ia pe Traian şi a văzut că acolo erau vechi şi viitori monografişti. Mie nu mi-a spus nimenea nimic, aşa că nu am fost de față. Stahl ar fi putut să-mi spuie aceasta dimineața, când a intrat în birou şi m-a întrebat din nou ce veşti am de la tine.

Peste câteva momente Paula a început din nou să vorbească (deşi nu are acest obicei): Ştii, Ştefania, îmi face rău să mă uit la Stahl. E aşa de preocupat să

[cuvânt nedescifrat] şi să se amestece în ceea ce e al altora. Am impresia că are ce are cu Anton. Am zâmbit şi i-am spus atât: Ştiu.

Nu ştiu ce sens vor fi având toate acestea. Pe Herseni nu l-am văzut încă, deşi el va pleca sâmbătă sau duminică. Vineri e 1 decembrie, aşa că probabil Seminarul Profesorului nu se va mai ţine. Azi l-am văzut pe culoar pe Stahl; nu mi-a spus nimic. Şi nici eu nu l-am întrebat.

Îţi scriu toate acestea ca să fii pregătit la întoarcere. Ar fi bine să te întorci cât mai repede.

Eu mi-am înecat necazurile în scuturat şi şters de praf pe acasă. Te-am aşteptat în fiecare seară în casa goală fără tine: fără paşii tăi apăsaţi, fără dezordinea pe care o semeni tu, dând sens zilelor mele. M-am gândit mult la tine, la noi. Am plâns că rândurile tale nu se încălzesc nici de departe pentru mine. Câteodată mi s-a părut că nu mai înţeleg nimic din toate câte mi se întâmplă. Şi aşa m-am trezit într-una din zile cu iarnă grea, zăpadă mare şi vânt. Era frig în casa noastră. Şi alte griji m-au apucat şi m-am uitat pe mine. De vreo două zile e din nou toamnă caldă. Nu ştiu cât va mai ţine vremea aceasta.

Volumul Anastase Gusti este la cenzură (pentru nu ştiu ce pasagii criticând actuale legi ale ţării...). D-l de la Luceafărul te aşteaptă pe tine. M-a chemat la telefon şi mi-a spus. Între timp, Fotinie Gusti a murit, fără să vadă terminat volumul soţului ei.

Săptămâna trecută, pe când eram bolnavă, te-a căutat într-una din zile tata[3]. Era îngrijat de situaţia ta.

Te aştept, Anton. Vino, liniştit, caută să-l vezi pe Profesor (am auzit parcă zvon că azi se va duce la Preşedinţie să se intereseze de încadrarea funcţionarilor. Aşa să fie oare ?) şi să aranjezi ce poate fi aranjat.

Ţi-aş mângâia părul şi genele, dar îţi strâng numai mâna.

Ştefania

Domniei Sale Domnului Anton Golopenţia, Silistra, Poste-Restante
Ştefania Golopenţia, C. A. Rosetti, 45 – Bucureşti

499. A.G. către Şt. Golopenţia (telegramă, 2.12.1939)

Golopenţia C. A. Rosetti 45 Bucureşti
Silistra Nr. 45 2 dec[embrie] 1939 ora 15^{00}

N-am primit permisie

Anton

1950

541. A.G. către Şt. Golopenţia (8.6.1950)

Dragă Ştefania,

Am comis mai multe infracţiuni de ordin politic în ultimii ani. Pe cea mai gravă: toamna trecută[1], când speranţele de a fi angajat au căzut. Descoperirea lor a avut drept urmare menţinerea mea sub stare de arest şi va duce la condamnare mai târziu.

Prins de treburi, distrat, orbit, n-am realizat, cât am fost între oameni, că pun în cumpănă nu numai viaţa şi munca mea, ci şi soarta copiilor, a ta, a mamei. Aci, în celulă, singur şi fără cărţi în care să mă ascund, sufăr din întâia zi gândindu-mă la vina de care m-am încărcat faţă de tine şi de ei. Viaţa te-a confirmat pe tine, care ai văzut de casă, de catedră şi care-i întreţii azi singură pe copii. Îmi pare aproape bine că vizitele nu sunt îngăduite, mi-ar fi foarte ruşine să dau ochi cu tine.

Înţelegându-mi vina, am căutat din răsputeri întoarcerea la voi. Dar e mai uşor să intri în închisoare decât să ieşi din ea. Şi eu sunt destul de neajutorat. Nu încetez totuşi să sper că, până la urmă, străduinţele mele de a obţine o reabilitare vor avea succes. Dacă da, vei fi mulţumită de mine. Am ajuns să ştiu ce e esenţialul. Voi izbuti să fiu un om ca lumea.

Durerea mea este cu atât mai mare, cu cât am înţeles aci că aş fi găsit în tot cursul anului 1949 o mână de ajutor la fostul meu şef, dacă mă duceam să i-o cer, mai mult, că dacă nu făceam ultima greşeală, aş fi acum angajat din nou. Sper că la o nevoie mai mare poţi să i te adresezi, dacă nu voi scăpa. L-am rugat într-o scrisoare să-ţi acorde ocrotire, dacă vei avea dificultăţi cu postul sau cu locuinţa[2].

Cum o scoţi la cale de când lipsesc? Chiria trebuie să-ţi facă mari greutăţi. Nu sta pe gânduri să vinzi puţinul ce găseşti de vândut din dulapul meu. Ceasul meu şi stofa pentru costumul de după-amiază pot fi vândute prin Consignaţia. Întreab-o şi pe doamna Moschos, poate ştie o modalitate mai avantajoasă. Stiloul cenuşiu din saltarul mesii şi cartonul neîncepput cu hârtie de scris (saltarul din stânga) pot fi vândute la „Ebonitul", Calea Victoriei faţă în faţă cu Prefectura Miliţiei (scoate din carton mărcile Conferinţa de Pace, care se găsesc în el şi pot

fi vândute şi ele, dar nu ştiu unde). Când e nevoie, vinde cărţi. Întreabă-l în prealabil de preţuri pe Cărăbaş[3], fostul anticar (are telefon). El îţi poate servi eventual şi de intermediar. Începe cu cărţile din camera de servitoare; filozofia, istoria politicii şi cărţile ungureşti lasă-le la urmă (a doua cheie [de] lacăt se găseşe în dulapul meu, poliţa a doua, pe tavă; cheia e aci şi nu ştiu cum s-ar putea trimite. D-l Vasile[4] poate deschide cu şperaclul[5]).

Întreabă, la Telefoane, care e numărul lui Biji (Str. Porumbaru 80–90) şi roagă-l să treacă la tine. Arată-i atunci această scrisoare. Îl rog să-ţi împrumute 40 000 lei, cu ideea că-i va primi înapoi în rate şi eventual în decurs de mai mulţi ani. Dacă se poate, încă în cursul acestei luni. Să ia drept zălog cărţile mele de statistică teoretică şi de istorie a statisticii în România (raftul I, poliţele 3 fără cărţile de la urmă, 4, 5). Întocmeşte în prealabil o listă în dublu exemplar. Opreşte însă volumele Thirring, *Magyarország népessege I Jozsef a Latt 1938*; Benigni von Mildenberg, *Statistik von Siebenbürgen 1830*; Fényes Elek, *Magyarország Statistikaja 1830*; *Lucrările statistice ale Moldaviei 1861*. Spune-i lui Biji că-l rog să se intereseze din când în când de voi[6]. L-am rugat pe d. Preşedinte al Comisiei de Planificare să-l autorizeze să facă aceasta, în scrisoarea pe care am pomenit-o. la numărul lui de telefon şi apelează la el, când vei avea dificultăţi cu şcoala sau locuinţa (în cazul condamnării mele), sau altele. Problemele de locuinţă poate să le rezolve prin Săndulescu[7]. Îl mai rog pe Biji ca, atunci când face vreo excursie cu maşina, să-i ia cu el şi pe copii şi îi mulţumesc pentru tot ce va face.

Din cei 40 000 lei, apucă-te de-ţi aranjează dinţii. Nu mai amâna. Negru[8] (are telefon, Ion N.) îţi poate da indicaţii în privinţa preţurilor pentru coroane. El s-a recalificat şi lucrează cu pasiune într-un atelier dentar.

Cu ce realizezi din vânzarea stofei, ceasului, stiloului, pleacă cu copiii la aer. Nu se poate fără, de vreme ce n-aţi ieşit vara trecută. Unde? La Hodac, la naşa lor? Economu (are telefon, numărul pe notiţele de pe măsuţă) îţi poate da informaţii despre Voineasa (Valea Lotrului–Turnu Roşu), unde se duce el în fiecare vară. Dacă poţi pleca o dată cu el şi soţia lui, poate fi avantajos. În privinţa Mangaliei, îţi poate da informaţii doamna Ivănescu (Institutul de Statistică, localul Lido, Oficiul de Studii), care a fost cu fetiţa acum doi ani. Altă posibilitate: Măneciu-Ungureni Prahova, la nord de Văleni. Scrie Oficiului de turism local şi întreabă de costul unei camere într-o vilă sănătoasă cu grădină şi dacă s-a deschis cantina pentru vizitatorii sindicalişti. Dacă pleci din Bucureşti dimineaţa şi iei la Ploieşti trenul de Văleni, ajungi acolo la prânz. De la Măneciu, se pot face excursii cu trenul forestier la mănăstirile Suzana şi Cheia. În cătunul de lângă cea din urmă, poţi sta eventual câetva zile. Locurile sunt frumoase, se găsesc gazde şi lapte bun.

O posibilitate de a petrece două–trei zile sau câte o zi la aer cu copiii, fără cheltuieli mari: Brăneştii, la vreo 20 km de Capitală, pe linia Constanţa. De pornit cu tramvaiul de pe strada Izvor (ANEF) prin oraş până la capătul

Pantelimon, de luat de acolo autobuzul I.T.B. (biletul 30 lei), de găsit o gazdă la Brăneşti şi de petrecut vremea în pădure, care e foarte frumoasă. Restaurant-birt în loc şi merinde de acasă. În zilele de lucru autobuzul e aproape gol dimineața la ducere şi seara la întoarcere.

O rog pe mama să mă ierte pentru necazul acesta, pe care i-l fac la bătrânețe, şi pe copii, să mă ierte că nu sunt acasă, ca să facem excursii duminicile. Am fost neasculăttor şi eu şi m-a scos Republica la colț şi mă cheamă şi la cancelarie. Sanda şi Dănuț să-i scrie d-lui Bran[9] la Institutul de Educație Fizică de pe Maior Ene şi să-l roage din partea mea să le înlesnească să învețe să înoate la vreun bazin din apropiere şi să-i ia la vreo excursie, când se va întâmpla să facă una.

Curaj, Ştefania. Te sărut, îi sărut pe copii şi pe mama şi le trimit sănătate lui Cornel şi Mariei, surorii tale şi lui Sabin.

Anton

Doctorul Tiberiu Ionescu (carte [de] telefon, Bul. 6 Martie, Casa Corpului didactic, în fața Facultății de Drept) mi-a spus că e gata s-o vadă pe Sanda pentru glande. El funcționează la Sănătate, la secția pulmonară. Dacă vrei o consultație temeinică în materie de plămâni pentru Sanda, du-te la D-rul Weber, Bul. Dacia 9, parterul casei unde am stat în 1938/39. În saltarul de la mijlocul mesei la dreapta, se găseşte o declarație cu privire la numele mamei[10], poate să se ocupe Cornel de ea.

S–ar putea să fiu autorizat să citesc lucrări de ideologie. Pregăteşte, te rog, într-un pachet pentru acest caz, vol. I din *Capitalul*, cele două volume *Historischer Materialismus*, celelalte lucrări Marx în limba germană şi din ediția franceză volumaşele cu vol. II şi III, Engels, *Origine de la famille*..., cursul B. Zaharescu de pe raftul III polița I şi, de pe raftul II polița I, Vosnessenski, *Économie de guerre* şi ce [...]

Doamnei Ştefania Golopenția, Loco, Str. Dr. Lister 7, curte, etaj III

18. C. Ittu către A.G. [februarie 1933]

Fii te rog atât de drăguț și trimite-mi luni niște bilete: la Regina Maria pentru orice seară (nu matineu), în afară de „Doamna la volan", pe care am văzut-o.

La cinema Trianon, Capitol, Rio, sau Select, unu[l] sau două bilete.

Dacă nu-ți cer prea mult, ai putea să-mi păstrezi în fiecare săptămână unu[l] sau două bilete? Ca să nu te deranjez prea mult, aș putea trimite eu servitorul sau pe Ernest în fiecare luni după ele ; bine?

O să trebuiască să stau aicea până după Paște.

Îți mulțumesc anticipat, dragă Anti, și când ai timp, mai treci și pe la noi.

Cu multă drgoste,

Carmen

Note și comentarii

Reproduc un pasaj al scrisorii din 14.9.2003 a d-nei Ria Chichernea, fiica lui Carmen Ittu.

„Mama s-a născut la 3.9.1908 la Kaposvar–Ungaria și a murit la 23.1.1988 în București.

După terminarea studiilor secundare s-a înscris, în anul 1928, la Facultatea de Litere și Filosofie din Cluj, la specialitatea principală Engleza, obținând în 28.2.1934 diploma de licență în Filologie modernă, în limba engleză, germană și pedagogie. Între timp, în anul 1930–1931 a frecventat la Londra cursurile Universității de acolo, pentru a se perfecționa în studiul limbii engleze, obținând, în urma examenelor, diploma „Certificate of Proficiency in English" eliberată de Universitatea din Londra. În același timp a frecventat cursurile și a obținut diplomă și de la Pitman's College din Londra. În anul 1935 a trecut, la București, examenul de capacitate la limba engleză.

În anii 1934–1937 a suplinit catedra de engleză de la Școala Comercială Superioară de Fete din Ploiești. În anii 1937–1942 a funcționat la catedra de engleză la Școala Ortodoxă de Fete din București. În anii 1938–1942 a ocupat și catedra de engleză la Școala de Stenodactilografie a Camerei de Comerț și Industrie București. Din anul 1942 a întrerupt activitatea la catedră", consacrându-se familiei.

C. Ittu se căsătorise în 1936 cu Cornel Dobrotă, Director de minister.

Din scrisori aflăm despre viața de elevă la Cluj (unde învățase, timp de un an, și A.G.), mutarea lui Carmen Ittu la București, înscrierea la studii de fonetică, limbă și literatură engleză în Anglia și revenirea ei în țară. Corespondența aceasta, care se extinde asupra a aproape opt ani, ne permite să cunoaștem atmosfera anilor de adolescență ai lui A.G. și, în general, ai liceenilor și studenților din Transilvania și Banat la sfârșitul anilor 1920 și începutul anilor 1930. Adresarea prin *Anti*, caracteristică acestei perioade, va dispărea treptat din scrisorile pe care le primește A.G. după părăsirea casei părintești și a Timișoarei, prin plecarea la studii universitare.

1. C. Ittu către A.G. (12.10.1925)

AFG. Scris cu cerneală pe o coală de corespondență (recto–verso, r–v).

[1]În original, *ţine*.

[2]Romi (Romulus) e fratele mijlociu, iar Bubi (Cornel) fratele mezin al lui A.G.

[3]Pentru că C. Ittu era brunetă ?

[4]Nici una dintre scrisorile adresate lui A.G. de C. Ittu nu e semnată cu prenumele Cerna.

2. C. Ittu către A.G. (12.11.1925)

AFG. Scris cu cerneală pe o coală de corespondență. Textul scris ocupă patru pagini.

[1]În text, *iai*.

[2]La Bozovici, unde-şi petrecea vacanţele C. Ittu, se afla casa bunicului după mamă al lui A.G., Anton Staschek. În anul 1927 se va muta de la Timişoara la Bozovici, după divorţ, şi Emma Golopenţia, mama lui A.G.

[3]Cu sensul „a evita".

[4] E vorba de romanul scriitorului polonez Henryk Sienkiewicz (1846–1916).

3. C. Ittu către A.G. (15.2.1926)

AFG. Scris cu cerneală pe trei feţe (recto/verso, r) ale unei coli de corespondenţă (cu un desen în roşu şi negru în stânga sus, reprezentând un băiat şi o fată întorcându-şi spatele).

[1]În original *aşi*, grafie consecventă pe care nu o vom mai semnala.

[2]În text, *începusei*.

[3]În text, *mângăiere*.

4. C. Ittu către A.G. (14.3.1926)

AFG. Scris cu cerneală pe trei feţe (recto/verso, r) ale unei coli de corespondenţă cu, în stânga sus, un desen în roşu şi negru, reprezentând o fată cu o lumânare în mână.

[1]Ţiţa (Silvia) e sora mai mare a lui C. Ittu.

[2]În original *rentorc*.

[3]În original, *vacanţa*.

5. C. Ittu către A.G. (15.4.1926)

AFG. Vezi descrierea scrisorii precedente.

[1]E vorba de Simion Golopenţia, tatăl lui A.G.

[2]În original, *fer*.

[3]Ponica Lupaş era deci fiica istoricului Ioan Lupaş (1880–1967), care fusese ministru al Sănătăţii şi Ocrotirilor Sociale (1926–1927) şi avea să fie ministru al Cultelor şi Artelor (1937–1938).

6. C. Ittu către A.G. (6.9.1926)

AFG. Scris cu cerneală pe cele patru feţe ale unei coli de corespondenţă.

[1]Carmen Ittu scrie aşa cum pronunţă.

[2]Societatea literară şi ştiinţifică „Tinerimea Română" ia naştere în 1878 la iniţiativa unor elevi interni de la liceul bucureştean „Matei Basarab"şi evoluează sub îndrumarea profesorului Nae Dumitrescu. Pentru stimularea elevilor merituoşi, T.R. a organizat concursuri culturale primare între şcolile din Bucureşti (1885–), între şcolile rurale (1893–) şi concursuri secundare (1897-). Li se vor adăuga concursuri de lucru manual (1895-) şi sportive (1901–). În 1897 are loc primul concurs anual de limba română din ţară. Ulterior, T.R. va organiza excursii în locuri istorice pentru elevii premianţi (de reţinut, cea de la Călugăreni în 1928), care alegorice, expoziţii, participări la evenimente culturale etc. Între 1888–1944, T.R. a avut o revistă, condusă, printre alţii, de Vasile Pârvan, fost membru al Societăţii. În 1924 se iniţiază construcţia Palatului Societăţii Tinerimea Română (proiectat de prima femeie arhitect din lume, Virginia Haret–Andreescu), care adăpostea o tipografie, un restaurant, o bancă proprie, săli de festivităţi, un muzeu etnografic, o bibliotecă, administraţia Societăţii şi spaţii de închiriat. Palatul a fost inaugurat în anul 1935. După război, palatul a fost sediul ansamblului artistic „Perinița" şi al Ansamblului artistic al Tineretului. În 1991 se înfiinţează Centrul Naţional de Artă Tinerimea Română, ca instituţie de spectacole şi concerte.

[3]În original, *vizita*.

[4]În original, *corespondenţii*.

7. C. Ittu către A.G. (29.10.1926)

AFG. Vezi descrierea scrisorii precedente. AFG.

[1]În original, *Debea*.

[2]sic !

[3]Ovidiu (Vidu) Blidariu se va ocupa mai târziu de şcolile româneşti din Grecia (lucrând în departamentul Consilierului *Caliani). Corespondenţa lui A.G. cu Iuliu Străin va fi publicată într-un volum următor al *Scrisorilor primite şi trimise de Anton Golopenţia*.

[4]În sensul „cu un comision".

8. C. Ittu către A.G. (15.7.1928)

AFG. Scris pe cele patru feţe ale unei coli de corespondenţă.

[1]Citta (Miţi) Onişor, ai cărei părinţi aveau o moşie la Corvineşti, unde îşi petreceau vacanţele cele două pietene, va purta după căsătorie numele Jinga.

[2]*Tuşicele* sunt verişoara lui Anton Staschek şi Emma Golopenţia, mama lui A.G.

[3]Puiu se referă, în acest context, la Bubi (Cornel Golopenţia), vezi nota 2 la scrisoarea 1 mai sus.

9. C. Ittu către A.G. (9.1.1931)

AFG. Scris pe cele patru feţe ale unei coli de corespondenţă şi continuând pe cele două feţe ale unei jumătăţi de coală. Locul şi data, în engleză, apar la sfârşitul scrisorii.

[1]*Acasă* se referă la casa de la Bozovici.

[2]În original, *desinteresate*, grafie consecventă. La fel, Carmen Ittu scrie *desinteresat* etc.

[3]Nu ne e clară semnificația strategiei la care recurge Carmen Ittu pentru a obține adresa lui A.G. Afară de cazul că Nini Crainic, vecina lui A.G., făcea parte din familia lui Nichifor Crainic, care ar fi locuit în acest caz în același imobil, pe Polonă 38 (vezi vol. I al *Rapsodiei epistolare*).

[4]A.G. își luase licența în Drept în vara anului 1930 și avea să-și ia licența în Filosofie în vara anului 1933.

10. A.G. către C. Ittu (ciornă, [februarie–martie 1931])

AFG. Ciorna lui A.G. e scrisă recto/verso, cu cerneală, pe nouă jumătăți de foaie numerotate, iar ciorna scrisorii citate, pe 5 foi prelungi (recto/verso) desprinse dintr-un carnet, numerotate de la 1 la 5.

[1]Urările de Crăciun din anul 1930, amintite și în scrisoarea lui Carmen Ittu din 9.1.1931, nu ni s-au păstrat.

[2]Referire la finalul scrisorii trimise de Carmen Ittu în 9.1.1931.

[3]Cuvintele *muncitor de fabrică* au fost adăugate cu un creion albastru ; ele par a înlocui, în intenția lui A.G., alternativa *vânzător de prăvălie*, peste care se suprapun. Am menținut-o, întrucât ea îi va fi venit în minte gândind la bunicul său Anton Staschek, care ținea o prăvălie sătească la parterul casei sale de la Bozovici.

[4]În original, *cade cu un gemet*.

[5]Au fost șterse cuvintele : *împăcată prin gândul de a nu mai trebui să aștepți bucurii de la alții, ci de a*.

[6]*Sorgenkind des Lebens*, „copil pe viață al grijii" e, pornind de la titlul unei poezii a lui Johann Gottfried Herder (*Das Kind der Sorge*), felul în care personajul Settembrini îl definește pe Hans Castorp, protagonistul romanului *Muntele vrăjit* de Thomas Mann. Lanțul nu se oprește aici, Herder pornise de la o fabulă a poetului latin Gaius Julius Hyginus.

[7]A.G. se referă aci la insistența cu care îi recomandase mamei sale, Emma Staschek Golopenția să se mute la Bozovici, lăsându-l astfel pe fratele său mijlociu Romi singur la Timișoara.

[8]A.G. scrisese, înainte de *imposibil*, cuvântul *oarecum*, pe care l-a barat însă. Iar după acesta, scrisese : *și mă doare*, barând apoi enunțul prea confesiv.

[9]La recomandarea lui H. H. Stahl, A.G. fusese numit în funcția de bibliotecar pe lângă Catedra de Sociologie de la Facultatea de Filosofie și Litere din București.

[10]În original, *însuți*. A.G. se referă la pasajul din paragraful 11 al scrisorii din 9.1.1931 a lui C. Ittu.

[11]Nu dispunem de această carte poștală a lui C. Ittu.

[12]A.G. se referă la paragraful 11 al scrisorii lui C. Ittu, unde aceasta vorbise despre sârguința lui.

[13]A.G. scrisese *vei pune o[chii]*, ulterior *vei isprăvi scrisoarea mea* și a adăugat, într-o a treia repriză, cuvântul *lectura*, fără a mai modifica porțiunea următoare a textului în sensul impus de noul adaos.

11. C. Ittu către A.G. (c.p.i., 16.3.[1931])

AFG. Scris cu cerneală pe o ilustrată intitulată *London*, regrupând imaginile *Piccadilly Circus, Oxford Street, Marble Arch, The Enbankment* şi *Big Ben*.

[1]Nu e clar dacă expeditoarea a scris *Londra* sau *London*.

12. C. Ittu către A.G. (23.4.1931)

AFG. Scris cu cerneală pe cele opt feţe a două coli de corespondenţă. A doua coală a fost ruptă în două, în ideea probabilă că scrisoarea se va încheia la a şasea pagină. Am menţinut data în engleză.

[1]sic !

[2]C. Ittu va refolosi forma *îndatorii* (pentru *îndatoriri*) în cuprinsul scrisorii.

[3]În sensul de „ultimele veşti, noutăţi".

[4]În martie–aprilie, A.G. făcuse parte, împreună cu D.C. Amzăr şi Brutus Coste, din delegaţia Grupării Universitare Române pentru Societatea Naţiunilor, care participase la Consiliul de la Viena şi la Conferinţa Regională de la Bratislava a Grupărilor din Europa Centrală.

[5]În original, *atuncia*.

[6]În original, *formez*.

[7]În original *exteriori*.

13. C. Ittu către A.G. (c.p.i., 27.5.1931)

AFG. Scris cu cerneală pe o carte poştală ilustrată, intitulată *Tarbert Hotel (in Loch Lomond)*.

[1]În original, *Glascow*.

14. C. Ittu către A.G. (c.p.i., 6.6.1931)

AFG. Scris cu cerneală pe o carte poştală ilustrată, intitulată *Tower Bridge, London*.

15. C. Ittu către A.G. [ianuarie 1933]

AFG. C. Ittu a scris nota de faţă cu cerneală, pe o foaie cu antetul *Ministerul Instrucţiei, Cultelor şi Artelor/ şeful de Cabinet*, pe care o găsise probabil pe biroul lui A.G.

16. C. Ittu către A.G. [1.2.1933]

AFG. Scris cu creion chimic pe o fişă, recto. Datarea s-a făcut pe baza mesajului care urmează.

17. C. Ittu către A.G. (1.2.1933)

AFG. Scris cu cerneală, pe o jumătate de foaie (hârtie de corespondenţă), în aceeaşi zi cu biletul precedent.

18. C. Ittu către A.G. [februarie 1933]

AFG. Scris cu cerneală, pe o jumătate de foaie corespondenţă.

ANTON GOLOPENȚIA ŞI SOFIA ITTU

1. S. Ittu către A.G. (8.5.1932)

Dragă Anton !

Credeam că mai vii pe la noi să-ți comunic că luna viitoare mă duc la Bozovici.

Băieții îmi spun că te-au ajutat cu neşte bani dar de atunci tu te fereşti de ei. Sperez că nu vei aştepta să duc la Bozovici veste rea despre tine. Te aştept până în 15 luna aceasta.

Bucureşti la 8 mai 932.

Cu drag,

Tanti Ittu

2. S. Ittu către A.G. (c.p., 10.12.1934)

Buc., la 10 dec. 934

Anton dragă !

Te rog ca până nu pleci acasă să mă cercetezi, că voiesc să-ți predau ceva pentru Letai.

Dacă poți, vină duminecă la masă la noi. Posibil că până atunci soseşte şi Carmen.

Adresa : Str. Dr. Lueger Nr 11, la stânga.

Cu drag : tanti Sofia

D-sale Anton Golopenția, Director la Cantina studențească, Loco, Str. Polonă 38

Note şi comentarii

Sofia Ittu (fiica lui Ludovic şi Maria Lepsy, născută în 1875) este mama lui Carmen Ittu. Am menținut formele caracteristice *până, sperez, neşte.*

1. S. Ittu către A.G. (8.5.1932)

AFG. Scris cu cerneală pe o foaie de corespondență (recto).

2. S. Ittu către A.G. (c.p., 10.12.1931)

AFG. Scris cu cerneală pe o c.p. (recto).

ANTON GOLOPENȚIA ŞI *IVAŞCU

1. A. G. către *Ivaşcu (ciornă, [decembrie 1933])

Vă doresc, stimate domnule Ivaşcu, sărbători fericite şi un an nou darnic în bucurii amintindu-mi cu plăcere bunăvoința dv. ascunsă totdeauna îndărătul unei supărări aparente.

Note şi comentarii

Proaspăt sosit în Germania, A.G. scrie la sfârşit de an foştilor colegi de la Ministerul Instrucției, Cultelor şi Artelor, printre care se numără poate şi *Ivaşcu.

1. A.G. către *Ivaşcu (ciornă, [decembrie 1933])

AFG, caiet negru (*Corespondență*), p. 70.

Am folosit tot aceeaşi chitanţă, pe care am corectat-o cu cerneală roşie. Vă trimit 557 lei din suma înapoiată.

Vă salută respectuos,

I. Lăzărescu

22.IX.948

Note şi comentarii

I. Lăzărescu este în acest moment contabil la Institutul Central de Statistică.

1. I. Lăzărescu către A.G. (c.p., 31.8.1942)

AFG. Scris cu cerneală pe o c.p. cu ştampila „Cenzurat Bucureşti 45 B I". Publicat in *Bug* I, p. 241–242.

2. I. Lăzărescu către A.G. (22.9.1948)

AFG. Scris cu cerneală pe o jumătate de foaie (decupată pe vertical), acest text marchează momentul ultimului salariu încasat de A.G. la Institutul Central de Statistică, de unde fusese forţat să-şi dea demisia la 8 septembrie 1948.

ANTON GOLOPENȚIA ȘI THEODOR LĂZĂROIU

1. Th. Lăzăroiu către A.G. (28.8.1942)

PREȘEDINȚIA CONSILIULUI DE MINIȘTRI
Institutul Central de Statistică

28.8.1942

Mult stimate D-le Director Golopenția,

Vă rog iertați-mi[1] îndrăzneala de a vă scrie, însă nu știu cum aș putea să vă exprim mai bine recunoștința mea. Ați fost întotdeauna atât de bun cu mine, încât nu pot găsi cuvinte de mulțumire.

Chiar astăzi am încasat de la C.A.F.A. suma de lei cinci mii și mâine urmează să încaseze și D-na Monea, D-na Miță Manda, Maria Munteanu și Sicsai Gabriela, tot câte cinci mii de fiecare, sumă pentru care toți vă mulțumim.

Cu subvenția revistei stăm foarte prost, deoarece nici până azi nu am încasat nimic pentru Nr. 1 al revistei și nici Monitorul nu a putut încasa pentru Nr. 2, deoarece, spune D-l Director Tatul de la Direcția Contabilității din Min[isterul] Propagandei că D-l Ministru Marcu nu știe nimic despre asemenea dispoziții date de D-l Președinte al Consiliului. Am predat telegrama D-stră D-lui Director Tatu și urmează să mai întrebe încă o dată pe D-l Ministru Marcu.

De la „Ramuri", afară de restul de 46.300 lei, mai cer încă 19.000 lei pentru D-l Profesor I. Conea.

Am răspuns că suma este de 12.000 lei, iar dânșii susțin că au trimes pe ziua de 7 iulie 1942 acte justificative pentru deplasările D-lui Profesor, în sumă de lei 20.000, din care Monitorul a achitat numai 1.000 lei, întrucât restul sumei nu reprezintă o lucrare tipografică.

Astfel de acte eu nu am primit și nici nu știu unde s-ar putea găsi.

Domnul Director Pâcleșanu mi-a spus că s-a interesat pretutindeni și nu știe cine a blocat Nr. 2 al revistei noastre, deci noi putem să o punem în vânzare.

Am rugat pe D-l Director să ne dea ceva scris în acest sens și D-sa a intervenit pe ziua de 24 august la Cenzură, așa că așteptăm chiar astăzi autorizația scrisă, fără de care cred că nu putem pune revista în vânzare.

Pe aici totul este cum ați lăsat D-stră la plecare.

Mie mi s-a majorat salariul[2] cu 500 lei, aşa că acum am 7.000 lunar, pentru care vă rog să primiţi cele mai respectuoase mulţumiri.

Am fost chemat de D-l C. Ştefănescu la Ajutorul de iarnă ca să conduc lucrarea colectei din 29 şi 30 august, dându-mi timp de cinci zile ca s-o predau. Eu însă am terminat-o în două zile, pentru care mi s-a dat suma de 3.000 lei.

Acum sunt chemat ca să fac şi lucrarea colectei din octombrie, aşa că pe ziua de 1 septembrie încep şi acea lucrare, deoarece personalul de acolo nu se cam pricepe la aşa ceva.

În aşteptarea sosirii D-stră, vă rog să primiţi cele mai respectuoase salutări.

Th. Lăzăroiu

2. D-na şi Th. Lăzăroiu către A.G. (c.v., f.d.)

D-na şi THEODOR LĂZĂROIU

Strada Seneca Nr. 4, etaj Bucureşti

vă doresc sărbători fericite şi Christos a înviat !

Note şi comentarii

Theodor Lăzăroiu era funcţionar la Institutul Central de Statistică.

1. Th. Lăzăroiu către A.G. (28.8.1942)

AFG. Scris cu cerneală pe două foi cu antet (recto-verso, recto). Publicat în *Bug* I, p. 237–238.

[1]În text, *ertaţi-mi*.

[2]În text, *salarul*.

2. D-na şi Theodor Lăzăroiu către A..G. (c.v., f.d.)

AFG. Scris cu cerneală pe o c.v.

ANTON GOLOPENȚIA ȘI AUGUSTIN LEPSY

1. A. Lepsy către A.G. (27.12.1944)

Bozovici, 27.XII.1944

... de război întreprinse în ... mea sursă de venit – prăvălia – ... iar locuința mi–a fost complet ... -mi-se prin aceasta o pagubă ... lei.

... a întocmit un tabel de toți acei ... nu știu care este rostul acestor tabele, ... a ne amăgi, sau într-adevăr s-au ... ce au suferit daune să fie despăgubiți ... mă întreb însă când vom primi aceste ...

... nevoit ca, împreună cu familia mea, ... recurg la bunăvoința socrului meu, ... cu pensia lui de 12.000 lei lunar, în ... tot pe cheltuiala lui, eu personal ne ... sursă de venit. Îmi pun din nou o întrebare : cât timp o să mă ție socrul meu pe cheltuiala lui ? Până la infinit, în tot cazul, nu !

M-am gândit în fel și chip, ce să fac și cum să fac ? Comerț fără bani, azi nu se poate face.

Am ajuns la concluzia că singura mea scăpare ar fi să pot obține un serviciu, fapt pentru care mă adresez ție în urma îndemnului Domnului Vărădeanu, controlor statistic al județului Caraș.

Dragă Anti, am fost la Oravița la D-l Vărădeanu, șeful fratelui meu decedat Teofil, pentru a-i cere informații de ce anume condițiuni trebuiesc îndeplinite pentru a putea ocupa serviciul de censor statistic, serviciu care până mai ieri l-a avut fratele meu Teofil. I-am explicat situația mea actuală, spunându-i totodată că am 6 clase liceu.

D-l Vărădeanu mi-a spus că dânsul va interveni la Institutul Statistic pentru numirea mea, totodată mi-a spus că ar fi bine ca prin vreun cunoscut să mă adresez și D-lui Anton Golopența.

Dragă Anti, te rog foarte mult fă tot posibilul ca să fiu angajat ca funcționar al Institutului Statistic la Bozovici. Știi prea bine că am familie, asemeni cunoști și situația mea în urma războiului.

Te rog foarte mult, dacă se poate face ceva, comunică-mi ce anume acte îmi trebuiesc.

Cu mulțumiri anticipate ... tale, un an nou fericit, ...

ANTON GOLOPENȚIA ŞI LICEUL FERDINAND I /BACĂU

1. Liceul Ferdinand I/Bacău către A. G. (10.2.1938)

România
LICEUL FERDINAND I
Bacău
N° 131

10 februarie 1938

Domnule Director,

Avem onoare a vă comunica că noi suntem abonați la revista „Sciologie Românească" numai la un singur număr. Pe lunile septemvrie–octomvrie şi noemvrie–decemvrie 1937, am primit câte două numere, vă rugăm să binevoiți a ne comunica ce să facem cu al doilea exemplar, întrucât nu putem plăti abonamentul decât pentru un singur exemplar.

Director, Gh. Gavrilescu
Secretar, I. Pădure

D-sale domnului Director al revistei „Sociologie Românească", str. Latină nr. 8, Bucureşti III

2. A. G. către Liceul Ferdinand I/Bacău (copie, 21.2.1938)

21 februarie 1938

Stimate domnule Director,

Am atras atenția administratorului revistei asupra inadvertenței în expediție, pe care ne-o semnalați prin scrisoarea d[umnea]v[oastră] din 10 februarie.

V-am propune să dați exemplarele venite în plus celor doi elevi cărora socotiți că le-ar face mai multă plăcere.

Primiți încredințarea deosebitei noastre prețuiri.

Note şi comentarii

1. Liceul Ferdinand I/Bacău către A. G. (10.2.1938)

AFG. Dactilografiat (recto) pe o foaie de corespondenţă cu antet şi stema ţării. Semnătura directorului e însoţită de o ştampilă a liceului.

2. A. G. către Liceul Ferdinand I/Bacău (copie, 21.2.1938)

AFG. Copie dactilografiată pe foiţă şi nesemnată a scrisorii trimise de A.G.

ANTON GOLOPENŢIA ŞI IOSIF LINDNER

1. I. Lindner către A.G. (telegramă, f.d.)

13518 Sep 20 Anton Golopentza Temisoara Splaiul stâng al Beghelui etaj I Bozovici 153 17 20 9150
Trec martzi 21 Temisoara vino la gară. Jozsi

2. I. Lindner către A.G. (c.p.i. , [3.4.1931])

Dragă Antoane!

Ilustrata trimisă am primit-o şi îţi mulţumesc pentru felicitări. Îmi pare rău că nu a fost congresul[1] aici, pentru a petrece câteva zile împreună. Îţi doresc cu ocazia sărbătorilor tot binele, „auch der lieben Tante ein recht frohen Osternfest"[2], sărutări de mâini, pe tine te îmbrăţişez, al tău văr Jozsi

ANTON GOLOPENȚIA ŞI SARMIZA LUNGIANU

1. S. Lungianu către A.G. (c.v., [februarie 1926])

Sarmiza Lungianu
Piteşti

mulțumeşte din suflet pentru cărțile trimise, cari îi vor folosi mult la compunerea lucrării sale. Şi totuşi regretă ceva – regretă timpul pierdut pentru căutarea lor, regretă consecințele ce le vei avea din cauza cuvintelor scrise poate pentru prima oară de acel elev inteligent şi silitor – „Nu ştiu nimic". Regretă întâmplarea nenorocită şi totuşi e mulțumită că datorită acesteia sufletul a reînviat într-un avânt nou spre o muncă nouă – o licărire de lumină în întunericul imens al vieții.

2. S. Lungianu către A.G. (c.v., 4–6.2. 1926)

Timişoara, 4 februarie 1926

Sarmiza Lungianu
Piteşti

mulțumeşte din suflet pentru cărțile trimise, rugându-se de a o anunța atunci când va avea nevoie de ele.

6 februarie

De duminică, când am fost la Stela, am fost bolnavă la infirmerie. M-am dat jos din pat în ziua de 4, când am scris cartea de vizită alăturată. Iată-mă acum din nou cu tocul în mână, neştiind încă sigur dacă voi putea-o trimite. Iartă stilul etc. Sunt bolnavă, crede-mă. Şi cu toate astea mă voi duce la Operă.

D-sale Domnului Anton Golopenția, Loco

Note şi comentarii

S. Lungianu era elevă internă la Liceul de Fete din Timişoara în această perioadă.

1. S. Lungianu către A.G. (c.v., [februarie 1926])

AFG. Scris cu cerneală pe carte de vizită (recto–verso).

2. S. Lungianu către A.G. (c.v., 4–6.2. 1926)

AFG. Scris cu cerneală pe o carte de vizită (recto–verso). Plicul s-a păstrat.

ANTON GOLOPENȚIA ȘI LÜKÖ GÁBOR

1. A.G. către Lükö G. (copie, 5.5.1947)

Tek. Lükö Gábor egyet magántanár urnak
a Debreceni Magyar Román
Tárgaság ügyvezetö alelnöko
Debrecen
Városhaza Levéltár, UNGARIA

Dragă Lükö,

Am primit volumul *Nap Lakodalma*. Mi-a sosit iarna și Nr. 1 din "Keleti Kapu". Iar Nr. 2 l-am primit de la Domnișoara Szentgyörgyi.

Te rog să-mi îngădui să scriu românește și să-mi răspunzi ungurește. Astfel, corespondența noastră va fi mai susținută. Vream să-ți mulțumesc ungurește pentru publicațiile trimise, dar am prea puțin exercițiu și totuși destul simț al limbii, ca să nu fi redactat ceva mulțumitor în câteva ceasuri de strădanie. Spre a nu mai tărăgăni, m-am decis adineaori să-ți fac propunerea de mai sus.

Am fost emoționat, atât de revistă, cât și de traduceri. Folclorul constituie puntea de legătură mai ușor de umblat. Cred că vor fi binevenite și articolele de prezentare a principalelor opere și instituții maghiare, prin care vom încerca noi să facem cunoscută Ungaria.

Îți doresc mult bine și te rog să exprimi salutările mele conducătorilor Societății maghiare-române de la Debrețin.

2. Lükö G. către A.G. (traducere, 13.7.1947)

Tahi

Dragul meu prieten,

Îți mulțumesc pentru frumoasele publicații trimise. Vom trimite curând și mulțumiri oficiale, dar acum, la sfârșit de an, s-a îngrămădit o groază de lucru. Am reînființat și Asociația Româno-Ungară din Debrețin – îți vom trimite în curând informații mai amănunțite despre asta – și am început să ținem conferințe; conferința noastră est-europeană, la care ai fost invitat, începe mâine. În jur de 22 însă, un bun prieten al meu plănuiește să-ți facă o vizită – e student în anul III la departamentul de Litere și Filosofie și se numește Zsolt Trocsányi[1]. A învățat românește destul de bine de acum. E nițel cam gureș, dar i se poate ierta faptul. Te rog să-l primești cu înțelegere. Ar vrea să-l întâlnească și pe A. Todor[2]. Sper să vă afle pe amândoi la București.

Tocmai am primit un răspuns de la Brăiloiu la scrisoarea mea anterioară, dar Brauner nu s-a învrednicit să-mi răspundă. Nu pot scrie mai mult acum. Îți voi trimite știri mai pe larg prin Trocsányi.

Salutari, cu drag,

Gábor Lükö

Note și comentarii

1. A.G. către Lükö G. (5.5.1947)

Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 112, f. 339 recto–verso, dact. Scrisoarea a fost publicată în *UC*, p. 406–408.

2. Lükö G. către A.G. (traducere, 13.7.1947)

Arhivele S.R.I., Dos. 40.002, vol. 112, f. 337 ms. Publicat în *UC*, p. 416. Originalul maghiar al scrisorii e reprodus în *Anexă*.

[1]Istoric și arhivist la Arhivele Naționale de la Budapesta (1949-1969), referent pentru arhivele Guberniului Transilvaniei și Cancelariei aulice a Transilvaniei (1969–1986, Trocsanyi Zsolt (Pápa,1926–Budapesta, 1987) a studiat cu precădere istoria Transilvaniei în secolele XVI-XIX. Menționez, între lucrările sale importante : *Az erdélyi parasztság története 1790–1849* (Istoria țărănimii din Transilvania 1790–1849), Budapesta, 1956; *A nagyenyedi kollégium történetéhez 1831–1841*

(Contribuţii la istoria Colegiului din Arad 1831–1841), Budapesta, 1957; Wesselényi Miklós, Budapesta, 1965; *Az északi Partium 1820-ban* (Partium-ul de Nord în 1820), Budapesta, 1966; *Az erdélyi kormányhatóságok levéltárak* (Arhivele instituţiilor guvernamentale din Transilvania), Budapesta, 1973; *Erdély központi kormányzata 1540–1690* (Instituţiile centrale de guvernămînt din Transilvania 1540–1690), Budapesta 1980; *Erdély története* (Istoria Transilvaniei), vol. II, coautor, Budapesta 1986.

[2]Este vorba despre Avram P. Todor (n. 1899), profesor secundar la Bucureşti, funcţionar al Academiei Române, traducător din română în maghiară şi publicist.

SOCIOLBUC

ANTON GOLOPENŢIA ŞI GHEORGHE MACARIE

1. Gh. Macarie către A.G. (telegramă, 24.9.1938)

711 24 SEP 1938 Golopenţia Latină 8 Buk
Priger 11 35 24 9/20
Profesorul vorbit Peromantir[1] vrea filmarea Dodeşti stop sosim martzi dimineatza ora opt Bucureşti apoi plecăm Dodeşti stop întâlnirea gară martzi dimineatza ora opt gară stop film cumpărat stop bani avem. Macarie CL 8

Note şi comentarii

1. Gh. Macarie către A.G. (telegramă, 24.9.1938,)

AFG.

[1]Este vorba, probabil, despre Tudor Posmantir, care a filmat în 1938 „Echipele regale studenţeşti" (regizor Octavian Neamţu).

ANTON GOLOPENȚIA ȘI ȘTEFAN MANCIULEA

1. Şt. Manciulea către D. Gusti/A.G. (11.12.1938)

Blaj, 11 dec. 1938

Domnule Ministru,

Cu poşta de azi am trimis pe adresa D-lui Marin Popescu-Spineni un studiu – 117 pagini – referitor la *Românii din Ungaria*, în care am încercat să dovedesc marea arie de risipire a neamului nostru, în tot cursul evului mediu, atât în regiunile de şes ale Ungariei, cât şi în aria muntoasă a Carpaților nordici.

Am înfățişat apoi greutățile cu care au de luptat astăzi românii de pe teritoriul statului vecin, precum şi metodele întrebuințate de unguri pentru a-i deznaționaliza cu totul.

Textului – ca să fie mai uşor de urmărit fenomenul risipirii noastre peste hotare – i-am alăturat trei schițe de hărți. Una înfățişează localitățile din Ungaria şi Iugoslavia cu populație românească în veacul XIX, a doua, aria de risipire a elementului românesc în Carpații nordici, în evul mediu, şi cea din urmă județele din Ungaria medievală pe teritoriul cărora a fost semnalat atunci un însemnat număr de populație românească.

Cred că prin această lucrare modestă voi face un mic serviciu neamului, arătând – întemeiat pe izvoare istorice străine – drepturile noastre străvechi asupra pământului românesc. Vă rog să comunicați D-lui Popescu-Spineni că orice lămurire în legătură, fie cu textul, fie cu hărțile, voi căuta să i-o dau de îndată ce-mi va fi cerută.

Primiți vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele stime.

Ştefan Manciulea
Liceul de băieți
Blaj

Note şi comentarii

Ştefan Manciulea (1894–1985) a studiat la Universitatea din Bucureşti (1919–1921) obținând doctoratul în Geografie în anul 1936. A fost profesor secundar la Arad (1921–1928) şi Blaj (1928–1937), inspector şcolar (1938–1942) şi conferențiar la Facultatea de Ştiințe (Geografie) a Universității din Cluj (1941–1947). Cercetările sale

Am primit azi adresa către Corpul de Armată de la Nikolaev (gen. Dragalina), pe care v-o[3] comunic în copie. În ea se găsesc consemnate încheierile discuției avute ieri cu d-l col. Dumitrescu-Polichron. Mașinile puse la dispoziție, două Forduri mari, s-au prezentat încă de după masă, așa încât lăzile sunt gata încărcate.

D-l Stahl[4] m-a informat că, de îndată ce în unele județe vor fi terminate lucrările de inventariere (adică după trei–patru săptămâni), ar putea pune la dispoziția echipei mai multe mașini Stoewer. N-am făcut mențiune în nici una din discuțiile avute și nu voi face mențiune nici în cele viitoare de această posibilitate, înainte de hotărârea dvs.

Moralul membrilor echipei este foarte ridicat. Au cunoscut orașul Tiraspol și câteva sate, colhozuri și sovhozuri din jur, în zilele în care am fost prins cu tratativele.

Vă voi informa de la Nikolaev asupra posibilităților găsite și obținute acolo. Cu acest prilej voi raporta și asupra cheltuielilor făcute până acum. În vederea plecării dvs. la Nikolaev, i-am lăsat d-lui Hrowath[5] 253,35 R.K.K.S.

Toate urările din partea mea și a membrilor echipei pentru anul 1943.

I-am găsit la Tiraspol pe d-l N. P. Smochină și pe d-l Al. Tacciu. Cum d-l Smochină nu-și adusese echipamentul, d-sa s-a întors ieri la București și urmează a ne urma la Nikolaev. D-l Tacciu va pleca odată cu noi. D-l Braga, fiind subprefect la Tulcin, fapt despre care d-l Smochină nu ne-a informat la București, va avea probabil dificultăți să vie pentru mai mult decât câteva zile cu noi. Nu l-am întâlnit aci. Voi păstra legătura cu d-sa prin d-l Smochină.

A. Golopenția
Tiraspol, 23 decembrie 1941

Domnici Sale Domnului Director General al Institutului Central de Statistică

2. A.G. către S. Manuila (raport, 28.12.1941)

ROMÂNIA
Prețedinția Consiliului de Miniștri
Institutul Central de Statistică
NR. IREB: 5

Echipa de înscriere a românilor de la est de Bug a plecat din Tiraspol în dimineața de 24 decembrie, 8,15 spre Nikolaev în două camioane Ford puse la dispoziție de „Avântul"[1]. Gerul slab dăduse o soliditate elastică șoselei, așa încât cei 130 km până la Odessa au fost parcurși, cu o haltă la cimitirul Dalnic, până la ora 12. Chibulcuteanu[2] și Guşacov ne-au ieșit înainte și ne-au înlesnit luarea mesei la restaurantul București. (Potrivit cererii mele i-au procurat echipei și 1,175 kg ceai). Am vizitat în grabă localul încăpător al inventarierii de la hotelul București și punctul cu perspectivă al portului. Plecați [la orele] 14 am sosit la orele 18 la Nikolaev–„Decebal" (Comandamentul Corpului 6). Drumul bun, la

fel, şi o după masă însorită care ne-a îngăduit să călătorim cu coviltirele[3] ridicate şi să ne bucurăm de peisajul de litoral al întâiei jumătăţi a drumului.

Greutăţile de încartiruire datorite faptului că o comunicare telefonică a sosirii, pe care am cerut-o la Tiraspol, nu a fost trimisă de „Avântul" şi împrejurării că am sosit în seara de Ajun au fost întrecute până la ora 21. Cei cinci care rămăsesem negăzduiţi am fost chemaţi de d-l general Dragalina la d-sa acasă, de îndată ce s-a întos de la o serbare de pom de Crăciun. Am asistat la primirea colindătorilor de la diferitele unităţi de către d-l general. Toate cetele au terminat cu cântece în care era vorba de trecerea dealului Feleacului şi de Maramureş, Crişana, Ardeal şi Timoc. Tuturor, generalul le-a spus că mergând spre Răsărit, cum cere ţara, vor ajunge şi la Apusul pe care-l doresc. Ultimii ne-am cazat la ora 24. Masa o primim la popota Corpului.

Daţi în grija şefului de Stat Major d-l colonel Dimitriu (fost prefect de Târgu Mureş) şi a şefului Biroului 2 d-l maior Dumitrescu-Jipa[4], cu care Institutul nostru a avut prilejul de a conlucra cu ocazia anchetei în lagărele de prizonieri români din armata iugoslavă[5], pregătirile lucrării noastre au înaintat repede. În ziua de 25 decembrie am luat cunoştinţă de informaţiile cu privire la populaţia românească ce se găseau la Biroul 2. O situaţie întocmită de jandarmeria din Nikolaev arată peste 10 000 români în satele de pe malul stâng al Bugului. S-a cerut telegrafic diviziilor de la Krivoi Rog şi Elisavetgrad comunicarea [informaţii]lor[6] pe care le posedă în această materie. Răspunsul de la Krivoi Rog arată existenţa a 1 000 români aduşi de Ecaterina a II-a la Volkonskoe la 20 km de Dnepropetrovsk (Ekaterinoslav), a unui cătun românesc Niprosk cu 200 locuitori, a satului mare Svonenka şi a altor sate al căror nume [rămâne] să fie precizat. Răspunsul de la Elisavetgrad încă n-a sosit.

Informaţiile existente la „Decebal"[7] arată 300 români în Nikolaev (la 130 000 locuitori, din 200 000 înainte de război). Totuşi, dintre cele nouă gazde la care stau membrii echipei, trei au unul din soţi român. Astfel încât, alte informaţii care vorbesc de 5 000 români la Nikolaev pot avea şi ele temei. La fel pare a se prezenta situaţia şi la Krivoi Rog, oraş la fel de industrial.

După discuţiile avute am putut stabili planul de lucru. Echipa urmează să cerceteze succesiv teritoriul celor trei divizii ale Corpului „Decebal", începând cu regiunea Nikolaev (cea mai bogată în români), continuând apoi cu regiunea Krivoi Rog şi sfârşind cu regiunea Elisavetgrad[8]. La Comandamentul fiecărei divizii se va stabili un birou de doi oameni, care se vor ocupa cu înregistrarea populaţiei urbane româneşti, iar restul de 12 membri se va deplasa în echipe[9] de câte patru care să se desfacă la nevoie în echipe de câte doi, din detaşament militar în detaşament militar, luând informaţii asupra numărului şi neamului locuitorilor tuturor aşezărilor, trecute pe harta 1/100 000 (respectiv 1/300 000 ruso–germană la est de linia unde încetează hărţile româneşti) şi completând formularele întocmite în toate satele, în care vor fi semnalaţi români. În oraş, vom adopta o metodă expeditivă, pentru care sugestia ne-a venit de la afişele

germane pe care le-am găsit pe zidurile oraşului. Vom publica un afiş prin care să-i invităm pe toţi românii să se prezinte la un birou creat ad-hoc, unde să primească certificate în baza cărora li se vor distribui alimente suplimentare.

La terminarea lucrului în cele trei regiuni ale Comandamentului „Decebal", vom încunoştinţa, potrivit înţelegerii despre care v-am informat în raportul trecut, „Avântul"–Tiraspol, ca să ne anunţe corpurile din Crimeea şi Azov. Spre a grăbi sfârşitul lucrării, cred că va fi bine să divid în două echipa, urmând ca lucrul să fie făcut concomitent.

După evaluările posibile acum, înainte de începerea propriu-zisă a lucrării, cred că munca în teritoriul „Decebal" va ţine cel puţin patru săptămâni şi în cel din Crimeea–Azov cel puţin trei săptămâni.

În ziua de 26 am trecut la Divizia Nikolaev („Gorun"), cu un ordin al Corpului – lipsa de maşini e mare şi aci, ca peste tot. Ni s-au oferit totuşi trei Horch-uri ale unei unităţi operative, cu rezerva rechemării în caz de ordin operativ. Lipsa de benzină pe teritoriu impune ca fiecare grup să nu facă decât drumurile principale cu maşina, iar pe celelalte cu trăsuri şi sănii ca să se poată întoarce cu cei 150 litri benzină (=300 km) luaţi la plecare. O copie a ordinului trimis de „Gorun" tuturor unităţilor sale, care ilustrează mecanismul de lucru şi o hartă cu itinerariile celor trei echipe sunt anexate acestui raport. Plecarea a fost fixată pentru ziua de azi, duminică 28 decembrie.

Planul de bătaie întocmit este următorul: 1. Nikolaev şi legătura cu Bucureşti şi echipele 1–3 = Stoianovici–Paul Mihăilescu; 2. Grupul 1 = Golopenţia, Mănescu, Betea, Corbea-Cobzaru; Grupul 2 = Şchiopu, Oancea, Retegan, Gh. Popescu; Grupul 3 = Bucurescu, Economu, Marin-Dunăre, Apostol.

Plecarea a trebuit să fie amânată în urma modului cum a decurs ieri întrevederea cu Comisarul General german de la Nikolaev. Spre a evita eventuale neînţelegeri cu administraţiile de plasă germane şi cu organele acestora şi spre a feri Corpul „Decebal" de situaţii dezagreabile, cât şi pentru a obţine posibilitatea de lucru în oraşe, de acord cu d-l şef de Stat Major col. Dimitriu şi cu d-l maior Dumitrescu-Jipa, şeful B. 2, am socotit util să informăm Comisarul General despre lucrare şi să-i cerem concursul. (Gărzile ucrainene existente aci, nu ridică probleme, fiind foarte reduse ca număr şi sub ordinele atât ale organelor germane cât şi ale trupelor de pază româneşti). N-am putut vorbi cu Comisarul General, ci numai cu Şeful Secţiei germani şi minoritaţi, d-l Ross. D-sa a avut oarecari ezitări. Ne-a cerut autorizaţii scrise germane. I-am explicat că venirea noastră s-a tărăgănit prin faptul că autorizaţiile au fost cerute Legaţiei iar de aceasta Berlinului, că astfel subzistă un asentiment implicit al guvernului german. Dl. Ross ne-a spus că va fi poate nevoie de o informare a Reichskommissariatului Ucrainei de la Rovno. În încheiere ne-a cerut să informăm în scris Comisariatul General despre lucrare. Am petrecut restul dimineţii de ieri cu redactarea adresei, alăturate în copie, la care am anexat două exemplare traduse din formular şi harta Nour. Cum Comisariatul nu lucrează sâmbătă după-

amiază, l-am căutat pe d-l Ross la d-sa acasă şi am primit făgăduiala că voi primi o aprobare condiţionată mâine 29 decembrie la prânz. În urma acestui fapt am cerut Diviziei „Gorun" să amânc plecarea. Nădăjduiesc dar să putem pleca marţi 30 decembrie.

În dimineaţa de azi, 28 decembrie, am fost chemat de d-l general Dragalina, care s-a întors aseară dintr-o inspecţie de două zile la Kerson. L-am informat despre lucrare în genere şi tot ce am făcut. D-sa a abordat problema în genere întrebându-mă ce suntem autorizaţi de guvern să promitem românilor, ca să-i decidem să se repatrieze şi când şi de cine se va face repatrierea. Am arătat deschis mandatul nostru limitat de înscriere. D-sa a fost de convingerea, care s-a format şi în minc şi care cred că este şi a domniei voastre, că ar trebui să se organizeze acţiunea de captare concomitent cu cea de înscriere, că ar trebui să li se vorbească de suprafeţe de zece hectare şi că repatrierea ar trebui organizată de Institut prin noi, cu ajutorul Corpului de armată cât timp acesta se găseşte aci şi încă înainte de noroaiele primăverii. Am abordat cu d-l general şi implicaţiile acţiunii de înscriere a populaţiei urbane: distribuirea de alimente. Cum trupele româneşti de la est de Bug sunt în subzistenţa organelor germane, ele nu dispun de alimente şi de articole care să poată fi împărţite. Dintre acestea, ar interesa: zahărul, macaroanele, lumânările, tutunul şi chibritele (orice soldat român e întrebat aproape de fiecare trecător:„este tutun? 0148, „este spiciki?") şi eventual slănină; ar trebui trimise de la Bucureşti.

Date fiind cele de mai sus, am onoarea să vă supun următoarele:

1. Facerea unui demers la Legaţia Germană pentru ca să fim acoperiţi la Generalkommissariatul Nikolaev (anexez un proiect de adresă);

2. Intervenţii la INCOP, CAM şi la Consiliul de Patronaj pentru obţinerea unei prime cantităţi de daruri de distribuit (3 000 kg zahăr, 3 000 kg macaroane, 3 000 kg tutun şi ţigări, 3 000 kg marmeladă, 12 000 cutii chibrite, eventual 1 500 kg slănină sărată). O condiţie indispensabilă a sosirii rapide este ca Institutul să poarte grija transportului, ca d-l Nica să obţină trimiterea în tranşe zilnice de 2 000 kg a acestor mărfuri sub formă de mesagerie cu accleratul Tighina, ca d-l Stahl să ia legătura cu d-l colonel Dumitrescu-Polichron, şeful de Stat Major de la „Avântul" Tiraspol pentru a obţine transportul imediat de câte un camion zilnic la Nikolaev–„Decebal". Articolele care n-ar putea fi primite gratuit ar putea fi plătite din restul de lei lăsat la d-l Hrowath din fondul de 3 500 000 obţinut de la Finanţe sau dintr-un credit special;

3. Demersuri pe lângă Preşedinţie ca să însărcineze Institutul să efectueze repatrierea în colaborare cu corpurile de armată Nikolaev, Azov şi Crimeea. Operaţia ar putea începe peste o lună în teritoriul Nikolaev. Cum oamenii, cu câţi am vorbit, ar dori o repatriere care să-i ducă cât mai departe de Rusia, cred că ar trebui cerută aşezarea lor în Basarabia de sud. În cazul acestei aprobări, eu aş putea continua pe litoralul Azov şi în Crimeea cu mai puţini oameni şi să las câţiva membri în teritoriul Nikolaev. Aceştia, întăriţi cu elemente de-ale lui Stahl,

care vor fi terminat, şi înzestraţi cu maşinile Stoewer ale raioanelor, care vor fi terminat inventarierea între timp, ar putea porni repatrierea, organiza staţiile pe drumul de transport, aprovizionarea etc.;

4. Tipărirea afişelor alăturate pentru înscrierile în oraşe şi în sate la Bucureşti şi trimiterea lor prin avion (de predat la Marele Stat Major) de unde se vor trimite cu avionul de la „Decebal", ca şi corespondenţa pe care ne-o destinaţi, căci aci este o mare criză de hârtie.

Comunic situaţia financiară a echipei. Cum R.K.K.S. au puţină căutare aci şi aprovizionarea noastră este bine făcută, prin faptul că mâncăm la popote şi din provizii, riscăm să cheltuim destul de puţin din cele 33 080 Rm. în R.K.K.S. cu care am plecat. Cheltuielile de până acum în lei se cifrează la 603 714 (din rest, 800 000 lei se găsesc la d-l Hrowath, iar 96 286 asupra noastră). Cheltuielile în R.K.K.S., la 2 405, după vărsarea sumelor pentru intinerariile în regiunea Nikolaev, restul de 31 675 fiind în posesia noastră iar suma de 253,53 R.K.K.S. în păstrarea d-lui Hrowath.

Moralul este acelaşi, foarte bun. Poate o oarecare nerăbdare de a porni la drum. Tratativele mele semidiplomatice au îngăduit din nou băieţilor să cunoască oraşul şi să ia contact cu multă lume. Jurnalele de călătorie se ţin cu grijă şi avem chiar şi o cronică a expediţiei.

Domnul general Dragalina vă aşteaptă cu bucurie. Nu uitaţi să aduceţi cu prilejul venirii dv. ziare noi, reviste şi câte o carte mai substanţială. Lumea e dornică de ele. (Nu treceţi cu vederea „Geopolitica"[10]). De la Chibulcuteanu care, venit în inspecţie la Varvarovka de pe malul opus al Bugului, ne-a vizitat pentru un ceas, am aflat că va trece pe aici şi Mitu Georgescu. D-l General a întrebat de el şi îl aşteaptă. Acum e fierbere la Comandament, pentru că la revelion e anunţat d-l ministru de Război. Am contribuit şi noi la eforturile de aprovizionare cuviincioasă cu două kg de şocolată. Cu prilejul venirii dv. ar fi bine să mai aduceţi şase termosuri mai solide cu curele (din cele de 500–600 lei fără curea; câtorva dintre băieţi li s-au spart termosurile slabe pe drum).

Iarna a început (–15), dar cu cojoacele, căciulile şi echipamentul nostru[11] se poate rezista la ea. Sandu Manuila[12] poate rămâne, cred, fără prea mare pericol cu noi câteva săptămâni, dacă le are disponibile.

Vă exprim devotamentul fiecăruia dintre noi şi urările noastre de bine sincere pentru activitatea din 1942 a Institutului şi a domniei voastre.

5 anexe[13]

Anton Golopenţia
Nikolaev, 28 decembrie 1941

Domniei Sale Domnului Director General al Institutului Central de Statistică, România, Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Institutul Central de Statistică

În ipoteza că nu voi primi telegrama Killinger şi autorizaţia Comisarului General [şi] Nikolaev se va tărăgăni, cred că e oportun să începem cu Azovul şi Crimeea, unde nu există administraţie civilă. În vederea acestei hotărâri, ar fi utilă o telegramă a domniei voastre fulger prin Statul Major, care să comunice situaţia de la Bucureşti. Executarea ei presupune încunoştiinţarea imediată a Tiraspolului de către noi, în vederea dispoziţiilor la Corpurile Crimeea şi Azov pentru trimiterea de vehicule la Berislav. Potrivit înţelegerii avute cu d-l Şef de Stat Major al Tiraspolului („Avântul"), putem pleca la Berislav pe Nipru, la şase zile după această încunoştinţare.

Moralul nostru e bun, deşi aşteptatul şi diplomaţia ne cad greu.

Devotat,

A. Golopenţia

2 anexe

Spre a evita revenirile, este poate util ca să se ceară de la început întreitul cantităţilor de alimente menţionate în raportul II. Numărul familiilor urbane şi rurale în spaţiul Bug–Nipru se ridică la aproximativ 9–10 000 (35–40 000 suflete).

Vă mai rog ca să ne fie cumpărate de d-l Hrowath şi trimise[1] prin echipa de inventariere [din] Odessa 20 filme Agfa Isopan 6/9 cm şi 10 filme Agfa Isochrom 4/6 cm.

Nikolaev, 30 decembrie 1941

4. A.G. către S. Manuila (raport, 8.1.1942)

ROMÂNIA
Preşedinţia Consiliului de Miniştri
Institutul Central de Statistică
I.R.E.B.: 8

1. Plecat din Bucureşti în seara de 3 ianuarie, am sosit la Tiraspol în după-amiaza de 4 ianuarie. Acolo, am comunicat lui Stahl[1] dispoziţiile dvs. cu privire la modalitatea propunerilor privitoare la centralizarea la Dubăsari, Tiraspol şi Odessa a materialului inventarierii. Stahl m-a informat despre stadiul lucrărilor şi am convenit că la 15 ianuarie echipa de inventariere ar putea pune la dispoziţia echipei de înscriere a românilor de peste Bug patru–cinci maşini Stoewer, care n-ar mai fi necesare de la acea dată inventarierii.

Cu o maşină Stoewer pusă la dispoziţia echipei, m-am transportat la Odessa, unde am petrecut noaptea şi am luat legătură cu Chibulcuteanu[2].

În ziua de 4 ianuarie, la prânz, am sosit la Nikolaev după un popas la Varvarovka, sat aşezat pe Bug în faţa Nikolaevului şi capitală de raion. Censorul Mălinaş[3], care e staţionat acolo, mi-a arătat mersul lucrărilor. Inventarierea este aproape executată. Un sat de germani refuză să ia contact în vederea executării lucrărilor. O dificultate mare o prezintă stabilirea numărului românilor. Cum recensământul e executat de localnicii ucraineni şi acţiunea naţionalistă ucraineană se pare că a intervenit prin cuvinte de ordine, românii răzleţi sunt trecuţi drept ucraineni, dat fiind bilingvismul lor. Mălinaş mi-a comunicat chiar că, la venirea lui, i s-a spus de unii primari, când îi întreba dacă au locuitori moldoveni, că au doi–trei, cinci-zece. La predarea formularelor completate, nu i-a găsit în situaţii. I s-a spus că „ştiu moldoveneşte", dar „sunt ucraineni". I-am dat indicaţii să ancheteze aceste cazuri şi să le consemneze într-un raport. Constatări similare mi-au fost comunicate şi la Odessa.

2. La Nikolaev nu sosise încă telegrama[4] încuviinţată de dvs. şi remisă spre transmitere în ziua de 3 ianuarie S.II a M.St.M. (A ajuns aci de abia în seara de 6 ianuarie).

3. Potrivit hotărârii luate la Bucureşti, am pornit mâinezi la executarea deplasării echipei în satele arătate româneşti pe harta Nour din jurul Kantakuzincei, sat aflat în faţa Vosnessenskului. Situaţia de la Corpul „Decebal" se schimbase între timp prin ordine de deplasare pe front, primite. Am putut astfel constata al doilea neajuns al misiunii, organizate de prea multe autorităţi ca toate cerinţele esenţiale să nu rămână nerezolvate; acela al lipsei de maşini şi de provizii proprii de carburanţi, după ce înainte de câteva zile mă lovisem de întâiul: lipsa intervenţiilor la organele locale germane. Cu toate stăruinţele d-lui general Dragalina a fost imposibil, faţă de parcul redus de maşini al Corpului şi de ordinele ce urmau a fi executate, să primim un camion, care să transporte pe cei 14 membri ai echipei şi cele 19 lăzi cu material la Kantakuzinka.

Am început transportul mâinezi, 6 ianuarie cu maşina Stoewer, cu care venisem de la Tiraspol. Maşina aceasta nu poate transporta dintr-o dată decât trei echipieri cu rucksackurile lor şi două lăzi. Au plecat sub conducerea lui Gh. Bucurescu[5], fost şef de echipă regală, N. Marin-Dunăre şi Paul Mihăilescu. Cei 100 km până la Kantakuzinka au fost parcurşi în cinci ore, aşa încât maşina s-a întors noaptea. În ziua de 7 ianuarie a plecat un al doilea grup compus din N. Economu, I. Apostol şi D. Corbea-Cobzaru.

Azi n-am mai putut trimite maşina pentru că am fost anunţaţi ieri de Corp că, până la sosirea unui nou transport de benzină, nu ni se poate pune la dispoziţie nici carburant, nici ulei. Spre a preîntâmpina această situaţie, am cerut ieri după-masă telefonic Biroului inventarierii de la Odessa să-mi trimită o maşină şi 200 l benzină şi 30–40 l ulei. Azi-dimineaţă am trimis şi un curier cu aceeaşi cerere în scris, de vreme ce n-am găsit la birou decât o funcţionară a lui Chibulcuteanu.

Rapoartele primite alaltăieri şi ieri seară de la grupurile trimise la Kantakuzinka arată că acest sat, ca şi cele vecine indicate de Nour ca româneşti, nu numără decât puţini români. În schimb, pe malul stâng al Bugului se găsesc mai mulţi români, mai ales în satul Rakova.

Ca atare, regiunea Kantakuzinka nu este indicată pentru o cercetare reprezentativă pentru românii din Transnistria. Am dat indicații ca să se cerceteze măsura în care a intervenit aci un proces de deznaționalizare și, mai ales, să se viziteze pe jos, fără aparat, Vosnessenskul și satele din jur, spre a aduna măcar informații generale asupra așezărilor românești din apropierea malului stâng al Bugului.

4. În situația creată de așteptarea autorizațiilor germane de a lucra între Bug și Nipru și de lipsa de mașină, am crezut necesar să fac următoarele:

a) Să adun toate indicațiile existente la Corpul 6 asupra așezărilor românești dintre Bug și Nipru. Alătur tabloul întocmit.

b) Să cer Comandamentului Suprem al Armatei de la Tiraspol dispoziții către Corpurile de pe malul Mării Azov și din Crimeea, care să îngăduie executarea cercetării în acele teritorii, unde nu există organe civile germane. Anexez în copie intervenția.

c) Să depozitez o parte din lăzile cu material (11 din 19) la Varvarovka, care e așezată pe șoseaua Tiraspol–Nikolaev, la censorul și pretorul raionului. Transportul a început azi cu restul de 10 litri benzină de care mai dispune mașina Stoewer primită de la Tiraspol.

d) Voi transporta alte două grupe de trei membri până la Pervomaisk (Olviopol) tot pe malul stâng al Bugului, spre a cunoaște, prin opriri în sate, acest mal și la nord de Vosnessensk. La Pervomaisk se va trece în Transnistria în grupul de sate românești arătat de harta Nour la vărsarea în Bug a Kodimnei.

e) De la Kantakuzinka și Kodâmnka voi transporta cele două grupe de șase oameni și restul echipierilor în satul Valea-Hoțului, așezat la sud de Ananiev, despre care Stahl m-a informat că e românesc. Am încunoștințat azi despre această hotărâre pe Stahl, cerându-i avizul. Acolo vom începe cercetarea amănunțită, pe care urma s-o facem înainte ca să fi apărut pe orizont misiunea de peste Bug. În caz că autorizațiile necesare vor sosi, vom întrerupe și vom porni din nou peste Bug și reveni mai târziu spre a o termina. În caz contrar, vom fi dus la capăt măcar această cercetare. Transportul la Valea-Hoțului îl voi realiza cu mașina de la Tiraspol și cu cea pe care nădăjduiesc s-o primesc de la Odessa, iar în caz de nevoie cu ajutorul organelor inventarierii de la Berezovka și Golta.

f) În cercetarea Azov–Crimeea, voi pleca, de îndată ce voi primi dispozițiile „Avântului", numai cu două ajutoare și cu o mașină încărcată cu rezerve de benzină.

Vă rog să binevoiți a decide asupra acestor măsuri, pe care am fost nevoit să le adopt, și să-mi comunicați aprobarea dvs. prin Inventarierea Odessa, care-mi va cunoaște adresa.

5. După informațiile de care dispun acum asupra organizării și acțiunii armatei românești între Bug și Nipru, am onoarea să vă supun următoarele în vederea unor eventuale sugestii prezentate Președinției:

a) Cu ajutorul diviziilor Corpului „Decebal", [cu] ce mai rămâne ca trupe de pază între Bug şi Nipru, după plecarea unei părţi a Corpului în Crimeea, se pot transporta românii din satele existente la Parcani (Tiraspol) în lagărul de triaj. În acest caz ar trebui să se renunţe la luarea averii şi să se asigure locuitorilor aduşi case, mobilier şi unelte. Diverse unităţi repatriază acum, cu asentimentul organelor militare germane, pe deportaţi. Ar trebui socotiţi deportaţi şi locuitorii români care vor să se repatrieze, renunţându-se la rest, adică la cei care nu se declară doritori de a veni în ţară. Operaţia s-ar putea face rapid prin ordine urgente ale M.St.M. către unităţi şi o specială purtare de grijă a Subsecretariatului colonizării pentru plasarea celor aduşi. S-ar face astfel numai politică de populaţie: câştigarea câtorva mii de români.

b) În ipoteza că guvernul doreşte o măsură completă, este necesară o acţiune diplomatică energică, care să obţină de la organele germane atât autorizaţia de a întreprinde cercetări cât şi pe cea de a repatria. Aminteri, cu mulţimea formelor, nu se va ajunge decât foarte târziu sau niciodată la realizări concrete.

c) Ar trebui să se ceară Preşedinţiei să dispună ca M.St.M. să ordone unităţilor ce se găsesc la est de Bug să acorde un tratament preferenţial populaţiei româneşti întâlnite, aşa cum fac germanii, care iau sub protecţia trupelor lor grupurile etnice germane. Ar trebui să fie scutiţi de rechiziţii, să primească tutun, chibrite, eventual bunuri rechiziţionate de aiurea. Măsura aceasta este condiţia trezirii sentimentului naţional românesc şi a tuturor măsurilor de genul repatrierii.

d) Am sugerat Consiliului de Patronaj distribuţii de articole, ca Ajutor de iarnă, românilor dintre Bug şi Nipru. Măsura poate fi executată chiar independent de autorizaţia de a cerceta sau de a repatria, dacă doamna mareşal Antonescu va cere acest lucru d-lui ministru von Killinger, care este prieten cu guvernatorul german dintre Bug şi Nipru. Dacă doamna mareşal ar afecta acestei operaţii două camioane şi ar delega membrii echipei noastre cu organizarea distribuţiei, am putea executa în bună parte misiunea noastră (Anexez o adresă destinată doamnei mareşal Antonescu).

6. În privinţa lagărului de triere de la Parcani, unde sunt duşi deportaţii repatriaţi, i-am scris lui Stahl. Cred că ar trebui să obţinem toate datele existente asupra repatriaţilor şi să organizăm acolo o înregistrare asemănătoare celei a refugiaţilor. Este una din sursele de spor de populaţie faţă de recensământ prin migraţiuni.

Primiţi, vă rog, expresia devotamentului meu.

Anton Golopenţia
Nikolaev, 8.I.1942

Anexe

Domniei Sale / Domnului Director General al Institutului Central de Statistică

5. A.G. către S. Manuila (raport, 21.1.1942)

ROMÂNIA
Preşedinţia Consiliului de Miniştri
Institutul Central de Statistică
I.R.E.B.: 10

Am onoarea să vă remit alăturat:

1. Nota intitulată *Satele româneşti din jurul Vosnessenskului. Informaţii culese în satele Bulgarka, Rakova şi Novogrigorievski* a grupului cantonat la Kantakuzinka pe malul transnistrean al Bugului în intervalul 6–21 ianuarie.

2. Nota intitulată *Satele româneşti din jurul Vosnessenskului. Informaţii culese de la sătenii emigraţi la Nikolaev*, redactată pe baza materialului cules de grupul rămas la Nikolaev până la 20 ianuarie.

Materialul prelucrat în aceste note a fost cules cu tot refuzul formal al Comisariatului general civil german de a autoriza, fără dispoziţii în acest sens de la Reichskommissariatul Ucrainei, cercetarea satelor şi oraşelor şi înscrierea românilor. În ziua de 19 ianuarie mi s-a comunicat la Comisariatul General din Nikolaev că autorizaţia respectivă încă n-a sosit şi că, până la sosirea ei, s-a interzis organelor administrative să dea orice fel de informaţii privitoare la români chiar unităţilor militare de pază româneşti. Grupul cantonat la Kantakuzinka în faţa Vosnessenskului a izbutit să treacă aproape de zece ori în satele româneşti din jurul Vosnessenskului şi să ia cunoştinţă chiar de rezultatele pentru aceste sate ale recensămintelor întreprinse de autorităţile locale din ordinul administraţiei germane. La Nikolaev, au putut fi găsiţi o serie de buni informatori, pe baza declaraţiilor cărora a putut fi precizată situaţia „culacilor" români, care au fost nevoiţi să părăsească satele lor în 1929.

Fără a fi putut satisface misiunea noastră în lipsa asentimentului guvernului german, am căutat să furnizăm cel puţin materialul necesar pentru reluarea documentată a problemei repartizării românilor dintre Bug şi Nipru.

Grupul românesc din jurul Vosnessenskului, în care intră sate, mai multe cătune şi un oraş, pare a fi insula etnică românească cea mai puternică din stânga Bugului. S-ar putea ca celelalte insule etnice din spaţiul Bug–Nipru să se fi îmbogăţit, urbanizat şi ucrainizat mai puţin înainte de războiul trecut şi să fi pierdut mai puţini locuitori prin „răsculăcire" (deportarea şi emigrarea voluntară a culacilor). Cu atari rezerve, constatările făcute cu privire la românii din jurul Vosnessenskului pot fi socotite valabile şi pentru celelalte insule etnice româneşti.

Constatările principale sunt următoarele:

1. Puterea de rezistență etnică a satelor românești din stânga Bugului a fost considerabil diminuată prin răsculăcire, care a redus populația acestor sate și a lăsat în ele elemente sărace și timorate. Faptul că în sate, până la Revoluție curat moldovenești, nu s-a declarat român nimeni (Rakova) sau 61 (Bulgarka) și 15 (Novogrigorievka) este semnificativ.

2. În fiecare din orașele regiunii se găsesc în condiție de muncitori (mecanici, fierari, sudori, mineri) numeroși foști culaci. Sentimentele românești ale acestora au fost consolidate prin ascultarea posturilor de radio românești, contactul regulat cu celelalte familii românești, citirea ziarelor și un început de conștiință națională moldovenească susținută de existența Republicii Moldovenești. Cantonarea trupelor românești a contribuit și ea în sensul apropierii de România. Copiii acestor culaci-meseriași știu românește dar sunt supuși ucrainizării. Deși aceste elemente sunt dornice de a reintra în agricultură, ele ar fi mai potrivite pentru mecanica agricolă și, în parte, pentru munca industrială.

Urmează ca guvernul nostru să revizuiască hotărârea de a-i repatria pe românii de la est de Bug, a căror cifră o evaluăm la 30–50 000. E de ținut în seamă pe de o parte că acești români vor fi definitiv pierduți după câțiva ani, pe de alta că, mai ales elementele rămase în sate, au pierdut în mare măsură orice inițiativă în urma vieții în colhoz. Se întâmplă și cu românii, ceea ce ne-a spus cu amărăciune un comandant S.S. de sate germane din județul Berezovka (dr. Eckert): „Germanii pe care i-am găsit aci sunt mai mult sub influența mediului decât a rasei; s-au dezvățat să prevadă. Când au trei saci de grăunțe, fug la târg să le vândă. Așteaptă să-i întrețină colhozul. Nu-i vom putea lua pe toți după război și atunci va trebui să-i reeducăm".

Reluarea repatrierii necesită:

1. Discutarea concomitentă a problemei inventarierii românilor de la est de Bug și a repatrierii lor (pe bază de schimb de ucraineni) de către Prezidențe cu guvernul german. Operația ar putea fi executată fără turburarea campaniei agricole, în intervalul dintre însămânțări și seceriș. S-a dovedit că lăsarea discuțiilor respective pe seama Subsecretariatului Colonizării și a Marelui Stat Major n-a dus decât la sferturi de rezultat.

2. Instituirea unui delegat cu depline puteri, care să conducă această lucrare, ajutat de elemente de acțiune tinere, care să ducă acțiunea de propagandă prealabilă în sate și să organizeze apoi repatrierea în convoaie mici de 150–250 familii, cu ajutorul organelor militare românești.

3. Precizarea locului unde vor fi așezați acești români (zone agricole – în cazul unui schimb de populație Hotinul sau Nordul Basarabiei: Soroca, Bălți, unde se găsesc condiții agricole similare) și a lotului ce va fi acordat (ca gradații: mai mult foștilor culaci – mai puțin celor mai puțini capabili). Comunicarea acestei oferte constituie elementul decisiv al acțiunii de propagandă.

4. Destinarea unei cantități de tutun, chibrite, zahăr, alcool (țuică) pentru daruri, necesar, la fel, acțiunii de determinare.

Pentru lucrul în Crimeea şi pe litoralul Mării Azov am fost informaţi că este necesar, la fel, şi asentimentul Armatei XI germane în cadrul căreia luptă unităţile româneşti. Încă n-am primit autorizaţia cerută de la Tiraspol de a vizita regiunile respective.

Până la sosirea acestui răspuns şi luarea hotărârilor cu privire la repatrierea românilor de la est de Bug, am retras echipa cu conducerea căreia m-aţi însărcinat în Transnistria. Am sosit la Valea-Hoţului-Ananiev, unde urmează să execut misiunea de cercetare a unui sat de români transnistreni, în ziua de 22 ianuarie.

A. Golopenţia
[Valea-Hoţului, 21.1.1942]

Domnici Sale Domnului Director General al Institutului Central de Statistică

6. A.G. către S. Manuila (referat, 26.3.1942)

Institutul Central de Statistică
Nr. 23331

Cu privire la situaţia actuală a lucrărilor de înscriere a românilor de peste Bug, am onoarea să vă informez asupra situaţiei şi a problemelor acestei lucrări.

1. Asentimentul guvernului german pentru executarea lucrării în teritoriul dintre Bug şi Nipru administrat de organe civile germane a fost comunicat, în ziua de 3 martie, Marelui Stat Major de către ataşatul militar german din Bucureşti. Asentimentul acesta cuprinde menţiunea „totuşi guvernul german ar dori ca activitatea acestei comisiuni să înceapă – din motive tehnice - abia în luna mai".

Asentimentul grupului de armată german din sud la numărarea tuturor românilor care trăiesc în Crimeea şi pe coasta Mării Azov a fost comunicat în ziua de 7 martie de către Marele Stat Major.

2. Propun plecarea echipei la 10 aprilie, când condiţiile de circulaţie cu maşinile vor fi probabil relativ normalizate, şi începerea lucrărilor în Crimeea şi pe litoralul Mării Azov spre a ajunge, potrivit deziderratului exprimat de guvernul german, în cursul lunii mai în teritoriul Bug–Nipru.

În acest scop, vă rog să autorizaţi:

a) reînnoirea autorizaţiilor de circulaţie peste Bug;
b) luarea legăturii cu guvernământul Transnistriei în vederea obţinerii unui camion şi a opt maşini Stoewer din cele folosite cu prilejul inventarierii (şi, pentru ipoteza că guvernul n-ar putea acorda acest număr de maşini, destinarea pentru acest scop a trei turisme rezistente, din cele puse la dispoziţia institutului de către Preşedinţia Consiliului;
c) facerea proviziilor, acordarea de aconturi de echipare de 10 000 lei şi vaccinarea antitifică a membrilor.

[3.] Anexez o listă a formației echipei în întâia ei deplasare și a funcționarilor care au cerut să ia parte la lucrările ce vor fi desfășurate în aprilie–iunie. Au cerut să ia parte și funcționare.

Vă rog să binevoiți a încuviința propunerile de alcătuire a echipei.

4. Cu privire la cooperarea cu Subsecretariatul de Stat al românizării și colonizării, ar fi utilă o comunicare a constatărilor făcute până acum și eventual stabilirea unei colaborări cu acest Subsecretariat prin deplasarea unuia din funcționarii destinați să execute repatrierea românilor de peste Bug.

Totodată ar trebui pusă acestui Subsecretariat problema repatrierii celor 300–500 familii care au făcut până acum cereri în acest sens organelor militare românești. Ar fi utilă desemnarea unuia sau mai multor sate din Basarabia de Sud sau Transnistria pentru plasarea lor.

5. Consiliul de Patronaj, prin Ajutorul de Iarnă, urmează a face în cursul lunii mai o colectă pentru ajutorarea românilor de peste hotare. D-l maior Mihuț ne-a comunicat că d-sa va face demersuri ca ajutorarea românilor de peste Bug să se facă cu prilejul lucrărilor de înscriere. În acest scop, d-sa urmează să obțină, la Comitetul de mâine 27 martie al Consiliului, autorizația de a procura alimentele ce ar urma să fie distribuite, de a pune la dispoziție un camion și de a delega pe cineva cu gestiunea acestor danii. Distribuirea aceasta ar putea înlesni operațiile de înscriere.

6. Formularele sunt gata tipărite încă înainte de plecarea întâiei echipe și vor fi completate, date fiind condițiile favorabile.

7. Evaluez timpul necesar executării lucrării la aproximativ două luni (10 aprilie–10 iunie).

Inspector general statistic
(ss) Anton Golopenția
26.III.1942

Domniei Sale Domnului Director General al Institutului Central de Statistică Loco

7. A.G. către S. Manuila (referat, 27.7.1942)

Institutul Central de Statistică
Nr. 64052

Ni s-a comunicat azi telephonic, din partea cabinetului militar al Conducătorului, că cele două mașini militare Stoewer prin care urma să fie completat parcul de automobile ale echipei de identificare a românilor de peste Bug nu pot fi acordate deoarece, potrivit unei dispoziții a d-lui mareșal Antonescu, urmează să plece pe front toate. O comunicare scrisă, în acest sens, ne va fi trimisă.

Dată fiind această situație, am onoarea să vă supun propunerea ca echipa să plece totuși în cursul acestei săptămâni: repriza întâi joi 30 iulie, repriza a doua vineri 31 iulie.

Întemeiez această propunere pe următoarele considerente:

1. Timpul nu mai trebuie pierdut. Spre a furniza [datele necesare] organelor care vor executa repatrierea în timp util, adică cu o lună–două înainte de înzăpezire, e necesar să începem.

2. În întâiele săptămâni lucrul urmează a fi făcut în zone de sate compacte (Vosnessensk, Pervomaisk), în care transportul întregii echipe poate fi efectuat cu cele trei mașini Stoewer luate în primire de la guvernământul Transnistriei și cu autocamionul Consiliului de Patronaj.

3. În ipoteza că Institutul ar putea obține în acest scop cauciucuri pentru două din mașinile Institutului, acestea ar putea fi folosite de echipă după părăsirea zonelor pomenite. În caz că lucrul nu e posibil, numărul membrilor echipei va fi redus, după părăsirea acestor regiuni, la numărul ce poate încăpea în mașinile disponibile (nouă în mașinile Stoewer, și în camion).

Pregătirile lucrării sunt complet terminate și anume:

1. Domnii Reteganu și Rațiu se află la Tiraspol, unde au luat în primire trei mașini Stoewer, care au fost revizuite la Tighina și echipate cu piese de schimb.

2. Autorizațiile de trecere în Ucraina au fost obținute cu valabilitatea maximă de trei luni pe intervalul 25 iulie–24 octombrie.

3. De asemenea, ne găsim în posesia recomandației ataşatului militar german din București către organele civile și militare germane din Ucraina și Crimeea.

4. Formularele sunt imprimate din iarnă.

5. Membrii echipei au fost vaccinați.

6. Proviziile și materialul sunt împachetate în 30 lăzi tip recensământ mic.

7. Consiliul de Patronaj a terminat cu transportul celor șapte vagoane de daruri la Odessa, unde înmagazinarea de către doi delegați ai Consiliului e în curs. Un vagon cu daruri urmează să plece la sfârșitul acestei săptămâni cu trenul la Vosnessensk. Camioneta Consiliului va pleca poimâine la Odessa.

8. Ministerul Propagandei ne-a predat 20 000 exemplare de proclamații ce urmează a fi alăturate pachetelor de daruri.

Odată cu aprobarea începerii lucrărilor vă rog să autorizați:

1. acordarea ordinelor de serviciu la membrii echipei;

2. acordarea câte unui pistol la fiecare membru, împreună cu autorizația corespunzătoare;

3. acordarea echipamentului (bocanci, ciorapi, rucksack, foaie de cort, pătură, banderola Institutului).

Directorul Oficiului de Studii
27.VII.1942

Domniei Sale Domnului Director General al Institutului Central de Statistică, Loco

8. A.G. către S. Manuila (raport, 2.9.1942)

Am onoarea să vă informez asupra rezultatelor întâiei luni de lucru a echipei de identificare a românilor aflători la est de Bug.

Mijloacele disponibile. Lucrarea se execută de 17 funcționari ai Institutului proveniți din Oficiul de studii, dintre care unul singur cunoscător de rusă și de un titrat cunoscător de rusă și germană[1], angajat pentru durata lucrării (cu salariul de 12 500 lei).

Din creditul special de 3,5 milioane, acordat de Ministerul Finanțelor pentru executarea lucrării, sunt disponibile, după scăderea cheltuielilor făcute în decembrie 1941–ianuarie 1942 spețe monetare cifrând 2 850 000 lei (dintre care 1 700 000 în R.K.K.S.); suma de 20 000 R.K.K.S. a fost depusă în ziua de 20 august la Banca Direcției Financiare a Municipiului Odessa, pe numele Institutului, cu carnetul de cecuri 130.

Consiliul de Patronaj al Operelor Sociale a pus la dispoziție materialele pentru 15 000 pachete-dar destinate românilor de peste Bug. Fiecare din acestea cuprinde 2 kg sare, 1 kg săpun, 5 pachete tutun cal. III (100 gr) și 10 cutii chibrituri. Tot al 8-lea pachet, destinat la familii cu copiii mici, cuprinde și un kg de zahăr. Totalul mărfurilor: 3 vagoane sare, 1,5 vagoane săpun, 1 500 kg tutun, 150 000 cutii chibrituri, 2 000 kg zahăr, 17 000 țigări de calitate pentru autorități, 500 kg hârtie de tipar pentru afișe, 20 000 pungi și hârtie de învelit. Aceste materiale sunt mânuite de un sublt. adm. și de un plut. adm. delegați de Consiliu. Acesta a mai acordat și un camion fără cauciucuri. De vreme ce acestea au fost primite de la Serviciul Capturilor Odessa, vom intra în folosința lor zilele acestea.

Ca vehicule: trei mașini Stoewer destul de uzate primite de guvernământul Transnistriei. În fiecare încap trei cel mult patru pasageri. Ele sunt însoțite de trei șoferi militari și de un supraveghetor, tot militar.

Relații utile: pe de o parte interesul directorului militar al P.T.T. din Odessa (maiorul Cantarol) pentru lucrare, de pe urma căruia ne sunt înlesnite transporturile pe traseul Odessa–Nikolaev–Kerson–Melitopol–Mariupol, unde firele sunt supravegheate de unitatea d-sale; pe de alta, bunăvoința primarului Municipiului Odessa, obținută printr-o recomandație din partea Consiliului de Patronaj. Acesta din urmă a înlesnit transporturile de la și la gară ale mărfurilor și, în cazuri de mare nevoie, chiar și transporturi la Nikolaev și Vosnessensk.

Promisiuni: cea a d-lui gen. Vasiliu, Subsecretarul de Stat de la Ministerul Afacerilor Interne, de a ne da două din mașinile ce va primi pentru jandarmii din Transnistria și, la fel, cea a d-lui guvernator al Transnistriei privind două mașini Stoewer dintr-un transport ce va fi recepționat.

15. A.G. către S. Manuila (ciornă referat, [1944])

Domniei-Sale
Domnului Director General al
Institutului Central de Statistică

REFERAT

Institutul şi-a luat sarcina de a organiza statistica culturală a ţării. În acest scop, Ministerul Culturii naţionale a renunţat la Secţia sa statistică proprie.

Lucrările de organizare ale acestei diviziuni fiind avansate, am onoarea să propun să i se dea o organizare definitivă.

În acest scop, propun delegarea d-lui Mircea Biji, referent şef, cu conducerea diviziunii Culturii, Cultelor şi Artelor, pe d-l Ion Apostol, tabelator şef al secţiei Cultelor, iar pe d-l Vladimir Ghidionescu, şef al secţiei Artelor din această diviziune.

Până la ridicarea acestei diviziuni la gradul de direcţie, ea ar urma să fie sub conducerea Directorului Oficiului de Studii.

16. A.G. către S. Manuila (ciornă, [1944])

Domnule Ministru,

Revocaţi, vă rog, decizia prin care aţi dispus numirea mea.

Subzistă riscul să nu fac faţă cerinţelor acestui post şi n-aş vrea să fiţi nevoit să mă daţi laoparte.

După o tinereţe zbuciumată de ambiţii diferite, întâmplările ultimului an m-au ajutat să-mi înţeleg experienţele de până acum şi să accept că nu am stofă nici de administrator, nici de om politic. Modest, nu mai doresc de atunci decât să scriu cele două–trei studii şi articole pe care le amân de ani, fiind prins de fiecare dată de altceva. Execut lucrările de ordin pur administrativ dorind ceasurile de lectură şi scris.

Am pierdut adecă şi ultimul rest din elasticitatea care m-a ajutat până acum să fac faţă la ceea ce ieşea în cale. Îmi dau seama că această voinţă de a fi ceea ce cred că trebuie să fiu ar putea să-mi fie pierzania. Vremea de acum cere prezenţa permanentă printre oameni, şi nu izolarea pentru scopuri atât de individualiste ca realizarea de sine.

Subsecretariatul pentru reorganizarea Statului e, pe cât îmi dau seama, loc mai mult de diplomaţie şi de administraţie decât de adunat documentare şi de elaborat planuri. Iar eu văd că mă sfiesc de telefoane, întâlniri, luări în stăpânire de posturi. Cele mai mărunte ieşiri din cercul obişnuit mă costă un efort.

În planurile rumegate în cursul verii trecute îmi propusesem să servesc până la sfârşitul războiului şi să cat de abia apoi să devin eu. Credeam să mă achit în parte de datoria pentru primirea în Institut servindu-vă în pregătirile pentru conferinţa păcii. Sub imperiul acestei hotărâri am spus da la chemarea de a vă fi ajutor. Apoi am sperat, iertaţi-mă pentru asta, că nu veţi mai intra în Guvernul de azi. Modul cum m-am comportat de când v-aţi îmbolnăvit mă face să cred că nu voi face faţă Secretăriei Generale.

Voi fi însă cu zelul neîmpărţit colaborator tehnic pentru orice redactări şi documentări.

Sper să nu pierd în totul simpatia Domniei Voastre.

Note şi comentarii

Sabin Manuilă, care a semnat frecvent Manuila (1894–1964), medic, statistician şi demograf, membru corespondent al Academiei Române (1938) studiase în S.U.A. ca bursier Rockefeller. A funcţionat ca Director General în Ministerul Sănătăţii (1927–1932), Director General al Institutului (Central) de Statistică (1932–1947), şi Subsecretar de Stat la Preşedinţia Consiliului de Miniştri (1944–1945). A condus recensămintele din 1930 şi 1941. În 1947 a părăsit România, stabilindu-se la New York unde a activat în sprijinul emigranţilor români în cadrul Fundaţiei „Iuliu Maniu" şi a Comitetului Naţional Român. A colaborat la elaborarea studiului *The Agricultural Economy of the Danubian Countries: 1935–1945* la Institute for Food Research (Stanford University) şi a fost consilier pentru U.S. Bureau of Census din Washington. Dintre lucrările publicate, amintim : *Evoluţia demografică a oraşelor şi minorităţile etnice din Transilvania* (Bucureşti: Cultura Naţională, 1929), *Étude ethnographique sur la population de la Roumanie. Ethnographical Survey of the Population of Romania* (Bucureşti: Imprimeriile Statului, Imprimeria Naţională, 1938), *Aspects démographiques de la Transylvanie* (Bucureşti: Imprimeria Naţională, 1938), *Recensământul general al populaţiei României din 29 decembrie 1930* (Bucureşti: Editura Institutului Central de Statistică, 1938–), *The Population of Dobrogea* (Bucharest: Central Institute of Statistics, 1940), *Atlas etnografic al României–1930* (Bucureşti: Imprimeria Naţională, 1943), *Die Bevölkerung-politischen Folgen der Teilung Siebenbürgens* (Bukarest, 1942), *The Vienna Award and Its Demographical Consequences* (Bucharest: National Historical Institute of Bucharest, 1945), *The Jewish Population in Romania during World War II* (Iaşi: Romanian Cultural Foundation, 1994), and *Regional Development of the Jewish Population in Romania* (with W. Filderman, Hallandale, Fl., U.S.A.: Romanian Historical Studies, 1996).

În declaraţia din 10–11.11.1950c (reprodusă în *UC*, p. 288–294), A.G. a schiţat un amplu şi nuanţat portret al lui S. Manuila, din care reproducem pasajul de mai jos :

„La Institutul de Statistică, unde am început să activez la începutul lui iulie 1940,

am lucrat în echipa cu care Doctorul Manuila executa personal lucrările, pe care i le cerea D. Manoilescu, Ministrul Afacerilor Străine în noul guvern Gigurtu. În cursul celor două luni de muncă intensă în vederea tratativelor cu Ungaria de la T[urnu] Severin şi cu Bulgaria de la Craiova, precum şi a arbitrajului de la Viena, am fost captivat de doctorul Manuila. Admiram cunoştinţele lui temeinice în materie de Statistica naţionalităţilor, energia cu care muncea zi şi noapte, modul camaraderesc cu care-şi trata colaboratorii.

După instaurarea regimului legionar, i-am arătat devotamentul pe care ajunsesem să-l simt pentru el. Rău văzut de legionari şi de cercurile de dreapta, pentru că se zicea că a ascuns cifra reală a populaţiei evreieşti, îşi simţea viaţa în primejdie şi era incapabil de a munci. Am stat cu el câteva ceasuri, în fiecare zi, discutând probleme, planuri, de lucru, spre a-i abate gândurile de la temerile care-l paralizau.

Doctorul Manuila îmi arăta şi el încredere şi simpatie. Când a căzut la pat în februarie 1941, iar subdirectorul Institutului era prins cu organizarea recensământului din aprilie 1941, mi-a dat delegaţie să-i ţiu locul, preferându-mă doctorului Racoviţă, inspector general vechi în Institut. Am mai primit odată delegaţia de a gira locul D-lui Manuila, în toamna 1941, când acesta împreună cu subdirectorul Institutului şi cu Doctorul Racoviţă a plecat pe teren să execute ordinul fostului Mareşal Antonescu de a recensa populaţia şi exploatările agricole din Bucovina de Nord şi Basarabia" (*UC*, p. 288–289).

1. A.G. către S. Manuila (raport, 23.12.1941)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 55–56, dact. Abrevierea I.R.E.B., aici şi în textele care urmează, corespunde sintagmei „Identificarea românilor de la est de Bug". Specificarea „I.R.E.B. 2" sugerează existenţa unui document anterior, de care nu dispunem.

[1]Nu dispunem de nota menţionată.

[2]Aici îşi are probabil originea sarcina de a consemna „starea de spirit" a populaţiei româneşti, despre care va fi vorba în declaraţiile lui A.G. din cursul anchetei Pătrăşcanu cuprinse în volumul *UC*.

[3]În text, *vi-o*.

[4]În fruntea altei echipe I.C.S., H. H. Stahl era angajat în lucrările de inventariere a Transnistriei.

[5]E vorba de Carol Hrowath, funcţionar al I.C.S.

2. A.G. către S. Manuila (raport, 28.12.1941)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 57–61, dact.

[1]Vezi par. 4 al raportului anterior.

[2]E vorba de Io(a)n Chibulcuteanu, funcţionar I.C.S. care lucra în acel moment la inventarierea Transnistriei.

[3]În text, *coviltirili*.

[4]În text, Dumitrescu-*Jiva*.

[5]Cf. A. Golopenția, *Rezultatul anchetei întreprinse în lagărele de prizonieri din armata iugoslavă* (în) *Românii din Timoc. Culegere de izvoare* îngrijită de C. Constante și A. Golopenția, București : Tipogr. „Bucovina" I. E. Torouțiu, [1943], p. 293–303, articol reprodus în A.G., *Opere complete II*, p. 592–599.

[6]În text, *științelor*.

[7]E vorba de Corpul 6, vezi mai sus.

[8]În text, *Elisabetgrad*.

[9]În text, *echipa*.

[10]E vorba de revista „Geopolitica și Geoistoria", care se tipărea la I.C.S.

[11]Ca și Institutul Social al lui D. Gusti, I.C.S. furniza echipamentul necesar pentru lucrul în campanii monografice sau anchete statistice.

[12]E vorba de medicul Alexandru Manuila, fiul lui Sabin Manuila, care nu pare să fi participat în cele din urmă la ancheta I.R.E.B.

[13]Nu dispunem de anexele menționate la sfârșitul raportului.

3. A.G. către S. Manuila (raport, 30.12.1941)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 62–63, dact.

[1]În text, *cumpărată și trimisă*.

4. A.G. către S. Manuila (raport, 8.1.1942)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 64–67, dact. Nu am dispus de anexele menționate în corpul sau la sfârșitul textului. Precizarea „I.R.E.B./8" sugerează lipsa unui document între raportul anterior și cel de față.

[1]Vezi nota 4 la raportul din 23.12.1941.

[2]Vezi nota 2 la raportul din 28.12.1941.

[3]E vorba de Iuliu Mălinaș, funcționar la I.C.S., care lucra în acel moment la inventarierea Transnistriei.

[4]Nu dispunem de această telegramă.

[5]Gheorghe Bucurescu lucra la I.C.S. și făcuse parte din echipa regală studențească de la Căian, îndrumată în anul 1938 de A.G.

5. A.G. către S. Manuila (raport, 21.1.1942)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 70–72, dact.

6. A.G. către S. Manuila (referat, 26.3.1942)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 73–75, dact.

7. A.G. către S. Manuila (referat, 27.7.1942)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 76–78, dact.

8. A.G. către S. Manuila (raport, 2.9.1942,)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 113, f. 79–84, dact.

[1]Este vorba de Gh. Popescu și Eugen Seidel.

[2]Nu dispunem de această copie de hartă.
[3]Nu dispunem de această notă a lui E. Seidel.

9. S. Manuila către A.G. [început 1943]

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 112, f. 237 ms.

10. S. Manuila către A.G. (c., 16.2.1943)

AFG. Scris cu cerneală pe un carton cu antet (recto).

11. A.G. către S. Manuila (referat, [1943])

AFG. Scris cu cerneală, pe o fişă (recto). Cu excepţia adresării şi a ultimului rând, scrisul nu este al lui A.G.

12. S. Manuila către A.G. (26.6.1943)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 112, f. 229–230 recto-verso, ms. În declaraţia din 10–11.11.1950c (reprodusă în *UC*, p. 288–294), A.G. se referă la acest episod al corespondenţei cu S. Manuila:

„Sarcina de a identifica familiile de moldoveni de pe teritoriul ocupat de germani al Ucrainei în executarea unui ordin al Preşedinţiei, ce mi-a fost atribuită, m-a îndepărtat din Institut pe timp de mai mult de un an. Ea m-a îndepărtat şi de doctorul Manuila. Acesta m-a chemat printr-o scrisoare, spunându-mi să las lucrarea în seama vreunui colaborator şi să mă întorc la Bucureşti, unde el are nevoie de mine, socotindu-mă colaboratorul în care are mai multă încredere. N-am dat urmare acestei chemări sub cuvânt că nici unul dintre colaboratori nu-şi asumă răspunderea de a duce cu bine la capăt lucrarea în condiţiile grele de muncă de acolo. De fapt, pentru că mă temeam ca doctorul Manuila, pe atunci nemulţumit de subdirectorul Institutului, vechiul meu coleg şi prieten Dr. D.C. Georgescu, să nu vrea să mă împingă în locul acestuia, precum şi pentru că mă simţeam mai bine pe teren decât în Bucureştii dominaţi de germani" (*UC*, p. 289).

13. S. Manuila către A.G. (5.11.1943)

Arhivele S.R.I., dos. 40.002, vol. 112, f. 235–236 (recto-verso, ms.)

14. A.G. către S. Manuila (referat, 5.7.1944)

AFG. Copie dactilografiată pe ½ foaie (foiţă), semnată.

15. A.G. către S. Manuila (ciornă referat, [1944])

AFG. Trei ciorne scrise cu cerneală pe 3 foi (recto).

16. A.G. către S. Manuila (ciornă, [1944])

AFG. Ciornă scrisă cu cerneală pe 4 fişe (recto). În declaraţia din 10–11.11.1950c (reprodusă în *UC*, p. 288–294), găsim referiri la episodul acestei scrisori de refuz. Le reproducem în cele ce urmează :

„La întoarcerea de pe teren, spre sfârşitul anului 1943, l-am găsit pe doctorul Manuila preocupat şi mai putin interesat de Institut. Se angajase, cum mi-a spus după 23 August 1944, în politică, lucrând pentru schimbarea orientării politice a ţării, ca purtător de cuvânt al d-lui Maniu în tratativele cu celelalte partide. Până la 23 August, nu mi-a vorbit de activitatea aceasta. Ne vedeam mai rar decât în trecut, pentru că lipsea adeseori şi apoi din pricina evacuărilor (el sta la Snagov, iar eu la Naipu în Vlaşca) şi vorbeam mai puţin pentru că n-avea timp să mă reţină după rezolvarea lucrărilor.

Ne-am văzut mai des şi am vorbit mai mult în septemvrie şi octomvrie 1944. Decepţionat că nu a fost chemat în guvernul format în ziua de 23 August 1944, mi-a povestit în chiar după-masa acestei zile că a fost preocupat mai mult de politică în ultimul an, că ar fi dorit să se consacre de acum încolo unor sarcini mai largi decât Institutul de Statistică, şi anume ameliorării administraţiei publice.

Când a fost numit în octomvrie 1944 Subsecretar de Stat la Preşedinţie cu sarcina de a elabora proiectul unei „reorganizări a Statului", mi-a oferit postul de Secretar General. Am refuzat şi verbal, i-am şi explicat refuzul meu printr-o scrisoare. Scrupule mă opriseră să mă alătur partidului comunist, pe care-l ajutasem la 23 August, şi mă hotărâsem să mă ţiu departe de politică, ocupându-mă de slujbă şi ştiinţă. Nu vream să mă alătur nici partidul[ui] ţărănesc, care-l introdusese în guvern pe doctorul Manuila. Refuzul meu l-a afectat pe acesta. Spre a nu fi prea tranşant, am acceptat să îndeplinesc o cerere, pe care D-sa mi-a făcut-o, spunând că e vorba de un plan, pe care l-a elaborat împreună cu cumnatul său, avocatul Leucuţia, pe atunci Ministru al Industriei, neaşteptându-se la refuzul meu. Pentru că Comisarul Guvernului pentru lichidarea Subsecretariatului Românizării, tărăgănea desfiinţarea instituţiei în fruntea căreia era pus şi care ţinea de Ministerul Industriei, doctorul Manuila dorea ca eu să asum acea sarcină, să elaborez în cât mai scurt timp planul de lichidare şi să trec Subsecretariatului D-rului Manuila localul şi parte din personal. M-am executat de această însărcinare în decurs de mai putin de 14 zile şi m-am întors în Institutul de Statistică, cu toate că Doctorul Manuila a repetat oferta ca să-i fiu secretar general şi n-a ocupat postul, nenumind pe altcineva până la 6 martie 1945. Până la această dată, ne-am vazut rar, numai când îi duceam exemplare din publicaţia „Comunicari Statistice", pe care am început s-o scot la 1 ianuarie 1945, sau vreo lucrare care-l interesa.

După ce doctorul Manuila, care avusese concediu fără plată pe timpul cât deţinuse demnitatea de Subsecretar de Stat, s-a întors în Institut, adecă între 6 martie 1945 şi începutul lui august 1947, ne-am văzut din nou mai des. Relaţiile noastre nu mai aveau totuşi întreaga căldură dinainte de refuzul meu de a-i fi devotat şi în activitatea politică" (*UC*, p. 289–290)

Viele Küsse von Romi! Romi bittet, dass wenn es dir möglich [ist], dort eine Serie von den neuen Briefmarken zu kaufen, hier muss man gut schmieren, wenn man eine haben will – also wenn es möglich [ist], so bitte

Küsse,

Obige

Wolg. Herrn Anti Golopenția, Student în Bozovici, Jud. Caraş

2. Emma, Romulus & Corneliu Golopenția – A.G. [1927]

Lieber, teurer Anti!

Endlich, gestern, Montag, ist deine Karte als auch dein lieber Brief angelangt, waren recht sehr in Sorge um dich – nun sind wir froh dass es dir so gut geht. Gib nur gut acht auf dich theures Kind, dass du dich nicht erkältest. Es war mir recht leid dass du so schlecht gefahren, manchesmal geht es einem schon so. – Anti teurer ! Hilf so lange du dort bist dem Gusti im Französischen. Was haben seine Eltern gesagt als sie hörten dass er durchfiel? Hoffentlich waren sie nicht sehr böse. – Du hast Lindner Jozsi nicht erwähnt, verträgst du dich nicht mit ihm? Hoffentlich denkst du an alles was ich dir immer gesagt und beachtest mit allen schön auszukommen. Du darfst nicht warten dass sich alles um dich dreht, teures Kind, sondern du musst dich immer den Verhältnissen anpassen. Du bist ja schon groß und vernünftig, und ich hoffe dass du mir keinen Kummer bereiten wirst, denn ich hab schon genug davon am Lager. – Um uns sorg' dich nicht, teurer Anti, wir bringen uns schon langsam durch. Die Freiwilligen sind fort, haben freilich nicht gezahlt, haben aber versprochen zu senden, bis heute aber noch nichts gekommen. Von den neuen Einwohnern ist vorläufig nur der Herr da, die Dame ist auf Sommerfrische. Seit Donnerstag habe eine Magd aus Resita, bekommt Lei 600. Ein junges Mädel, macht ihre Arbeit. Es war die höchste Zeit, konnte nicht mehr. – Mir sind die Füße so geschwollen, dass ich keine Schuhe anziehen kann, nun wird's wieder besser, da ich nicht immer auf den Füßen sein muss. – Ja ! Gusti hab ich noch Lei 100 geborgt, so dass ich von Margittante 400 und von Gusti 214 zu bekommen hätte. Hab mit Gusti Noten gesendet, hat sich Erna gefreut? Grüße und küsse mir alle die nach mir fragen. Schreibe recht bald und lass es dir recht gut gehen. Sehnen uns sehr nach dir, gönnen dir aber von ganzem Herzen die Erholung. Nun lebe wohl, sei innigst geküsst von deiner dich zärtlich liebenden

Mama

Timisoara , Dienstag!

Viele Küsse von Bubi – Romi schreibt selbst !

3. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. [1927/1928]

Liebster Anti !

Bubi wollte schreiben und ließ mir auch ein wenig Platz. Ja, haben dich mit großer Sehnsucht erwartet, nun hoffentlich werden ja die paar Tage auch vorüber gehen – freuen uns auch sehr sehr auf euer Kommen. Von Romi seit September keine Nachricht erhalten, weiß nicht wird er kommen oder nicht. – Schwein geschlachtet. Hatte 160 kg. – Bis auf frohes Wiedersehen küsst dich oft und innigst

Deine Mutter

4. Emma Golopenția – A.G. (17.1.[1928])

Bozovici, 17. Jänner

Liebster Anti!

Deine l. Karte als auch deinen l. Brief erhalten und bin froh und danke dem Allmächtigen dass du gesund und glücklich dort angelangt bist. – Nutze die Zeit nur gut aus damit du dein Ziel erreichst, theures Kind, und vergiss deine Mutter nicht, die auf der Welt nichts hatte als nur dich und deine Brüder, und wenn du Zeit hast, schreibe, denn es macht mir eine sehr grosse Freude von dir Nachricht zu bekommen. Romi hat noch nicht geschrieben seit er fort ist, sorge mich sehr um ihn. – Ein Ferkel konnte noch immer nicht kaufen, sind so sehr klein, da sie doch so viele sind, möchte ein grösseres, vielleicht kommenden Dienstag. Beiliegend deine Kravatten als auch etwas zum beissen, lass es dir gut schmecken. – Samstag war Dilettantenvorstellung, sind nicht gewesen, erstens bin ich schon einige Tage recht unwohl mit den Nieren, sicher weil es wieder kälter ist, – und zweitens bin ich blank. Bubi's Mantel ist fertig, ist grossartig ausgefallen, er ist sehr stolz damit. Bubi geht wieder fleissig in die Schule. Vorigen Dienstag wurde Pistrillas Geschäft gesperrt, sind mir recht leid die Armen. Auch die Hochzeiten haben stattgefunden die Bartalischen, war recht imposant, übrigens wird dir Jozsi alles genau erzählen. Hier alles beim alten. Lass es dir gut gehen, leb' wohl und sei innigst geküsst von

Bubi u. Mama.-

Grüße und Küsse von Taica u. Tante

Anti, falls dein Alter hinkommt verlange für Bubi 160 cm doppelbreiten Stoff fur einen Überzieher, für Ostern muss ich ihm ein paar Schuhe und einen Anzug machen lassen und keinen leichten Mantel – konnte ich ihn nicht leisten und den mit Fell gefuttert kann er doch in Früjahr nicht tragen, also bitte schön. Habe Bubi vier Unterhosen von Flanell gemacht, jetzt werde ihm noch einige Hemden machen lassen. Habe den Monat Lei 450 verdient für Monogramme sticken, wohl wenig, aber immer besser als nichts. Leb wohl, gib' gut Acht auf dich als auch auf Józsi. Du weist Anniemama setzt alle Hoffnungen auf dich. Lernet fleissig beide, so Gott will wird die Zeit kommen wo es euch auch nach Wunsch gehen wird. Küsse herzlichst den l. Józsi. Dich küsst oft und zärtlich deine innig liebende

Mutter

Küsse von Taica, Tante u. Bubi

Domnului Antoniu Golopenția, student universitar, București, Strada Viitorului 26

7. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (c.p., 16.[6.1929])

16.

Liebster Anti!

Hab' Dank für Deine liebe Karte als auch dass du nach Timisoara gehst. Gott wird es dir lohnen dass du dich deines Bruders so schön annimmst. Romi schreibt gar nichts – hoffentlich geht es ihm gut. Werde gleich mehr beruhigt sein wenn ich dich dort weiss. Bubi hat heut' und Morgen frei um sich vorbereiten zu können und Mittwoch ist sein grosser Tag. Mir hat er schon verboten zur Prüfung zu gehen. Hoffen wir das Beste. Gottes' Segen für deine noch restlichen Prüfungen als auch zu Romis Bacalaureat. Wenn Romi glücklich drüber sein wird, werde gleich mich leichter fühlen. Innige Küsse von allen, besonders von deiner dich zärtlich liebenden Mutter.

Domniei Sale Dom. Anton Golopenția, Student la drept şi filozofie, Bucureşti 3, Polonă 38

8. Emma şi Corneliu Golopenția – A.G. (15.8.–8.9.[1929])

15. aug

Liebster Anti u. Romi!

Ihr wartet sicher alle Tage dass ich euch schreibe und nun ist so viel Zeit vergangen bis ihr endlich Nachricht von mir bekommt. Bin schon seit einiger Zeit krank – kaum dass ich das Häusliche verrichten kann, u. dann leg' ich mich nieder um wieder keine Ruhe zu finden. – Nun geht es mir aber schon etwas besser u. ich

hoffe in kurzer Zeit wieder hergestellt zu sein. – Wie geht es euch? Es freut mich zu hören dass Romi fleißig lernt, macht nur eure Sache dort dass alles gut geht und ihr keine Vorwürfe bekommt. Warum schreibt ihr nichts? Haben alle Tage Nachricht gewartet, aber vergebens – seid ihr so stark in Anspruch genommen? Bubi hat euch auch geschrieben einen Brief und ihr antwortet ihm nicht mal. Ihr wisst sehr gut dass es eine grosse Sache ist, wenn Bubi einen Brief schreibt, und der muss gehörig respektiert werden. –

Heute, nach 3 Wochen will ich diesen Brief beenden – bin die ganze Zeit krank gewesen mit meinen Gedärmen, Arzt hatte keinen genommen, Freireich ist mit seinen Injektionen teuer und der andere mit den Medikamenten. So froh war ich mit deiner Depesche, teurer Romi, der Allmächtige soll nur jetzt helfen dass du auch die Matura glücklich ablegen möchtest. Warten täglich Anti, warum kommst du nicht? Seid ihr noch immer allein? Komm doch noch zu uns, erwarten dich mit Sehnsucht. – Wann beginnen die Prüfungen? Werde von jetzt an wieder regelmäßig schreiben. – Lebet beide wohl und seid innigst geküsst von eurer euch zärtlichliebenden

Mutter

9. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 8.10.1929)

8. X. 29

Liebster Anti!

Innigster Dank für deine Aufmerksamkeit zu meinem Nahmenstag und entschuldige dass es erst heute geschiet. Bin aber so in Angst und Sorgen um Romi dass ich nicht sagen kann – heute schon der 8, und noch immer keine Nachricht von ihm – sicher nicht durch-gekommen und weis nicht wie und was nun mit ihm sein soll – bleibt er in T., wird er nicht mehr sein Examen machen. Wenn du mit deinen Prüfungen zu bist, sei so gut und bekümmere dich auch um ihn ein wenig. Lebe wohl, sei oft und innigst geküsst von deiner

Mutter

Domnie[i] Sale Dom. Antoniu Golopenția, Student, București 3, Polonă 38

10. Emma Golopenția – A.G. (12.10[.1929])

12.10.

Liebster Anti,

Vorgestern Abend den Korb als auch den Brief den du im Zuge geschrieben und erst heute den, den du noch in Bukarest geschrieben hast erhalten und danke dir

innigst dass du dich so aufopferungsvoll unseres Romis angenommen hast. Gebe Gott dass er einsicht – wie lieb wir ihn haben trotz seiner Schwächen und Mangel. Es hat mich sehr geschmerzt dass Romi sogar kein Vertrauen zu mir hat, noch immer bin ich ohne Nachricht von ihm – und ihr wisst sehr gut wie anhänglich und treu ich zu euch halte in Freuden, aber noch mehr, wenn ihr Kummer oder Sorgen habt. Dachte ja gleich dass nicht alles klappt nur leider mein Geldmangel verdamt mich zur Tatlosigkeit, denn wohin hätte mich wenden sollen ohne Geld?

Innigster Dank für die Glückwünsche, hatte vergessen dass ich Geburtstag hatte...

Und du tust mir auch so leid, denn ich weis wie du mit jeder Minute geitzt und nichts vom Lernen versäumen möchtest. Gott wird dir auf einer anderen Seite helfen und es dir lohnen dass du so liebevoll deinen Brüdern als auch deiner Mutter hilfst und beistehst. – Kann dem Allmächtigen nicht genug danken dass er mir geholfen in euch die gegenseitige Liebe zu kultivieren denn wir haben ja niemanden, wenn wir uns nicht haben, und wenn einer in Noth, uns nicht gegenseitig beistehen. Teurer, darfst nicht glauben dass es mir gleichgültig oder alles eins gewesen – es hat mich sehr geschmerzt aber ich denke auch vielleicht ist für Romi ein Prüfstein denn etwas hoch sinning wahr er – vielleicht gibt es ihm auch etwas zu nachdenken und ein wenig Einkehr zu halten, um mehr ernster und überlegter zu werden, denn er wahr zu oberflächlich. –

Hab ihm gleich paar liebe Zeilen ohne jedweden Vorwurf geschrieben, heute muss er dieselben schon erhalten haben – ist er noch bei eurem Vater? Habe dorthin adressiert, hoffentlich bekommt er meinen Brief. – Mir hat ja Romi nichts geschrieben, ob zwar ich ihn auch kurz vor den Prüfungen einige aufmunternde Zeilen gesandt. Kann er nur nicht bald kommen möchte, fürchte sehr dass er mir abermals in schlechte Gesellschaft gerät. Anti lieber! Das musst du dir auch nicht so zu Herzen nehmen dass ich dir gesagt dass es mit Romi nicht so weit gekommen wäre wenn ich in Temesvar geblieben, denn etwas wahres ist an der Sache. – Du weist Romi ist leicht zu beeinflussen und wenn ich dort geblieben wäre, mit Corologus und den fertigen Männern hät'er nicht verkennen können und mit etwas Streit und Liebe wäre es gegangen – nun es geschehen ist's nicht zu ändern – damals wolltest du eben deinen Alten eine Gefälligkeit erweisen – den denn wahr ich im Wege. Hoffentlich hast du dich schon überzeugt dass ich euch nie ausnutzen wollte und überhaupt nicht was einen oder den anderen von euch schaden würde. – Ob Romi kommt, was glaubst, würde mich sehr freuen – hab zwar meinen Leuten noch nichts gesagt. Du weist meine Kummer mach ich mit mir selbst aus und mein Herz ist mir zu wund, ein Schimpfen oder Tadel vertragt's nicht, dazu ist mir Romi und ihr alle zu lieb. Beruhige dich dort, theures Kind und konzentriere deine Gedanken nur auf dein Studium – und nicht sorge dich auf nach Hause, werde mein Möglichstes tun. Ich glaub' ich hab's ja immer getan wenn es in meiner Möglichkeit stand – will dein Vater gar nichts ihm geben? Wenn nicht, müssen wir uns helfen wie es eben geht. – Es ist spät geworden, leb wohl und sei innigst geküsst von deiner dich zärtlich liebenden Mutter. Nächste Woche werde deine Wäsche waschen, dann

bekommst du selbe.

Domniei Sale Domnului Antoniu Golopenția, Student universitar, București 3, Polonă 38
Emma Golopenția, Bozovici

11. Emma Golopenția –A.G. (28.10.1929)

28.X.29

Liebster Anti!

Deine liebe Karte erhalten und danke dem Allmächtigen daß du mit Seiner Hilfe glücklich einen Teil deiner Prüfungen abgelegt hast. Hoffentlich den größeren. Gestern habe deinen Korb abgesandt, heute lege den Schlüssel bei. Habe noch kein Geld bekommen sonst hätte etwas gebacken, aber in den Korb hätte ich es doch nicht geben können, so werde dir separat ein Paquet senden wie das Geld ankommt. – Schon für den Korb hatte geborgt. – Diese Tage ist der Brief den du Romi geschrieben von Tim. hierhergekommen – bin so in Angst – soll Romi nicht dort sein? Habe gestern das dritte Schreiben an ihn geschickt, soll es selbe nicht erhalten. Er hat mir noch keine Silbe geschrieben – habe Tag u. Nacht keine Ruhe und an wenn soll ich mich wenden. Vor Taica traue ich mich ihn gar nicht zu erwähnen, er ist ihm so und so nicht so gut. Mir ist er aber gerade so ans Herz gewachsen wie ihr und so bin ich voll Kummer Angst und Sorgen. Bitte falls du was weißt von ihm schreibe mir gleich. Bitte sende mit Herrn Strain deine schmutzige Wäsche nach Hause, weißt es geht nicht immer so rasch das waschen wie man es möchte. Weißt du schon daß Frau Blidaru einen Sohn hat? Vor zwei Wochen war die Taufe. Mateic Ion ist an Stelle des armen Novacovici als Pfarrer gewählt worden, allgemeine Entrüstung ist deshalb bei der Intelligenz. Sonst nichts besonders neues – der Kukurutz ist doch ein 2 gute Wagen habe ihn fast alleine abgelischt und mit Taica hinaufgezogen. – Kürbisse sind soweit daß sie verderben – das Schwein frisst schlecht allgemeine Ärgerniss. So ist halt immer was zu tun. Nun ist endlich auch Mimica wieder für Lehrerin. Der von Basarabien hat sich davon gemacht und mit Hilfe des Abgeordneten ist es ihr gelungen von Gerbovic wieder hierher zu kommen. Wenn's Zeit hast schreib ihr Paar Zeilen, ich weiß du machst ihr eine Freude. Sie hat sich ja auch immer für euch interessiert. Vorigen Sonntag war Bubi und ich bei Margit Tante zu Mittag. – Nun ist schon heute der 28. und noch immer kein Geld wie man sieht. Soll's wieder ausfallen und ich habe dem Bubi ein Paar Schuhe auf Schulden gekauft und so manches noch – auch den Anzug habe ihm machen lassen. – Holz haben wir auch noch keines so daß wir nicht heizen können. – Nun ist's genug – sende unbedingt die Wäsche mit Strain. Viele Küsse von Bubi als auch von deiner dich zärtlich liebenden

Mutter

12. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 19.12.1929)

19.12.29

Liebster Anti!

Has du das gesandte Paquet erhalten? Warum schreibst du nicht, ich hatte keine Zeit, sonst hättest schon lange Nachricht von mir erhalten. Gestern ist der Brief für Romi angelangt er ist aber nicht hier – war nur eine Woche dagewesen und ist wieder in Timişoara. Romi macht mir große Sorgen. – Wann kommst du? Warten auf dich mit Sehnsucht – mich so lange ohne Nachricht zu lassen, wie kannst nur so etwas tun? Komm recht bald. Innigst küssen dich bis aufs frohe Wiedersehen

Bubi u. Mama

Sonntag Nachmittag.

Domniei Sale Dom. Antoniu Golopenția, București 3, Polonă 38

13. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (c.p., 8.1.1930)

8.I.30

Liebster Anti!

Hoffentlich bist du gut angekommen – uns ist's recht einsam ohne dir – gedenken in Liebe dein und schreiben dir damit du nicht so lange ohne Nachricht bist. – Sind sicher das auch du uns bald schreibst. Haben soeben die Lektion gemacht und nun will Bubi turnen, denn Gizitanti hat ihm ihre greuteti geborgt und so ist er Feuer und Flamme, der kleine Atlet. – Habe auch an Romi geschrieben. Gib' gut acht auf dich theures Kind, bin sehr in Sorge um euch. Hier sehr kalt – hoffentlich hast dich nicht erkältet auf der Reise. Leb' wohl, und sei oft und innigst geküßt von deiner

Mutter

Te sărută dulce şi cu drag, Bubi

Domnului Anton Golopenția, Student la drept şi filosofia [sic!], București 3, Polonă 38

14. Emma Golopenția – A.G. (13.1.[1930])

13.I.

Teurer Anti!

Hoffentlich bist du gesund? Bin sehr beunruhigt daß ich noch immer keine Nachricht von dir habe. – Warte täglich. – Romi hat endlich eine Karte geschrieben, war krank an eiteriger Mandelentzündung – und nicht zu Hause, wer weiss wie schlecht es ihm ging, und so hab ich jetzt Angst um dich – denn du hast mich sonst nie so lange ohne Nachricht gelassen.

Schau und schreibe uns recht bald. – Wie bist du gereist? Gut? Bin nun fertig mit dem Sockenstopfen. Morgen werde waschen – wenn dann unser Geld kommt, bekommst deine Sachen. – Leb' wohl innigst küssen dich dein dich liebender Bruder und Mutter.

Domnie Sale Domnului Anton Golopenția, Student în drept și filosofie, anul III, București 3, Polonă 38

15. Emma Golopenția – A.G. (21.1.1930)

Liebster Anti!

Gustl Onkel ist so lieb und nimmt dies Paquet mit für dich – geh zu Herrn Brancovici und dort findest es. – Deinen lieben Brief erhalten, besten Dank, bin nur froh dass du gesund und glücklich dort angelangt bist. – Hat Romi schon geschrieben ? Ich warte täglich Nachricht von ihm. – Hier, alles beim alten, wenn ich mehr Zeit habe, schreibe dir ausführlicher. Bis dahin leb' wohl, herzliche Grüße und Küsse von l. Taica, l. Tante, oft und innigst küssen dich Bubi u.

Mutti

B.21.I.30.

Dom. Sale Domnului Anton Golopenția, Student la drept și filosofia, București 3, Polonă 38

16. Emma Golopenția – A.G. [2.3.1930]

Liebster Anti

Immer nehm ich mir vor, deine l. Briefe gleich zu beantworten u. leider komme ich so selten zum schreiben. Hab' eine Menge Briefe die ich beantworten müsste u. Gott weiß wann es geschiet. – Freue mich zu hören das du gesund und mit deinen Studien schon vorwerts komst, also bei dir hab' ich ja nicht so Sorge, wenn nur Romi

sein Bacalaureat nimmt, das macht mir schon jetzt sehr große Sorgen. Wenn er jetzt auch noch in Timis[oara] bleibt, wenn er nur nach Ostern hier ernstlich sich vorbereiten würde, aber hier geht er Vor- u. Nachmittag nur herum und macht nichts und das regt mich schrecklich auf. Habe immer gewartet du sollst Wäsche schicken, hast denn noch welche rein? Schau und sende bald. Vergiß nicht, am 19. ist Tantes Nahmenstag. Taica hat schon zwei Schweinderl gekauft, einen Schwarz u. einen Weiss. Der jüngere Strain ist von Orsova nach Hause gekommen krank, soll angeblich Knochentuberkulose haben. Die arme Frau ist mir sehr leid. – Unser Kleiner ist sehr ferkühlt – war gestern Samstag nicht in der Schule und wird morgen Montag auch noch nicht gehen, da er Bitterwasser nimmt. Er hustet sehr unser Bubi und sieht auch etwas schlecht aus. Zwei, drei Ferientag tun ihm recht wohl, dem Schelm. Dienstag wurde Frau Faitits begraben. Sonntag um 12 Uhr Mittag hat ihr Neffe Kudlymai Jozska geheiratet und um 12 ist die Tante auch gestorben. –

Diese Tage soll Schuster Gusti aus Wien nach Hause kommen. –

Ich hab von den Medls eine schöne Golddecke für unseren kleinen Tisch bekommen, ein ferspätetes Weihnachtsgeschenk, bin freilich auch jetzt recht froh! – Sieht jetzt gleich netter aus unser Zimmer, aber leider fehlt noch genug u. ich habe auch keine Hoffnung mehr das ich das Fehlende anschaffen werde können, denn verdienen kann ich nicht mal das nötigste. – Heut' ist schon der 2. März vorbei und ich hab' noch immer nichts für Februar bekommen. Wie sollen wir leben? Wär's nicht besser ich wär' nicht mehr? So müsste er für den Kleinen sorgen – und ich wäre aller Sorgen ledig. Romi hab' ich schon gebeten er soll sich bekümmern, aber leider bin ich heute allen nur eine Last. Dumm jene Frau die immer für ihre Angehörigen sorgt und nicht für sich, auch zum Schluss hat der Moor seine Schuldichkeit getan und kann gehen.

Sende bald deine Wäsche damit ich sie dir auch wieder in Ordnung bringe. Bubi ist froh das die Zeit so rasch verflicht u. zählt die Tage bis zu eurer Ankunft. Freue mich auch sehr euch wiederzusehen, das sind ja meine einzigen Freuden die ich noch habe obzwar mancher Wermuthstropfen beigemengt ist. – Nun lebe wohl, teures Kind, sei oft und innigst geküsst von deinem Bruder u. Mutter.

Domniei Sale Domnului Anton Golopenția, Student la drept și filozofie, București 3, Polonă 38

17. Emma Golopenția – A.G. (c.p., [2.6.1930])

Lieber Anti!

Deine liebe Karte erhalten –als auch unser Geld, ich danke dir herzlichst denn ich weiß das du so gut warst und dich für uns verwendet hast ! – Von Romi habe auch noch keine Nachricht, aber seine Adresse geb' ich dir unten an. Sind Gottlob gesund – vergiß nicht am 13. Großpapa zu gratulieren. – Guten Erfolg als auch Gottessegen zu den Prüfungen. – Wenn nur Romi die seinigen gut ablegt. Donnerstag haben wir Pistrilla Rozsi beerdigt. Sonst nichts besonders neues, Heiß ist es sehr, seit einigen

Tagen. Lebe wohl, schreibe so dann und wann wenn es dir möglich ist eine Karte, in Gedanken immer bei euch. Gott mit dir, innigst küßt dich Bubi, Mutti

Timiş. II. Strada Şcolii 13.

Domnici Sale Domnului Anton Golopenția, Student la drept și filozofie, 3 București, Polonă 38

18. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 13.[6.1930])

Liebster Anti!

Bei Tag und bei Nacht bin ich in Gedanken immer bei euch und dann vergiß ich doch die Hauptsache. Nochmals die innigsten Glückwünsche als auch Gottes reichsten Segen zu all deinem Tun und Beginnen – als auch die beste Gesundheit – denn wenn die nicht ist – ist das Leben recht einthönig. Denke immer nur an eure Prüfungen besonders an Romi. Gott' ich bin so aufgeregt, wenn er nur durchkommt. Du, Teurer, warte nur nicht immer auf glänzenden Erfolg – danken wir dem Allmächtigen wenn du schon durch bist. Auch von l. Papa, Tante u. Bubi alles Gute. Innigst küßt dich deine dich zärtlich liebende Mutter.

Domnici Sale Domnului Anton Golopenția, Student la drept și filozofie, București, Polonă 38

19. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. [octombrie 1930]

Liebster Anti!
f.

Herzlichsten Dank für deine lieben Worte zu meinem Namenstage, – so weh war's mir dass ich euch nicht bei mir hatte. Ob wir mal wieder beisammen sein werden wie wir's gewesen? Beiliegend sende ich deine Schuhe, endlich und mit schwerer Mühe sind sie fertig geworden. Ist mir sehr leid dass du erkältet bist – bin auch – es hat hier geregnet und meine Schuhe waren auch nicht fertig und so bin ich mit den Patschen naß geworden in den Füssen, habe aber Brennspiritus gekauft und mache mir jeden Abend heiße Limonade u. so hoffe bald in Ordnung zu kommen. Die Wäsche ist alle gewaschen, Dienstag oder Mittwoch hoffe ich selbe aufzugeben. Von Timisoara habe eine Karte bekommen, wo Rosita schreibt dass du ihnen geschrieben, sie ist auch sehr erkältet, und sagt Brief folgt, aber heute noch nichts erhalten, werde ihnen auch morgen schreiben. – So leid ist's mir dass ich nicht schon heuer nach Timisoara übersiedelte – ich hätte sicher Romi so weit gebracht dass er lernen würde – so – wer weiß ob er sich für Juni vorbereitet. Es schmerzt mich sehr, daß Romi nicht lernt. Gott soll dir nur bei deinen Prüfungen helfen, damit du dieselben gut ablegen mögest. Wie geht es mit der Kost? H. Strain sagt mir du hättest ihm geschrieben daß du im Oktober noch gratis Essen bekommst. Wie ist's mit einem Posten? Bekommst welchen? Schreibe, bin sehr, sehr in Sorgen. Bubi

geht fleißig in die Schule, jetzt ist er in der Klavierstunde, wenn er kommt schreibt er auch – lebe wohl, sei innigst geküsst von deiner dich innigliebenden

Mutter

20. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (12.10.1930)

Liebster Anti !

Dein liebes Schreiben erhalten – jetzt hast du auch das meinige sicher, – das ich mit Herrn Strain gesendet, und die Schuhe – die Wäsche war fertig, aber du sagtest ich soll Herrn Strain nicht viel mitgeben, so sandte ich selbe per Post. Hoffentlich ist alles in Ordnung dort angekommen, bis ich dies nicht von dir gehört, bin ich immer in Sorge, da doch Wäsche so teuer ist. Hoffentlich bist du schon gesund? Rosita in Timisoara ist auch krank – wie man sieht noch immer, denn sie schreibt nichts. Die Ärmste ist mir recht leid, da sie doch niemanden hat der sie pflegt. Fühle mich auch nicht am besten – haben den Kukurutz vom Felde gebracht und so bin ich zwei Tage gesessen in der Einfuhr und gelischt. Samstag alles bis zum Aufzug getragen und dann 67 Körbe hinaufgezogen – bin heute wie zerschlagen – na, es wird schon wieder besser werden. Heute Gizitante gesprochen, sie ist so froh das du ihnen ein so billiges Visum verschafft hast. – Morgen oder übermorgen fährt er nach Pest. Gott gebe es das er fertig wird. Sonntag ist Lotte's Hochzeit, uns hat sie nicht gerufen, so das ich ihr auch nichts geben muss. Es ist mir wirklich sehr lieb. Lepsy Onkel von Rudaria haben sie wieder zur Ader gelassen, fürchte das der Arme auch nicht mehr lange mitmachen wird. Herr Strain hat gesagt er will im November noch mal nach Hause kommen, sende etwas Schmutzwäsche, sonst hast nicht genug bis Weihnachten, denn es sind noch zehn lange Wochen. Wie viele Prüfungen hast du abgelegt und wie viele bleiben für Juni? Mein Gott, ich bin ganz krank vor Angst, Sorgen und Aufregung – bis ich aller Not erlöst sein werde, kann ich mich schlafen legen für immer. F. Dragits hat die Wohnung gekündigt, siedelt ins Simion'sche Haus, es ist ihm zu klein für Büro und Privatwohnung u. zwei sind ihm zu teuer. Dort sind mehr Räumlichkeiten. Wenn nur Taica wieder jemanden bald bekommen würde. Schreibe bald wieder, oder erst bis du mit deinen Prüfungen fertig bist, und dann ausführlich. Alles Gute und viele innige Küsse von deiner dich zärtlich liebenden Mutter

Bozovici Sonntagabends

21. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 23.10.[1930])

23.X.

Liebster Anti!

Mit heutiger Post an dich verlangte Socken gesandt, auch Taschentücher u. den Pullover da es schon recht kühl ist. – Bitte trage ihn nur, dass du nicht immer erkältet bist. Wenn dir möglich, sei so gut, urgiere unser Geld – denn wir sind wieder ohne und wir müssen die Bücher zahlen, auch benötigt Bubi so manches noch. Dein liebes Schreiben erhalten, hoffentlich hast du unseres auch. – Bubi hat eine grosse Freude das du ihm schreiben willst – kann es kaum erwarten. Lass bald wieder etwas von dir hören, innigst küssen dich - deine dich zärtlich liebenden

Bruder und Mutter

Domnie[i] Sale Domnului Anton Golopenția, licențiat în Drept, București 3, Polonă 38

22. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (9.11.1930)

Bozovici 9.XI.1930

Lieber Anti!

Vom Militär hat man deine Acte gesendet, sie sollen wiedirt werden von finanziara, freilich hat' ich keinen Bani im Hause u. so war Teodorovici Giza so gut und ist eigens hinein gefahren u. hat alles aufs beste geordnet – sei so gut bedanke dich brieflich bei ihm. Innige Küsse. Entschuldige, hatten kein Papier zu Hause u. es ist Sonntag Abend.

Mutter

23. Emma Golopenția – A.G. [2.12.1930]

Liebster Anti!

Endlich ist deine Wäsche angelangt, habe selbe die ganze verflossene Woche gewartet – vergebens. Nun ist' s gut das sie hier ist – habe heute mir gleich Wasser getragen und morgen Montag früh' werde selbe waschen, werde trachten das bestimmt das Paket Freitag von hier abgeht, denn jetzt im Winter trocknet es sehr schwer. Gottlob das du gesund bist – sind es auch. Hätten schon Sonntag geschrieben – aber hier war Abend ein fürchterlicher Sturm, dann an zwei Plätzen hat es gebrannt – so waren wir zu aufgeregt. Bubi ist sehr betrübt das du ihm nicht schreibst – er schreibt

dir immer obzwar er genug zum lernen hat – weshalb schreibst du ihm nicht. – Hoffentlich kommst du heuer etwas früher nach Hause, möchte gerne den jungen nach Timisoara ein Paket senden u. da wäre es mir sehr lieb – wenn du mir helfen würdest es zu packen, muß immer die ganze Nachbarschaft alarmieren da ich mir's nicht selber machen kann. Hast keinen Begriff wie peinlich mir das ist. Ist mir sehr leid das dein Posten dich derart in Anspruch nimmt, hätte gar nicht gedacht – so kommst du ja deinem Studium nicht nach – wenn du so ermüdet bist. – Hoffentlich nach Hause kannst doch? Bei mir geht's wie immer, Tante ist stets in schlechter Stimmung, umsomehr, da immer mehr Pelzmäntel auftauchen u. sie keinen hat. Sonst nichts von Bedeutung – hast du nach Timisoara geschrieben? Denn unsere Lage ist wirklich eine trostlose, sind immer ohne Geld da wir immer vergessen werden. Hast auch nicht geschrieben, soll ich die ganze Angelegenheit einem Advokaten geben? Du antwortest mir nie auf meinen Schreiben komplett, habe eben niemand der sich meiner annehmen würde. – Meinem Vater sind wir zur Last. Meinen Kindern detto, ergo hilfst dir selbst, und hier ist unmöglich. – Immer ohne Geld sein geht ja nichts, ich bin ja sehr bescheiden, aber ohne nichts ist furchtbar. – Lebe wohl, wenn es dir um uns gelegen ist, so komme und interessiere dich auch und dann trachten das wir von hier fort kommen wie immer, denn so kanns nicht gehen. Weder du noch der andere schreibt ein Wort das wir unsere Lage sollen verbessern. Ihr habt uns nur abgepeitelt u. Schluss. Im Sommer entweder oder etwas wird u. muss geschehen. Lebe wohl und sei geküsst von deinem Bruder und

Mutter

Domniei Sale Domnului Anton Golopenția, Licențiat în drept și filozofie, București 3, Polonă 38

Emmy Dr. Golopenția, Bozovici, Caraş

24. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 4.12.1930)

B. 4.XII.30

Liebster Anti!

Mit heut'ger Post ist auch deine Wäsche abgegangen und hoffe dass selbe zur gewünschten Zeit dort sein wird. – Aber wenig hast gesendet, so dass du für den Feiertagen erst keine reine haben kannst, wenn du nicht beizeiten kommst. Heute war H. Strain hier fragen ob du nicht krank bist, da du ihm versprochen zu schreiben u. es nicht getan, er wartet das Resultat seiner Prüfungen. Hoffentlich gesund? Bei uns so ziemlich. Bubi erwartet mit Sehnsucht den Nikolo morgen und noch mehr dich. Schreibe an H. Strain als auch uns. – Lebe wohl, sei oft und innigst geküsst bis auf's frohe Wiedersehen

Bubi u. Mutti

Domniei Sale Domnului Anton Golopenția, Licențiat în drept, București 3, Polonă 38

Ordnung bringen und senden, hoffentlich hast du noch welche. – Innigst küßt dich deine dich zärtlich liebende

Mutter

Wegen Fleischer Jozsi brauchst nicht mehr nachsehen denn er wurde für ein ganzes Jahr beurlaubt.

Viele Küsse

29. Emma Golopenția – A.G. (c.p.i., 10.6.1931)

10.VI.31.

Liebster Anti!

Die innigsten Glückwünsche zu deinem lieben Namensfeste als auch Gottes reichsten Segen auf allen deinen Wegen. – Deine Briefe erhalten und danken herzlichst dafür. Sei so gut und verfüge dass wir mal wieder ein Geld aus Timisoara bekommen, denn heuer haben erst zweimal erhalten am 5.Feber und 10.April, stehen ohne einen Bani, wissen nicht wo ein noch aus, lange ist nicht mehr auszuhalten. Die Temesvarer haben auch zu Ostern das letzte mal geschrieben. Uns're besten Wünsche wiederholend, verbleiben wir dich recht oft und innig küssend

Bubi und Mutti

Domniei Sala [sic!] Domnului Anton Golopenția, licențiat în drept, București III, Polonă 38
Emmy Golopenția, Bozovici, Caraș

30. Emma Golopenția – A.G. (8.9.1931)

8.IX.31.

Liebster Anti!

Eure l. Briefe erhalten, war schon sehr in Sorgen, dachte das die Aufnahmeprüfung nicht gelungen. – Hoffentlich ist Bubi schon im Internat? Welch Nr. hat er? Was ist mit Klavier? Kann er nicht weiter lernen? Wäre sehr schade, – es ist mir sehr garstig ohne Bubi. Gib nur gut Acht auf ihn. Sonntag hat er Namenstag, geh' zu ihm. Er wird sich sehr freuen das du kommst, hab' ihm auch soeben eine Karte geschrieben. Deine Wäsche ist so ziemlich in ordnung, nun werde ich noch für Bubi eins und das andere machen. – Mein Herz liegt mir wie ein Stein in der Brust – so schwer. Habt garnichts von Romi geschrieben, wie es ihnen geht und wie Rosita Bubi gefällt und umgekehrt. Leb' wohl, ein anderesmal mehr, bis dahin innige Küsse v.

Mama

L. Grüße von Taica und Tante

31. Emma Golopenția – A.G. [X. 1931]

Sonntag Abend

Liebster Anti!

Endlich auch von dir Nachricht, und zwar recht ausführlich, heute dein liebes Schreiben erhalten, war schon sehr in Sorgen um dich, hatte Angst dass du vielleicht erkrankt bist. Gott sei Dank dass ihr beide wohlauf seid. Innigsten Dank für deine liebe Aufmerksamkeit zu meinem Namenstage, warst der einzige der auf die Mutter nicht vergaß. Unser Bubi hat mich auch einen ganzen Monat ohne Nachricht gelassen, bis jetzt vor paar Tagen, habe 2 Briefe und eine Karte auf einmal bekommen. – Habe ihm die Schuhe und Taschentücher gesendet, aber Pölster nicht – werde ihm welche senden – oder kann es bleiben, bis du kommst? Erwarte dich schon sehr, heuer bist gar nicht zu Hause gewesen. – Nun bin ich ganz allein und immer allein – was soll ich machen – Gott der Allmächtige weiß weßhalb Er mir so ein Los beschieden, und ich will schon zufrieden sein wenn ihr mir wenigstens schreibt – denn Romi schreibt so und so nicht. Es ist nicht nötig dass du ihm Vorwürfe machst – denn wenn er kein Gefühl nicht hat, zwingen dazu kann man ihn nicht – vielleicht passt es Rosita nicht – es wird auch so gehen. Man gewöhnt sich an alles – ich bin immer stiefmütterlich von meinem Schicksale behandelt worden. – Bin so froh dass bei Bubi alles so klappt, Gott gebe, dass es nur immer so bleiben möchte, nur wie und von wo wir die zweite und dritte Rate für das Kind zahlen werden, das weiß ich nicht, und das bereitet mir schreckliche Sorgen – denn allein kannst du dort nicht und ich habe nichts, und von Grossvater können wir nichts mehr verlangen. Gott strafe deinen Vater mitsamt seinem Anhang, daß sie mir solche Noth u. Sorgen bereitet haben – so soll es ihnen ergehen wie mir, daß sie wissen was Sorgen sind. – Amen – Er hat die Kinder in die Welt gesetzt wie ein vernunftloses Tier, und sorgen sollen für sie andere. – Mir ist sehr bange. – Und am meisten um dich, weil du dir zuviel aufbürdest. – Halte Bubi nur an er möge alle unnötigen Ausgaben vermeiden – und sparen, ich werde ihm auch noch schreiben – und lernen soll er, vielleicht können wir ein Stipendium für ihn bekommen – es ist furchtbar so zusehen zu müssen. Lebe wohl, hab' Dank für alles – mir ist's sehr weh, innigst küßt dich deine dich zärtlich liebende

Mutter

32. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 14.10.1931)

14.X.31

Liebster Anti!

Warten dich täglich, leider vergebens – beim Militär wäre zu ordnen, hätte das Geld – nur weiß ich nicht wie und wohin, wenn bis Fr. nicht geregelt wird mußt einrücken . – Einberufung ist schon bei mir – also schreibe sofort oder komme – ich weiß nicht was beginnen. – Warum seid ihr so nachlässig im Schreiben? Du, so wie der Kleine. Hat Bubi das Paket erhalten? Schreibet sofort. – Küsse euch beide innigst und verbleibe eure euch zärtlich liebende

Mutter

Domn. Sale D-lui Anton Golopenția, student universitar, București 3, Polonă 38

33. Emma Golopenția – A.G. [I. 1932]

Liebster Anti!

Innigsten Dank für alles Gesandte, aber besonders für den schönen Brief den du dem Kleinen geschrieben hast, ich kann dir nicht genügend danken für deine Güte u. Sorge. Wie schwer war es mir vor zwölf Jahren als euer Vater uns verliess, mir weil ihr Buben wart und ich mich in euren Ideen u. Gedankengang nicht zurecht finden konnte u. somit auch nicht mit gutem Rat beistehen konnte – u. somit für alles was nicht war wie es sein sollte, selbst beschuldigen musste, – da ich euch nicht mit Rat u. Tat helfen konnte. Aber er, unser Kleiner fühlt von alldem nichts – da er in dir mehr als einen Vater hat. – Väter sind zumeist schon mehr oder weniger uneinsichtsvoll und haben vergessen dass sie auch mal Kinder waren und nicht gelehrter vom Himmel fielen. Nun ist er wieder fort – und das Haus leer. Aber ich will Gott dem Allmächtigen danken dass er in die Schule gehen kann u. meine Sehnsucht bekämpfen. Denn Lernen soll u. muss er wenn wir einen tüchtigen und rechtschaffenen Menschen von ihm machen wollen. Und ich weiss dass du als auch Romi nicht ruhen werdet bis er ein Ziel erreicht. Romi hat sich grosse Sorgen selbst aufgebürdet, aber ich hoffe dass selbe seinen Charakter stärken u. festigen u. er somit zum ernsten Manne heranreifen wird. Wo u. wie hast du die hl. Feiertage verbracht? Hoffentlich recht gut. Bist mir doch nicht böse dass ich mit Allem zu dir komme? Grossvater ist alt, mitsamt seinen Ansichten, u. früher machte man sich auch nicht so viele Sorgen mit den Kindern, die Zeiten waren eben anders als jetzt – u. bei Grossvater ist eine Frau ein minderwertiges Geschöpf das bei Kindererziehung nichts dreinnzu reden hat, und doch wart ihr mein ein und alles. Bubi kam am 2ten Weihnachtstage u. ist gestern, Samstag, früh' wieder über Tvar zurückgefahren.

Bubi hat dir auch geschrieben, lege dir den Brief bei. Nochmals innigsten Dank für alles, wenn du Zeit hast, schreibe uns wieder. Oft und herzlichst küsst dich deine dich zärtlich liebende

Mutter

Küsse von Grossvater!

Heute sind es zwei Jahre dass du zuletzt bei uns warst, hoffentlich kommst im Sommer nach Hause. Kann kaum die Zeit erwarten – Romi will auch dann kommen u. mit dir sein.

34. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 22.2.[1932])

22.II

Liebster Anti!

Wurde abermals durch die Gemeinde verständigt dass wenn das atestat de frecventia bis 1.März nicht in Oravita ist, du unbedingt einrücken mußt. Schau und bring mal alles in Ordnung, hab ja schon einmal geschrieben als ich die Wäsche sandte. – Du wirst dir Unannähmlichkeiten bereiten. Hier nichts besondres neues. – Hoffentlich bist gesund – wünsche es von Herzen.

Viele Küsse von deiner dich liebenden

Mutter

D-Sale D-lui Anton Golopenția, student la filozofie, București III, Polonă 38

35. Emma Golopenția – A.G. [1932]

Lieber Anti!

Gestern beiliegende Ostergratulation erhalten, kannst dir nicht vorstellen in welcher Aufregung und Unruhe ich bin. Siehst' ich hab' es dir im Herbst gleich gesagt dass du nicht nachkommen wirst und es wird mir passieren dass man mir das Kind nach Hause schickt, für was hörst du auf mich nicht? Hast dich hoffentlich wieder überzeugt dass du nicht länger denkst als die Nase reicht. – Bist zum Grossvater gegangen, hast ihm freilich nicht zergliedert dass die Kost Lei 25.000 ausmacht, Schulgeld 9.000, Bücher und andere Kleinigkeiten 6.000, somit 40.000. Grossvater war der Meinung es kostet alles 12.000, und die hat er dir gegeben – und war sehr überrascht als du im Jänner tausend borgtest. Siehst, so bringst du mich in Ungelegenheiten. Du weißt gut, hier kann ich nichts verdienen und somit habe ich nichts dir zu senden – darauf habe ich dich im Herbst schon aufmerksam gemacht. Von Grossvater sei so gut und verlange nicht, der hat mit seinen eigenen Sorgen

genug. Die Wohnungen sind alle leer – der Winter ist lang, kostet viel Holz, die Bank soll aufgelöst werden, und dann steht er hier und hat mich Umsonstesser auch noch am Halse. Bitte, denk dich mal auch in meine Situation ein wenig hinein. Wenn du kannst, ordne dort, und wenn nicht, soll Bubi eben nach Hause kommen u. ich muss trachten irgendwie selber in die Stadt zu kommen – denn auf dich ist kein Verlass – du studierst oder was du dort machst schon 5 Jahre und hast nicht getrachtet dir die Licenta zu erlangen, Gott der Allmächtige weiss was in deinem Kopf herum gärt, und so lange kann das Kind nicht warten, und ich auch nicht, denn ich bin schon fast ganz bloss, und bei meinem Vater immer ihm zur Last sein, bei drei Kindern ist auch eine Schande. Werde an Diselas schreiben, vielleicht kann ich von der Stadt einen Posten bekommen, denn ich bin leider überall überzählig. Du wirst mir wieder deine Liebe vorhalten u. was weiss ich was – denk nur auf dein 3 Monat langes Schweigen, ich bin hier vergangen vor Angst u. Sorge, dich hätte es nur eine Karte gekostet und nicht mal die hast du für mich gehabt. Also wundere dich nicht, dass ich den Glauben an euch und die ganze Menschheit verloren habe. – Trotz allem Kummer u. Sorgen, deine dir ewig treue

Mutter

36. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (12.6.[1932])

12.VI.

Liebster Anti!

Von uns allen die innigsten Glückwünsche zu deinem lieben Nahmensfeste! Gottes reichsten Segen, Gesundheit, Zufriedenheit als auch die Erfüllung all' deiner Wünsche und Hoffnungen. – Innigsten Dank dass du mir den Kleinen gesendet hast, bin recht froh ihn wieder neben mir zu haben. Mit Freuden vernommen dass Herr Gusti Unterrichts Minister wurde. – Gratulieren – kann mir denken welche Freude ihr alle dort habt. Hoffentlich werden aber die Prüfungen deshalb nicht vernachlässigt – schau nur das du selbe los wirst. Hier alles beim alten – hast du Grosspapa geschrieben? Unsere herzlichsten Wünsche wiederholend küssen wir dich alle recht oft und verbleibe deine dich zärtlich liebende

Mutter

D-Sale Domnului Anton Golopenția, student, București III, Polonă 38
Emmy Golopenția, Bozovici, jud. Caraş

37. Emma & Corneliu Golopenția –A.G. (c.p., [20.6.1932])

Sonntag

Liebster Anti!

Dass wir in Gedanken immer bei dir sind und dir von Herzen das allerbeste wünschen – davon bist du ja überzeugt, nicht wahr? Alles hat mir gratuliert – kannst dir denken wie stolz ich bin auf meinen Grossen. Dass du jetzt sehr in Anspruch genommen bist, weiss ich, wenn du nur schon deine Prüfungen los wärest – hoffentlich bist du gesund – bei uns ist alles wohlauf. Taica und Bubi arbeiten fleißig im Garten, Bubi isst nun gut so dass er schon viel besser aussieht, Bubi bittet dich, wenn du mal Zeit hast, sieh nach wie er steht – und schreibe uns auch mal wieder, würden uns sehr freuen. – Samstag ist Generalversammlung von der Bank u. da wird entschieden ob liquidiert wird oder nicht. Innige Küsse von uns allen

Mutter

D-Sale D-lui Anton Golopenția, Şef de Cabinet al Min. Instrcţ., Bucureşti III, Polonă 38

38. Emma Golopenția – A.G. (29.9.[1932])

29. Sept. Abend

Liebster Anti!

Bubi hat dies Schreiben hier gelassen um damit ich auch dazu schreiben möge, leider bin ich aber bis jetzt nicht dazu gekommen. Vormittag mit der Hausarbeit – Nachmittag hab' ich drei Schüler und noch fremde Handarbeit, und so bin ich sehr beschäftigt. Nun ist Bubi auch wieder fort, so leer ist das Haus, und mir sehr garstig. Er ist so lieb und gross, auch sehr anhänglich – hat sich prächtig erholt in zwei Monaten, 6,50 kg zugenommen. Vorige Woche haben wir den Kukurutz nach Hause gebracht – haben trotz Dürre genug schönen bekommen, nur leider keine Kürbisse, die hätte ich sehr nötig da wir zwei schöne Schweine haben. Haben schon so an die 100 kg pro Stück. Im Garten ist trotz dem vielen Begiessen fast alles ausgebrannt, es ist eine schreckliche Dürre bei uns. In Bessarabien ist Hungersnot, dort war auch kein Regen. Nun ist Bubi auch schon gross, geht in die V-te Klasse, wie rasch doch die Zeit vergeht. Hier ist nichts neues, alles geht seinen Weg wie immer, nur Grossvater und ich sind recht gebrochen schon, es dauert eben nichts ewig. Wie geht es dir? Hoffentlich gut. Von Romi weiss ich auch nichts, ihr habt das nach Hause schreiben verlernt. Schreibe wenigstens an Bubi – er kränkt sich sehr dass du und Romi so wenig an ihn schreibt. Leb' wohl, Gott schütze dich, denke sehr viel an dich u. Romi und bin recht betrübt. – Oft u. innigst küsst dich deine dich zärtlich liebende

Mutter u. Grossvater

als euch – dennoch hast du als auch Romi euch ganz losgelöst von mir, und Bubi wird es schon von euch lernen. Also, schau und antworte umgehend, dass weiss was ich Frau Ruva, als auch H. Strain, sagen soll. Warum schickst deine Wäsche nicht? Schau, packe sie ein und sende, damit ich dir alles in Ordnung bringe. Küsst dich und Bubi innigst u. oft eure

Mutter

46. Emma Golopenția – A.G. [1932/1933]

ANTON STTASCHEK
BOZOVICS
Krssó – Szöreny m.

Liebster Anti!

Deine lieben Zeilen erhalten, besten Dank, habe mit Sehnsucht den versprochenen ausführlichen Brief erwartet aber bis heute, vergebens.– Wenn ihr nur gesund seid – dann ist's schon gut. Bubi hat auch eine Karte geschrieben, die mich recht betrübt hat denn er teilte mir mit dass du nicht kommen kannst – hab' mich so auf dein Kommen gefreut und es ersehnt – da ich mehreres mit dir besprechen wollte. Romi soll doch jetzt zur Assentierung – wird höchstwahrscheinlich dann einrücken im Herbst da will ich doch Rosita unbedingt an die Hand gehen. Hier – geht's nicht und so wollte ich mit dir mich beraten – na werde schon etwas selbst ausfinden. Beiliegend wieder ein Dokument (freilich nur die Kopie) vom Militär, schau sende ihnen recht bald das gewünschte ein. Auch von Ruvaneni eine Vorladung – sie sagt Herr Ruva hätte schon mit dir über diese Angelegenheit gesprochen – du sollst Frau Ruva vertreten denn sie hat nicht die Mittel, auch fühlt sie sich schon zu schwach für so eine lange Reise da sie schon viele, viele Jahre nicht mehr gereist ist. Also sei so gut und mache was dir möglich ist. Hast für H. Strain was erreicht? Würde ihm von Herzen gönnen, wenn er sich arrangieren könnte, denn der Ärmste hat viel auf seinen Schultern.

Anti lieber! Wenn Bubi kommt, und das du ihm wieder mit dem Simplon schickst, soll er bei eurer Tante in H-bad schlafen und dann nächsten Tag den Zug benützen das er zu Mittag die Post erreicht – selbe ist täglich dort und kostet nur Lei 60 pro Person – es ist nicht nötig das du immer so viele Auslagen mit den Wagen hast – kostet ja die Bahn schon genug. Weißt du dass Marioara Theodorovici geheiratet hat? Und Gita soll angäblich Postmeister in Bazias sein. (Ein Dorf von 20-25 Hütten). Auch Herr Megyesy ist Donnerstag beerdigt worden (man hat gesammelt und so hat er ein anständiges Begräbnis gehabt), nur was die arme Frau mit den Kindern beginnen wird, weiß der Allmächtige. Taica ist fleissig im Garten, ist schon fast fertig, seit 1. März ist er auch wieder im Büro, freilich das Gehalt

besteht nur aus Lei 1500 – bin nur froh das er geht, denn es hat ihm immer weh' getan das er nichts verdienen konnte, obzwar er nie etwas gesagt hat. Mit den Wohnungen ist doch auch nichts, und so ist's gut. Nun lebt wohl beide – schau schreibe ausführlich, wir wissen von dir nie etwas, immer von anderen was wir hören – seid oft und innigst geküßt von eurer euch innigliebenden

Mutter, Taica, – Tante.

47. Emma Golopenția – A.G. (13.1.1933)

13.I.33

Liebster Anti!

Gott sei Lob und Dank dass Ihr so glücklich durchgekommen seid, wir waren alle so erschrocken, nur gut dass du uns telefoniert hast, denn zu Mittag war Bozovici voll und alle wußten dass ihr auch im Zug gewesen seid. Mein Gott! Was wäre aus mir geworden, kann mich noch immer kaum fassen. – Wollte gleich Dienstag schreiben aber meine Nerven haben den Dienst versagt. Wie geht es dir? Und Bubi? Seid ihr nicht vor Schreck erkrankt? Es muss ja grässlich gewesen sein. Mihaiut ist Dienstag mit Fiaker gekommen, wollte euch zur Bahn führen. Schreibt recht bald, bis ich nicht ein Schreiben von euch habe – bin doch beunruhigt. Auch die Regierungskrise macht mir Sorgen, wo wirst du wieder einen Posten hernehmen so rasch, und ohne kommst noch besser in Schulden. Gott ist gut, und wird uns nicht verlassen, hoffen wir nur vielleicht bleibt ihr auch. Bitte schreibe ja recht bald, und auch über Bubi. Innigst küsse dich, als auch Bubi, auch von Taica u. Tante Grüsse u. Küsse

Eure euch zärtlich liebende

Mutter.

48. Emma Golopenția – A.G. (7.2.1933)

7.Feb.33

ANTON STTASCHEK
BOZOVICS
Krssó – Szöreny m.

Liebster Anti!

Beiliegend, das gewünschte Buch, als auch noch 3 Paar Socken, ein Hemd u. ein Handtuch, jetzt ist noch ein Polster und ein Nachthemd hier, letzteres bekommt einen neuen Kragen und der Polster ist auch Reparatur bedürftig. Mit Schuster Gusti

50. Emma Golopenția – A.G. (c.v. [1933])

Emmy Dr. Golopenția

Lieber Anti!

Wenn es dir möglich, sei so gut und mache etwas für Herrn Barbu damit er nicht ohne Posten bleibt. – Brief folgt, innige Küsse

51. Emma Golopenția – A.G. [1933]

Liebster Anti!

Mit Bubi sende dir 2 Dokum. vom Militär, sei so gut und erledige selbe recht bald – denn wir haben sie schon eine Zeit hier, da wir aber wussten dass du nicht in Bukarest bist, haben wir sie nicht gesendet. Nun ist Bubi wieder dort – und ich – allein. Gott wird uns beiden helfen. Deine Wäsche ist alles in Ordnung, bin auch wegen dir sehr in Sorgen da in Deutschland alles drunter u. drüber ist. Bitte vergiss nicht für Armbruster dein Möglichstes zu tun. Und versorg' mir den Kleinen gut. Innigsten Dank für deinen ausführlichen Brief – bin aber leider nicht imstande dir zu antworten. Lebe wohl – innigst küsst dich deine dich herzlichst liebende

Mutter

52. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (25.8.[1933])

25. VIII.

Liebster Anti!

Da Ghita so freundlich ist und dir die Wäsche mitnimmt, senden wir sie auch das Buch das du mir zum lesen so freundlich warst zu borgen, danke dir innigst u. vom Herzen. – Hoffentlich kommst du nun bald zu uns – hier Stimmung recht gedrückt da nun Taica zu Hause ist und keine Einnahmen sind. Wenn du kommst, bitte bringe eine ½ kg Dose Hornimanns Thee mit. Du weißt das ist Taicas liebster, er geht nun zur Neige und hier ist keiner zu bekommen. – Bubi erwartet dich auch mit Ungeduld, hoffentlich hast du für ihn auch etwas erreichen können. – Kannst für Armbrüster nichts machen? Wie leid es mir ist, bei denen wird's immer trostloser. – Komm wenn's dir möglich, dass Bubi nicht sein Schuljahr verliert. Du weißt ich habe nichts. – Seine Sachen sind schon so ziemlich alle in Ordnung. Hoffentlich bist gesund? Nun ist dir der ganze Sommer in der Stadt vergangen – lass, Gott wird schon helfen daß du noch angenehmere verbringen wirst. Du hast dein Leben noch vor dir. Innigst küsst dich und oft, deine dich zärtlich liebende

Mutter

53. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 3.12.1933)

3.XII.33

Liebster Anti!

Deine beiden Karten erhalten. Danken innigst dafür. War so froh endlich mal Nachricht von dir zu bekommen – hoffentlich schreibst du nun öfter, du weißt wie in Angst und Sorge ich stets bin, wenn ich lange nichts von euch höre. Bubi ist heuer recht pünktlich im Schreiben, es wird ihm sicher recht einsam zu mute sein, obzwar er es tapfer unterdrückt. Wie geht es dir dort? Hast dich schon ein wenig hineingefunden? Und mit der Kost? Wenn du nur nicht krank wirst? Schreibe bald u. ausführlich – habe keine Ruhe bis du uns nicht über alles geschrieben hast. Onkel Elias aus Wien hat einen lieben, langen Brief geschrieben . – Sie dachten du fährst über Wien u. besuchst sie. Hier nichts neues – erwarte mit Sehnsucht die Feiertage, dann kommt wenigstens Bubi nach Hause. Du, leider nicht. Bitte schreibe bald ausführlich. Küsse von Grosspapa u. Tante, innigst u. oft küsst dich deine dich zärtlichliebende

Mutter

Wohlg. Herrn Anton Golopenția, bei frl. Hübner, Berlin V. W. Klopstockstrasse 11

54. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 12.1.[1934])

12.I.

Liebster Anti!

Bitte sende ehestens einen Wisch dass du dort inskribiert bist an Cercul de Recr., kann nicht fertig werden heuer mit deiner Militärangelegenheit – sende es aber unbedingt, denn ich habe hier Unannehmlichkeiten. Möchte wirklich gerne sehen, dass alles wieder in Ordnung kommt, solange habe doch keine Ruhe. Warum keine Nachricht von dir? Bist doch nicht krank? Warum hast Annietante nicht kondoliert? Soll ich schon wieder Monate ohne Nachricht bleiben? Du weißt doch wie aufgeregt ich immer bin. Sei so gut und sende unbedingt den Act nach Oravita und schreibe auch uns, so viel Zeit muss man sich eben nehmen. Hast doch das Parte von Jozsi bekommen? Alle haben kondoliert nur meine Buben nicht. Leb' wohl, sei oft und herzlich geküsst von Taica, Tante u. von deiner dich innigliebenden

Mutter

Nicht lass' mich allzulange auf Nachricht warten – viele Küsse.

Wohlg. Herrn Anton Golopenția, bei frl. Hübner, Berlin V. W.87, Klopstockstrasse 11, Germania

55. A.G. – Emma Golopenția (ciornă de scrisoare, 13.2.1934)

13 Februar 934

Liebe Mutter!

Seit langem hat mich kein Brief so gerührt wie dieser letzte, in welchem mir Taica's gütige und deine liebevollen Worte zukommen. Erst da, wo die Ruhe mir die Ernte meiner bewegten letzten Jahre schenkt, sind mir viele Dinge klar geworden. Es ist mir so geschehen dass ich wohl kaum die Zeit hatte Tag um Tag und Jahr um Jahr älter zu werden. Vor einigen Monaten noch ein sich vergessen habender kaum zwanzig jähriger Junge, bin ich jetzt der Herr meiner 25 Lebensjahre.

In diesem Alter fängt man wohl schon an zu sehen wie es wohl ein Gesetz im Leben ist, dass Jugend zur Kenntnis eigenen Wesens dadurch komme dass es aus der Obhut der Seinen hinausdrängt in die Welt und unter Fremde. Man versteht auch wie wohl jede Jugend in jeweils grösserem oder kleinerem Masse sich mutiger dünkt und kräftiger als die welche vor ihr da sind.

Es genügt aber nicht grosse Gedanken und unbedingte Forderungen zu haben, um sein Leben wahrlich nicht zu versäumen. Es entspringt alles aus einem fortwährenden Ausgleich von Schwäche und Kraft, von Voraussicht und Hingeführtsein. Und aus sich selbst und über sich selbst kann man kaum herausgelangen, noch weniger über seine Zeit.

Indem man dies einsieht, hat man auch wieder Verständnis für die Seinen und für alle Menschen. Man weiss dass nicht alles gelingt, seien die Absichten auch noch so gut, dass man um etwas zu schaffen sich immer irgendwie festlegen und beschränken muss, dass alles erkauft und erkämpft werden muss.

So werde ich auch menschlicher. Und voll des Verständnisses für all das was Schicksal ist.

Nicht dass ich den Mut verloren hätte. Es wird eben aus meinem jugendlichen Draufgängertum das alles wollte und dadurch nichts, ernster Wille aus Einzelarbeit das aufzubauen was eben einem Menschen zu tun in dem Leben so wie es ist, offensteht. –

Hier in der Fremde ist mir auch die Heimat nahegekommen wie nie zuhause. Und das Bindeglied ist da der Ort in welchem ich mich verwurzelt fühle. Jetzt gibt es wohl niemand der Bozovici und die Gegend so wissentlich lieb hat wie ich. Indem ich die Jugend von hier, die unglaublich vereinsamt ist zwischen den hohen Mauern der Stadt, sehe, werte ich erst den Rückhalt den uns euer ruhiger Kreis, unser Haus und unser Stück Boden gibt. So habe ich erst Taica's Rückkehr aus der Welt schätzen gelernt. Er wäre vielleicht viel reicher geworden woanders, wir aber unsäglich ärmer und verlassener. –

So stehts um mich. Ich glaube gut.

Mit der Arbeit fängt es an zu gehen und die Gesundheit ist gut. Das hiesige Wintersemester ist nun zu Ende. Voraussichtlich werde ich das Sommersemester nicht hier verbringen. Die Entscheidung wird erst nächste Woche getroffen.

Vielleicht wird es gar Königsberg in Ostpreussen sein, wohin ich mich am 1. Mai begeben werde. Davon, ein andermal.

Handküsse und Küsse

56. Emma Golopenția –A.G. (c.p., [II–III. 1934])

Liebster Anti!

Dein liebes Schreiben erhalten u. danke dir innigst dafür. Sei nicht böse dass ich so lange nicht geschrieben, aber ich bin sehr in Anspruch genommen, aber da ich dich nicht länger ohne Nachricht lassen will, schreibe ich dir diese Karte, denn ich hatte die Absicht dir einen langen Brief zu schreiben. Aber aufgeschoben ist nicht aufgehoben. Habe jetzt auch deinen Brüdern zu ihrem Geburtstage geschrieben. Tante lässt dir danken für die Gratulation zu ihrem Namenstage, Taica ebenfalls für den gesandten Wein welcher gestern angelangt ist. Hier alles beim alten, sind den Umständen gemäss gesund, und freue mich über jeden Monat der vergeht, damit du wieder nach Hause kommst. Innigst küsst dich u. recht oft deine dich zärtlich liebende

Mutter

Küsse von Taica u. Tante

Wohlg. Herrn Anton Golopenția, Berlin 87, Klopstockstrasse 11 (bei Frl. Hübner), Germania

57. Emma & Corneliu Golopenția – A.G. (Oster 1934)

Liebster Anti!

Innige Ostergrüsse! Sei nicht böse dass wir dir erst jetzt wünschen, habe aber auf Bubi gewartet u. der kam erst vorgestern (Samstag) an, hat sich eine ganze Woche in Timisoara aufgehalten und ich war voll Furcht dass er krank sei, da er nichts geschrieben hat. – Garten ist angebaut – aber es ist sehr kalt und regnerisch. Vor einer Woche hatten wir Jahrmarkt, und zu Mittag am hellen Tage haben sich 4 alt-Schopoter Leute drangemacht an den alten Radiovojevics, haben ihn geknebelt u. wollten ihn ausrauben, wenn Porkolab Jozsi nicht kommt u. ihn aufbindet, so erstickt er – Bargeld hatte er nur Lei 10 im Hause. Im Park wurde die Filigorie etwas weiter geschoben u. dorthin kommt Vint. Bratianu's Denkmal. So macht sich Bozovici, nicht wahr? Lindner Jozsi ist Buchhalter in der Bank, seine Mama noch immer sehr gekränkt. – Weißt du schon dass uica Ilie aus Pecenisca sehr krank ist? U. dass er wahrschenlich sterben muss? Es ist mir wirklich sehr leid. Bubi hat Ilie-Onkel besucht in Timisoara im Städtischen Spital, auch Romi besucht ihn. Hoffentlich hast dich an die dortigen Verhältnisse schon gewöhnt. Kann kaum

erwarten dass die Zeit vergeht u. du wieder nach Hause kommst, · es ist doch schrecklich dass wir dich so lange nicht sehen sollen. Bin ja froh dass du Gelegenheit hast so Vieles zu sehen, aber allzu lang ist es. Wenn du wenigstens vor der Abreise uns hättest besuchen können, aber so ist es nun schon mehr als ein Jahr dass wir uns nicht sahen u. so wirst auch schön langsam deine alte Mutter ganz vergessen, wie Romi auch. Romi hat zu Neujahr zuletzt geschrieben. Bubi hat auch noch vier Flaschen Wein für Grossvater gebracht, hab' Dank dafür. Hier spricht man dass der Dollar gefallen – bekommst jetzt in Mark weniger, nicht wahr? Bubi ist sehr mager, sieht nicht gut aus, schreibe wenigstens mehr, bin auch um dich ewig in Sorgen u. Angst, noch paar Tage dann fährt Bubi u. ich bleibe wieder allein. Innige Küsse von deiner dich zärtlichliebenden

Mutter

58. Emma Golopenția – A.G. (13.5.[1934])

Sonntag Nachmittag 13. V.

Liebster Anti!

Deine l. Karte gestern erhalten u. beeile mich dir heute gleich zu antworten. – Ja, deinen Geburtstagswunsch bekommst du nun später – darum ist er gerade so aus aufrichtigem Herzen u. so liebevoll wie nur eine Mutter ihres Kindes gedenken kann. Hab' den ganzen Tag nur an dich gedacht, war in der Kirche u. hab' recht innig gebetet, dass der Allmächtige dich mir recht lange erhalte, gesund, zufrieden, und dass du alles erreichen mögest und bald an dein dir gestecktes Ziel anlangen möchtest. Gott hat dir wirklich viel Gnade zu Teil werden lassen, er hat dir den Verstand gegeben, die L. zur Arbeit, hat dich mit dir gut gesinnten Menschen zusammen gebracht, so dass es du wirklich in mancher Beziehung besser hattest als so mancher. Und darum wollen wir dem Himmlischen Vater recht von Herzen dankbar sein. Also alles Gute! – Und Gottes Segen auch fernerhin auf allen deinen Wegen. Es freut mich zu hören dass du so viel sehen konntest – nutze die Zeit nur gut, wer weiss ob du ein zweites mal die Gelegenheit hast noch nach dort zu kommen. Hier ist heuer sehr früh Sommer geworden, – hatten keinen Frühling sondern gleich Hitze – aber leider keinen Regen – es donnert immer und ist recht trüb – aber immer entleeren sich die Wolken woanders. Auch jetzt donnert es wieder – wenn nur ein ausgiebiger Regen fallen wollte. Der arme Grossvater plagt sich so mit dem Garten u. wenig Aussicht. Heu ist gar keines, Frucht u. Kukurutz kommt auch nicht vorwärts – das Obst fällt alles ab – so sehen wir traurigen Zeiten entgegen. Am 10. Mai ist H. Didon gestorben. Die Scoala de Arta și Meserii ist nach Oravita versetzt worden. Am 15-ten beginnt man angeblich die Kaserne zu renovieren fürs Militär. Sonst, nichts Neues hier. Bubi schreibt selten – Romi gar

nach Hause gekommen. Ionel Mihailovici u. Lindner J. Wann wirst du mal fertig sein? Du schriebst, ich werde auch noch mal Freude an euch haben – aber ob ich es erlebe – das weiss der Allmächtige. Hier ist's schon recht empfindlich kalt und ich bin müde – und doch muss ich leben, denn wenn ich vor Grossvater gehe, was macht er dann, und er ist so unzufrieden und zuwider. – Und ihr – ihr habt alle vergessen, dass ihr eine kranke u. verlassene Mutter habt. – Romi schreibt nie, du 2-3 mal im Jahr, der Kleine detto. Na es dauert ja nichts ewig. Leb' wohl, Grossvater sagt auch immer: na, der aus Deutschland könnt' schon auch mehrmals schreiben, oder wird' ich's noch erleben dass er nach Hause kommt. Sei oft und innigst geküsst von deiner dich zärtlichliebenden

Mutter u. Grossvater

73. Emma Golopenția – A.G. (3.1.1937)

B. 3.I.37.

Liebster Anti!

Herzlichsten Dank für den guten u. schönen Stoff den du mir als Weihnachtsgabe gesandt hast. Bin sehr froh, werde mir ein schönes Winterkostüm daraus machen. Auch für die anderen guten Sachen die du für die Wirtschaft mit Bubi sandtest sei bedankt, selbe machen mir vorzügliche Dienste. Bist ohne Weihnachtsgrüsse geblieben, liebster Grosser, wir hofften jeden Tag dass du uns überraschst, aber leider nicht. Kannst versichert sein, dass wir immer von dir gesprochen und in Liebe deiner gedachten. Heute bekamen wir dein Telegr. mit den Neujahrswünschen. Erwiedern selbe vom ganzen Herzen. Gott der Allmächtige gebe dir Gesundheit, Zufriedenheit, Geduld und Arbeitsfreude und schenke dir ein langes Leben. Einige angenehme Tage mit Bubi verbracht, nun sind selbe aber auch vorüber und wir beim Einpacken. –

Mit Bubi sende deine Wäsche als auch was du noch wünschtest, falls du noch etwas brauchst in deiner Wirtschaft, so schreibe, stehe gerne zur Verfügung. Am Neujahrstage haben wir Frau Gerchard begraben, und gestern ist der Müllner Balath gestorben – langsam geht ein Deutscher nach dem andern. Bubi hat einen recht schönen Stoff bekommen, morgen ist der Anzug fertig, hoffe dass er gut ausfallen wird. Nun ist Bubi bald wieder bei dir – nicht wahr du nimmst dich seiner auch fernerhin so an wie du es immer getan hast, sei herzlichst bedankt dafür. Würde mich sehr freuen wenn du mir schreiben würdest dass du einen auskömmlichen u. befriedigenden Posten erhalte hast. Nochmals die innigsten Wünsche zum Jahreswechsel als auch die herzlichsten Grüsse und Küsse von

Mutter u. Grossvater

74. Emma Golopenția – A.G. (c.p., 7.2.1937)

B. 7.II.37

Lieber Anti!

Besten Dank für alles was du gesendet hast. Hoffentlich ist Bubi gut angekommen. Haben uns riesig gefreut über seinen kleinen Besuch. Bubi soll bald schreiben, bin in Sorge, wenn er sich nur nicht erkältet auf der Reise, dass er nicht krank wird. Was machst du? Wie geht es dir? Hoffentlich gesund u. zufrieden? Warum schreibst du so selten? Hab' mir immer eingebildet, wenn du mal hier bist öfter Nachricht zu bekommen. – Herrn Popescu sage bitte dass der Name des Apoth. Arpad Frender, die Fabrik aber Fromageria Almaj zeichnet. Hier ist so alles gefroren, dass man nicht auf die Strasse gehen kann, direct lebensgefährlich – man ist wie gefangen. Neues ist nichts von Bedeutung. Nochmals herzlichsten Dank für alles. Herzliche Grüsse u. Küsse von grossvater an dich und Bubi als auch von eurer euch zärtlichliebenden

Mutter

Schreibet bald!

D-Sale D-lui Dr. Anton Golopenția, București 6, Str. Dr. N. Tomescu 4, II

75. Emma Golopenția – A.G. (10.5.[1937])

10.V.

Lieber Anti!

Gottes reichsten Segen u.die beste Gesundheit u. Zufriedenheit zu deinem Geburtstage! Hoffentlich ist Bubi gut angekommen – hat so viel Ferien gehabt und war wenig zu Hause. Dieses ewige hin u. her nimmt die ganze Zeit in Anspruch. – Hoffentlich kommt er im Juni über Jablanita gleich nach Hause – voriges Jahr waren auch 3 Monate Ferien, einen hat er bei uns verbracht und zwei in Timisoara. – Einen am Anfange und einen zum Schluss. Ist hier am 28. August abgefahren u. 1. Okt. haben die Schulen begonnen. Sind neugierig ob du ende dieses kommen wirst. Nochmals alles Gute. Küssen euch oft u. herzlichst in Erwartung einer baldigen Nachricht!

In aufrichtiger Liebe

Mutter u. G-vater